VIIPURIN
SUOMALAISEN KIRJALLISUUSSEURAN
TOIMITTEITA

2

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 2

HELSINKI 1977

Otto-I. Meurman

VIIPURIN ARKKITEHDIT

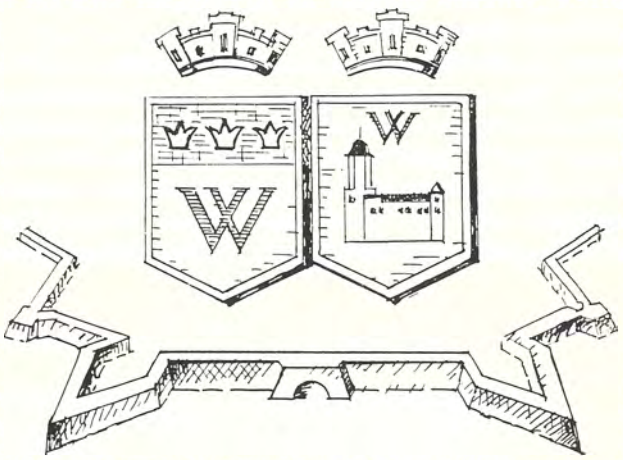

ISBN 951-95402-0-2 (koko teos)
ISBN 951-95402-2-9 (osa 2)

Lappeenranta 1976 – Etelä-Saimaan Kustannus Oy

LUKIJALLE

Oheisen tutkimuksen tekeminen ja julkaiseminen on käynyt mahdolliseksi VIIPURIN SUOMALAISEN KIRJALLISUUSSEURAN myönnettyä minulle tutkimusapurahan, mistä pyydän tässä lausua parhaimmat kiitokseni.

Sikäli kuin olen onnistunut saamaan tietoja olen koettanut antaa lyhyen kuvauksen kunkin Viipurissa toimineen ja eläneen arkkitehdin elämänjuoksusta, hänen perhesuhteistaan ja Viipuriin suunnittelemistaan rakennuksista. Merkittävimmistä tai luonteenomaisimmista niistä on tähän kutakin henkilöä kuvaavan tekstin jälkeen liitetty valokuva tai piirustuksen jäljennös, ja asianomaisen arkkitehdin valokuva on sijoitettu häntä esittävän tekstin alkuun. Rakennusten sijainnin selvittämiseksi on laadittu Viipurin keskeisten osien kartta, mihin mainitut rakennukset on mustalla merkitty. Karttaa peittää kuultopaperi, mihin kukin rakennus on kursiivinumerolla merkitty. Sijaintipaikat on tekstissä osoitettu mainitsemalla kaupunginosa ja katuosoite. Tällöin on niiden arkkitehtien kohdalla, joiden rakennus- tai muu toiminta Viipurissa tapahtui ennen ensimmäistä maailmansotaa, käytetty kaupungin vanhaa katunimistöä, mutta itsenäisyydenaikanamme vielä tai vasta toimineiden arkkitehtien kuvauksissa on noudatettu v. 1939 voimassa olleita kaupunginosien ja katujen nimiä ja myös, milloin kadun nimi ei vielä ollut vakiintunut. Nimistön muutosten selvittämiseksi on niistä tärkeimmät merkitty tähän.

Vanha nimi:	Uusi nimi:
P. Annan osa:	Siikaniemen osa:
P. Annankatu	Siikaniemenkatu
P. Annan tori	Siikaniementori
P. Annan puisto	Tervaniemen puisto
Turun silta	Linnansilta

Ent. Linnoituksen osa:	Linnoituksen osa:
Vanha Raatihuoneentori	Torkkel Knuutinpojan tori
Katariinankatu	Linnankatu
Kuningattarenkatu	Linnankatu
Vahtikellonkatu	Vahtitorninkatu
Keisarinkatu	Luostarinkatu
Kirkkokatu	Piispankatu
Fresenkatu	Pamppalankatu
Teatterikatu	Possenkatu
Kasarminkatu	Kaarle Knuutinpojan katu
Tehtaankatu	Pontuksenkatu
Aleksanterinkatu	Karjalankatu
Possenkatu	Tuomiokirkonkatu
Salakkalahden osa:	Salakkalahden osa:
Pajakatu	Kurjenkatu
Fredrikinkatu	Tawastinkatu
Repolan osa:	Repolan osa:
Taavetinkatu	Erkonkatu
Viskaalinkatu	Lallukankatu
Abrahaminkatu	Suonionkatu
Pietarinkatu	Kannaksenkatu
Karjalankatu	Äyräpäänkatu
Aninan osa:	Kalevan osa:
Ryytimaankatu	Suonionkatu
Ladonkatu	Juteininkatu
Anttoninkatu	Valionkatu
Maaskolankatu	Veturikatu
Maneesikatu	Kappelikatu
Pantsarlahden osa:	Pantsarlahden osa:
Kaarlonkatu	Pormestarinkatu
Robertinkatu	Kilpikuja
Ludvikinkatu	Keihäskuja
Tiiliruukin osa:	Talikkalan osa:
Tiiliruukinkatu	Tiiliuuninkatu

Tutkimukseeni liittyvän runsaan kuva-aineiston on minulle valmistanut rak.arkkitehti JUHA LANKINEN laajasta Viipuria koskevasta valokuvako-

koelmastaan, minkä lisäksi hän on pyynnöstäni jäljentänyt henkilökuvat sekä valokuvannut eri teoksissa ja arkistoissa tallennettuja piirustuksia. Lisäksi hän on laatinut edellä mainitsemani Viipurin kartan ja avustanut minua kuvasivujen sommittelussa. Tästä runsaasta ja auliista avusta, mikä erityisesti täydentää tutkimustani, haluan mitä lämpimimmin häntä kiittää. Kiitän myös kuvaamieni arkkitehtien omaisia, jotka ystävällisesti ovat antaneet tietoja heistä ja lainanneet käytettäväkseni heidän valokuviaan.

Toivon voineeni tutkimuksellani pelastaa unhosta tietoja ammattitovereistäni, jotka oleellisesti osallistuivat Viipurin kaupunkikuvan luomiseen.

Helsingissä 1976

OTTO-I. MEURMAN

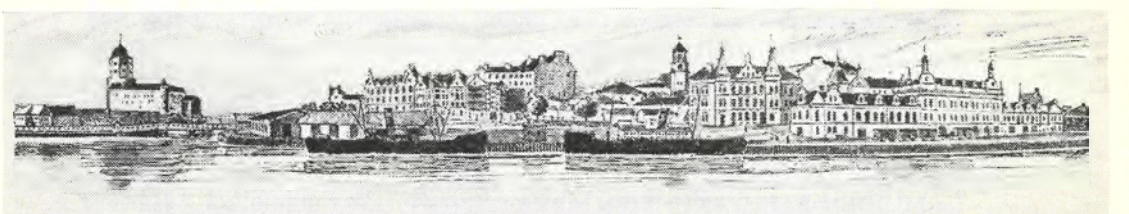

SISÄLLYSLUETTELO:

HISTORIALLINEN KATSAUS: 7
KUVERNEMENTIN ARKKITEHDIT: 19
Rampau 19
Brockmann 20
Stråhman 24
LÄÄNINARKKITEHDIT: 27
v. Karm 27
Ahrenberg 30
Aminoff 36
Schulman 40
Lankinen, H 45
Kontio 50
KAUPUNGIN VIROISSA TOIMINEET ARKKITEHDIT: 53
Kaupunginarkkitehdit 53
Leszig 53
Bosin 56
Johansson 60
Odenwall 64
Blomkvist 68
Uotila 74
Keinänen 80
Ullberg 86
Ypyä 96
Kaupungin asemakaava-arkkitehdit: 102
Meurman 102
Laisaari 109
Kaupungin rakennustarkastaja: 113
Schultz 113
MUUT ARKKITEHDIT: 115
Dippell 115
Fraser 119
Gustafsson 122
Gyldén 124
Hård af Segerstad 129
Ikonen 133
Kamppuri 137
Kranck 140
Lankinen, Jalm. 142
Linnasalmi 147
Löyskä, T. 149
Löyskä, V. 151
Martikainen-Ypyä 154
Mielck 156
Mohell 157
v. Nandelstadh 160
Nordström 162
Sandell 165
Sohlberg 167
Suonivaara-Löyskä 170
Thesleff, Fr. 172
Thesleff, T. 175
Vartiovaara, O 178
Viiste-Vikstedt 181
MUIDEN PAIKKAKUNTIEN ARKKITEHDIT: 186
TYÖN SAAVUTUKSET: 192
KÄYTETTYJÄ LÄHTEITÄ: 194

HISTORIALLINEN KATSAUS

SUOMEN VIIPURI, maamme toiseksi suurin kaupunki, ennen kuin 50-kertaisesti ylivoimainen vihollinen sen meiltä v. 1944 riisti, oli luonteeltaan omapiirteinen. Sen henki nojautui erittäin selvästi historiaan, mikä näkyi sen aineeseen kiteytyneenä hahmonakin, sen kaduissa ja rakennuksissa. Idän rajalla, lännen etuvartiona se oli saanut kestää kovempia kolhuja kuin mikään muu kaupungeistamme. Osittain sen takia ja toimeliaan kauppa-elämänsä ansiosta oli sinne kotiutunut neljä kansallisuutta, mitkä sulautuivat yhdeksi viipurilaisuudeksi ja antoivat leimansa kaupungin olemukselle. Se on antanut omat piirteensä myös kaupungin arkkitehtuurille.

Oli muutakin, mikä oli lyönyt leimansa kaupungin ulkonäköön. Viipuri oli ainoa kaupungeistamme, mikä koskaan oli ollut kivisen kaupunginmuurin sisäänsä sulkema. Tämä keskiajan lopulla rakennettu kivinen vyö sitoi kaupungin vuosisadoiksi ahtaaseen syleilyynsä. Tontit olivat jääneet pieniksi ja kadut kapeiksi tässä "Entisen Linnoituksen" kaupunginosassa, Viipurin ydinalueessa. Muurin sisällä kehittyi yhteenkuuluvuus, mikä rakentamisessa vielä kuvastui sitäkin selvemmin, kun menneinä aikoina ahtaissa kaupungeissa tulipalot saattoivat hetkessä muuttaa tuhkaksi melkeinpä koko kaupungin. Kun se sitten Fenix-lintuna kohosi uudelleen vanhalle paikalleen, tapahtui rakentaminen lyhyenä ajanjaksona, jolloin käsitys elämäntavoista ja rakennuksista oli samanlainen. Paloturvallisuusnäkökohdat vielä lisäsivät tätä yhtenäisyyteen johtanutta piirrettä. Koetettiin määräyksillä tehdä rakennukset entistä enemmän paloa ehkäiseviksi, mm. suosimalla rakentamista kiviaineesta.

Tällaiset tilanteet ja lisäksi rakentamista erittäin suuressa määrin ohjaava muoti, t.s. kulloinkin vallitseva tyylisuuntaus, johtivat niihin harvinaisen sopu-

suhtaisiin, kiinteätä yhteenkuuluvuutta – erästä rakennustaiteen tärkeätä sääntöä – noudattaneisiin katunäkymiin, joista muutamat olivat säilyneet Viipurissa sen menettämiseen saakka. Kadut sellaiset kuin Karjaportin- ja Vesiportinkatu, parhaat mainitakseni, kuuluivatkin Viipurin suosituimpiin nähtävyyksiin. Niiden seinämien välissä eli vuosisataisen kaupungin henki, "genius loci", meidän päiviimme saakka. Viimeinen suuri kaupunkipalo tapahtui v. 1793. Silloin vallitsi meillä ja yleensä Euroopassa arkkitehtuurin klassistinen tyylivirtaus. Ei renessanssin eikä vielä palladiaanisen hengen täyttämänä, vaan vaatimattomampana ja kodin tunnetta kuvastavana, porvarillisena ilmapiirinä.

Ansio meidän aikamme Viipurin katunäkymien rakennustaiteellisesta arvosta ja yhtenäisyydestä on annettava menneiden aikojen arkkitehdeille ja heidän edeltäjilleen. Lähdettäessä etsimään tietoja heistä saadaan siirtyä nelisensataa vuotta ajassa taaksepäin, Vaasa-kuninkaiden aikaan, mutta vain joitakin lyhyitä mainintoja, tuskinpa muuta kuin nimen, ovat asiakirjat nykypäiviin säilyttäneet. Oletettavaa kai on, että jo Viipurin linnaa 1200-luvun viimeisellä vuosikymmenellä rakennettaessa suunnittelua oli johtamassa jokin rakentamiseen perehtynyt "muurimestari" tai linnoittaja. Ensimmäinen tällainen Viipurin historiassa mainittu henkilö oli "rakennusmestari" **Hans von Bergen.** Tämä, varmaankin taitavaksi tunnettu rakentaja oli saanut tehtäväkseen Pyöreän Tornin rakentamisen Karjaportin eteen sen vahvistamiseksi. Tätä "rundelia" alettiin Kustaa Vaasan määräyksestä rakentaa v. 1547 ja se valmistui 1550. von Bergen oli aluksi suunnitellut tornin liian laajaksi, koska perustusta oli purettava ja pienennettävä. Mitä muuta sama mies kenties oli Viipuriin rakentanut, ei ole tiedossa.

Seuraavina suunnitteluun ja rakentamiseen osallistuneina ammattimiehinä mainitaan Pernajasta kotoisin ollut **Anders Maalari** sekä **Johan de Mess.** Edellisen määräsi kuningas Erik XIV Viipuriin tarkastamaan paikat ja kartoittamaan linnoitettaviksi suunnitellut alueet sekä Siikaniemen että Äyräpään puolella, minkä jälkeen hänen tuli laatia linnoitussuunnitelma. Hän saapui keväällä 1563 kaupunkiin ja "Hans Mess käskettiin rakennustöissä noudattamaan hänen suunnitelmaansa". Tuloksena tästä oli n.s. Sarvilinnoituksen toteutuminen, joka merkitsi kaupungin tonttialueen laajentumista kaakossa. Uudet linnoitusmuurit rakennettiin Munkkiportista alkaen, rantaa pitkin n. 400 m kaakkoon päin sinne rakennettavaan, edelleenkin siellä olevaan Pantsarlahden bastioniin saakka, mistä niiden tuli kääntyä jokseenkin kohtisuorasti luoteeseen suunnilleen saman pituisina Äyräpään bastioniin, meidän aikamme Espilän ravintolan paikalle, ja sieltä takaisin vanhalle kaupunkimuurille Pyöreän Tornin vierelle. Näin syntyneelle, jokseenkin suorakaiteiselle, uusien vallitusten sisäpuoliselle alueelle suunniteltiin säännöllinen ruutuverkkoinen asemakaava, jonka mukaisesti sinne kasvoi uusi, kaupungin laajentumiselle välttämätön kaupunginosa, jota kutsuttiin Valliksi. Näin saatiin ki-

peää tonttitarvetta helpotetuksi.

Sarvilinnoituksen rakentaminen kesti ainakin vuodesta 1564 vuoteen 1581, ja tämän työn johtajina mainitaan **Johan de Porte, Jaakko Stendal, Petter Hertzig** sekä **Antonius Roset,** useimmat heistä nähtävästi ulkomaalaisia rakennusalan ammattimiehiä.

Keskiaikaisten muuriensa sisällä Viipurin asutus oli saanut kasvaa vapaasti vähimmän vastuksen lain mukaisesti. Kadut olivat sijoittuneet maaston muodostusten mukaisesti sinne, mihin ne oli ollut helpoin rakentaa, varmaankin vanhojen polkujen paikoille, ilman etukäteen tehtyjä suunnitelmia. Samoin tontit olivat saaneet rajansa sattumoisesti, ja rakennukset pystytettiin mukavimmaksi havaituille paikoille, sikäli kuin katujen ja tonttien rajat antoivat valinnan mahdollisuuksia. Tästä seurannut sokkeloisuus teki tulipaloille helpoksi levittäytyä tontilta toiselle ja kapeiden kujien yli toisiin kortteleihin. Suurpalot eivät olletkaan harvinaisia. Erityisen raskaasti ne verottivat Viipuria, kun vajaan vuoden väliajalla, lokakuussa 1627 ja toukokuussa 1628, tuli pääsi tuhoamaan kaupunkia. Ensiksi paloi kaupungin vanhin osa keskiaikaisten muuriensa sisällä ja seuraavassa palossa Vallin osa niin tyystin, että siellä säästyi vain 8 pientä taloa.

Kovia kokeneet ja lähes kaikkensa menettäneet kaupunkilaiset alkoivat ensi hämmennyksestä selvittyään rakentaa taloja uudelleen. Piti läheltä, että Viipuri olisi rakennettu entisensä kaltaiseksi mutkaisine kujineen järjestämättömäksi ja edelleen palovaaralliseksi. Onneksi kaupungin vastuuntuntoiset hallitusmiehet kuitenkin havaitsivat, ettei näin saanut tapahtua, ja kutsuivat vielä samana jälkimmäisen palon vuonna Saksasta taitavaksi tunnetun muurarimestari **Peter Holtgrefin** suunnittelemaan kaupungin uudelleen rakentamista järkevämmällä tavalla. Holtgref vastasi siis meidän aikojemme asemakaavasuunnittelijaa ja arkkitehtiä. Oli todella tarkoitus toimeenpanna parannuksia rakennustavassa. Katuja piti levennettämän ja tiellä olevia rakennuksia tarvittaessa kokonaan poistettaman. Asukkaat tahtoivat kuitenkin rakentaa entisille kivijaloille, ja niin näyttivät maistaraatin hyvät suunnitelmat menevän myttyyn.

Silloin v. 1638 saapui Viipuriin maan uusi kenraalikuvernööri **Pietari Brahe,** joka puuttui asiaan todettuaan, että jälleenrakentaminen oli menossa vikaan. Hän sai aikaan sen, että Viipuriin lähetettiin syyskuussa 1639 regulariteettia eli uutta kaavoitusta suunnittelemaan **Anders Torstensson.** Hän oli värmlantilainen, kymnaaseja käynyt "studiosus", joka v. 1630 oli väitellyt, mutta kirkollisesta aiheesta, otettu linnoitusinsinöörikuntaan johonkin toimeen ja tullut v.1637 nimitetyksi Tukholman silloin perustettuun kaupungininsinöörin virkaan. Enempää ei hänen ansioistaan tiedetä, mutta hän oli v. 1638 ollut asemakaavaa suunnittelemassa Turussa ja häntä oli niinikään käytetty harkittaessa Helsingin siirtoa Vantaan suulta soveliaampaan paikkaan. Ilmeisesti hän oli saavuttanut Pietari Brahen luottamuksen.

Torstensson laati Viipurille sen ensimmäisen suunnitellun asemakaavan. Sen hän teki kokonaan vanhasta asutuksesta piittaamatta suoraviivaisen ruutujärjestelmän mukaiseksi. Tällainen suunnittelu oli 1620-luvulla alkanut saada jalansijaa Ruotsin valtakunnan pienissäkin kaupungeissa. Se oli ehkä näihin aikoihin tuotu sinne Alankomaista ja joutui nyt käyttöön meilläkin. Oli varsin ymmärrettävää, että tällaista järjestelmää haluttiin käyttää palaneessa kaupungissa, jonka sokkeloinen ja ahdas katuverkko antoi palolle mahdollisuudet levittäytyä korttelista toiseen yli koko kaupungin. Jo tätä ennen oli mm. kuningas **Kaarle IX** antanut määräyksiä katujen leventämisestä paloturvan aikaansaamiseksi Viipurissa säätäen, että pääkatujen tuli vähintään olla 14 ja sivukatujen 10 kyynärän levyisiä ja että kaupungin muurien sisäpuolella rakennusten tuli vähintään sijaita 30 kyynärän etäisyydellä muurista. Näitä määräyksiä lienee noudatettu uusia rakennuksia tehtäessä, mutta uudistus rajoittui siten vain paikalliseksi joidenkin tonttien kohdalle.

Kun Torstensson v. 1639 lähetettiin Suomeen Turkuun ja Viipuriin, annettiin hänelle ohjeeksi muistio, jossa sanottiin, että hänen tuli, "sikäli kuin paikan luonto myönsi, laatia ja paaluttaa suunnitelma säännölliseen muotoon leveine ja tilavine katuineen, ja siten valita sopivia paikkoja toreille; samoin, mihin kirkko ja raatihuone voitaisiin rakentaa". Näitä ohjeita hän ilmeisesti koetti noudattaa Viipurin asemakaavaa suunnitellessaan. Niinpä hän laatikin Viipurille suorakulmaisen asemakaavan, jonka katuverkon rungon muodosti neljä kaupungin niemen pituussuuntaan kulkevaa luoteis-kaakkoista pääkatua ja viisi niitä vastaan kohtisuoraa poikkikatua. Pääkaduista tärkein oli Suureli Kuningattarenkatu, sittemmin nimeltään Katariinankatu ja viimeksi Linnankatu. Se suuntautui Siikaniemen puolelta linnan sivuitse rakennetun Turunsillan korvasta Torstenssonin siihen sommitteleman umpikulmaisen torin keskikohdalta niemen korkeimman osan yli suoraan kaakkoa kohti ikään kuin koko asemakaavan selkärankana. Sillankorvassa oli aikaisemminkin ollut kaupungin ainoa tori, joka rannasta ulottui vanhalle Tuomiokirkolle asti saaden sillalta katsoen kirkon taustakseen. Nyt ei kirkkoon kiinnitetty mitään huomiota. Se jäi piiloon uusien rantakorttelien taakse, vieläpä niinkin pahoin, että lähimmäksi toria suunniteltu poikkikatu, samoin kuin Kuningattarenkadun suuntainen lounaispuolinen pituuskatu, tulivat leikkaamaan kumpikin kulman pois Tuomiokirkon tontin neliskulmaisesta kiviaidan ympäröimästä alueesta. Samoin jäivät molemmat Viipurissa toimineiden luostarikuntien kirkot kaavasommitelmaan liittämättömiksi, uusiin kortteleihinsa yksityistonttien seuraan. Sama koski muitakin kivestä rakennettuja rakennuksia, joita palon jäljiltä voitiin palauttaa käyttöön.

Ensi kertaa merkittiin nyt asemakaavaan katujen nimet.

Torstenssonin katuverkko toteutettiin voimakeinoin tontiomistajien vastustuksesta huolimatta käyttökelpoisia rakennuksia ja asuntojakin purkamalla. Sen sijaan jätettiin tonttien sisärajat ennelleen, mutta katujen sivuilla tonteista

leikattiin tai niihin liitettiin kappaleita katulinjojen ehjentämiseksi.

Näin ankara kaavallinen uudistus aiheutti sen, että erityinen rakennuspormestari, **Johan Cröell,** asetettiin hoitamaan järjestelykysymyksiä. Hänen ohellaan valvoi asemakaavan toteutusta silloin tällöin Viipurissa käydessään sen suunnittelija Torstensson, mutta paikalla siitä huolehti kolmijäseninen lautakunta, johon ammattimiehenä kuului Pietari Holtgref. Kun kadut oli vedetty maaston muodoista piittaamatta, oli mm. kalliota louhittava niiden tieltä, mikä tapahtui silloisen tekniikan aikakautena kuumentamalla kalliota suurilla rovioilla ja valamalla sen jälkeen kylmää vettä päälle. Kallio saatiin täten murennetuksi. Myöntämällä helpotuksia kivirakennusten rakentajille pyrittiin edelleenkin lisäämään kaupungin paloturvallisuutta. Erityisesti oli toria ympäröiville tonteille rakennettava vain kivestä.

Torstensson osallistui myös rakennusten suunnitteluun vaatimalla v. 1941 piirustukset torin taustaan siltanäkymän päätteeksi rakennettavalle kaksikerroksiselle säterikattoiselle raatihuoneelle, joka muutettuna on säilynyt meidän päiviimme asti lopuksi museona. Ilmeisesti hän joutui suunnittelemaan muitakin arvokkaita rakennuksia. Muista rakennusten suunnittelijoista ei ole säilynyt tietoja.

Regulariteetti ulotettiin myös Vallin kaupunginosaan, jonne varattiin neliömäinen tori ja säännöllisiä kapeatonttisia kortteleita, paitsi reunoille, missä vallit eivät myöntäneet ehjien kortteleiden muodostamista.

Näihin aikoihin mennessä oli Viipurin vallien ja muurien ulkopuolelle vähitellen ehtinyt pesiytyä esikaupunkiasutusta. Sellaista oli syntynyt vähäisempi määrä Pantsarlahden suunnalle, mutta runsaammin Linnansalmen luoteispuolelle, missä sitä oli sijoittunut Tervaniemelle ja sillankorvasta alkaen leveähkölle alueelle Neitsytniemelle päin. Tälle asutukselle suunniteltiin samassa yhteydessä v. 1644 säännöllinen suorakulmaiseen katuverkkoon perustuva asemakaava, jonka keskustaan muodostettiin neliömäinen tori sen kunkin sivun keskikohdasta lähtevine katuineen. Tälle suunnalle levittäytyi runsaasti asutusta, rakennettiinpa sinne Ruotsin vallan aikana oma kirkkokin. Torstenssonin asemakaavoitus merkitsi siten huomattavaa Viipurin rakentamisen ohjausta Isonvihan aikaan saakka.

Ruotsinvallan ajalta on Torstenssonin jälkeen vielä mainittava saksalainen **Achatius Groneberg (Grönberg),** muurarimestari ja käsityöläinen Viipurissa. Hän oli epäilemättä myös laatinut rakennuspiirustuksia ja oli toiminut v. 1673–75 Porvoossa tuomiokirkon korjaamisessa sekä samalla vuosikymmenellä Pernajassa rakentamassa Sarvilahden kartanoa. Häntä pidettiin sangen taitavana käsityöläisenä. Niinpä päätti Turun kirkkoraati hovioikeuden presidentin suosituksesta kutsua tämän kokeneen muurarimestarin, "insinöörin", korjaamaan siellä tuomiokirkkoa v. 1681 tapahtuneen palon jälkeen. Viipurissa asuneena hän tietenkin suoritti rakennustöitä ja laati suunnitelmia Viipuriin ja ehkä koko lääniinkin, mutta niistä ei ole jäänyt tietoja.

Seurasi sitten Suuri Pohjansota, ja Viipuri menetettiin v. 1710. Alkoi satavuotinen venäläinen kausi, jolloin Viipuri oli kuvernementin pääkaupunkina. Kaupunki oli sodassa pahoin vaurioitunut, väestö osittain viety vangiksi Venäjälle, ja suuri osa kaupungin vaikutusalueesta oli jäänyt rajan taakse Suomen puolelle. Selvää oli, että kaupunki eli pitkälti lama-aikaa eikä ollut vielä toipunut Isonvihan kolhuista, kun uusi koettelemus, v. 1738 ankara palo jälleen tuhosi kaupunkia. Kun venäläiset sotilasviranomaiset vielä omavaltaisesti anastivat asukkaiden huoneita ja koteja, ei ole ihme, että rakennustoiminta jäi erittäin mitättömäksi. Osaltaan tähän myös vaikutti rakennusvalvonnan sekavuus ja mielivaltaisuus.

Ruotsinvallan aikana oli rakennustoiminta ollut rakennuspormestarin ja raatimiehen valvonnassa, mutta venäläisaikana maistraatti menetti melkein kaiken määräysvaltansa tällä alalla. V. 1738 antoi Sotakollegio määräyksen, jonka mukaan kaikki yksityinen rakentaminen alistettiin Viipurissa, kuten muissakin Venäjän linnoituskaupungeissa, linnoituskonttorin määräysvaltaan. Maistraatilla ei siten enää ollut oikeutta ilman insinöörihallinnon suostumusta myöntää rakennuslupia uusille rakennuksille eikä edes vanhojen rakennusten korjaukseen. Tätä määräystä kiristettiin vielä v. 1747 siten, että se tuli koskemaan vähäisimpiäkin rakennustoimenpiteitä. Rakennusluvan saanti mutkistui tämän johdosta suuresti. Ensinnäkin oli tontti insinöörihallinnon ja maistraatin yhdessä tarkastettava ja lupa-anomus sen jälkeen jätettävä lääninkanslian päätettäväksi, mutta jos maistraatti ja insinöörihallinto olivat asiasta eri mieltä, tuli lääninkanslian jättää asia oikeuskollegion lopullisesti ratkaistavaksi. Järjestelmä oli siten aikaa vievä ja aiheutti paljon paperisotaa. Maistraatti joutui usein alakynteen, ja sotilasviranomaiset pääsivät ratkaisemaan asian. Pahinta oli, että korkeimmat venäläiset viranomaiset saattoivat olla eri mieltä ja vallastaan varmoja sekä omavaltasiakin, jopa niinkin etteivät välittäneet oikeuskollegionkaan päätöksistä. Sattuipa, että yhden virastopäällikön luvalla rakennetun rakennuksen toinen virastopäällikkö puratti sotamiehillä. Riippui siitä, kumpi näistä virastoherroista, kenraalimajureita kun sattuivat olemaan, saattoi häikäilemättömämmin ottaa vallan ohjakset käsiinsä. Tällaisissa oloissa riitaiset naapuritkin voivat tuottaa rakennusaikeissa olevalle tontinomistajalle paljonkin ikävyyksiä. Tilanne parani jonkin verran vasta keisarinna Katariina II:n v. 1784 toteuttaman käskynhaltijajärjestelmän aikana, jolloin valtion virastojen toimivaltaa pyrittiin rajoittamaan ja antamaan enemmän valtuuksia kaupungin omalle hallinnolle. Siten jätettiin rakennuspiirustusten tarkastaminen ja vahvistus maistraatin tehtäväksi, minkä jälkeen kuitenkin komendantin tai sotakuvernöörin tuli hyväksyä päätös.

Katariina II:n aika merkitsi Viipurille kaikinpuolista elpymistä ja kukoistusta. Valistusajan hallitsijana, syntyään saksalaisena prinsessana, keisarinna halusi imeyttää valtakuntaansa jo Pietari Suuren suosimaa eurooppalaista kulttuuria. Niinpä hän myös tahtoi saada valtakuntansa kaupungit arkkiteh-

tonisesti ja edustavasti rakennetuiksi. Tämä koski Viipuriakin ja johti siihen, että sinne v. 1784 nimitettiin erityinen kuvernementin arkkitehti. Silloisissa oloissa tällainen virka oli meillä harvinaisuus. Vain Turussa oli sitä ennen ja siihen aikaan kaupungin arkkitehti. Sen sijaan jouduttiin Viipurissa ennen kaupungissa vakinaisesti asuvan arkkitehdin tuloa joskus turvautumaan muussa kaupungissa toimivaan rakennusammattimieheen kuten edellä jo on todettukin. Mm. mainitaan, että Porvoossa asunut linnoitusrakennusmestari **Gottfried Flensborg** rakensi v. 1761 talon eräälle Hagenille ja hoiti jonkin muunkin rakennustehtävän Viipurissa v. 1764. Hän oli sillä vuosikymmenellä anonut oikeutta toimia "arkitektorina".

Kuvernementin arkkitehtiviran tultua perustetuksi ei ollut enää pakko hakea tilapäisapua muualta. Rakennusten suunnitteluun saatiin lisäksi apua senkin johdosta, että rakennusten arkkitehtonisen tason korottamiseksi julkaistiin v. 1797 ilmestynyt, nykyisin Valtionarkistossamme säilytetty "Suomalaisen kuvernementin kartasto". Se oli rakennusten julkisivujen suunnittelun ohjeeksi tarkoitettu, lukuisia mallifasadeja sisältävä ohjekirja. Samalla määrättiin, että tontinomistajien tuli rakentaa talonsa noudattamalla mallikirjan julkisivupiiruksia taikka vaateliaampien piirustusten mukaan. Kartaston tyylisuunta oli sitten Viipurin arkkitehtien ohjeena aina 1860–70-luvulle asti ja antoi kaupungille varsin yhtenäisen ja täyspainoisen ulkonäön. Vasta sen jälkeen tulivat muut muotivirtaukset vaikuttamaan Viipurin katunäkymiin. Erityisesti tämä klassistinen tyylimuoto, jota voisi saksalaisittain luonnehtia nimityksellä "Um 1800", löi leimansa Viipuriin sitä jälleen rakennettaessa kesäkuussa v. 1793 tapahtuneen suurpalon jälkeen.

Viipurista tahdottiin tehdä entistä ehompi, komea kaupunki. Siinä mielessä uusittiin kuvernööri Güntzelin johdolla kaupungin asemakaava, joka vahvistettiin 14.8.1794. Sommittelun painopisteeksi suunniteltiin Vallin kaupunginosaan kaksi edustavaa aukiota, Paraatikenttä ja Uusi Raatihuoneentori arvokkaine julkisine rakennuksineen. Jälkimmäisen äärelle oli jo v. 1784 valmistunut käskynhaltijan palatsi, myöhempi hovioikeuden talo, ja torin kaakkoisosaan venäläinen Preobraženskin, Kirkastuksen, katedraali. Luoteissivulle oli v. 1784 kohonnut uusi kaupungintalo, joka suurpalossa tuhoutui, ja Paraatikentän koillissivun keskikohtaan rakennettiin saksalais-ruotsalaisen seurakunnan kirkko, alkuaan keisarinnan nimikoksi tarkoitettu, mutta hänen kuoltuaan uutta hallitsijaa mielistellen Pietari-Paavalin kirkoksi ristitty. Aukioiden kulmaan kohosi kivinen, holvikäytävällinen kauppahalli venäläisten kauppiaiden käytettäväksi, tosin paljon vaatimattomamampna kuin aluksi oli ollut tarkoitus. Suunnitelmat supistuivat muissakin suhteissa. Niinpä 1794 kuvernööri Güntzelin johdolla laaditun uuden asemakaavan mukaan suunniteltiin venäläisen kirkon molemmille puolille palatseja, toiselle palon jäljiltä korjattava käskynhaltijan talo ja toiselle rakennus virastoja sekä kuvernöörejä varten. Samoin oli saksalais-ruotsalaisen kirkon kummallekin puolelle tarkoitettu ra-

kennuksia koulun ja konsistorin tarpeiksi. Ne jäivät rakentamatta. Täydet kehyksensä Uusi Raatihuoneentori sai vasta 1800-luvulla hovioikeuden presidentin palatsin ja kaakkoissivun koulujen tultua rakennetuiksi.

Suurpalo aiheutti myös sen, että puurakennusten rakentaminen vanhaan kaupunkiin kiellettiin. Tästä kiellosta täytyi kuitenkin pian tehdä poikkeuksia, mutta erityisesti vaadittiin,että Katariinan ja Karjaportinkadun varsille oli rakennettava kivestä. Näin syntyivät ne kaksikerroksiset klassistiset kivirakennukset, jotka tyyliltään yhtenäisinä ja sommittelultaan täyspainoisina antoivat näille kaduille harvinaisen sopusuhtaisen kokonaisuuden. Julkisivut kuusiruutuisine ikkunoineen, kehystettyine ovineen ja rautakaiteisine yläkerran parvekkeineen pysyttelivät arvokkaasti vaatimattomina. Eräitä rakennuksia koristi julkisivun keskikohdalla päätymäinen "frontespiisi". Tuloksena olivat oloissamme harvinaiset katunäkymät. Tämä voimakas tyylitunto ohjasi Viipurin rakentajia vielä kauan. Vasta 19. vuosisadan viimeisellä kymmenluvulla ja tämän vuosisatamme alussa näiden katujen arkkitehtonisesti yhtenäinen ulkonäkö rikkoontui, kun uudet tyylivirtaukset ja 4–5-kerroksiset kivitalot alkoivat tunkeutua Viipuriinkin.

Vanhan Viipurin muutkin kadut saivat hyvin yhtenäisen leiman sielläkin, missä niiden reunusteeksi rakennettiin yksikerroksisia puutaloja. Niitäkin hallitsi klassistinen julkisivusommittelu. Miten kokonaisuudessaan yhtenäinen tämä kaupunginosa uudelleen rakennettuna oli, voidaan havaita siitä panoraamakuvasta, jonka valokuvaaja Seiffert otti vanhan Tuomiokirkon kellotornista v. 1866 ja asetti seuraavana vuonna näytteille Tukholman maailmannäyttelyyn. Katariina II:n aikaisilla julkisivumalleilla oli erittäin hyvään tulokseen johtanut vaikutus. Kuvernementin ja kaupungin arkkitehdit joutuivatkin yleensä laatimaan piirustukset myös yksityisten uudisrakennuksille.

Viipurin kuvernementin arkkitehdin virka lakkautettiin v. 1810 Viipurin läänin joutuessa yhdistettäväksi muuhun Suomeen v. 1812. Mutta se sai seuraajakseen kaupungin menetykseen asti kaupunginarkkitehdit, ja myöhemmin, v. 1848 annetun asetuksen tultua vahvistetuksi, lääninarkkitehdit. Rakentamisessa ei kuitenkaan Suomeen yhdistämisen jälkeenkään kokonaan vapauduttu venäläisten sotilasviranomaisten määräämisvallasta, sillä Viipuri oli edelleenkin linnoituskaupunki venäläisine varuskuntineen. Nähtävästi vasta kaupunkien uuden kunnallislain tultua v. 1875 voimaan ja kaupungin vanhojen linnoitusmuurien purkamisen alettua rakennusvalvonta jäi maistraatin ja lääninhallituksen määräämisvaltaan. Silloin tulivat v. 1856 annetun ja paloturvallisuutta erityisenä päämääränään pitävän asetuksen mukaisesti suunniteltu ja v. 1861 vahvistettu asemakaava sekä siihen liittyvä rakennusjärjestys rakentamisen ohjeiksi.

Uusi, lääninmaanmittari **B. O. Nymalmin** laatima asemakaava oli silloisiin oloihin nähden todellinen Suur-Viipurin yleissuunnitelma. Se ulottui Pyöreästä Tornista ja Vallin kaupunginosan ulkorajoilta Patterinmäen uuden linnoitus-

ketjun juurelle ja Pietarin- eli sittemmin Kannaksenkadun molemmin puolin Aninan eli Kalevan kaupunginosan kaakkoisrajalle lääninsairaalan toiselle puolelle saakka. Mutta näiden laajojen uusien kaupunginosien rakentaminen kesti vielä tämän vuosisadan vaihteeseen saakka. V. 1793 palon jälkeinen vilkas rakennuskausi tyydytti pitkiksi ajoiksi rakentamistarpeen. Kuitenkin väkiluku kasvoi, eikä köyhä kansa pystynyt rakentamaan asemakaava-alueelle. Seurauksena oli esikaupunkien syntyminen kaupunginmuurien ulkopuolelle.

Jo 1700-luvulla, kun venäläiset sotilasviranomaiset olivat anastaneet Vallin ja Siikaniemen alueet, jouduttiin Viipurissa tonttipulaan ja ahdinkoon. Tämä alkoi tuntua sitäkin puristavammalta, kun rakennustoiminta Isonvihan aiheuttaman vaikean rakennuslaman väistyttyä vähitellen alkoi elpyä ja erityisesti kun kaupunkia alettiin jälleenrakentaa v. 1738 kaupunkipalon jälkeen. Köyhemmät porvarit ja ajomiehet joutuivat tuuliajolle. Tonttien lohkominenkaan ei pystynyt tuomaan apua, ja autiotontit oli jo rakennettu täyteen. Kävi välttämättömäksi saada tonttimaita kaupunginmuurien ulkopuolelta. Niinpä insinöörihallinnon oli ryhdyttävä toimenpiteisiin. Vähävaraisemmalle väestölle järjestettiin kaksi esikaupunkia. Toinen Neitsytniemelle Pyhän Annan Kruunun uusien linnoitusten eteen varatun 130 aršinan eli n. 270 m levyisen linnoituspaltan ulkopuolelle ja toinen Pietarintien molemmille puolille Patterinmäestä Revonhäntään asti. Neitsytniemen asemakaavan laati raatimies **Joakim Naht,** mutta varsin epämääräiseksi näytti kaavoitus jääneen Pietarintien varsilla. Tien koillissivulle muodostui viisi, myöhemmin "likakaduiksi" nimitettyä Pietaritien suuntaista suoraviivaista katua, mutta jälkeenpäin asutus ilmeisesti ryöstäytyi laajemmalle Ruotsin aikaisen Pantsarlahden esikaupunkimuodostuman suuntaan. Tonttisuunnittelua valvoi sotavoimien osalta joku insinöörieversti. Omalaatuinen piirre sisältyi näiden vanhimpien esikaupunkien suunnitteluun. Neitsytniemi varattiin näet suomalaisille, kun sen sijaan Pietarin esikaupunki oli tarkoitettu venäläiselle asujaimistolle. Sodan syttyessä nämä esikaupungit piti voida polttaa, minkä vuoksi ainakin Neitsytniemellä rakennuksille ei saanut tehdä kivijalkaa. Niinpä salaa tehtyjä kivijalkoja oli verhottu laudoilla. Väestön jako kahteen kansallisuuteen ei myöskään aivan onnistunut, vaan vähitellen niihin sijoittui toistakin kansallisuutta. Neitsytniemi jäi loppuun saakka asemakaavansa mukaiseksi, mutta Pietarin esikaupunki rakennettiin v. 1861 asemakaavan tultua vahvistetuksi vähitellen sen mukaiseksi. Kuitenkin vielä itsenäisyytemme aikana oli siellä joitakin järjestämättömiä tontteja, joskin katuverkko oli toteutettu uuden asemakaavan mukaisesti.

Näiden kaupungin omistamille maille kasvaneiden esikaupunkien rakentaminen oli maistraatin ja sotilasviranomaisten valvonnan ja luvan alainen. Tämän johdosta oli rakentamiseen ryhdyttäessä laadittava rakennuspiirustukset, ja sellaiset vaadittiin vähäisiäkin rakennustoimenpiteitä varten. Niitä tarvittiin

aivan pienille mökeille, kaikenkaltaisille vajoille ja ulkorakennuksille, jopa porteillekin. Kun kaupungissa nähtävästi ei ollut rakennusmestareita tai muita, jotka olisivat osanneet piirustuksia laatia, jouduttiin sellaiset tilaamaan kaupunginarkkitehdeiltä. Näin ei ollut asian laita, kun viime vuosisadan lopulla ja vielä tälläkin vuosisadalla uusia laajoja esikaupunkeja syntyi kaupunkia ympäröiville yksityisille maille. Niille rakennettiin ilman hyväksyttyä asemakaavaa ja viranomaisten rakennuslupaa. Vasta kaupungin ostettua maat, ja kun esikaupungit oli liitetty Viipuriin, tarvittiin erityinen rakennuslupa sielläkin.

Vanhat esikaupungit olivat siis rakennusvalvonnan alaisia, ja kun kaupungin arkkitehdit laativat niille rakennuspiirustukset, on Viipurin maistraatin arkistossa, nykyisin Mikkelin Maakunta-arkistossa, säilytteillä valtava määrä arkkitehtien kynän tekemiä esikaupunkirakennusten piirustuksia. Ne osoittavat, että klassistinen tyyli eli siellä vielä 1870-luvulla antaakseen myöhemmin tilaa eri tyyliaineksista kootulle kevyelle puurakennustyylille, jota sittemmin on halveksuvasti kutsuttu "nikkarityyliksi". Kaikki nämä piirustukset ovat huolellisesti laadittuja. Niiden joukossa on monia mielenkiintoisia sommitelmia, jotka todistavat, että arkkitehdit suhtautuivat vakavasti näihin vähäpätöisiinkin tehtäviin. Venäläinen teksti ruotsalaisen ja suomalaisen ohella näkyy niissä kaupungeissamme voimaan astuneen uuden kunnallishallinnon alkamiseen asti.

Aluksi Viipuriin asettuneet arkkitehdit olivat kaikki virkamiehiä, kuvernementin, läänin tai kaupungin arkkitehteja. Yksityisarkkitehdit ilmestyivät kuvaan vasta viime vuosisadan lopulla. Ensimmäiset heidän kynästään lähteneet piirustukset ovat 1870- ja 80-luvulta. Kuvernemenetin arkkitehtejä oli kolme, **Jakob Rampau,** joka nimitettiin v. 1784. Häntä seurasi jo seuraavana vuonna **Johann Brockmann** ja sitten **Johan Ståhlman,** jonka aikana Vanha-Suomi liitettiin muuhun Suomeen. Silloin Viipurin kuvernementti siirtyi osana Suomen läänijärjestelmään, ja sen viratkin lakkasivat. Ståhlman siirtyi silloin kaupunginarkkitehdiksi. Ståhlmania seurasi **Carl Leszig** v. 1834 7 vuotta kestäneen väliajan jälkeen, jolloin viran hoito oli ollut arkkitehtikoulutusta vailla olleen raatimiehen käsissä. Leszig erosi 17-vuotisen palvelun jälkeen virasta v. 1851, minkä jälkeen kaupunginarkkitehtinä toimivat **Viktor Erik Amdaeus Bosin** v. 1862 saakka, sitten **Johan E. Johansson** vuoteen 1868, **August Odenwall** 1868–87, mistä ajasta kolme viimeistä vuotta hänen sairautensa takia viralla ei ollut vakinaista hoitajaa, sen jälkeen **Brynolf Blomkvist** 1887–1912, **Paavo Uotila** 1912–28, **Väinö Keinänen** 1928–32, **Uuno Ullberg** 1928–36 ja **Ragnar Ypyä** 1936–44.

Suomen itsenäistyttyä aiheutti kaupunkien nopeutuva kasvu asemakaavaarkkitehdin viran perustamisen Viipuriin. Sen haltijoiksi tulivat arkkitehdit **Otto-I. Meurman** 1918–37 ja **Olavi Laisaari** 1937–40, 42–44. Myös rakennustarkastusta oli tehostettava, ja siitä huolehtimaan nimitettiin arkkitehti **Karl Sigurd Schultz,** joka hoiti sitä sotaan 1940 asti.

Kuvernementinarkkitehtiviran tultua lakkautetuksi ei Viipurissa ollut valtion arkkitehtiä. Valtion rakennustoimintaa hoidettiin syksystä 1810 alkaen Turusta ja v. 1821 alkaen Helsingistä käsin Ruotsista perityn mallin mukaisessa Intendenttikonttorissa. Konttorin päällikkönä oli intendentti ja hänen apunaan konduktöörejä. Sen tarvetta oli perusteltu mm. "kaikille maille yhtä hyödyllisen kuin kaunistavan rakennustaidon" valvomisella. Sen tuli tarkastaa kirkkojen ja valtion tai valtionvaroin rakennettavien rakennusten piirustukset ja kustannusarviot, mutta myös laatia piirustuksia yksityisillekin sellaisilla paikkakunnilla, missä taitavaa suunnittelijaa ei ollut saatavissa. Kun intendenttikonttorin työmäärä kuitenkin vuosien kuluessa oli valtavasti kasvanut, niin että siellä v. 1840–46 oli ollut käsiteltävänä 86 kirkkorakennusasiaa (niistä 45 uudisrakentamista), 120 valtion uutta rakennusyritystä ja 114 muuta asiaa ja kun vielä kuvernöörit erityisesti pitivät välttämättömänä saada avukseen pätevää ammattimiestä niin huone- kuin siltarakennusten valvomiseksi, senaatti antoi 4.4.1848 asetuksen lääninarkkitehtien asettamisesta. Intendentti, arkkitehti E. B. Lohrmann laati samana ja seuraavana vuonna ehdotuksen intendenttikonttorin uudistamiseksi. Lääninarkkitehtien tehtäväksi määrättiin valtion töiden johtaminen läänissään ja rakennustöiden valvominen.

Asetus uusittiin 1865 ja täydennettiin. Sen mukaan kuului lääninarkkitehdille myös kuvernöörien alullepanemien uusien rakennus- ym. suunnitelmien valmistaminen, julkisivujen tarkastus niissä lääneissä, joissa rakennusjärjestys sen määräsi, sekä kirkkojen korjaustöiden suunnittelu ja tarkastus. Suurempien rakennusyritysten piirustukset laadittiin määräysten mukaan Intendenttikonttorissa, myöhemmin Yleisten rakennusten ylihallituksessa, kun taas pienempien tehtävien suunnittelut jäivät lääninarkkitehtien suoritettaviksi. Kun Yleistenrakennusten ylihallitus 1936 muuttui Rakennushallitukseksi, korvattiin läänien rakennuskonttorit viidellä piirikonttorilla, jotka sijoitettiin Helsinkiin, Tampereelle, Viipuriin ja Ouluun, ja lääninarkkitehtien sijaan tulivat piiriarkkitehdit. Kaikkien yli 1 milj. mk hintaisten rakennustöiden suunnittelu jäi Helsingissä tehtäväksi. Maaherroille ja ylihallitukselle kuulunut rakennuspiirustusten ja fasadien tarkastus lopetettiin v. 1931 annetun asemakaavalain nojalla, maaherrat jäivät vain valvontaviranomaisiksi. Lääninarkkitehtilaitos rakennuskonttoreineen palautettiin taas v. 1954.

Pätevien henkilöiden saaminen lääninarkkitehdeiksi osoittautui aluksi vaikeaksi. Sama koski konduktöörejä. Virat saatiin vähitellen 1850-luvulla täytetyiksi mm. Intendenttikonttorin ja Helsingin teknillisen realikoulun oppilaista, mutta lääninarkkitehdeiksi oli saatava miehiä ulkomailtakin. Ensimmäiseksi lääninarkkitehdiksi Viipuriin saatiin pätevä henkilö, arkkitehti **Wilhelm von Karm,** joka tosin ensin v. 1849 nimitettiin virkaatekeväksi, mutta joka sitten vakinaisena hotii virkaa v. 1852–85. Häntä seurasivat arkkitehdit **Jac. Ahrenberg** 1885–87, **Ivar Aminoff** 1887–1914, **Allan Schulman** 1915–32, **Heikki Lankinen** 1932–36 ja **Kalle Kontio** 1937–40.

Kuten jo edellisestä havaitaan, oli Viipurin arkkitehtiviroissa toimivien henkilöiden ammatillinen kasvatus alkuaikoina perin kirjavaa. Mitä opiskelua ja käytännöllistä kokemusta joku "konemestari" tai "mekaanikko" omasi voidakseen toimia rakennusten suunnittelijana ja toteuttajana, tuntuu nykyaikana enemmän kuin kyseenalaiselta, mutta ilmeisesti he olivat kuitenkin saaneet jonkinlaista arkkitehtikoulutusta. Vielä aikaisemmin "muurarimestareiksi" tai "insinööreiksi" mainitut henkilöt olivat saaneet teknillisen kasvatuksensa osallistumalla käytännölliseen työhön rakennuksilla ja olemalla työtä johtavan mestarin apulaisina, samantapaisesti kuin muutkin käsityöläiset ja taiteilijat ammattikuntalaitoksen vallitessa..

Teknillistä koulutusta oli 1700-luvun lopulla nähtävästi jonkin verran saatavissa Venäjällä valtion rakennustoimistoissa, joita tuntui olleen olemassa, koska Viipurin Kameraalihoviinkin sellainen perustettiin. Korkeampaa arkkitehtiopetusta saatiin varmaan Pietarissa Taideakatemiassa, samoin kuin Tukholmassa, mutta sitä eivät Viipurin aikaisemmat "arkkitehdit" näytä saaneen. Eräät olivat sotilashenkilöitä. Sellaisina he olivat saaneet jossain määrin opetusta arkkitehtuurissa, joka meillä oli oppiaineena jo Haapaniemen kadettikoulussa ja sittemmin myös Haminassa. Sitä pidettiin tärkeänä linnoitustaidon täydennykseksi. Niin ikään opetettiin kadettikouluissa piirustusta ja akvarellimaalausta. Upseerin oli osattava laatia maastoa kuvaavia piirustuksia tykistön sijoitusta ja teknillistä suunnittelua varten. Siten linnoitusupseerit tutustuivat rakennustaiteeseen ja tyylioppiinkin, tosin pinnallisesti. Muuten tuskin olisi selitettävissä, että esim. ratsuväen luutnantti Bosin olisi kaupunginarkkitehtina pystynyt suunnittelemaan moitteettomiakin klassistisia julkisivuja ja varsin mielenkiintoisiakin sommitelmia.

Suomessa arkkitehtikoulutus alkoi vasta 1878, kun Polyteknillinen koulu muutettiin Polyteknilliseksi opistoksi. Sitä ennen olivat eräät arkkitehdeiksi aikovat kansalaisemme käyneet oppia hakemassa Tukholmassa Kuninkaallisessa Taideakatemiassa. Siellä opiskelleista tuli sitten meidän ensimmäisiä arkkitehtuurin opettajia. Mm. Viipurin lääninarkkitehdeistä oli Jac. Ahrenberg opiskellut Tukholmassa. Heistä ensimmäinen, von Karm, oli taasen suorittanut siviili-insinööritutkinnon Moskovassa ja täydentänyt tietojaan nimenomaan arkkitehtuurissa Tarton yliopistossa. Ehkä hänen moskovalaiseen tutkintoonsakin oli sisältynyt arkkitehtuuri. Johansson oli opiskellut Pietarissa, Odenwall otaksuttavasti Itävallassa tai Saksassa, Dippell Saksassa ja Mohell Ruotsissa. Leszigin ammattikoulutus, samoin kuin hänen kaikki henkilötietonsa ja perhesuhteensa ovat kokonaan tuntemattomia ja vähäiset ovat tiedot Gustafssonista sekä Sohlbergistä. Muut, seuraavassa viipurilaisiksi katsottavat, arkkitehdit olivat Suomessa suorittaneet arkkitehdin tutkinnon.

Viipurilaisina arkkitehteina on seuraavassa pidetty niitä, jotka olivat syntyperäisiä tai vakinaisesti Viipurissa asuneita ja työskennelleitä sekä sinne suunnitelleet useitakin rakennuksia, pitäneet siellä toimistoa taikka siellä toimineet vakinaisina virkamiehinä.

KUVERNEMENTIN ARKKITEHDIT

Jakob Friedrich Rampau

Viipurin ensimmäiseksi kuvernementin arkkitehdiksi nimitti Viipurin Käskynhaltijakunta Mikkelin Maakunta-arkistossa säilyneen päiväkirjan mukaan 2.6. 1784 aliluutnantti **Jakob Friedrich Rampaun,** joka kuitenkin heti näytti sairastuneen, koska hänelle oli määrättävä apulainen. Hän kuolikin jo seuraavana vuonna. Hänestä ei olekaan säilynyt muuta tietoa, kuin että hän oli naimisissa Catharina Elisabeth Ludewigin kanssa ja että heille 1785 syntyi poika, joka kastekirjassa sai nimen Peter Friedrich. Kastekirjassa on sukunimeksi kirjoitettu Rampo, ja isän ammatiksi Architekt. Kenties voisi olla mahdollista, että Rampau oli viipurilaista sukua, sillä 1721 oli Viipurissa saksalaisen koulun opettajana J. Rampau niminen henkilö. Kirkonkirjojen puutteessa sukulaisuutta ei voi todistaa.

Arkkitehti Rampau ei ehtinyt jättää Viipuriin mitään toteutettua suunnittelemaansa rakennusta. Hän oli kuitenkin ensimmäinen Viipuriin sijoitettu virka-arkkitehti.

Johann Brockmann

Viipurin käskynhaltijakunnan määräyskirjan mukaan nimitettiin tallinnalainen porvari **Johann Brockmann** 1.8. 1784 käskynhaltijakunnan rakennustoimistoon "konemestariksi" sekä 10.4. 1785 arkkitehti Rampaun avuksi ja tämän kuoltua ilmeisesti kuvernementin arkkitehdiksi 19.6.1785.

Arkkitehti Johann Brockmannin syntymä- ja kuolinajasta ja paikasta, vanhemmista ja perhesuhteista ei ole onnistuttu sanottavasti tietoja saamaan. Hänen kuolinvuotensakin on tuntematon. Tiedetään kuitenkin, että hän eli ainakin vielä 1804 ja omisti silloin naulatehtaan. Varmana voinee pitää, että hän kuoli Viipurissa. Selville on käynyt että hänellä oli puolisona Maria Stenberg, viipurilaista sukua, ja että heillä oli ainakin tytär, Catharina, joka 1801 avioitui sihteeri David Richardtin kanssa. Eiköhän heillä ollut muitakin lapsia. Brockmannin nuoruudesta ja opinnoista ei ole tietoa. Alkuaan tallinnalaisena hän kai sai opetusta Virossa.

Brockmann toimi Viipurissa vähintään 20 vuotta. Tietenkin hän sinä aikana, jolloin vuoden 1793 suurpalon jälkeen kaupunki jouduttiin suurelta osaltaan uudelleen rakentamaan, laati suunnitelmia ja toteutti lukuisia yleisiä ja yksityisiä rakennuksia. Varmoja tietoja sellaisista on vain muutama. Niinpä tiedetään, että hän suunnitteli ja rakennutti vanhan Tuomiokirkon keskiajalta peräisin olevan kellotornin palossa tuhoutuneen huipun uudelleen v. 1795-96 sekä seuraavana vuonna valmistuneen kauppahallin Uuden Raatihuoneentorin ja Paraatikentän kulmauksessa. Sen piti alkuperäisen suunnitelman mukaan tulla hevosenkengän muotoiseksi ja kaksikerroksiseksi, mutta kun sen rakennuskustannukset Brockmannin arvion mukaan olisivat nousseet 17 513

ruplaan, supistui rakennusyritys vain yksikerroksiseksi Katariinankadun linjaan rakennetuksi riviksi myymälähuoneita, jotka avautuivat saman katon alla kulkevaan avoimeen holvikäytävään. Ulkonäöltään tämä kivestä rakennettu ja rapattu aumakattoinen rakennus teki varsin jykevän vaikutuksen voimakkaasti vaakasuorin saumoin "harkoitetuiksi" sommiteltuine julkisivuineen, joita muuripilarien toisistaan erottamat pyörökaariset holviaukot hallitsivat. Rakennus purettiin ennenaikaisesti v. 1913 antamaan tilaa silloin ajatellulle ja jo piirustuskilpailussa hyväksytylle, mutta kuitenkin rakentamatta jääneelle uudelle kaupungintalolle.

Brockmannin osuus eräiden toisten yleisten rakennusten suunnitteluun on jäänyt epävarmaksi. Esitetty olettamus hänen osallistumisestaan Käskynhaltijan palatsin, aikamme Hovioikeudenrakennuksen, suunnitteluun, saattaa vain koskea sen jälleenrakentamista suurpalon jälkeen, koska se oli valmistunut jo ennen hänen tuloaan Viipuriin. Sen sijaan arkkitehti Viisteen käsitys, että Brockmann on suunnitellut kreikkalaiskatolisen Kirkastuksen katedraalin Uudella Raatihuoneentorilla, näyttää perustellulta. Valtionarkistossamme on Brockmannin sitä varten laatima esiluonnos, jonka mukaan kirkko oli aiottu rakentaa kupolipäiseksi sentaalikirkoksi, jonka eteen olisi rakennettu erillinen tornirakennus. Nämä yhdistettiin kuitenkin alunperin ristin muotoiseksi pitkäkirkoksi. Vertaamalla Brockmannin esipiirustusta ja toteutusta on Viiste katsonut voivansa todistaa olettamuksensa oikeaksi. Näin ollen tämä kirkko lienee Brockmannin erittäin korkeatasoinen päätyö, arkkitehtonisesti mitä arvokkain. Se rakennettiin 1787-93, ja siitä tuli torinsa, Viipurin hallinnollisen keskuksen monumentaalinen asemakaavallinen dominantti.

Toinen kirkkorakennus, johon Brockmannilla oli osuutta, on samoin ent. Vallin osaan Paraatinkentän keskiakselin korostukseksi sen koillissivulle 1783–99 rakennettu saksalais-ruotsalaisen seurakunnan Pietari-Paavalin kirkko. Brockmann oli tehnyt siihen piirustuksia, mutta lopulliset piirustukset laati pietarilainen valtioneuvos G. F. von Veldten. Brockmann joutui johtamaan kirkon rakentamisen. Alunperin oli ollut tarkoitus rakentaa kirkon molemmin puolin rakennukset, toiselle koulu ja toiselle konsistorin rakennus. Kenties ne suunnitelmat olivat Brockmannin kynästä lähteneitä, jäivät kuitenkin paperille. Toteuttamatta jäi myös hänen mielenkiintoinen suunnitelmansa vanhan Tuomiokirkon jälleenrakentamiseksi. Siihen olisi rakennettu holvit ja vaihtoehtoisesti myös rikasmuotoinen barokkitorni puusta. Tämän lisäksi on Valtionarkistossa talletettuna eräitä Brockmannin vaatimattomampia rakennuksia varten laatimia piirustuksia. Sellaisia ovat tehtailija Jakob Lundille laadittu 2-kerroksisen kivirakennuksen piirustus Linnoituksen osan tontille 50 sekä piirustukset tontille 2 Vanhan Raatihuoneentorin varrelle ja yhtä yksikerroksista kasarmia varten Rjasanin jalkaväkirykmentille. On myös suunnitelmia muille paikkakunnille Viipurin kuvernementissä, mm. Rokkalan ja Kukkolan lasitehtaita varten. Samoin on säilynyt jäljennös hänen lääninsihteeri Lönbla-

dille Linnoituksen osan tontille 90 Keisarin kadun varrelle laatimistaan piirustuksista. Jäljennös on tehty 1797, mutta talo rakennettu jo kaksi vuotta aikaisemmin.

Vuoden 1793 kaupunkipalon jälkeen rakennettiin Viipurin monia yleisiä laitoksia ja rakennuksia, joista on tietoa, muutamista piirustuksiakin. (Ks. Ruuth-Kuujo, Viipurin kaupungin historia, osa III.) Niiden suunnittelijoita ei tunneta, mutta ei voi välttyä olettamuksesta, että kuvernementin arkkitehti, Brockmann, joka oli kelvoitettu ainakin osallistumaan kaikkein arvokkaimpien rakennusten, kirkkojen, suunnitteluun, oli kaupungissa asuvana ja virkansakin vuoksi suunnittelemassa tällaisia valtion tarvitsemia rakennuksia.

Brockmannin todetut työt yksinään riittävät vakuuttamaan, että hän oli pätevä suunnittelija, ei vain "konemestari", vaan todella arkkitehti. Missä hän nuoruudessaan oli saanut rakennustaiteellisen koulutuksensa, ei valitettavasti ole selvinnyt käytettävistä lähteistä.

Kauppahalli, Linnoitus 116, Paraatikentän ja Uuden Raatihuoneentorin kulmassa, rakennettu 1790-luvun lopulla, purettu v. 1913. (146)

Brockmannin esipiirustus "Kirkastuksen Tuomiokirkkoa varten, kirkko ja torni erillisinä. (Valtion arkisto)

Saman Tuomiokirkon piirustus "Suomalaisen kuvernementin kartastossa", v. 1797. (45)

Kauppias Jakob Lundhin talo, Linnoitus 50, Karjaportink. 6. (Kuujo: Viipurin kaupungin historia III) (13)

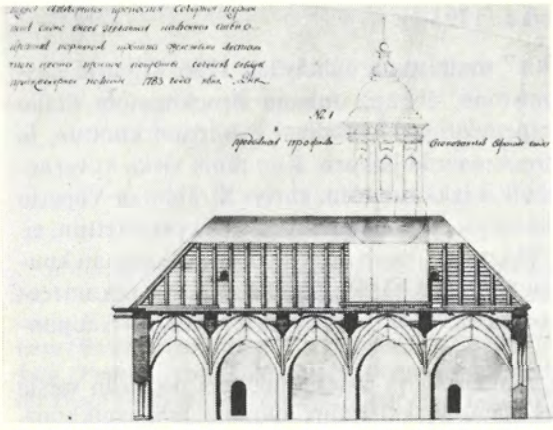

Ehdotus Vanhan Tuomiokirkon uusimiseksi holvein ja kattotornein. (Valtion arkisto)

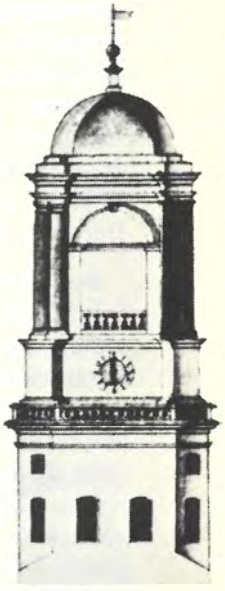

Kellotorni Vanhan Tuomiokirkon tontilla, v. 1797 (Kuujo: Viipurin kaupungin historia III) (15)

Johan Henrik Stråhlman

Arkkitehti **Johan Henrik Stråhlman** (Strohlman) oli vanhaa huomattavaa viipurilaista sukua, jonka kantaisä oli muuttanut Lübeckistä Viipuriin hansakauppiaana. Hän oli syntynyt Lappeenrannassa 12.8. 1755 ja kuoli Viipurissa 14.7.1827. Hänen vanhempansa olivat kultaseppä Hans Stråhlman ja Maria Nigraeus. Puoliso 1787 Viipurissa oli Kristina Fredrika Handsche (1757-1819) Maakuntahallituksen kielenkääntäjä. Heillä oli tytär Augusta Fredrica (1789-89) sekä kaksi poikaa Fredrik Johan (1790-1846) ja Alexander Wilhelm (1791-1845), joiden lisäksi arkkitehti Stråhlmanilla oli Margareta Dorothea Masalinin kanssa poika (1793-†).

Stråhlman tuli "mekaanikoksi" mainittuna nähtävästi 1786 Viipurin käskynhaltijakunnan rakennustoimistoon, ehkäpä Johann Brockmannin tilalle tämän saatua nimityksen kuvernementinarkkitehdiksi Rampaun kuoltua, ja kuvernementin arkkitehdiksi Brockmannin jälkeen. Kun tämä virka kuvernementin muuttuessa Viipurin lääniksi lakkautettiin, siirtyi Stråhlman Viipurin ensimmäiseksi kaupunginarkkitehdiksi. Milloin sellainen virka perustettiin, ei tosin ole tunnettua, mutta 1824 hänet mainitaan kaupungin virkakuntaan kuuluvana. Välillä häntä oli kutsuttu myöskin maanmittariksi, v. 1812 ylikamreeriksi ja myöhemmin nimineuvokseksi. Hänestä alkaa kuitenkin kaupunginarkkitehtien sarja.

Stråhlmanin yli 40-vuotisesta toiminnasta ja töistä Viipurissa tiedetään varsin vähän. Ensin hän toimi kuvernementinarkkitehdin alaisena mekaanikkona kameraalihovin rakennustoimistossa ja semmoisena hän oli 1790-92 johta-

massa kaupungissa Pietarin esikaupungin läpi kulkevan päätien levennystä ja kuntoonpanoa sekä Punaisen lähteen ympäristön kivetystä. Hänen arkkitehtitöistään tunnetaan vain "Isonkadun" varrella sijaitsevalle rantatontille suunniteltu sotilaiden asuinrakennus sekä kollegineuvos Rechenbergille 1794-96 rakennettu 2-kerroksinen kivinen asuinrakennus Karjaportinkatu 14:ssa Kauppatorin kulmassa (tontti 44). Myöhemmin tämä talo joutui kymnaasin, merikoulun ja lopuksi poliisilaitoksen käyttöön. Sen kadunpuolista julkisivua koristaa puoliympyrän muotoinen pääty ja sen tukena olevat 4 pilasteria. Rakennuksen nurkat ovat voimakkaasti harkotettuja. Yksistään tämä julkisivu todistaa tekijänsä olleen etevä arkkitehti. Tunnettua ei ole, missä hän on saanut koulutuksensa.

Paitsi tässä mainittuja rakennuksia on Stråhlmanin töistä säilynyt meidän aikaamme toisenlainenkin näyte: Valtionarkistosta löytynyt Viipurin kartta vuodelta 1820. Se on erittäin arvokas tietolähde aikansa Viipurista. Se käsittää vanhan Linnoituksen osan ja Vallin, koko silloisen, muurien ympäröimän kaupungin ilman esikaupunkeja. Siihen on joka tontille merkitty erikseen kivi- ja puurakenteiset rakennukset sekä selityksiin tonttien omistajien nimet, yleiset rakennukset ja katujen silloiset nimet. Sellaisena kartta valaisee nykypolvelle monessa suhteessa silloisia oloja.

Valitettavaa on, ettei Stråhlmanin luomuksista ja hänen muusta toiminnastaan ole jälkipolvelle jäänyt muuta muistoa. Aikanaan hän oli merkittävä henkilö kotikaupungissaan ja toimelias mies, joka elämänsä aikana oli saanut paljon tehdyksi. Hän omisti 1822 Viipurissa tontin 61 Vahtitorninkadulla Uudenportinkadun kulmassa Vanhan Tuomiokirkon korttelissa.

Stråhlmanin v. 1820 piirtämässä kartassa (seuraavalla sivulla) ovat asukkaiden tontit, valtion talot ja yleiset paikat numeroituina. Vanhankaupungin kadut olivat seuraavat: AB Alakatu (Karjaportinkatu), CD Katariinankatu (Linnankatu), EF Vahtikellonkatu (Vahtitorninkatu), GH Keisarinkatu (Luostarinkatu), IK Piispankatu, LM Poikkikatu (Vesiportinkatu), NO Katariinanpoikkikatu (Harmaidenveljestenkatu), PQ Luostarinkatu (Mustainveljestenkatu), RS Poikkikatu (Possenkatu), TU Vallikatu (Kaarle Knuutinpojan katu), WX Lukiokatu (Uudenportinkatu), YZ Vahtikellonpoikkikatu (Pamppalankatu). (Valtionarkisto)

Strålhmanin laatima kartta Linnoituksen osasta, v. 1820 (Valtion arkisto)

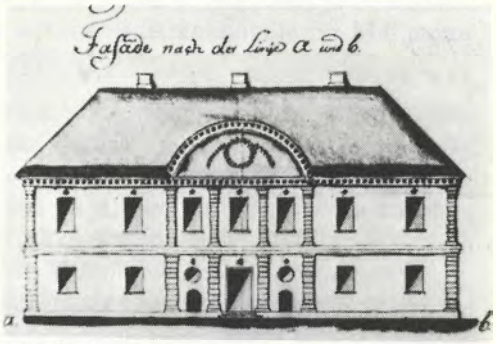

Rechenbergin talo, Linnoitus 44 a, Karjaportink. 14, alkuperäispiirustus. (Klemetti: Suomalaisia kirkonrakentajia) (30)

Kollegineuvos Rechenbergin talon julkisivun keskiosa.

LÄÄNINARKKITEHDIT

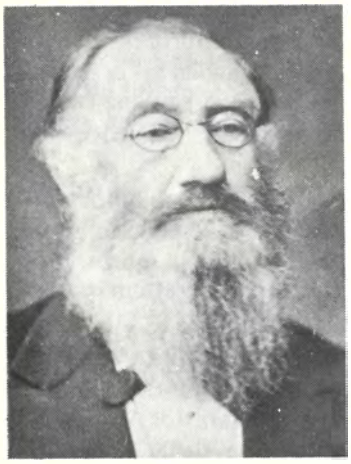

Wilhelm von Karm

Ensimmäisenä lääninarkkitehtina Viipurissa toimi Wilhelm von Karm 20. 9. 1849–3. 2. 1885.

Arkkitehti **Wilhelm von Karm** syntyi Pernaussa 3. 8. 1820 ja kuoli Helsingissä 5. 12. 1902. Hänen vanhempansa olivat majuri ja ritari Jacob Magnus von Karm ja Angelique von Ehrenstolpe. von Karmin ensimmäinen puoliso oli Julie Pewzoff († 1870). Toinen puoliso 1871 oli Henrietta Kristina Heickell (1840–1926), lääninrovasti Karl Heickellin (1797–1876) ja Apollonia Kristina Achanderin tytär. Avioliitot olivat lapsettomia, mutta von Karmilla oli ottopoika Alexander Alfred von Karm (1865–1919).

v. Karmin alkeiskoulutuksesta ei ole säilynyt tietoja, mutta Pietarissa 31. 1. 1842 annetun venäjänkielisen todistuksen mukaan hän kävi siellä siviiliinsinöörikoulun 25. 5. 1836–6. 1. 1842 ja nimitettiin 5. 1. 1842 siviili-insinööriksi Moskovaan. Opiskeluaan hän samoihin aikoihin oli täydentänyt Tarton Yliopistossa 1 ½ v. ajan 1841–4. 8. 1842 kuunnellen luentoja arkkitehtuurissa. Valmistuttuaan insinööriksi hän jatkoi opintojaan Moskovan Yliopiston filosofisessa ja osaksi muissakin tiedekunnissa vuoteen 1844 asti sekä toimi Moskovassa arkkitehtitehtävissä 1845–47 huolehtien mm. valtion apteekkivaraston rakentamisesta sinne.

Kun Suomeen sitten oli päätetty perustaa lääninarkkitehtilaitos, haki von Karm lääninarkkitehdin virkaa Viipurissa ja Senaatti määräsi hänet sitä tois-

taiseksi hoitamaan 20. 9. 1849. Elokuun 6 p. 1850 hänelle myönnettiin ero virastaan Moskovassa. (Venäjällä olon päiväykset ovat vanhan ajanlaskun mukaisia.) Lääninarkkitehdiksi hänet nimitettiin keisarillisella päätöksellä 10. 1. 1852 ja Senaatti määräsi hänet Viipurin Lääninrakennuskonttorin esimieheksi 15. 12. 1865. Tätä virkaa hän sitten hoiti, kunnes hän sairauden takia pyysi ja sai siitä eron 16. 1. 1885 sekä siirtyi eläkkeelle helmikuun 3. p. samana vuonna. Hän asui sittemmin Helsingissä Korkeavuorenkatu 19:ssa. Viipurissa hän omisti tontin 139 Neitsytniemen esikaupungissa.

Virantoimituksessa hänet tuomittiin 21. 4. 1875 maksamaan valtiolle 667 mk 31 p. huolimattomuudesta Haapasaaren tulliaseman rakennuksen lopputarkastuksessa – ansioluetteloissa usein esiintyvä merkintä – mutta 25. 1. 1858 hän oli saanut tavanmukaisesti merkin 15-vuotisesta nuhteettomasta palveluksesta, eikä edellä mainittu virkavirhe estänyt häntä 16. 12. 1882 saamasta merkkiä 40-vuotisesta, samoin nuhteettomaksi arvioidusta palveluksesta. 20. 10 1847 (v.l.) hän oli myös saanut kiitoksen erinomaisesta ahkeruudesta ja tehokkuudesta hoitaessaan muutostyöt apteekkivarastoksi ostetussa talossa Moskovassa sekä koko 6-vuotisesta palveluksesta siellä. Kiitos tuli Sisäasiainministeriön alaiselta kuvernementin päälliköltä, mutta siihen sisältyi siviilikuvernöörin ja Moskovan Tienrakennuskomissionin kiitos 2-vuotisesta palveluksesta heidän alaisenaan.

von Karmin virka-aika oli runsaat 36 vuotta Viipurissa. Siitä huolimatta ei hänen töistään siellä ole säilynyt muuta kuin vähäisiä tiedon rippeitä. Rakennushallituksen kortiston mukaan mainitaan hänen töistään Viipurissa vain lääninsairaalan entinen talousrakennus sekä vankila Pantsarlahdessa, jälkimmäinen nähtävästi jokin puurakennus, jota ei aikanamme enää tunnettu. Arkkitehti Dippell mainitsee hänen valvoneen 8:nnen Viipurin tarkka-ampujapataljoonan kasarmin rakennusryhmän rakentamista Papulan osassa 1881–82, mutta ei mainitse, että hän olisi ne suunnitellut. Sen sijaan tiedetään että hän virkatyönä laati piirustukset läänin maanmittauskonttoriin yksikerroksista kivirakennusta varten Linnoituksen osan tontille 162, missä se myöhemmin arkkit. Aminoffin korottamana on muodostunut osaksi lääninhallituksen sittemmin käyttämää rakennusta.

Viipurin Maistraatin piirustuskokoelmaan Mikkelin Maakunta-arkistossa sisältyy von Karmin piirustuksia vain kolmelle tontille. Ent. Linnoituksen osaan hän rakensi konsuli Wahlin tontille (17) Vesiportinkadun puolelle 2-kerroksisen kivisen asuinrakennuksen alakertaa lävistävine porttikäytävineen klassistiseen tyyliin (1850). Pietarin esikaupungin tontille 13 b hän suunnitteli kaksi 1-kerroksista asuinrakennusta puusta ja samoin kapteeni A. Bergille kaksi asuintaloa, pitemmän ja lyhyemmän. Jälkimmäisten julkisivujen päätykolmioita koristavat klassistiset akroteriot. Aninan osaan hän teki piirustukset vähäistä vajaa varten.

Tunnollisen arkkitehdin työ on nopeasti painunut unholaan. Hän ei kuiten-

kaan istunut toimettomana ja työskentelemättä aktiivisena suunnittelevana arkkitehtina, sillä hänellä oli oma yksityinen arkkitehtitoimistonsa.

Viipurin ulkopuolelta on saatu tieto siitä, että hän suunnitteli erään huvilan Espoonlahden suulla olevalle Pikku-Penttalan saarelle.

von Karm oli varakas, hyvä henkilö, joka aina oli altis auttamaan ja lahjoituksin tukemaan toisia ihmisiä sekä kaikkia hyviä tarkoituksia. Hän sai viimeisen leposijansa Helsinkiin Lapinlahden ns. vanhalle hautausmaalle.

Katunäkymä Vesiportinkadulle, jossa oikealla näkyy konsuli Wahlin rakennus, Linnoitus 17–18.

Lisärakennus konsuli Wahlille, Linnoitus 17–18, Vesiportink. 2, v. 1850. (12)

Johan Jacob Ahrenberg

Arkkitehti Ahrenberg oli Viipurin vt. lääninarkkitehtina 24. 2. 1885–2. 11. 1887.

Johan Jacob (Jac) Ahrenberg syntyi Viipurissa 30. 4. 1847 ja kuoli Helsingissä 10. 10. 1914. Hänen vanhempansa olivat rehtori Carl Wilhelm Ahrenberg (1807–1880) ja Mathilda Maria Bäck (1823–1901). Puoliso oli v. 1876 taiteilijatar Fredrika Widolfa Carolina von Engeström (syntyi Ruotsissa 1845, kuoli Helsingissä 1914). Puolison vanhemmat olivat vankilanjohtaja kapteeni Carl Gustaf von Engeström ja Fredrike Gustava von Walden. Avioliitosta syntyivät lapset Carl Gaston (1878–1922), Signe Blanche Maria – Tandefelt (1879–1943), Helge Edmund René (1882–1941), Märta Matilda Beatrice – Hertz (1884–1958) ja Helga Cecilia Genoveva-Franck (1887–1973).

Käytyään Viipurin Alkeisoppikoulun Ahrenberg tuli ylioppilaaksi 1866 ja oli oppilaana Tukholman Vapaiden taiteiden akatemiassa 1870, mistä hän valmistui arkkitehdiksi 1875. Siellä hän oli eräs meikäläisistä prof. F. W. Scholanderin oppilaista. Hän jatkoi opintojaan Pariisissa, Venetsiassa ja Firenzessä sekä teki sittemmin ulkomaanmatkoja useihin Euroopan maihin, Vähään-Aasiaan ja Pohjois-Afrikkaan.

Valmistuttuaan Ahrenberg toimi Helsingissä piirustuksen ja taidehistorian opettajana Polyteknillisessä opistossa 1876–77 ja 1879–82, kirjoittautui 1877 ylimääräiseksi arkkitehdiksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen, missä hän sitten palveli eläkkeelle siirtymiseensä saakka v. 1914. Siellä hän kohosi 1884 III. arkkitehdiksi, II. arkkitehdiksi 1855 ja I. arkkitehdiksi 1886 sekä lopuksi yliarkkitehdiksi 1910. Sieltä hänet määrättiin Oulun Lääninrakennuskontto-

rin esimieheksi 1884 ja samaan toimeen Viipurissa 1885.

Arkkit. Ahrenberg valittiin Suomen näyttelykomissionin arkkitehdiksi Pariisin maailmannäyttelyyn 1878, ja hänet määrättiin myös Suomen osaston johtavaksi arkkitehdiksi Moskovan näyttelyyn 1882 sekä avustamaan näyttelyn komissaaria siellä. Hänet kutsuttiin saman näyttelyn 7. osaston juryn jäseneksi. Seuraavana vuonna hän sai määräyksen laatia piirustukset Viipurin linnan entistämiseksi. Suomen valtio pyrki silloin saamaan linnan huostaansa ja siitä lienee ollut tarkoitus tehdä museo Viipurin kaupungille, mutta venäläiset sotilasviranomaiset eivät siihen suostuneet, vaan korjauttivat sen 1891–94 meidän aikanamme tutuksi tulleeseen muotoon. Ahrenbergin restauroimana se olisi saanut romanttisen, rikasaiheisen ulkomuodon, koristeelliset huonetilat ja barokkimaiset huiput torneilleen. – Lisäksi Ahrenberg sai monia tehtäviä virkatyönsä ohella. Hän tuli farmaseuttisen komitean jäseneksi 1888, Suomen näyttelyn komissaariksi Kööpenhaminaan 1888 ja oli johtavana arkkitehtina Suomen osastolla 4. kansainvälisessä kongressissa Pietarissa 1890, missä käsiteltiin vankien hoitoa. Nämä eivät jääneet hänen ainoiksi komiteatöikseen.

Virassaan Ahrenberg joutui laatimaan piirustuksia suurelle määrälle valtion rakennuksia eri tahoille maassamme. Niihin kuului kouluja, sairaaloita, huoltolaitoksia, virka-asuntoja, keisarillisen palatsin valtaistuinsali Helsingissä ym. Yksityisarkkitehtina hän suunnitteli uudisrakennuksia kotimaahan, Ruotsiin ja Venäjälle, kuten esim. kylpylöitä ja kirkkoja. V. 1876 hän sai hopeamitalin Pietarin akatemialta arkkitehtuurin tutkimista varten, II. palkinnon samana vuonna Helsingin yleisessä näyttelyssä, I. palkinnon Suomen Taideyhdistykseltä vesivärimaalauksista ja lisäksi I. palkinnon Suomen Taideseuralta A. E. Nordenskiöldin mitalikilpailussa sekä hopeamitalin ja diplomin Moskovan näyttelyssä 1885. Palkintosarja jatkui edelleen hänen kirjallisten töittensä ansiosta Svenska Litteratursällskapin ja Falkenin taholta (1894 ja 1911).

Ahrenberg on tullut ehkä enemmänkin tunnetuksi kirjailijana kuin arkkitehtina. Hän näet kirjoitteli ahkerasti sekä koti- että ulkomaisiin lehtiin taiteesta ja taideteollisuudesta sekä julkaisi yli 20 kirjaa, kaikki ruotsiksi, joista joitakin on suomennettu ja käännetty ranskaksikin. Tässä yhteydessä on niiden luetteleminen jätettävä, mainittakoon vain Finsk ornamentik (1878–82), På studieresor (1878), Ur Åbo slotts byggnadshistoria (1901) ja Albert Edefelt (1902), jotka arkkitehtuuria lähellä olevina valaisevat hänen käsityksiään rakennustaiteesta, sekä viipurilaisia mahdollisesti kiinnostava Den viborgska adeln, dess institution, dess riddarhus och dess upplösning (1902).

Edellä sanottu antanee jo Ahrenbergistä vakuuttavan kuvan aikansa monipuolisena ja etevänä arkkitehtina. Hänen työpanoksensa Viipurin rakentamiseen on sangen huomattava huolimatta hänen lyhyestä virka-ajastaan siellä. Hän joutui näet Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehtina suunnittele-

maan sinne useita julkisia monumentaalisia rakennuksia vielä Viipurista pois muutettuaankin. Aikaisemmilta vuosilta mainittakoon saksalais-ruotsalaisen kirkon uusintatyö 1885 sekä 1890 suunniteltu Suomalainen klassillinen lyseo Agricolankadulle ja uusi osasto Lääninsairaalaan. V. 1891 oli vuorossa maaherran palatsi Katariinan kadun varrella. Komeine joonilaisine pylväineen yläkerran juhlasalin kohdalla ja puiden varjostamine altaaneineen sisäänkäynnin yläpuolella se oli eräs Viipurin koristeellisimmista arkkitehtuurin tuotteista klassillisen lyseon hyvänä seuralaisena. Aikajärjestyksessä seurasivat Lääninsairaalan lisärakennus (1893), Suomalainen realilyseo (1896), Lääninhallituksen laajennus jälleen (1900) ja sitten jo jugend-aikaiseen asuun pukeutuneet Suomalainen tyttökoulu Myllymäen aukiolla (1906) ja Pääposti (1914), kaikki näkyviä ja kiintoisia piirteitä Viipurin kasvoille antavia rakennuksia.

Ahrenbergin yksityisille Viipuriin rakentamat talot tuottivat myös kunniaa tekijälleen. Kauppatorin apteekkitalo (tontti 42) sai häneltä uudet klassistiset julkisivut (1884) ja konsuli E. Wolffille kohosi rikaskoristeinen 3-kerroksinen osittain punatiilinen palatsi Salakkalahdenkadulle (tontti 4). Edustavia uusrenessanssitaloja olivat myös tontille 95 Freesen kadun varrelle rakennettu 3-kerroksinen kivitalo (1883) sekä Vahtitorninkadulle tonteille 71 ja 69 rakennetut, samoin 3-kerroksiset asuintalot (1884, 1885). Erittäin mielenkiintoinen suunnitelma oli Papulan osaan laajalle yhtenäiselle tonttialueelle tehty ehdotus kahden puutalon yhdistämiseksi kiviosalla komeaksi yksityispalatsiksi (1886). Siitä ei ole jäänyt jälkeä meidän päiviimme, jos sitä koskaan toteutettiinkaan. Soittolava Tervaniemen puistoon koristi myös aikanaan Viipuria.

Näiden lisäksi sisältää Viipurin Maistraatin Mikkelin Maakunta-arkistossa talletettu piirustuskokoelma Ahrenbergin suunnitelmia 14 tontille, pienehköjä, enimmäkseen puisia rakennuksia eri kaupunginosiin, Repolaan, Aniaan, Pantsarlahteen ja Papulaan. Tyyliltään ne olivat aikansa hengen mukaisesti sommiteltuja, kevytluonteista "nikkarityyliä", mutta moitteettomia.

Ahrenberg on tunnustettava aikakautensa eteväksi arkkitehdiksi. Sitä paitsi hän oli taitava akvarellisti sekä alttaritaulujen ja muotokuvien maalari, mikä kaikki osoittaa suurta taiteellista lahjakkuutta.

Muualle Suomeen sekä Viipurin läänissä Haminaan ja Sortavalaan Ahrenberg rakensi arvokkaita ja edustavia rakennuksia suurin määrin. Niiden mainitseminen on sivuutettava. Sen sijaan lienee syytä muistaa hänen osanottonsa yhteiskunnalliseen ja kulttuurielämään. Hän oli mm. Suomen Taideyhdistyksen johtokunnan jäsen ja sihteeri (1877–83, 1878), Kustannus-oy Söderström & Co:n johtokunnan jäsen, Finsk Tidskriftin avustaja sekä vaikuttava perustajajäsen Tekniska föreningen i Finlandissa, joka perustettiin 1880, sekä Arkitektklubbenissa, vain joitakin mainitakseni. Epäilemättä hän oli eläessään sangen merkittävä mies.

Viipurissa asuessaan Ahrenberg omisti talon Repolankadun varrella Punaisenlähteenkadun kulmassa (tontti 25).

Arkkit. Ahrenberg oli eräs arkkitehtikuntamme näkyvimpiä hahmoja. Hänen monipuolinen toimintansa todistaa, että hän oli luonteeltaan "ranskalaisittain" vilkas, hyvä kertoja, joka oli laajalti nähnyt maailmaa. Se kuvastui hänen aikaisemmassa renessanssityylisessä arkkitehtuurissaan, jossa oli jotain venetsialaista iloisen juhlan tunnelmaa. Hän oli perehtynyt kulttuurin moninaisuuteen, oli itse kulttuurihenkilö. Hänellä oli antia aikakaudelleen.

Lääninhallitus, Linnoitus 162, Possenk. 12. (90)

Pääpostin rakennus, Linnoitus 163, Possenk. 14, v. 1914. (89)

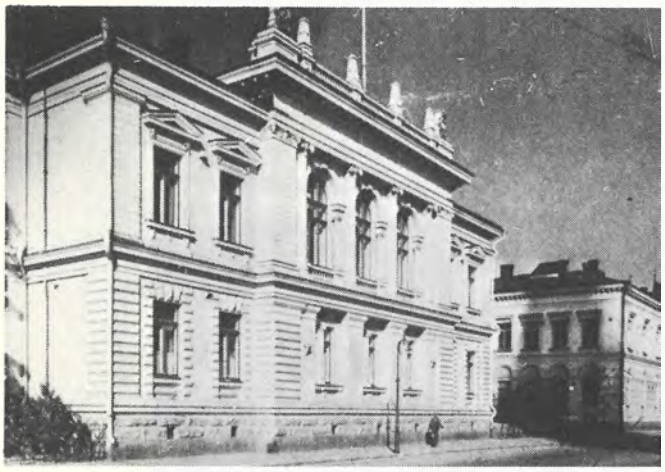

Maaherran palatsi, Linnoitus 167, Katariinank. 35, v. 1891 (91) sekä taustalla Lääninhallitus.

Soittolava Tervaniemellä. (137)

Suomalainen Klassillinen lyseo, Linnoitus 176–177, Agricolank. 12–14, v. 1890. (93)

Konsuli E. Wolffin talo, Salakkalahti 4, Salakkalahdenk. 3, v. 1884. (50)

Suomalainen Tyttökoulu, Repola 60, Myllymäen aukio, v. 1906. (106)

Kauppatorin apteekkitalo, Linnoitus 42, Karjaportink. 17. (32)

Berndt Ivar Aminoff

Arkkitehti Aminoff toimi lääninarkkitehtina Viipurissa 5. 4. 1887–16. 6. 1914.

Berndt Ivar Aminoff syntyi Helsingissä 8. 10. 1843 ja kuoli Viipurissa 28. 2. 1926. Hänen vanhempansa olivat eversti Berndt Adolf Carl Gregori Aminoff (1809–1875) ja Ida Matilda Avellan (1817–1859). Ivar Aminoffin 1) puoliso oli 1870 Ebba Örn (1851–1889), eversti Carl Ferdinand Örnin ja Natalia Frankenhaeuserin tytär, 2) puoliso 1893 Olga Maria Thesleff, kenraalimajuri Alexander Adam Thesleffin ja Eugenia Amalia Thesleffin tytär, ja 3) Anna Ottiliana Häggman (1913–19) rakennusmestari Anders Häggmanin ja Juliana Kärsämän tytär. Lapsia 1) avioliitosta oli Bruno Roland (1871–1929), Elsa Iduna – Michailoff – Wallin (1872–1959) ja Leon Harald (1879–1942).

Ensi opetuksen jälkeen Ivar Aminoff aloitti opiskelunsa Haminan Kadettikoulussa 1858 ja siirtyi sieltä 1860 Helsingin Teknilliseen realikouluun eroten sieltä 1866. Sen jälkeen hän lähti vuodeksi Tukholmaan Vapaiden taiteiden akatemiaan ja palasi takaisin ylimääräiseksi oppilaaksi Teknilliseen realikouluun vuosiksi 1867–69. Viimeksi mainittuna vuonna hän valmistui siviiliinsinööriksi.

Valmistuttuaan Aminoff lähti työhön rautatietutkimuksille Venäjällä 1869–70, mutta palasi sitten vt. asemapäälliköksi Kausalaan ja nimitetttiin sinne vakinaiseksi 1872. Sieltä hän siirtyi ylimääräiseksi arkkitehdiksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen Helsingissä 1873 ja jäi lopullisesti tämän viraston palvelukseen. Sen toimissa hän joutui johtamaan majakoiden rakentamista Laatokalle 1876–79 ja lääninvankilan rakentamista Viipuriin 1881–84. V.

1884 hänet korotettiin III arkkitehdiksi ja määrättiin Vaasan Lääninrakennuskonttorin esimieheksi ja 1887 II. arkkitehdiksi sekä vastaavaan virkaan Viipurissa, mistä toimesta hän erosi jääden eläkkeelle 1914.

V.1889 Aminoff määrättiin Suomen valtion puolesta jäseneksi komissioniin, jonka tuli arvioida Suomen Kaartinpataljoonan rakennukset Krasnoje Selossa.

Virkatöinä Aminoff joutui tekemiensä piirustusten mukaan uusimaan ja yhdellä kerroksella korottamaan valtion rakennuksen Pohjoisvallilla (1887, tontti 4) sekä samoin laajentamaan Lääninhallituksen rakennusta (1889, tontti 162, Linnoituksen osa) sekä valvomaan lääninarkkitehdille kuuluvat valtion muidenkin rakennusten hoitotyöt. Tämän ohella hänelle jäi niukasti aikaa yksityiseen arkkitehtitoimintaan. Kuitenkin hän ehti jättää Viipuriin muutaman rakennuksen kertomaan työstään arkkitehtinä. Kaupungille hän suoritti teatteritalon perusteellisen uudistuksen (1881–83). Rakennus oli alkuaan arkkit. A.F. Granstedtin suunnittelema ja arkkit. Leszigin 1851 uusima. Yksityisille Aminoff rakensi pari 3-kerroksista kivitaloa. Niitä olivat Viipurin Kivi- ja kirjapainolle Uudenportinkatu 7:ään (1896, tontti 70) rakennettu renessanssityylinen kerrostalo ja lääninrahastonhoitaja B. Lagercrantzille Vaasankatu 3:een (1902, tontti 111) jonkin verran jugendhenkinen asuintalo. Papulan osaan tuli 3-kerroksinen varastorakennuksen tornikas jatko Saimaankadulle (1897). Koristeellinen pääoven kehys Piispankadun 16:ssa jäi myös muistuttamaan Aminoffin sommittelutaitoa. Pari puutaloa hän myös rakennutti.

Arkkit. Aminoffin toiminta ulottui muuallekin kuin Viipuriin. Hän mm. suunnitteli ja rakensi kirkkoja, Peräseinäjoelle uuden (1892), puki Sortavalan kirkon aivan uuteen tornilliseen asuun (1895) ja uusi myös Anjalan ja Uudenkirkon kirkkoja. Hänen arkkitehdin työalaansa mahtui myös asemakaavoitus, jossa onnistuneesti kuvastuivat v. 1856 asetuksen vahvistamat periaatteet. Kokkolan ja Sortavalan asemakaavat vuosilta 1884 ja 1891 ovat hänen kynästään lähteneitä. Hän oli myös laatimassa ehdotusta Vaasan rakennusjärjestykseksi.

Aminoff oli sekä puhuja että ahkera esitelmöitsijä, ja hän otti muutenkin osaa teknisten ja kulttuuristen asioiden pohdintaan Viipurissa. Kunnallisella alalla hänelle uskottiin luottamustehtäviä ja hän oli mukana yhdistyselämässä. Hän oli jäsenenä Tekniska föreningen i Finlandissa ja yhtenä kolmesta aloitteen tekijästä marraskuussa 1894 Viipurin Teknillisen klubin perustamiseksi. Klubin varapuheenjohtajana hän oli 1896–99. Niin ikään hän oli 20 vuoden ajan sihteerinä Viipurin Taiteenystävissä ja myöhemmin vielä mukana 1920-luvulla Viipurin Arkkitehdit ry:ssä. Hän harrasti myös vapaaehtoista palokuntatyötä ja oli Viipurin VPK:n valvontaosaston päällikkönä. Hän oli puheenjohtajana Viipurin amatöörivalokuvaajain klubissa ja oli hyvä laulaja.

Tekniset ja esteettiset kysymykset kiinnostivat Aminoffia suuresti ja niinpä hän kirjoittikin lukuisia niitä koskevia sanomalehtiartikkeleita sekä laati

eräitä tutkimuksia. Hän julkaisi kirjoitukset 1) Tulevaisuuden arkkitehtuuri suhteessa kulttuuriin ja dekoratiiviseen taiteeseen, 2) Egyptin pyramidit, Cheopsin pyramidin salaisuus ja Scrapeum, 3) Yhteys arkkitehtuurin ja harmonisten pituusmittojen välillä, – nämä Tekniska föreningens förhandlingarissa. Arkitektenissa hän julkaisi 1917 kirjoituksen Geometritset sarjapituudet, niiden merkitys ja esiintyminen kuvaavassa taiteessa, kaikki ruotsinkielisinä. Viipurin Teknillisessä klubissa hän piti 1895–1916 kymmenkunta esitelmää. Ne koskivat usein teknisiä kysymyksiä, kuten huoneiden välikaton konstruktioita ja arkkitehtonista vaikutusta, rakennusaineiden suojasivellystä, keskuslämmitystä, lämpimiä asuntoja ja käymäläjärjestelmiä taikka sisälsivät teknisiä matkavaikutelmia Tukholmasta, mutta käsittelivät myös rakennustaiteellisia muistomerkkejämme. Hän painotti myös teknikkojen osallistumista kunnalliselämään.

Arkkitehti Ivar Aminoff oli ammattitovereiden ja muidenkin viipurilaisten "allas vår farbror Aminoff".

Puinen asuinrakennus, Repola 11, Maununk. 10, v. 1895. (Mikkelin Maakunta-arkisto) (77)

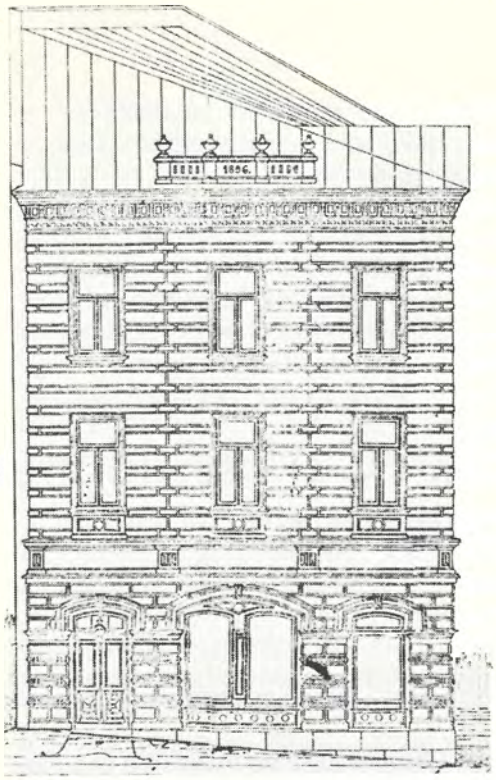

Kerrostalo, Linnoitus 70, Uudenportink. 7. v. 1896. (Mikkelin Maakunta-arkisto) (21)

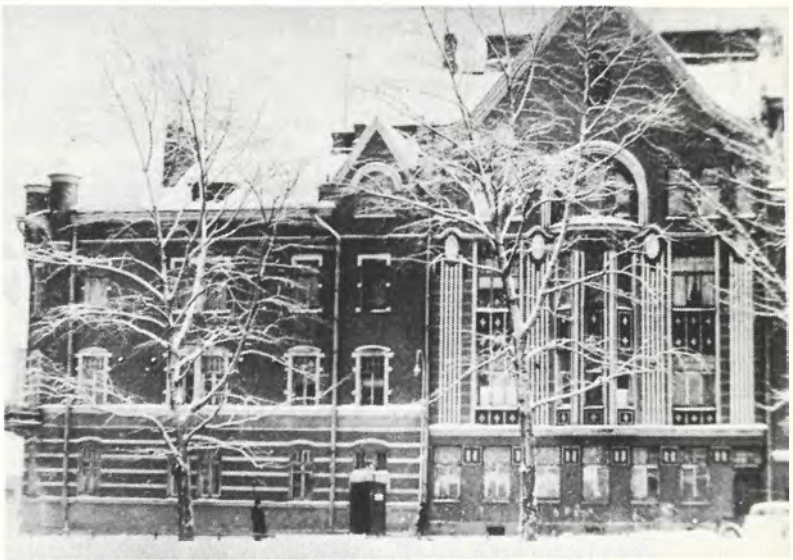

Sotakamreeri Lagercrantzin talo, kuvan alempi osa (oikeanpuolinen arkk. C. A. Gyldénin suunnittelema). Pantsarlahti 111, Vaasank. 3, v. 1902. (121)

Allan Carl Waldemar Schulman

Arkkitehti Schulman toimi vakinaisena läänінarkkitehtina Viipurissa 16.5.1915–31.1.1932.

Carl Waldemar Allan Schulman syntyi Hauholla Lautsian kartanossa 20.1.1863 ja kuoli Viipurissa 6.12.1937. Vanhemmat olivat majuri Carl Leonard Schulman (1818–1880) ja Louise Heliodora Forssman (1832–1914). Avioliiton hän solmi 1903 Ellen Maria Ahrenbergin (1880–1929) kanssa, joka oli kamreeri Karl Erik Ahrenbergin (1841–1905) ja Bertha Maria Beckerin (1851–1929) tytär. Viipurissa syntyivät lapset Folke Erik (1904–1927), Tauno Veli Christer (1906–69) ja Ellen Margareta (1908–).

Allan Schulman kävi Hämeenlinnan Suomalaisen normaalilyseon ja tuli 1884 ylioppilaaksi, minkä jälkeen hän aloitti opiskelun Suomen Polyteknillisessä opistossa ja valmistui arkkitehdiksi 1889. Hän oli opiskeluaikanaan Polyteknikkojen yhdistyksen puheenjohtaja 1888–89. Hän harjoitteli rakennustyömailla 1885 ja oli opistossa laulun opettajana 1888–89 sekä kevätlukukaudella 1894. Päästyään opistosta hän matkusti Buenos Airesiin, missä hän 1889–91 toimi piirtäjänä Kihlberg & Christophersonin arkkitehtitoimistossa. Hänet oli jo 1889 otettu ylimääräiseksi arkkitehdiksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen, joten hän kotimaahan palattuaan 1891 aloitti työnsä siellä toimien piirtäjänä vuoteen 1894 lukuunottamatta kesiä 1892 ja 93. Tänä aikana, 1892, hänet määrättiin myös hoitamaan rauniolinnojen korjausta ja johtamaan uusimistöitä Haminan kadettikoululla. V. 1894–97 hän hoiti Savonlinnan yleisen sairaalan uudisrakennustyötä sekä korjaustöitä Olavinlinnassa ja muissa valtion rakennuksissa siellä. Kuukauden ajan hän oli vt. läänінarkkitehtina Mikkelissä.

Savonlinnassa Schulman toimi myöskin yksityisarkkitehtina 1894–97, mutta siirrettiin viimeksi mainittuna vuonna Viipuriin, minne hän myös perusti oman toimiston. V. 1899 hänet määrättiin Halilan parantolan arkkitehdiksi, jolloin hän hoiti vuosikorjaustyöt sekä pystytti sinne lukuisia suunnittelemiaan rakennuksia, mm. kolme 2-kerroksista kivirakennusta sekä sanatoriorakennuksen 80 potilaalle. Yleisten rakennusten ylihallitus käytti häntä myös johtamaan erinäisiä valtion rakennustöitä Itä-Suomessa 1905–08, mm. Viipurissa molempien suomalaisten lyseoiden ja suomalaisen sekä ruotsalaisen tyttökoulun lisä- ja uudisrakennuksilla. V. 1906 hän oli lyhyen ajan Viipurin vt. lääninarkkitehtina. Ylihallituksen II arkkitehdiksi nimitettynä hänet sitten 16.5.1915 määrättiin vakinaiseksi mainittuun virkaan. Sitä hän hoiti eläkkeelle siirtymiseensä asti 31.1.1932. Näin hän tuli toimineeksi valtion virkamiehenä 41 vuotta.

Schulman teki useita opintomatkoja. Omalla kustannuksellaan hän 1905 kävi Saksassa ja Hollannissa, sitten Viipurin kaupungin lähettämänä lautakunnan jäsenenä 1910 Ruotsissa ja Tanskassa tutkimassa teurastuslaitoksia. Valtion määräyksestä hän 1911 kävi samoissa maissa arkkit. Ahrenbergin kanssa tutustumassa postitaloihin ja vielä 1913 valtion stipendillä Tanskassa ja Saksassa keuhkotautiparantoloita tutkimassa.

Yksityisarkkitehtina Schulman on rakentanut lukuisia merkittäviä rakennuksia Viipuriin. Jo ennen kuin hän vakinaisesti tuli asumaan Viipuriin, hän oli sinne suunnitellut kymmenkunta kerrostaloa ja muutamia puurakennuksia. Aikaisimmat hän suunnitteli yhteistyössä arkkit. Emil Gustafssonin kanssa. Ensimmäisinä olivat pari puutaloa Oy. Arinalle Erkon kadulle (1898 tontti 104) ja Kalevan osaan (tontti 90) sekä suuri 4-kerroksinen koko tontin täyttävä rakennus Rautatienkadulle asema-aukion äärelle (tontti 107), alkavaa hienosti koristeellista jugend-tyyliä. Seurasi sitten Maunnunkadulle 3-kerroksinen asuintalo (tontti 14) ja kaasukello Viipurin Kaasu- ja sähkölaitokselle, lisäksi Oy Arinan 4-kerroksinen rakennus Torkkelin- ja Brahenkadun kulmaan (1901, Pantsarilahti 4*). Varsin onnistunut oli samankokoinen Oy Agricolalle Agricolankadun ja Pontuksenkadun kulmaan Schulmanin yksin rakentama kerrostalo (1902, tontti 172). Viimeisenä yhdessä E. Gustafssonin kanssa kohosi kolmas Oy Arinalle suunniteltu asuintalo Punaisenlähteentorin kulmaan (1903, Repola 26).

Viimeksi mainittuna vuonna Schulman lisäksi rakensi kolme kerrostaloa, 3-kerroksisen F. Vorobjeffille (Repola 22), 4-kerroksisen G. Sommarille (Pantsarlahti 40) ja 3–5-kerroksisen D. Markeloffille Torkkelinkadulle (Salakkalahti 7), kaikki jugend-tyylisiä, kuten myös J. Forsterin 4–5-kerroksinen talo Papulassa (1906, tontti 15) sekä Oy Otson Kannaksen kadun suussa (1905, Repola 56). Jälkimmäinen oli huomattava tekijä katunäkymässä. Enimmin lienee kuitenkin jäänyt kaupunkilaisten ja muiden ohikulkijoiden mieleen Häkli, Lallukka & Kumpp:nin punagraniittinen kansallisro-

manttinen liike- ja asuinpalatsi Repolankadun varrella (1905, tontti 91). Sen julkisuvua koristivat taiteilija Emil Halosen samasta kiviaineesta veistämät miesolennot kadunkulmassa olevan pääoven ja pihalle vievän portin molemmin puolin. Kokonaissommitelmassa oli mahtipontista jykevyyttä ja aikakautensa romantiikkaa, – kiinnostavuutta. Sen sijaan aikaisemmin mainitut Vorobjeffin ja Punaisenlähteentorin Arinan talo joutivat arvostelun kohteeksi.

Tyylikausi vaihtui, kansallisromantiikka muuttui selkeäksi suoraviivaisuudeksi, jossa jugend enimmin näkyi vain ornamentiikassa. Välivaiheeseen mahtui 1907 tehty vaatimaton rakennus konsuli Wahlille, tontin (Linnoitus 17) pihalle, missä se 2-kerroksisena asuinsiipenä liittyi sopuisasti vanhaan rakennukseen. Sen jälkeen lähtikin Schulmanin piirustuspöydältä kahden kunniakkaasti paikkansa täyttävän rakennuksen piirustukset. Toinen oli Oy Alfan 5-kerroksinen asuintalo Karjalan kadun varrella (1908, Linnoitus 152), toinen Uusi yhteiskoulu Myllymäen aukiolla (1911, Repola 50), molemmat hyvää myöhäisjugendia. Jälkimmäisen suunnittelussa oli mukana arkkit. G. Fraser.

Pian alkanut ensimmäinen maailmansota näyttää tyrehdyttäneen Schulmanin yksityisen rakennussuunnittelun. Vielä kuintenkin jatkui jo 1911 alkanut lukuisten tehdas-, varasto- ja jonkin asuintalonkin rakentaminen Viipurin Kaasu- ja sähkölaitokselle, missä hänelle riitti työtä eri vuosina aina vuoteen 1931 asti Linnoituksen tontilla 134. Lisäksi tuli muuan rakennuksen korottaminen Papulassa (1925, tontti 24) ja 3-kerroksinen asuintalo Luostarinkadulle (tontti 121). Virkatyöt isännöitsijän velvollisuuksineen veivät myös aikansa.

Viipurin Maistraatin arkistossa Mikkelissä on Schulmanin töitä 16 tonttia varten.

Viipurin ulkopuolelle Schulman joutui suunnittelemaan paljon rakennuksia edellä jo mainittujen lisäksi. Pietariin hän rakensi paroni von Besserille suuren talon, Terijoelle kylpylän kasinon, oluttehtaan johtajan talon ja kreivi Nostizin huvilan sekä Kuokkalaan notari Goetzin palatsin. Muolaaseen kohosivat rouva Alusoffin sanatoriorakennukset, ja Säämingissä Schulman avusti kenraali Weckmania tämän rakennuttaessa mielikuvituksellista maurilaistyylistä komeaa Rauhalinnaansa. Arvatenkaan nämä eivät olleet ainoita Schulmanin muualle Suomeen tekemiä rakennuksia.

Paitsi arkkitehtina Schulman osallistui muutenkin vaikuttavana henkilönä Viipurin elämään. Kaupunginvaltuuston jäsenenä hän oli 1907–1919, yhteensä 12 vuotta, oli puheenjohtajana Viipurin Teatteritalon johtokunnassa ja Viipurin Teknillisessä klubissa, missä hän piti esitelmiä kaupunkia koskevista ajankohtaisista kysymyksistä ja osallistui komiteatöihin. Hänet kutsuttiin sen kunniajäseneksi. Hän oli jäsen Suomen Arkkitehtiliitossa, Viipurin Arkkitehdit ry:ssä, Tekniska Förenigen i Finlandissa sekä sen alaosastossa Arkitektklubbenissa. Hän kuului Viipurin Musiikinystäviin ja oli perustamassa Viipurin

Musiikkiopistoa 1923 kuuluen sen ensimmäiseen johtokuntaan. Hän oli myös Musiikkilautakunnan puheenjohtajana ja tietenkin mukana muussakin kansalaistoiminnassa ja yhdistyksissä. Eniten, ja koko sielullaan, hän antautui musiikille, erityisesti laululle. Hän oli Viborgs Sångarbröder-Viipurin Lauluveikot-kuoron kunniapuheenjohtaja, Viipurin mieskuoron johtaja, Berliner Liedertafelin ja St. Petersburger Sängerkreisin kunniajäsen. Kuoroineen hän oli tehnyt menestyksellisiä konserttimatkoja ulkomaille. Kaunista oli nähdä hänet valkotukkaisena ja -partaisena johtamassa kuoroaan. Hän oli kultivoitua aatelissukua. Hänen harrastuksiinsa kuului myöskin pianonsoitto, taulujen maalaus, kalastus ja metsästys. – Hänen hautansa jäi Viipuriin kauniin elämän muistona.

Oy Arinan talo, Repola 26, Pohjolankatu 12. (143)

*) Oy Arinan kuva, Pantsarlahti 4, Torkkelink. 7, on esitetty jäljempänä arkkit. E. Gustafssonia koskevan tekstin yhteydessä.

Häkli, Lallukka ja Kumpp., toimisto ja asuintalo, Repola 91, Repolank. 7, v. 1905. (72)

Oy. Torkkelin Liike- ja asuintalo, Salakkalahti 7, Torkkelink. 6, v. 1903. (53)

Uusi Suomalainen yhteiskoulu, Repola 50, Myllymäen kio 5, v. 1911, yhteistyönä arkkit. G. Fraserin kanssa. 07)

Oy. Agricola, asuintalo, Linnoitus 173, Agricolank. 6, v. 1902. (96)

Viipurin Osuusliikkeen toimi ja asuintalo Oy Otso, Repola 56, Pietarinkatu 1, v. 1903. (108)

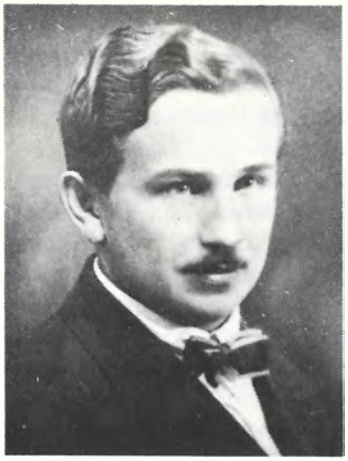

Heikki Lankinen

Lääninarkkitehti Schulmanin siirryttyä eläkkeelle määrättiin Heikki Lankinen 1. 4. 1932 Viipurin Lääninrakennuskonttorin esimiehen virkaan. Hän oli tässä virassa 30. 11. 1936 saakka, jolloin hän sai määräyksen ryhtyä hoitamaan samoja tehtäviä piiriarkkitehtina vuoden 1936 loppuun, minkä jälkeen hän vielä toimi Viipurissa ylimääräisenä arkkitehtina samassa virastossa maaliskuun loppuun 1940.

Arkkitehti **Heikki Lankinen** syntyi Käkisalmessa 3. 3. 1898 ja kuoli Jyväskylässä 23. 4. 1948. Vanhemmat olivat ajuri Matti Lankinen (1857–1924) ja Maria Immonen (1857–1919). V. 1930 hän solmi avioliiton Ilta Maria Öbergin (1902 –), rovasti Frans Felix Öbergin ja Anna Catharina Fellmanin (1870–1949) tyttären, kanssa. Avioliitossa syntyi poika Kalevi Heikki (1932 –).

Heikki Lankinen kävi koulunsa Käkisalmessa ja tuli ylioppilaaksi sikäläisestä yhteiskoulusta Vapaussodan päätyttyä 1918. Koulu ei toiminut sodan aikana, ja niinpä Lankinen oli tuona aikana Punaisen ristin ambulanssin miehistössä.

Syksyllä 1918 Heikki Lankinen aloitti opintonsa Suomen Teknillisessä korkeakoulussa, josta hän valmistui diplomiarkkitehdiksi 1924. Hän joutui rahoittamaan opintonsa itse. Kesällä 1918 hän oli ollut opintorahoja ansaitsemassa Hiitolan-Raasulin rautatierakennuksella. Talven opiskelun jälkeen rahat olivat kuitenkin lopussa, ja hän joutui keskeyttämään opintonsa. Kesäkauden 1919 hän oli Sotaministeriön insinööriosaston huoneenrakennustöiden työnjohtajana Laatokan linnoitustyömailla ja jäi samoille työmaille työnjoh-

tajaksi koko seuraavaksi talveksi yksityisen rakennusliikkeen Oy Granitin palveluksessa 1. 6. 1920 saakka. Opintojensa loppuajan hän rahoitti mm. laatimalla asemakaavan Jääskelän huvila-alueelle Leppävaaraan. Asemakaavatyö tuli valmiiksi 1924 eli samana vuonna kuin Heikki Lankinen valmistui arkkitehdiksi.

Valmistuttuaan Lankinen meni töihin Yleisten rakennusten ylihallitukseen ja hänet määrättiin heti 6. 6. 1924 apulaisarkkitehdiksi Oulun Lääninrakennuskonttoriin. Siellä hän joutui esimiehensä loma-aikoina vt:nä hoitamaan lääninarkkitehdin tehtäviä useaan otteeseen. Toukokuun alusta 1927 hänet määrättiin hoitamaan Oulun lääninarkkitehdin virkaa toistaiseksi, kunnes Yleisten rakennusten ylihallitus saataisiin uudelleen järjestetyksi.

V. 1932 Heikki Lankinen haki Viipuriin, koska hän Karjalassa kasvaneena ei koskaan ollut kunnolla viihtynyt pohjoisessa Oulussa. 1. 4. 1932 hän ryhtyi hoitamaan Viipurin Lääninrakennuskonttorin esimiehen virkaa määräyksen ulottuessa marraskuun loppuun 1936. Tällöin oli Yleisten rakennusten ylihallitus jo muutettu Rakennushallitukseksi ja lääninrakennuskonttorit korvattu viidellä piirikonttorilla. Niinpä Viipurissakin lääninarkkitehdinvirka muuttui piiriarkkitehdiksi ja Lankinen määrättiin sellaiseksi vt:nä v. 1936 loppuun saakka. Seuraavan vuoden alusta hän siirtyi ylimääräiseksi, kuten edellä jo mainittiin, palvellen siellä v. 1940 loppuun asti, jolloin Viipuri oli menetetty ja piirikonttori evakuoitu Mäntyharjulle. Piiriarkkitehdin virkaan oli 1. 8. 1937 nimitetty arkkit. Kontio.

Lankisen ura valtion palveluksessa päättyi sotaan ja hänen oli haettava muita toimia. Oltuaan vielä kuukauden päivät 4. 3.–1. 4. 1940 Mikkelin lääninhallituksessa läänin väestönsuojelutarkastajan teknillisenä apulaisena Lankinen erosi valtion palveluksesta ja siirtyi 10. 4. 1940 hoitamaan väliaikaisesti Turun kaupungin rakennustarkastajan virkaa siihen asti, kunnes sen vakinainen haltija arkkitehti Laisalmi palasi sodasta 1. 6. 1941. Heikki Lankisella oli vaikea sydänsairaus ja hänet oli kokonaan vapautettu asepelveluksesta.

Lankinen suoritti vielä Turun kaupungille erinäisiä töitä, mm. hän suunnitteli Turun satamaan uuden tullirakennuksen, joka myös rakennettiin. Kun Viipuri sitten syksyllä 1941 vapautettiin, Lankinen teki Turusta käsin työmatkoja Viipuriin ja laati sodassa vaurioituneiden rakennusten korjaussuunnitelmia ja arviointeja. Keväällä 1942 Lankinen muutti perheineen takaisin Viipuriin, jossa toimi yksityisarkkitehtina. Kesäkuussa 1944 tuli kuitenkin taas lähtö Viipurista, ja kun Kauppa- ja teollisuusministeriö päätti perustaa teollisuuskoulun Lahteen, suostui Lankinen lähtemään sinne syksyllä 1944. Hän sai koulun perustetuksi, hankki huoneiston ja opettajat sekä toimi koulun ensimmäisenä rehtorina ja lehtorina 1. 1. 1946 saakka, jolloin hän muutti Turkuun saatuaan nimityksen arkkit. Laisalmen jälkeen avoimeksi tulleeseen rakennustarkastajan virkaan. Lankinen hoiti tätä virkaa noin kolme kuukautta,

kunnes ankaran sydänsairauden murtamana hänen oli pakko pyytää ero keväällä 1946. Lääkärin kehoituksesta hän muutti maaseudun rauhaan Jyväskylän maalaiskuntaan. Hän kuoli Jyväskylässä kahden vuoden kuluttua ja sai viimeisen leposijansa Jyväskylän maaseurakunnan hautausmaalla.

Heikki Lankinen oli täydentänyt koulutustaan opintomatkoilla. Sellaisen hän teki 1923 tutkiakseen Tukholmassa ja Göteborgissa uusinta rakennustaidetta. Toinen 3 kuukauden pituinen opintomatka 1926 suuntautui Italiaan, Ranskaan ja Keski-Eurooppaan arkkitehtuuria tutkimaan. Menomatka kulki Eestin, Latvian, Puolan ja Itävallan kautta, ja palatessa hän viivähti Saksassa, Tanskassa ja Ruotsissa. V. 1930 hän kävi valtiolta saamansa stipendin turvin Tukholman näyttelyssä ja 1932 hän teki kaksi ja puoli kuukautta kestäneen matkan Pohjois-Amerikan yhdysvaltoihin lähinnä perehtyäkseen rakennetekniliseen arkkitehtuuriin. Menomatka tapahtui Saksan ja Ranskan kautta. Paluumatkalla hän viipyi viikon Pariisissa ja toisen Lontoossa.

Oulussa valtion virassa Lankinen joutui suorittamaan monia huomattavia suunnittelu- ja rakennustehtäviä, mm. Tornion seminaarirakennuksella, sairaaloiden parissa Kittilässä ja Pelkosenniemellä sekä koulujen rakentamisessa Kemiin ja Rovaniemelle. Viipurissa hänen tehtäväkseen tuli mm. maakunta-arkiston rakennustyön johtaminen. Maakunta-arkisto rakennettiin ilman urakoitsijaa. Kaikki tilaukset työmaalle tehtiin vastaavan mestarin ja arkkitehdin välityksellä. Tällä tavoin tuo huomattava työ tuli valtiolle varsin edulliseksi. Sen kustannusarvio alitettiin 800 000 mk:lla.

Yksityisessä toimistossaan Heikki Lankinen suoritti terveytensä päivinä lukuisia suunnittelu- ja rakennuttamistöitä. Mielenkiintoista on todeta, että hän oli tekemisissä kaavoitustöiden kanssa aikana, jolloin asemakaava oli harvinainen tehtävä. Kaavoituksen täydentämistä on myös rakennusjärjestys, jonka laadintaan Lankinen osallistui Kemissä.

Paitsi lukuisia yksityis- ja liiketaloja sekä huviloita Lankinen suunnitteli muutaman ammatillisen opetuslaitoksen, pari maaseutupankkia ja Kemijärven kansanopiston rakennuksia. Hän suunnitteli Ylivieskan ja Kemin maaseurakunnan kirkkojen uudet sisustukset ja laati myös uudistussuunnitelman Oulun Tuomiokirkkoa varten. Tämä työ jäi kuitenkin toteutumatta.

Viipurista käsin Lankinen suunnitteli rakennuksia Karjalaan, mm. Terijoelle ja Virolahdelle kunnantalot sekä Terijoelle Säästöpankin. Viipuriin häneltä jäi vain pari uudisrakennusta, kauppias Mahkoselle 7-kerroksinen asuin- ja liiketalo Pantsarlahdenkatu 9:ään (1939, tontti 45) sekä Vapaakirkko, 1-kerroksinen kivirakennus Kalevan kaupunginosaan Kalevan- ja Vilkenkadun kulmaan (1936 tontti 45). Lisäksi hän suunnitteli Viipurin piispantalon sisustuksia (1935 tontti 112, Linnoituksen osassa). Virka, sairaus ja alkanut sota rajoittivat hänen toimintansa näin vähiin. Toisissa olosuhteissa hän varmaan olisi voinut enemmän vaikuttaa Viipurin rakentamiseen.

Viipurissa arkkit. Heikki Lankinen kuului teollisuuskoulun johtokuntaan.

Nuorempana hän oli jäsenenä Suomen Arkkitehtiliitossa, mutta mielestään kärsimänsä epäkollegiallisuuden loukkaamana hän vetäytyi siitä pois.

Heikki Lankinen oli syvästi uskonnollinen. Hän liittyi nuoruudessaan Suomen Metodistikirkkoon, jonka toimintaan hän myös aktiivisesti osallistui niin kauan kuin terveys antoi myöten. Arkkitehtipiireissä hänet nähtiin harvemmin.

S. Mahkosen kerrostalo, Pantsarlahti 45, Pantsarlahdenk. 9, v. 1939. (120)

Suomen Vapaakirkon rukoushuone, Kaleva 45, Kalevank. 11, v. 1935. (128)

Saman rakennuksen kirkkosali.

Kalle Kontio

Viimeisenä Viipurin lääninarkkitehtien rivissä oli Kalle Kontio, joka hoiti virkaa 1.8.1937-7.6.1940.

Arkkitehti **Kalle Kontio** syntyi Juvalla 15.7. 1879 ja kuoli Turussa 14.6. 1954. Hänen vanhempansa olivat maanviljelijä Karl Gustaf Kontio (1845-1918) ja Henriikka Maria Harmoinen (1844-1909). V. 1904 hän solmi avioliiton Olga Lydia Auvisen (1876-1952), Pietari Juhana Auvisen (1838-1920) ja tämän vaimon Leena Katariina Puhakaisen (1837-1904) tyttären kanssa. Avioliitosta syntyivät Pekka Kustaa (1909-) ja Eeva Katri Marjatta – Jakobson (1915-).

Kalle Kontio kävi Mikkelin klassillisen lyseon, tuli ylioppilaaksi 1901 ja siirtyi opiskelemaan Suomen Polyteknilliseen opistoon valmistuen arkkitehdiksi 1905. Valmistuttuan hän työskenteli piirtäjänä 15 kk. ajan eri arkkitehtitoimistoissa, mm. prof. O. Tarjanteen, U. Nyström-Petrelius-Penttilän sekä Armas Lindgrenin ja E. Saarisen toimistoissa, minkä jälkeen hänet 6.6. 1905 otettiin ylimääräiseksi arkkitehdiksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen.4.12. 1908 hänet määrättiin Kajaanin yleisen sairaalan rakentamista valmistaviin tehtäviin, laatimaan piirustuksia ja johtamaan työtä Kajaanissa lokakuuhun asti v. 1910. Sen jälkeen, ja toimittuaan välillä piirtäjänä Ylihallituksessa hän 1911 sai määräyksen johtamaan töitä Vaasan lääninmaanmittauskonttorin uudisrakennuksella ja vuotta myöhemmin samanlaiseen tehtävään Savonlinnan tuomiokapitulin rakennuksella. 1.5. 1914 Kontio tuli ylimääräiseksi läänin apulaisarkkitehdiksi Hämeen lääninrakennuskonttoriin ja v. 1915 alusta johtamaan Tampereen Teknillisen opiston uudisrakennustyötä, mistä hän seuraavan vuoden marraskuussa palasi virkaansa Hämenlinnassa. Sen

jälkeen hänet 1920 alusta siirrettiin vastaavaan toimeen Vaasassa. Sitä ennen hän oli ollut lyhyitä aikoja vt. lääninarkkitehtina Vaasassa ja Hämeenlinnassa. III arkkitehdiksi Ylihallituksessa Kontio nimitettiin 1924 ja samalla Mikkelin lääninarkkitehdiksi lokakuusta alkaen. Sen ohella hän 1932-37 joutui hoitamaan samaa virkaa Kuopiossa. Mikkelissä hän suoritti pisimmän päivätyönsä sekä virassa että yksityisestikin.

Ylihallituksen 1.12. 1936 muututtua Rakennushallitukseksi hänet siirrettiin aluksi 7 kuukaudeksi piiriarkkitehdiksi Kuopioon, ja elokuun alusta 1937 piiriarkkitehdiksi Viipuriin, jonka piiriin paitsi Viipurin lääniä kuului myös Mikkelin lääni. Hänen toimintansa siellä loppui Viipurin menetykseen, ja niin hänet siirrettiin Turun piiriarkkitehdiksi 1940, ensin vt:ksi ja seuraavana vuonna vakinaiseksi. Tästä virasta hän sitten v. 1947 päättyessä siirtyi eläkkeelle.

Opintoaikanaan Kallio osallistui Högfors Ab:n porraskaidekilpailuun saaden siinä ensi palkinnon, ja 1912 Toijalan tapettitehtaan mallikilpailuun, jossa sai kolmannen palkinnon. Hän otti myös osaa joihinkin tekstiilikilpailuihin.

Virkatöittensä ohella Kontio harjoitti laajaa yksityisarkkitehtitoimintaa Mikkelissä laatien piirustuksia lukuisia asuin- ja liiketaloja varten, suunnitellen säästöpankkeja, kunnan- ja VPK:n taloja ym. Mikkeliin ja sen lähiseudulle. Mainittakoon niistä Mikkelin suojeluskuntapiirin esikunnan kivinen toimistorakennus, Pieksämäen Seuratalo ja pari uudisrakennusta Kajaanissa. Hänen tehtäväkseen tuli myös johtaa sangen monia uudis- ja muutosrakennuksia. Paitsi huoneenrakennustehtävissä hän ahkeroitsi muussakin taiteellisessa suunnittelussa. Nuoruusvuosina hän laati kuvituksia aikakauslehtiin ja kalentereihin, piirsi lukuisia huonekalustoja ja suoritti sisustustöitä yleisiin huonetiloihin sekä sommitteli runsaat 20 hautamerkkiä mm. sankarihaudan Vöyrille sekä hautakivien malleja kivenveistämöille. Veljekset Friisin tehtaille hän laati mallisarjan. Muutamia kioskeja kuului myös hänen tällaisiin töihinsä.

Viipuriin ei nähtävästi jäänyt mitään arkkitehti Kontion suunnittelemia rakennuksia, vaan hän toimi siellä yksinomaan virkatehtävissä. Vankkana rakennusmiehenä hän joutui päättämään lääninarkkitehtien kunniakkaan sarjan Viipurissa.

Yksityishenkilönä arkkitehti Kontio kirjoitteli rakennustaiteen alaa koskevia kirjoitelmia aikakauslehtiin. Vapaa-aikanaan hän asuinseuduillaan kävi hautausmailla mittaamassa ja piirtämässä vanhoja puisia hautaristejä ja lähetti niitä puhtaaksipiirrettyinä selostuksineen Kansallismuseolle. Toisena harrastuksena hänellä oli murresanakirjan laatiminen. Sitä varten hän ehti koota n. 5000 sanaa,mutta valitettavasti kirja jäi Viipurin hätäisessä evakuoinnissa sinne ja paloi. Muuten hän oli harrastuksiltaan monipuolinen, tietorikas, luki ahkerasti ja seurasi aikaansa. Hän ei tehnyt numeroa itsestään, oli vaatima-

ton. Musiikki oli hänelle melkein elinehto, Kansallisteatterin vihkijäisissä hän lienee ollut yksi kanteleensoittajista. Sitäpaitsi hän soitti pianoa, urkuja ja selloa, tekipä vähäisiä sävellyksiäkin lähettämättä niitä julkaistaviksi. – Henkisesti kypsyneen miehen sopusuhteisia luonteenpiirteitä.

KAUPUNGIN VIROISSA TOIMINEET ARKKITEHDIT

KAUPUNGINARKKITEHDIT

Carl Leszig

Arkkitehti Stråhlmanin kuoltua 1827 jäi Viipurin kaupunginarkkitehdin virka pätevien hakijoiden puutteessa 7 vuodeksi täyttämättä. Yritettiin järjestää asia siten, että sama henkilö olisi sekä oikeusraatimies että arkkitehti. Kun tämä ei onnistunut, neuvoteltiin Haminan kanssa yhteisestä arkkitehdista. Siitäkään ei tullut mitään, ja niin jäivät arkkitehdin tehtävät kunnallisraatimies Ziemcken, ammatiltaan leipurin, hoidettaviksi. Ziemcke laatikin joitakin piirustuksia, minkälaisia, siitä ei ole tietoa. Vihdoin päätettiin pyytää pietarilaista arkkitehtia **Carl Leszigia** kaupunginarkkitehdiksi, vaikkei hän ollut virkaa hakenutkaan. Leszig suostui, ja niin hänet 27.1.1834 nimitettiin aluksi vt. kaupunginarkkitehdiksi ja 27.2.1836 vakinaiseksi.

Arkkitehti Carl Leszigin syntymä-aika ja paikka sekä kuolinvuosi ovat jääneet tuntemattomiksi, samoin tiedot hänen vanhemmistaan ja opiskelustaan. Tarton Yliopiston Album Academicum sisältää tiedon, että eräs Pietarissa 1810 syntynyt Eduard Leszig opiskeli siellä. Tämä henkilö voisi ehkä olla arkkit. Leszigin veli, missä tapauksessa saattaisi olla mahdollista että arkkit. Leszigkin olisi opiskellut Tarton Yliopistossa. Kuolinpaikka oli varmaan Viipuri. Hänen perhesuhteistaan tiedetään, että hän 1838 solmi avioliiton Viipurissa Rosalie Ernestine Schultzin o.s. Sprangerin kanssa, ja että heille syntyivät lapset Rosalie Caroline – Selan (1839 – †), Marie Elisabeth (1840 – †), Carl Eduard (1843 – †) ja Carl Leopold (1847 – †).

Arkkitehti Carl Leszig hoiti kaupunginarkkitehdin virkaa v. 1851 asti, jolloin hän pyysi eron. Tänä 17 vuotena hän ehti laatia paljon suunnitelmia ja rakentaa lukuisia rakennuksia Viipuriin. Viipurin Maistraatin piirustusarkis-

toon sisältyy n. 130 hänen eri tonteille rakennettavien talojen piirustuksia. Valtaosa niistä koski kaupungin vanhaa osaa eli Ent. Linnoitukseen tehtyjä suunnitelmia, mutta hän teki myös lukuisia piirustuksia pienille esikaupunkitonteille. Kaikki ne oli aina laadittu yhtä huolellisesti mustalla tussilla, koskivatpa sitten pieniä mökkejä tai talousrakennuksia, kojuja tai portteja. Rakennusten julkisivut oli säännöllisesti suunniteltu klassistisiksi. Ainoa poikkeus oli Pietarin esikaupunkiin 1849 suunniteltu 2-kerroksinen puinen asuinrakennus, joka oli sommiteltu gotiikan tyyliin.

Arkkitehti Leszigin piirustukset kohdistuivat melkein yksiomaan yksityisten omistamille tonteille asemakaavan piirissä taikka esikaupunkien vuokratonteille rakennettaviin rakennuksiin. Tuskinpa hänelle osui muuta mainittavaa julkista rakennusta koskevaa tehtävää kuin 1851 tapahtunut kaupungin teatteritalon uusinta. Mielenkiintoinen ja viipurilaisille tuttu oli teatteritalon jatkoksi samalle tontille alkuaan palokunnan talliksi tarkoitettu yksikerroksinen kivirakennus "Poikkikadun" (myöhemmin nimitetty Teatteri- ja Possenkaduksi) varrella, missä se ulottui hyvän matkaa Paraatikentälle päin. Sen kadunpuolista sivua juhlisti klassistinen puolipylväskolonnaadi. Semmoisena se soveltui tyylillisesti hyvin yhteen naapurinsa arkkit. C. L. Engelin rakentaman puisen paloaseman kanssa. Myös eräät Leszigin Pietarin esikaupunkiin ja Papulaan suunnittelemat rakennukset todistavat tekijänsä hyvää sommittelutaitoa ja tyylitajua.

Leszigin työ on jättänyt Viipuriin pysyviä ja sen luonnetta korostavia jälkiä, lukuisia 2-kerroksisia kivirakennuksia vanhaan kaupungin osaan, mm. eräitä Katariinan- ja Karjaportinkadun varsille (1837 tonteille 26, 34 julkisivumuutoksia, tontille 70 Uudenportinkadulla, 1838 tonteille 46 Katariinankadun kulmaan ja 72 1–2-kerroksinen Piispankadulle. 1841 tontille 75 ja 1848 ylempi kerros Paraatikentän puolelle) Lisäksi Pietarin esikaupunkiin ja Papulaan rakennettiin hänen hyvin suunnittelemiaan puutaloja, joiden joukossa oli eräitä tavallisista poikkeavia ja sellaisinaan varsin kiinnostavia rakennuksia. Niinpä Karjalan- ja Pietarinkadun kulmatontille (tontti 59) kohosi eräitä rakennuksia jotka hän sovitti umpipihan ympärille ja asetti portin molemmille puolille pienet samannäköiset rakennukset symmetrisesti korostamaan sisääntuloa. Eliaan- ja Pietarinkadun kulmatontille (tontti 69) tehty rakennus sai kaunistukseksi kattoratsastajan harjalleen.

Työt osoittavat, että Leszig oli taitava arkkitehti, sellaiseksi kouliintunut, koulutettukin.

Asuinrakennus, Linnoitus 46, Karjaportink. 12. (29)

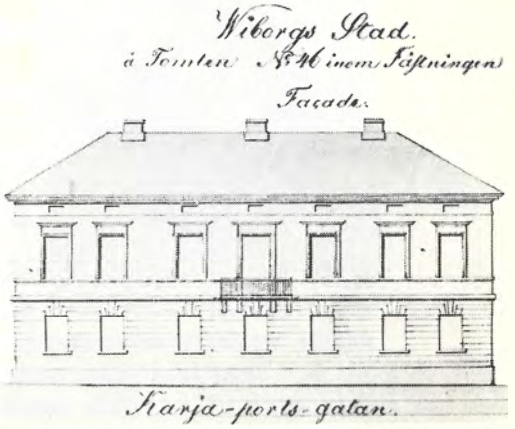

Edellisen julkisivupiirustus, v. 1838, omist. Kenraaliluutn. A. A. Thesleff. (Mikkelin Maakunta-arkisto) (29)

Palokunnan hevostallin julkisivu, Linnoitus 117, Teatterikatu 5. (39)

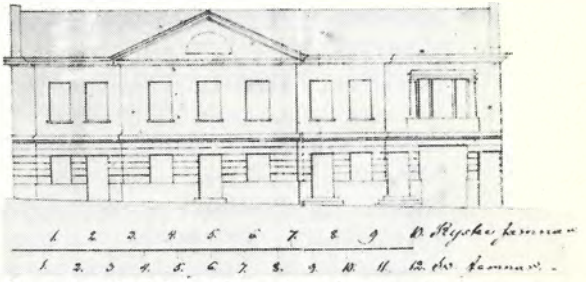

Kauppias M. Schuschinin talo, Linnoitus 28, Katariinankatu 22, v. 1835. (Mikkelin Maakunta-arkisto)

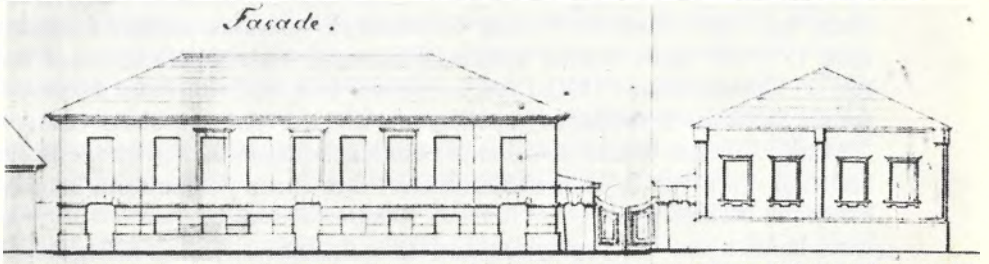

Tohtori Holstiuksen talo, Linnoitus 75, Uudenportink. 6, v. 1841. (Mikkelin Maakunta-arkisto)

Viktor Erik Amadeus Bosin

Arkkitehti Leszigin erottua kaupunginarkkitehdin virasta nimitettiin sen haltijaksi luutnantti Viktor Erik Amadaeus Bosin.

Arkkitehti **Viktor Erik Amadaeus Bosin** oli syntynyt Helsingissä 1.7.1805 ja kuoli Viipurissa 27.7.1862. Hänen vanhempansa olivat majuri Daniel Erik Bosin (1738–1815) ja Maria Kristina Krygerström (1783–1816). Puoliso 1834 Hauholla oli Fredrika Wilhelmina Sofia Schulman (1811–1883), majuri Otto Wilhelm Schulmanin (1768–1830) ja Lovisa Wilhelmina Gardemeisterin (1791–1879) tytär. Bosineilla oli kasvattitytär.

Valtionarkistossa on tallella Bosinin lapsuus- ja nuoruusvuosistaan kirjoittamansa elämänvaiheet vuoteen 1825 asti. Muitakin vähäisiä lähteitä on ollut käytettävissä.

Bosin menetti isänsä jo v. 1815 ja 7 kuukautta myöhemmin äitinsäkin. Niin hän joutui Hauhon Lautsiaan majuri O.W. Schulmanin holhottavaksi. Isänsä kuolinpäivänä äiti oli vienyt hänet Hämeenlinnaan, missä hän sai yksityisopetusta, jota sitten täydensi Porissa Gripenbergin kasvatuskoulussa 4 vuoden ajan. 19.3.1821 hänet otettiin oppilaaksi Haminan kadettikouluun, missä hän suoritti loppututkinnon 19.12.1824, korotettiin 11.2.1825 vänrikiksi ja komennettiin Smolenskin rakuuna- (myöhemmin ulaani-) rykmenttiin Kiovaan.

Matka Kiovaan tehtiin hevosilla ja kesti Hauholta perille 5 viikkoa. Bosin osallistui sitten Turkin sotaan 1828 alkaen Pruth-virran ylittämisestä Bulgariaan ja oli mukana mm. valloittamassa Bukarestia sekä Giurgiewon ja Silistrian linnoituksia. Näiden sotaretkien aiheuttaman sairaalloisuuden vuoksi hän sai eron sotapalveluksesta luutnantin arvolla 8.10.1832.

Suomeen palattuaan Bosin toimi maanviljelijänä Hauholla omistamillaan Skyttälän ym. tiloilla, mutta hänen oli lopuksi pakko myydä ne, minkä jälkeen hän elätti itseään suorittamalla yksityisiä rakennus- ja maanmittaustehtäviä, kunnes hän hakeutui Viipurin kaupunginarkkitehdiksi ja vakaajaksi. Näihin tehtäviin hänet nimitettiin 27.10.1851, ja niitä hän hoiti kuolemaansa saakka.

Arkkitehti Bosinin kuolemasta kertoo Viipurissa ilmestynyt sanomalehti Otava heinäkuun 25.p.1862 seuraavaa:

Kuollon kohtaus. Sunnuntaina 27.t.k. waipui kuolemaan yksi kaupuntimme wirkamiehistä, kaupunnin arkkitehtori Luutnantti Bosin ikänsä wanhemmalla puolella. Sanomalehteen Wiborgisa, sen ensi aikoina kirjoitteli tämä wainaja usiasti taito-aineellisia kirjoituksia ja on niinmuodoin ollut osallinen kirjallisuuden wiljelyksessä tässä maassa.

Sama lehti jatkaa 1. 8. 1862:

Loppunut aatelissuku. Tiistaina 29:s mennyttä kuuta laskettiin wainajan arkkitektorin luutnantti Bosinin maalliset jäännökset maan poween ja rikki muserrettiin haudalla hänen aatelis-waakunansa, sillä B:lle ei jäänyt jälkeen yhtään lasta ja oli itse wiimeinen miespuoli aatelillisessa suku-haarassaan.

Bosinin töistä on Viipurin Maistraatinarkistossa säilynyt n. 70 piirustusta. Ne ovat kaikki huolellisesti tehtyjä, tussilla piirrettyjä, useimmat lisäksi vesivärillä maalattuja. Kuten aikaisempienkin kaupunginarkkitehtien työt, ne edustavat klassista tyyliä. Suurin osa koskee rakentamista yksityisille tontinomistajille kaupungissa tai esikaupunkien vuokratonteille, osa kuitenkin kaupungin teettämiä rakennuksia. Piirustuksia on arvokkaista kivirakenteisista asuintaloista ja hienoista pikkupalatseista pieniin mökkeihin, vajoihin, portteihin sekä tehtaisiin, pajoihin ja varastorakennuksiin saakka.

Monet Bosinin suunnittelemat rakennukset kiinnostavat erityisesti arkkitehtuurinsa puolesta katsojaa. Kadettikoulussa hän oli saanut opetusta sekä piirustuksessa että arkkitehtuurissa, opettajana L. Nymander. Haminassa hän kahdesti viikossa otti kaksi tuntia perspektiiviopissa. Siellä hän niin ikään opiskeli sovellettua matematiikkaa sekä topograafista ja trigonometristä mittausta. Kun hän vielä Hauholla asuessaan oli toiminut rakentajana, oli hänellä sen aikaiseksi edellytyksiä toimia arkkitehtina. Pysytellessään normaalissa klassismissa, jolle oli ominaista listat, kolonnit ja pilasterit sekä ikkuna- ja ovikehysteet, hän loi täysipainoisia julkisivuja enimmäkseen aumakattoisiin vaatimattomiin rakennuksiin. Mutta kun hän joskus, esim. Pietarin esikaupungin tontille 44 pikkupalatseja suunnitellessaan, innostui käyttämään kierrettyjä kolonneja ja oudonnäköisiä kaaria, saattoi sommitelma ansaita hyvinkin arvostelua. Erääät hänen tämän kaltaiset julkisivunsa olivat kuitenkin pirteitä erikoisuuksia naivistisina luomuksina. Jotkin varakkaille suunnitellut ykistyistalot, joiden yksikerroksinen pitkä julkisivu sai keskiosaansa toisen, kaiteiden reunustamaan altaaniin päättyvän kerroksen, olivat kiitettäviä

sommitelmia, esim. Pietarin esikaupungintontilla 280. Siellä oli päärakennuksen keskiakseliin puutarhaedustan etusivulle sovitettu portti ja sen molemmille puolille pienet samannäköiset asuinrakennukset luultavasti palvelusväkeä varten. Päärakennus oli lisäksi kolonnaadin juhlistama. Kun tontti vielä sijaitsi itsenäisenä pienellä niemellä, Bosin oli siihen luonut onnistuneen ja viehättävän arkkitehtonisen kokonaisuuden. – Toinen myös puusta rakennettu altaanitalo pystytettiin saman esikaupungin tontille 41 rikkaasti koristetuin fasadein ja kolmas esikaupunkitontille 61–62. Siellä rakennukset ympäröivät umpipihaa, jonne oli pääsy erään rakennuksen läpi porttikäytävästä. Tontti sijaitsi myöhempien Pietarin- ja Karjalankadun kulmassa.

Linnoituksen osassa on meidän päiviimme säilynyt muutamia 1- ja 2- kerroksisia kivirakennuksia, jotka täydensivät katunäkymiä. Niihin kuului mm. Starckjohannin pääliikkeen 2-kerroksinen talo Katariinan- ja Uudenportinkadun kulmassa (tontti 84). Sen julkisivua on myöhemmin muutettu. Toinen sellainen rakennettiin Keisarinkadun varrelle entiselle piispa Juustenin omistamana pidetylle tontille 137. Yksikerroksinen kivinen asuintalo säilyi myös Vahtikellonkadulla Freesenkadun kulmassa tontilla 84. Kun Viipurille 1861 oli vahvistettu suuri laajennusasemakaava, Bosin ehti vielä rakennuttaa muutamia puutaloja Repolan, Aninan ja Pantsarlahden osien uusille tonteille.

Bosinin kaupungille tekemistä töistä mainittakoon A. F. Granstedtin kaupungintalon vierelle 1832 rakentaman Seurahuoneen sivuosien korottaminen kaksikerroksisiksi 1861. Alkuaan oli vain julkisivun keskiosa ollut kaksikerroksinen. Mainittuna vuonna Bosin myös rakennutti kaupungille uimalaitoksen myöhemmän Eteläsataman rantaan ja Tervaniemelle hän oli piirtänyt "paviljongin" sekä aivan viehättävän kioskin, "keittiön", puistoon Pyhän Annan torin lounaissivulle.

Arkkitehti Bosinin suunnitelmista voitaneen yleensä sanoa, että hän kunniakkaasti suoritti Viipurin kaupunginarkkitehdille kuuluvat velvollisuudet. Hänen rakennuksensa sopeutuivat ympäristöön ja kaupungin arkkitehtoniseen luonteeseen. Hänen suorittamansa työmäärä oli myös kunnioitettava.

Arkkidiakoni Hougbergin kivitalo, Linnoitus 137, Juustenink. 3, v. 1856. (Mikkelin Maakunta-arkisto) (44)

Kauppias J. F. Albrechtin talo, Salakkalahti 7, Torkkelink. 3, v. 1862. (Mikkelin Maakunta-arkisto)

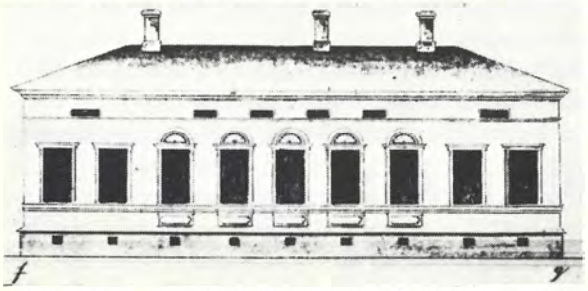

Asuinrakennus, Salakkalahti 4, Salakkalahdenk. 3, v. 1861. (Mikkelin Maakunta-arkisto) (51)

Kivitalo, Linnoitus 84, Vahtitornink. 13. (23)

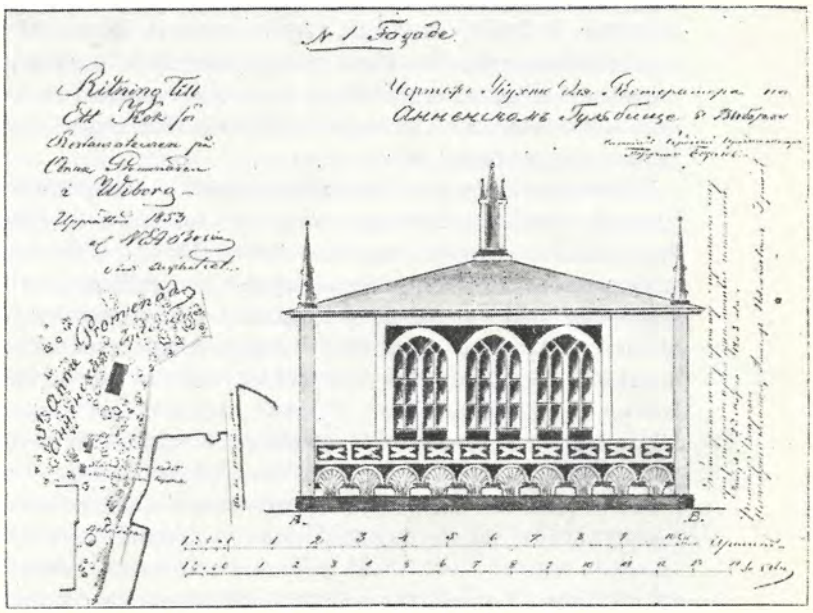

"Keittiö" Tervaniemenpuistossa, purettu. (147)

Johan E. Johansson

Kaupunginarkkitehti **Johan E. Johanssonista,** joka virassa seurasi arkkitehti Bosinia, on tietoja varsin niukasti, J. W. Ruuthin Viipurin historiassa mainitaan, että hän oli virassa 20.10.1862 alkaen ja erosi siitä 18.5.1868. Hänen syntymä- ja kuolinvuosistaan, vanhemmista ja opinnoista ei ole löytynyt tietoja ja hänen perhesuhteistaan on vain saatu selville, että hän 1865 solmi Viipurissa avioliiton neitsyt Helenen (sukunimi tuntematon) kanssa. Hänen elämänvaiheistaan kertoo kuitenkin Wiborgs Tidningen numerossa 121 15.10. 1874 suomennettuna näin:

"Seuraavat tiedot ovat luettavissa keisarill. taideakatemian viimeksi ilmestyneessä vuosikertomuksessa nyttemmin kuolleesta täkäläisestä v.t. kaupunginarkkitehti J.E. Johanssonista: Arkkitehti J. E. Johansson, syntyään suomalainen, sai taiteellisen koulutuksensa akatemiassa ja oli professori Bohnstedtin oppilas. Suoritettuaan akatemian kurssin vuonna 1862 asettui J. asumaan kotiseudulleen ja oli eräitä vuosia kaupunginarkkitehtina Wiipurissa, missä hän toteutti lukuisia rakennuksia ja käänsi ruotsin kielelle Krasnowskin teoksen "Arkkitehtuurista". V. 1867 Johansson sai akateemikon arvonimen laatimastaan suunnitelmasta erästä 20 hengelle tarkoitettua luostarirakennusta varten. V 1869 hän muutti Wiipurista Pietariin ja sai seuraavana vuonna Nikolajewskin turvattomien lasten instituutilta tehtäväkseen rakentaa yhden osastorakennuksen turvattomille lapsille. Mainitun laitoksen palveluksessa ollessaan hän sen ohella oli H.K.K. suuriruhtinatar Helena Pawlownan linnan arkkitehtina. V. 1872 teki Johansson ulkomaanmatkan, miltä palattuaan hän sairastui ja kuoli Pietarissa 2. (14) huhtikuuta 1873."

Arkkitehti Johanssonin toiminta Viipurissa jäi verrattain lyhyeksi, n. 7 vuodeksi, mutta ilmeisesti erittäin toimeliaana miehenä hän ehti jättää sinne runsaasti kynänsä jälkiä. Viipurin Maistraatinarkistossa on talletettuna piirustuksia n. 70 tontille. Niistä n. 50 koskee rakentamista vahvistetun asemakaavan piiriin, tusinan verran vanhaan kaupunkiin ja vajaa 40 v. 1861 vahvistetun asemakaavan mukaisiin uusiin kaupunginosiin. Loput n. 20 esittävät rakentamista Pietarin esikaupungin järjestämättömille tonteille. Erityisesti hän joutui suunnittelemaan ensimmäiset rakennukset useille Pantsarlahden osan tonteille. Siten hän yhtä tonttia lukuunottamatta toteutti rakentamisen Kullervonkadun kaakkoissivun kolmessa eteläisimmässä korttelissa, mikä antoi tälle katuosalle yhtenäisen rakennustaiteellisen leiman. Samaa käsialaa jatkui vielä Pantsarlahdenkadun lounaissivullakin. Samoin kuin yleensäkin esikaupunkialueilla, tulivat nämä pienet, vähävaraisille tarkoitetut tontit rakennetuiksi puusta. Niiden julkisivuista toteaa Johanssonin alkaneen puurakennusten kohdalla klassistisesta linjasta luopuen käyttää eri tyyliaineksista koottua sommittelua, jota sitten arkikielessä ruvettiin kutsumaan "nikkarityyliksi".

Johanssonin lahjakkuus tuli tietenkin parhaimmin näkyviin hänen kaupungin yleisiä rakennuksia koskevissa suunnitelmissaan. Sellaisiin kuului Uuden Raatihuonetorin varrella sijaitsevan kaupungintalon uusiminen, missä yhteydessä sen julkisivu sai kokonaan uudet piirteet. Samalla ehkä sen suuri juhlasali sommiteltiin uudelleen jonkin verran rokokoohenkiseksi ja sijoitettiinkohan jo silloin portaikon alapäähän pronssinen naisfiguuri kannattamaan kaasuvalaisinta?

Johanssonin arvokkain ja vielä meidän päiviimme asti alkuperäisessä muodossa säilynyt työ on kansakoulurakennus Aleksanterinkadun ja Torkkelinpuiston eteläisessä kulmassa. Se on kaunis näyte hänen sommittelutaidostaan. Kadunpuoleisen sivun keskiosa, jossa rakennuksen pääsisäänkäynti sijaitsee, työntyy muuta julkisivua ulommaksi. Alempi kerros korkeahkon kivijalan päällä on voimakkaasti harkoitettu, ikkunat pyörökaarisia, kuten ylemmässäkin kerroksessa. Keskiosan yläkerroksen kolmea ikkunaa reunustaa neljä parittaista korinttilaista puolipylvästä, jotka kannattavat vaakasuoraan räystäslistaan päättyvää attikaa, mikä pylväsparien kohdalla vielä hieman työntyy muuta keskuksen ulkopintaa ulommas, kuten harkoituskin niiden alapuolella.

Rakennus huokuu jykevyyttä. Sitä on aikanaan pidetty Viipurin kauneimpiin rakennuksiin kuuluvana.

Johanssonin suunnittelemana pidetään myös kansakoulun naapuritontille 130 Linnoituksen osassa rakennettua pitkää 3-kerroksista kivitaloa Aleksanterinkadun varrella, joka aikaisemmin oli ollut Venäjän valtionpankin omistuksessa. Sen rauhallinen julkisivu kuin myös pari vähäistä yksityiskohtaa Linnoituksen osan rakennuksissa todistavat Johanssonin hyvää makua. Sellaisia ovat Wahlien sukutalon goottilaistyylinen rautaportti Katariinankadun varrella tontilla 18 ja barokkimaisin päädyin koristettu ulko-ovi Piispankadun 4:ssä sijainneessa puutalossa.

Johanssonin töistä on vielä mainittava erittäin kiintoisa kaksikerroksinen kivitalo, myöskin barokin henkeä sisältävä, julkisivu Linnoituksen osan tontille 51 Pohjoisvallin puolelle. Sieltä se valitettavasti joutui myöhemmin väistymään suuremman rakennuksen tieltä. Sen sijaan säilyi Vahtitorninkadun varrella olevalla tontilla 62 Johanssonin pitkin vanhan Tuomiokirkon tonttirajaa rakentama sileäjulkisivuinen kaksikerroksinen siipirakennus meidän aikoihimme asti.

Lopuksi mainittakoon kaksikerroksinen tiilinen tehdasrakennus Aleksanterinkadun äärimmäisessä merenpuoleisessa päässä tontilla 156 ja asuinrakennuksen korotus kaksikerroksiseksi Mustainveljestenkadun alkupäässä tontilla 38. Sen nurkkaa koristaa kaunis rautakaiteinen parveke.

Vähänlaisiksi olivat supistuneet ne näytteet tämän etevän kaupunginarkkitehdin töistä, jotka kertoivat hänestä myöhemmille sukupolville.

Johanssonin siirtyminen Pietariin, missä suuremmat työt häntä odottivat, oli tappio Viipurin kaupungille.

Kansakoulu, Linnoitus 149, Aleksanterink. 15, v. 1868. (87)

Rautaportti konsuli Wahlin tontilla, Linnoitus 18, Katariinank. 8. (11)

Thesleffin talo, Linnoitus 45, Mustainveljestenk. 22, julkisivun uusinta. (28)

Kaupungintalo, Linnoitus 117, Kasarmink. 10. (41)

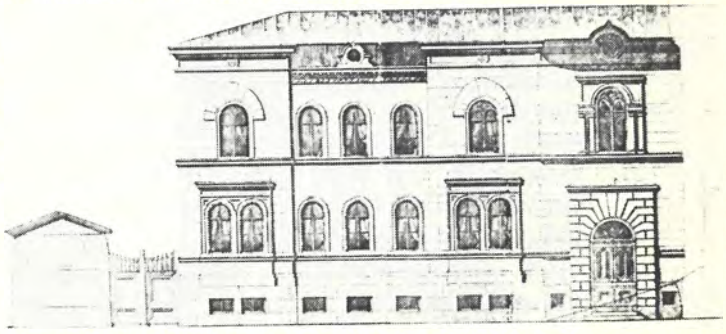

Kaup.vouti T. Tulanderin talo, Linnoitus 51, Pohjoisvallikatu 11. v. 1862. Mikkelin Maakunta-arkisto) (7)

Fredrik August Odenwall

Arkkitehti Odenwall nimitettiin kaupunginarkkitehdiksi Johan E. Johanssonin erottua tästä virastaan kaksi päivää sen jälkeen eli 20.5.1868. Odenwall toimi sitten Viipurin kaupunginarkkitehtina, kunnes hänen oli "kalvavan" sairauden takia luovuttava siitä 1884, mutta hän pysyi kuitenkin kaupungin kirjoissa täyttä palkkaa eläkkeenä nauttivana aina vuoteen 1887 saakka.

Arkkitehti **Fredrik August Odenwall** syntyi Turussa 9.11.1843 ja kuoli Pietarsaaressa 12. 8. 1890. Hänen vanhempansa olivat rehtori Fredrik Julius Odenwall (1813-1867) ja Erica Elisabeth Montin (1816- †). Hän jäi naimattomaksi.

Odenwall tuli ylioppilaaksi Vaasan Triviaalikoulusta 1861, minkä jälkeen hän opiskeli ulkomailla ja valmistui siellä arkkitehdiksi, ehkä Saksassa, jonne hän ainakin oli tehnyt opintomatkan. Hän näkyy ylioppilaana tulleen Viipuriin ensiksi kotiopettajaksi valtioneuvos Thesleffille Liimatan kartanoon. Ehkä tämä oleskelu hänet sitten veti Viipuriin.

Kaupunginarkkitehtina Odenwall oli erittäin ahkera ja toimelias siitäkin päätellen, että hänen työnsä ovat Viipurin Maistraatin arkistossa säilyneistä lukuisimmat. Tässä, nykyään Mikkelin Maakunta-arkistossa talletetussa, piirustuskokoelmassa on näet hänen kynästään lähteneitä suunnitelmia n. 175 tontille, kun lähinnä suurin määrä kaupunginarkkitehtien töistä (J. B. Blomkvistin) on n. 100 eli siis vajaa 60 %. Kun tähän tulevat vielä tontinmittaustehtävät, jotka 1920-luvulle asti kuuluivat kaupunginarkkitehtien virkavelvollisuuksiin, näyttää Odenwallin työkyky varsin kunnioitettavalta. Tämä on sitäkin merkittävämpää, kun piirustukset tehtiin silloin jo isommassa mittakaavassa, julkisivut kaavaan 1:66$^{2}/_{3}$, ja piirrettiin kuultokankaalle. Odenwall

piirsi ne tussiin ja julkisivut tavallisesti niin, että puutaloissa vuorilautojen saumat vedettiin poltetulla sienalla muiden viivojen ollessa mustia. Oliko hänellä, ja miten pätevää, piirtäjää käytettävänään, ei ole tiedossa. Uuden v. 1861 vahvistetun asemakaavan laita-alueilla olivat rakennukset pieniä puutaloja ja asetuksen mukaan tietenkin vain yksikerroksisia, mutta esim. Repolan osassa rakennettiin silloin jo suurehkoja taloja puusta, usein pari, joskus kolmekin asuinrakennusta samalle tontille. Niiden suunnittelu vaati siten enemmän aikaa.

Odenwallin piirustuksia tarkastaessa on kiinnostavaa todeta, miten Viipuri silloin vallien tultua puretuiksi vanhan kaupunkialueen ympäriltä alkoi levittäytyä v. 1861 vahvistetun asemakaavan mukaisiin kaupunginosiin. Odenwallin töistä sijoittui vain 15 Ent. Linnoitukseen, 6 Salakkalahden osaan, 50 Repolaan, 35 Aninaan, 60 Pantsarlahteen ja 10 Papulaan. Erityisesti voi panna merkille, että Odenwall rakensi 70 % kaikista silloin asemakaavaan kuuluneista pikkutonteista Patsarlahden osassa, niin että korttelit näyttivät miltei kokonaan käyttöön otetuilta. Myös Aninassa hän joutui rakennuttamaan lukuisia tontteja, mm. noin kolmanneksen Kalevan- ja Otavankadun välisistä tonteista. Pienasuntojen tarve oli äkkiä kasvanut huomattavasti.

Kivirakennuksia suunnitellessaan Odenwall noudatti yleensä klassista tyylisuuntaa, kun hän sen sijaan puutaloissa käytti muotiin jo tullutta "nikkarityyliä". Sille oli ominaista keveys, leveähköt räystäät ja toisinaan pitsimäiset koristelut räystäissä, ikkuna- ja ovikehyksissä sekä vuorilaudoituksen jako pintoihin, jotka olivat vaakasuorin, pystysuorin tai 45° kulmaan asetetuin laudoin peitettyjä. Kuitenkin on myös tämän tyylin puitteissa saatettu suunnitella hyvinkin täyspainoista arkkitehtuuria, jossa suhteet, massat, aukot ja seinäpinnat on onnistuttu yhdistämään sopusuhtaiseksi kokonaisuudeksi.

Odenwallin suuresta työpanoksesta jäi meidän päiviimme vain rippeitä varsinkin sen jälkeen, kun Talvisodassa valtava määrä keskikaupungin puutaloja joutui tulen saaliiksi, mutta aikaisemminkin, kun kerrostaloja alettiin runsaammin rakentaa ja matalat puutalot saivat väistyä. Monet hänen rakentamistaan kivitaloista joutuivat myös myöhemmin muutetuiksi. Luonteenomaisina näytteinä mainittakoon Thesleffin 3-kerroksinen talo Kauppatorin varrella (tontti 45) sekä Hotelli Belvederen rakennus Salakkalahden- ja Aleksanterin kadun kulmassa, molemmat sopusuhtaista hyvää klassismia. Erityistä huomiota ansaitsee hänen kauppaneuvos Sergejeffille rakentamansa pieni 2-kerroksinen palatsi Torkkelin kadulla Aleksanterinkadun kulmatontilla (Repola 1), joka on ainoa rokokoo-tyyliin suunniteltu rakennus Viipurissa. Sitä on pidettävä erittäin kauniina saavutuksena, jonka mielenkiintoa vielä lisäsi julkisivun keskikohdalla sijaitseva rautakaiteinen parveke sitä kannattavine neljine kipsivaluisine atlantteineen, miesfiguureja, joiden vartalo vyötäröstä alaspäin oli korvattu akantuslehden koristamalla konsolilla. Valitettavasti ne ajattelemattomasti poistettiin, kun rakennuksen alakerran ik-

kunat suurennettiin myymälöiden näyteikkunoiksi. Rakennus oli Viipurin koristeellisimpia.

Paitsi mainittuja Odenwall suunnitteli 1877 3-kerroksisen kivitalon Pohjoisvallin, Piispankadun ja Karjaportinkadun väliselle kulmatontille (tontti 52) sekä samoin 3-kerroksisen talon Freesen- ja Katariinan kadun kulmatontille (tontti 65) ja 2-kerroksisen rakennuksen sitä vastapäätä olevalle tontille Harmaidenveljestenkadun kulmaan Katariinankadun puolelle 1875 (tontti 29), kaikki klassista renessanssia. Viimemainitun kokoisen ja luonteisen kivitalon hän suunnitteli myös Salakkalahden osaan Fredrikin kadun varrelle (tontti 14) sekä siihen 1-kerroksisen jatkon 1874–75. Nämä kaikki mainitut kivitalot ovat hyvän arkkitehtuurin näytteitä. Hänen puurakenteisista taloistaan vaikutti kiinnostavalta kaupungin omistamalle tontille 12 Aninan osassa rakennettu tornillinen palokalustorakennus, joka sittemmin sai väistyä kaupungin synnytyslaitoksen tieltä.

Odenwallin töihin kuului vielä puinen ravintolarakennus Pyhän Annan puistossa Tervaniemellä. Se oli viimeinen rakennus, jonka kaupungin vanhimmat hyväksyivät rakennettavaksi, sillä sen jälkeen siirtyivät kaupungin asiat kaupunginvaltuuston päätettäviksi.

Tontinmittaajana joutui Odenwall kuten eräät muutkin kaupunginarkkitehdit huolehtimaan ajankohtaisen kartan laatimisesta kaupungille. Siten on Valtionarkistossa säilynyt 1878 laadittu kartta Viipurin kaupungista, hänen kättensä työtä.

Viipurissa oli Odenwall innokkaasti mukana vapaaehtoisen palokunnan töissä kuuluen sen perustajiin. Hän toimi pelastusosaston päällikkönä. Eräässä tulipalossa hän järjestyksen miehenä joutui kerran kovaan kiistaan erään venäläisen aliluutnantin kanssa, mistä sukeutui oikeusjuttukin. Sotaväki halusi sekaantua kaupungin palosammutukseen, mikä tietenkin aiheutti häiriötä. Juttu päättyi sentään ilman pahempia seurauksia. Tiedetään myös, että Odenwall oli harras metsästäjä, komea mies. joka osallistui ahkerasti kaupungin seuraelämään. Hän lienee ollut jonkin verran kiivasluonteinen, mutta varmaan suosittu vieraana. Arkkitehtina häneltä ei puuttunut lahjoja, säälimätön kohtalo vain katkaisi hänen työnsä ennen aikojaan.

Sairastuttuaan 1884 Odenwall joutui Pietarsaareen, missä hän äitinsä luona asuen joutui viettämään lopun elämästään halvaantuneena vuodepotilaana. Kuolema korjasi hänet lähes 57 vuotiaana.

Kauppias F. Sergejeffin rococo-palatsi, Repola 1, Torkkelink. 14, alakertaan avattu näyteikkunat 1930-luvulla. (83)

Asuintalo, Linnoitus, 52, Kirkkok. 17, v. 1877. (8)

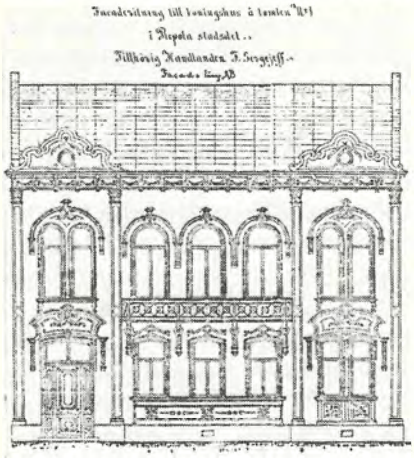

Saman rakennuksen alkuperäispiirustus, v. 1882. (Mikkelin Maakunta-arkisto) (83)

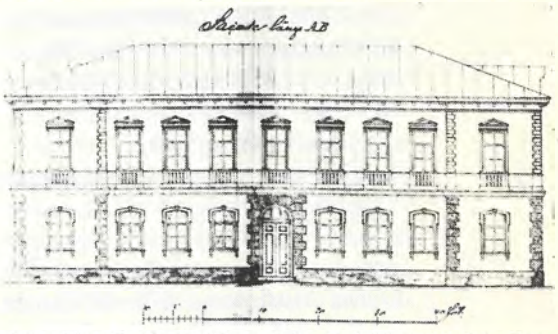

Insinööri E. F. Gallénin talo, Salakkalahti 14, Fredrikk., v. 1874. (Mikkelin Maakunta-arkisto) (55)

Hotelli Belvedere, Salakkalahti 16, Salakkalahdenk. 11, v. 1879. (56)

Johan Brynolf Blomkvist

Arkkitehti Odenwall oli sairautensa takia jättänyt virkansa 1884 ja muuttanut pois Viipurista. Virallisesti hän näyttää kuitenkin pysyneen kaupunginarkkitehtina v. 1886 loppuun nauttien täyttä palkkaa eläkkeenä. Miten virkaa sinä aikana hoidettiin on jäänyt epäselväksi, sillä vasta kaupunginvaltuuston 2. 3. 1887 tekemän päätöksen mukaan oli uudeksi kaupunginarkkitehdiksi nimitetty arkkitehti Johan Brynolf Blomkvist, joka astui virkaansa kesäkuun 1. p:nä samana vuonna.

Arkkitehti **Johan Brynolf Blomkvist** oli syntynyt Viaporissa 4. 3. 1855 ja kuoli Viipurissa 31. 1. 1921. Hänen vanhempansa olivat Helsingin poliisilaitoksen ylikonstaapeli, poliisitarkastaja Johan Blomkvist (1823–1871) ja Gustafva Sofia Henriette Ekström (1823–1900). V. 1903 Blomkvist avioitui Maria Lovisa Mustosen (1876–1957) kanssa, jonka vanhemmat olivat Kalle Mustonen (1848–1935) ja Eva Kokkonen (1850–1878). Avioliitosta syntyi kaksi tytärtä Ingeborg – Sala (1903–) ja Mary Astrid – Johansson (1912–) sekä poika Bror Birger Brynolf (1915–1967).

Käytyään alemman alkeiskoulun 1864–70 Brynolf Blomkvist hakeutui välittömästi Teknilliseen realikouluun Helsingissä läpäisten kaksi alinta luokkaa 1872 mennessä ja käytyään sitten Suomen Polyteknillisen, myöhemmin opistoksi muuttuneen koulun valmistui arkkitehdiksi 1878. Hänen pääopettajanaan oli arkkitehti F. A. Sjöström. Puuttuvien varojen vuoksi Blomkvist ei ollut voinut suoriutua opinnoistaan vielä lukuvuonna 1876–77, vaan hänen oli täytynyt olla ansiotyössä opettajiensa Sjöströmin ja Th. Höijerin toimistoissa 1874–78. Lisäansioita hän hankki antamalla tunteja laulussa ja matematiikassa sekä laulamalla teatterissa. V. 1878–84 hän jatkoi työtään Sjöströmin toimistossa johtaen mm. Suomen Pankin, Saksalaisen Tyttökoulun ja Venäläisen Alek-

santerin kymnaasin rakentamista. Seuraavasta vuodesta alkaen hän oli arkkitehti Höijerin töissä kahtena vuonna osallistuen mm. Hotelli Kämpin suunnitteluun ja rakentamiseen. Samana aikana hän toimi itsenäisesti Helsingissä, kunnes opettajiensa kehoituksesta haki kaupunginarkkitehdiksi Viipuriin. Sitä ennen hän oli jonkin aikaa ollut laulun opettajana Polyteknillisessä opistossa ja oli Helsinkiin perustanut kolme laulukuoroa.

Brynolf Blomkvistin Helsingin ajan töistä mainittakoon kaksi kerrostaloa Katajanokalla Rahapajankadulla kauppaneuvos Dementjeffille ja Tschernascheffille. Kappelin soittolava Runebergin esplanaadilla, kauppaneuvos A. Ahlströmin kivitalo Porissa sekä Kiialan kartanon 2-kerroksinen päärekennus Porvoossa.

Blomkvist sai 3 000 mk suuruisen Sjoströmin stipendin 1890–91 suorittamaansa ulkomaanmatkaa varten. Se suuntautui Italian kaupuinkeihin aina Roomaa myöten ja jatkui Sveitsiin sekä Ranskan ja Saksan kautta Skandinaviaan, Kööpenhaminaan, Kristianiaan (Osloon) ja Tukholmaan. Matkoihin hän sai taloudellista tukea myös viipurilaisilta rakennuttajiltaan, vuorineuvos Seth Sohlbergiltä ja ravintoloitsija Chr. Andréalta. Säilynyt luonnoskirja osoittaa hänen kiinnittäneen huomiota ei vain tyylillisiin, vaan myös konstruktiivisiin seikkoihin sekä valtiota varten rakennettuihin rakennuksiin.

Viipurissa Blomkvist joutui 25 vuoden aikana suorittamaan huomattavan elämäntyön. Kaupungin virkamiehenä hänen tehtäväkseen tuli rakentaa useita julkisia rakennuksia. Ne sekä hänen yksityisille suunnittelemansa kerrostalot antoivat kaupungille osittaisesti uutta leimaa,enimmäkseen uusrenessanssityylisinä, kertoen samalla alkavasta nousukaudesta Viipurissa ja siirtymisestä 2–3 kerroksisesta rakennustavasta 4–5 -kerroksiseen, tontin tehokkaampaan käyttöön. Kuten Helsingissä, tuli Viipurissakin viime vuosisadan parina loppuvuosikymmenenä käyttöön tämä tyylisuuntaus, mihin vaikuttivat virtaukset Keski-Euroopasta, mm. Pariisista, Alankomaista ja Ruotsista. Tämä näkyi Blomkvistinkin töissä, esim. vanhan 1600-luvun raatihuoneen muuttamisesta historialliseksi museoksi 1899, samoin yksityisille tehdyistä kivitaloista, kuten Vahtitorninkadun varrelle kohonneista Frankenhaeuserin ja R. Golinin kerrostaloista (tontit 70 ja 74) taikka Buttenhoffin talosta Katariinan- ja Uudenportinkadun kulmasta (tontti 60).

Blomkvistin kaupungille virkatehtävinä rakentamista taloista muodostui jo mainittu museorakennus ehkä huomattavimmaksi. Se sai aikanaan arkkitehtuuristaan yksimielisen tunnustuksen ja piirtyi kaupungin näkymiin selvimmin maisemallisena tunnusmerkkinä. Sen lähettyville kohosi satamaan 1908 uusi barokkipiirteitä omaava Pakkahuone. V. 1889–91 hän yhdisti Vahtitorninkadulla sijaitsevan teatteritalon ja Seurahuoneen huoneistot aikaansaaden siten hyvän juhlahuoneiston kaupunkilaisten käytettäväksi. Teatteria hän muutenkin korjaili ja suurensi 1895 ja 1905. Blomkvistin suunnittelemiin yleisiin rakennuksiin kuuluu lisäksi Myllymäelle rakennettu, aukiota hallitseva renes-

sanssityylinen, palatsimainen Repolan kansakoulu (1899) sekä saman aukion kaakkoissivulle 1905 kohonnut kaupungin Pääpaloasema. Se suunniteltiin jugend-tyyliin, mutta liian levottomaksi niin hyvin massojen kuin julkisivujen kin puolesta. Siinä on eräänä harvinaisuutena mainittava kahden portaan päällekkäinen sijoitus saman porrashuoneen seinien rajoittamaan tilaan. Vuotta myöhemmin Blomkvist rakensi sen naapuritontille 2. poliisipiirin konttorin, joka osoittaa sommittelun jälleen tasaantuneen (tontti 15).

Paitsi näitä kiviaineesta tehtyjä yleisiä rakennuksia Blomkvist joutui rakentamaan suuret määrät puisia kunnallisia rakennuksia. Sellaisia olivat mm. Espilän ravintola Torkkelin puistossa (1890 ja 1908) sekä sen soittolava, jotka toivat kesäistä iloista tunnelmaa puistoon. Pitkäaikaista työtä hänelle antoivat lukuisat rakennukset kaupunginsairaalaa varten Aninan osan tonteille 29 ja 30 (1890, 1899 ja 1903). Niihin kuului erilaisia sairaspaviljonkeja sekä talous- ja asuinrakennuksia. V. 1894 sinne rakennettiin myös mielisairaala. Synnytyslaitos sen sijaan sai paikkansa Aninan osan alkupäässä Kullervonkatuun rajoittuvassa korttelissa tonteilla 12–16 (1899). Toinenkin suuri rakennus ryhmä joutui Blomkvistin tehtäväksi. Rakennettiin näet köyhäinhoitolaitos Papulan puiston eteläpäähän Karjalanradan vierelle. Kansakouluja rakennettiin Pantsarlahteen ja Karjalan osaan (1908). Lisäksi oli suunniteltava ja toteutettava satamavarastoja, myyntikojuja,uimahuoneita ym.ainakin kolmisenkymmentä rakennusta. Mutta kaupunginarkkitehdille kuului myös huolehtiminen lukuisista korjauksista, muutoksista ja vähäisistä laajennuksista. Runsasta työtä antoi arkkitehdille velvollisuus toimia kaupungin tontin mittaajana ja tonttikarttojen piirtäjänä.

Virkansa ohella Blomkvist suunnitteli ja rakensi taloja yksityisille. Niihin kuului Anniskeluyhtiölle Punaisenlähteentorin ja Pohjolankadun kulmaan 1890 rakennettu "raittiusravintola", joka sittemmin siirtyi kaupungin omistukseen ja toimi ensin kirjastona ja lukusalina sekä lopuksi työväenopistona (tontti 29). Se oli yksikerroksinen kivitalo, renessanssia. Lieneekö toinenkin samalle yhtiölle tehty 3-kerroksinen rakennus Blomkvistin käsialaa? Sehän olisi oletettavissa, mutta suunnittelijasta ei ole saatu tietoa. Se kohosi Karjaportin- ja Harmaidenveljesten kadun kulmaan (tontti 24), missä se lopuksi toimi suojeluskuntatalona. Keisarinkadun varrelle tuli hänen suunnittelemanaan 4 $^{1}/_{2}$-kerroksinen asuinrakennus tontilla 77 (1890), sekin renessanstyylinen. Kolmikerroksisia kivitaloja hän rakensi Repolan osan tontille 23 (1898) sekä Aninan osan tontille 101 (1903). Myöhemmälle Suomen Pankin tontille (Salakkalahti 1) hän rakensi 2-kerroksisen, siellä Viipurin menetykseen asti säästyneen liike- ja asuintalon (1890) sekä niin ikään 2-kerroksisen kivitalon Pohjolankadulle tontille 12 (1889). Lisäksi tuli hänen tehtäväkseen korottaa muutamia kivitaloja Linnoituksen osassa sekä rakentaa kivestä useitakin tehdasrakennuksia. Vielä mainittakoon pieni yksikerroksinen kivinen vahtimestarin asuintalo Eliaankirkon portinpielessä punatiilifasadein (1896).

Puuaineista rakennetuista taloista on erityisesti mainittava WPK:n talo suurine juhlasaleineen Torkkelin- ja Brahenkadun kulmassa (Repolan tontti 34, 1896). Se oli, kuten muutkin Blomkvistin suunnittelemat puutalot, sommiteltu viime vuosisadan kahtena viime vuosikymmenenä vallalla olleeseen ns. nikkarityyliin. Sommittelu oli taitavasti suoritettu. Rakennuksen keskikohtaa korosti vesikaton yläpuolelle sovitettu kupolirakennelma. Tätä tyyliähän myöhemmin ankarasti arvosteltiin, mutta puolueettomasti katsoen on todettava, että senkin puitteissa on tehty hyvää arkkitehtuuria.

Blomkvistin yksityistöiden joukossa on muitakin kiinnostavia sommitelmia. Kaikkiaan sisältyy Viipurin Maistraatin piirrustusarkistoon satamäärä hänen uudisrakennuspiirustuksiaan vahvistettujen asemakaavojen mukaisille tonteille. Lisäksi hän tietenkin on suorittanut tontinomistajille lukuisia rakennusten muutos- ja korjaussuunnitelmia, eikä hänen työkenttänsä rajoittunut yksinomaan Viipuriin, vaan sen ulkopuolellekin ympäristöön, minne hän mm. rakensi useita huviloita.

Vaikean äkillisen sairauden vuoksi Blomkvistin täytyi erota kaupunginarkkitehdin virastaan, minkä jälkeen hän vetäytyi eläkettä nauttien hiljaiseen kotielämään.

Blomkvistin monipuolisista harrastuksista mainittakoon, että hän osallistui vilkkaasti moneen toimintaan Viipurissa. Useana vuonna hän opetti Viipurin Taiteenystävien piirustuskoulussa viivainpiirustusta sekä varjojen ja perspektiivikuvien konstruoimista. Hän oli myös perustamassa Viipurin Teknillistä klubia alaosastoksi Tekniska föreningen i Finlandiin ja toimi myös sen sihteerinä klubin alkuvuosina. Silloin hän mm. osallistui komiteatyöhön Viipurin rakennusjärjestyksen laatimiseksi ja oli klubissa usein nähty esitelmöitsijä. Epäitsekkäästä, ahkerasta ja pitkäaikaisesta toiminnastaan klubissa hänelle ojennettiin 1901 klubin tunnustuksena jetonki.

Toinen yhdistys, johon Blomkvist innolla otti osaa, oli Viipurin Vapaaehtoinen palokunta, minkä valvontaosaston ensimmäiseksi päälliköksi hänet valittiin. Hän oli myös hyvin aktiivisena jäsenenä Handelsgilletissä ja viisi vuotta sihteerinäkin. Hyvänä laulajana hän perusti Viipuriin kaksikin kuoroa, joiden johtajana hän oli.

Painosta Blomkvist julkaisi Tekniska Föreningens Förhandlingarissa 1898 kirjoituksen Wiborgs stads nya museum. Arkkitehtina hän suoritti arvokkaan päivätyön, joka hänen suuren työtarmonsa ansiosta jätti runsaat, huolellisesti suoritetut työn jäljet Viipurin kaupunkikuvaan.

Arkkit. Blomkvist oli ystäviin kiintyvä iloinen ihminen, joskus kiivastuva, mutta luonteeltaan hyvä ja seurapiireissä suosittu henkilö, joka jätti aikalaisilleen miellyttävän muiston. Hänen elämänsä päättyi Viipurissa 1921 ja hänet haudattiin Ristimäen saksalais-ruotsalaiselle hautausmaalle. Arkkitehtien suosima akantuslehti koristi hänen muistokiveään.

Espilän vanha soittolava. (60)

Espilän ravintola Torkkelin puistossa, v. 1890 ja 1898. (60)

Viipurin vanha raatihuone museoksi muutettuna, Linnoitus 1. V. 1899. (5)

Raittiusravintola, myöhemmin kaupunginkirjasto ja työväenopisto, Repola 29, Punaisenlähteenk. 6, v. 1890 (80)

Pääpaloasema, Anina 13, Kullervonk. 47, v. 1906. (126)

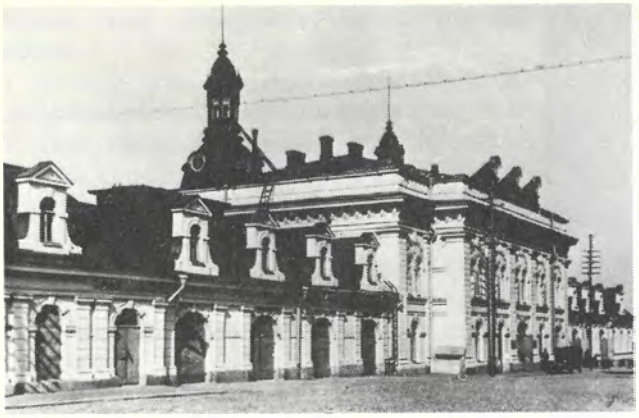

Pakkahuone Eteläsatamassa, v. 1898. (18)

Repolan kansakoulu, Repola 61—62, Myllymäen aukio, v. 1901. (104)

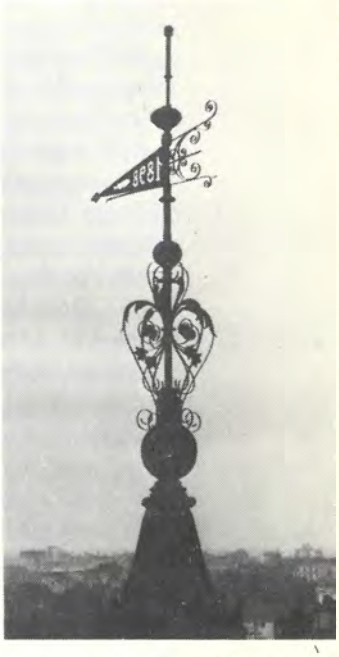

Liikemies Fr. Buttenhoffia kerrostalo, Linnoitus 60, Uudenportink. 10, v. 1898. (14) sekä sen kulmatornin koriste.

Paavo Uotila

Arkkitehti Blomkvistin vetäydyttyä sairauden takia kaupunginarkkitehdin virasta valittiin sen haltijaksi arkkitehti Uotila, joka alkoi 16-vuotisen toimintansa tässä tehtävässä 1912 ja hoiti sitä 15.10.1928 asti.

Arkkitehti **Paavo Uotila** oli syntynyt Urjalassa 4.4.1881 ja kuoli Urjalan Kankaanpäässä 25.11.1964. Hänen vanhempansa olivat maanviljelijä Frans Wilhelm Uotila (1885–1932) ja Hilma Juhontytär Mattila (1860–1958) V. 1908 hän avioitui viipurilaisen kultaseppä Wilhelm Porthanin (1844–1927) ja tämän puolison Maria Toivasen (1853–1883) tyttären, Tyyne Porthanin (1883–1942) kanssa. Avioliitosta syntyi kaksi lasta Ulla Maija – Jahkola (1909–) ja Antti Ville (1910–).

Paavo Uotila tuli ylioppilaaksi Tampreen lyseosta 1900, kirjoittautui Polyteknilliseen opistoon oppilaaksi ja valmistui arkkitehdiksi 1905. Opiskelulle tuotti häiriötä se, että hän alistumatta venäläistyttämisukaaseihin ryhtyi asevelvollisuuslakkolaiseksi.

Jo opiskeluaikanaan Uotila herätti huomiota voittamalla 1903 I palkinnon arkkitehtikilpailussa "Talonpoikaistalo". Hänen kansallisromanttiseen henkeen tekemänsä kilpailutyö osoitti hänen omaavan erityistä taipumusta arkkitehdin työhön. Kilpailuvoitto ei jäänytkään ainoaksi. Valmistuttuaan hän aluksi työskenteli eräissä arkkitehtitoimistoissa, mm. arkkit. Allan Schulmanin toimistossa Viipurissa, minkä jälkeen hän haki ja tuli nimitetyksi Viipurin kaupunginarkkitehdiksi.

Uotila oli jo 1908 käynyt ulkomailla Ranskassa, Sveitsissä ja Italiassa. V. 1924 hän teki pitkän opintomatkan Pohjoismaihin tutustuakseen eri-

tyisesti hänen tehtäväkseen tulevaan sairaalasuunnitteluun ja sen uusiin näkökohtiin.

Paitsi jo mainittua talonpoikaistaloa koskevaa kilpailua Uotila osallistui myöhemminkin arkkitehtuurikilpailuihin. Hänellä oli niissä usein menestystä. V. 1904, siis vieläkin opiskelijana, hän voitti II palkinnon Helsingin rautatieaseman kilpailussa ja kolme vuotta myöhemmin palkinnon kauppias Siitosen liike- ja kerrostaloa Sortavalassa koskevassa kilpailussa, missä saatu voitto johti myös talon rakentamiseen. Sitten seurasi 1908 III palkinto Tampreen kansakoulukilpailussa ja 1909 jaettu II–III palkinto Joensuun kaupungintalon kilpailussa sekä 1923 lunastus Viipurin kaupungintalon kilpailussa. Hän oli puolestaan palkintolautakunnan jäsenenä Viipurin seurakuntatalon kilpailussa 1928.

Virkatöinä Uotila joutui rakentamaan kaupungille lukuisia rakennuksia. Niistä huomattavimpana voitaneen pitää uuden Kaupunginsairaalan rakentamista Patterinmäen itärinteelle Hirviaukion vierelle 1926–1928. Sen kaksikerroksinen päärakennus hallinto-osastoineen muodostaa yhtenäisen kauniin taustan tälle aukiolle. Sen arvokkaan julkisivun keskimotiivina on alakerroksen lävistävä kaaripäätteinen porttikäytävä pääsytienä koko sairaala-alueelle. Sinne rakennettiin samalla siipenä sairasosastorakennus ja jo vuotta myöhemmin erillinen tuberkuloosisairaalarakennus, joka keskeneräisenä jäi Uotilan erottua seuraavan kaupunginarkkitehdin toteutettavaksi. Aikaisemmin, 1912, Uotila oli rakentanut kivisen mielisairaalan Karjalan osan luoteispuolelle metsäiseen maastoon. Muita huoltolaitoksia hänen virka-ajaltaan ovat 1927 lastentarharakennus Tiiliuuninkadun varrelle ja Maaskolan kunnalliskodin ensimmäinen rakennus, molemmat kaksikerroksisia kivirakennuksia, sekä kokonainen rakennusryhmä kouluineen Ronkaan niemelle perustetulle poikakodille. Kansakouluja rakennettiin Papulaan Vuorikadulle 1914 sekä 1920 Hiekkaan ja palaneen tilalle Karjalan osaan, jälkimmäiset puurakenteisina. Suuri rakennusryhmä teurastamoa varten kohosi mielisairaalan luoteispuolelle 1913. Myöskin satamaa varten oli rakennettava useita rakennuksia. Eteläsatamaan tuli varastovajoja sekä 1922 pakkahuoneen jatkoksi 3-kerroksinen luonnonkivifasadinen siipirakennus, mikä hyvin sopeutui viereisiin vanhojen kaupunginmuurien kohdalle tehtyihin Etelävallin kivisiin tukimuureihin. Myöskin teatterin näyttämöpuoli kaipasi laajennusta. Se toteutettiin 1916, ja Vapaussodan jälkeisen ajan asuntopulaa kaupunki koetti lieventää rakennuttamalla ryhmän kaksikerroksisia puutaloja Pyöräsuon osaan, yhteensä 253 asuntoa, vuosina 1921–22. Kaiken tämän ohella virkatöihin kuului suuret määrät rakennusten korjauksia ja laajennuksia. Lisäksi oli kaupunginarkkitehdin toimittava tontinmittaajana v. 1923 asti, jolloin rakennuskonttoriin perustettiin erityinen mittaustöiden osasto ja kaupungin geodeetin virka.

Virkansa ulkopuolella arkkitehti Uotila suunnitteli Viipuriin lukuisia asuin- ja liikerakennuksia yksityistöinään. Niistä aikaisemmat sommiteltiin kansal-

lisromanttiseen ja myöhempään jugend-tyyliin. Myöhemmin muodin muututtua hän niitä ilmeisesti aliarvioi ja ehkä sen takia vetäytyi syrjemmälle, kunnes luopui virastaan ja antautui kokonaan maanviljelijäksi. Hänen itsekritiikkinsä ei kuitenkaan ollut aiheellista, sillä tarkastellessa näitä hänen aikaisempia töitään voi havaita niissä hyviä suhteita aukkojen ja pintojen sommittelussa sekä rytmiä ja kiinnostavia yksityiskohtia julkisivuissa.Häntä ehkä enimmin pelottivat Punaisenlähteentorin ja Pellervonkadun kulmaan (tontti 44,1907) rakennetut liikemies Moskvinin talon kaksoistornit, joiden huiput sattumalta näyttävät Roskilden tuomiokirkon torninhuippujen kaksoissisarilta. Nehän antoivat koko torille hauskan, pirteän piirteen. Hyvää liiketalonluonnetta korosti myös hänen julkisivunsa Goryschinin talossa Kannaksenkatu 3:ssa. Turhaan hän huolehti, sillä aikaisempaa tyyliä aina aluksi ylenkatsotaan, yleensä tekijästä riippumatta. Pitemmän ajan päästä siinäkin havaitaan hyviä ominaisuuksia.

Uotila joutui rakentamaan Viipuriin 4–6-kerroksisia kivitaloja parisenkymmentä, osan niistä jo ennen kaupunginarkkitehdiksi tuloaan. Niitä olivat Repolan osassa Päivölän talo Maunun- ja Tottenkadun kulmassa (tontti 21, 1910), 5–6-kerroksinen talo Repolankatu 9:ssä (tontti 92, 1913), symmetriset 4-kerroksiset talot välille sommiteltuine tallirakennuksineen tontilla 98 (1911), Massisen hienopiirteinen, palatsimainen talo (vanhempi osa tontilla 63, 1910) Kullervonkadun koillispäässä, eräs Uotilan parhaimmista rakennuksista, Konkosen, Björklundin ja Salmisen talot Torkkelinkadulla (tontit 15, 32, 33), Sergejeffin talo Revonhännässä (tontti 114, 1906) sekä Pesosen talo Kannaksenkadulla (tontti 68, 1907), kaikki vanhoille viipurilaisille hyvin tuttuja. Myöhemmältä ajalta ovat Eliaan- ja Suonionkadun kaakkoiselle kulmatontille (73, 1923) rakennettu 5-kerroksinen asuintalo, Viipurin Puhelinyhdistyksen talo Pellervonkadulla (tontti 46, 1921, julkisivut arkkit. Ullbergin), Savo-Karjalan osakepankin liiketalo Karjalankadulla (Salakkalahti 16, 1928 yhteistyössä arkkit. Vikstedtin kanssa) sekä Oy Viljelyksen talo (tontti 28, 1928) Punaisenlähteentorin pohjoiskulmassa. Toista rakennuslajia Uotilan töissä edusti Äyräpäänkadulle (tontti 88) rakennettu 1-kerroksinen kivirakenteinen elokuvateatteri jugend-tyylisenä ulko- ja sisäasultaan (1907).

Uotilan suunnittelemana kohosi Pantsarlahden osaan Kullervonkadulle (tontti 7, 1908) 5-kerroksinen asuinrakennus ja seuraavana vuonna Vaasan- ja Pontuksenkadun kulmatontille 4-kerroksinen kivitalo (tontti 112). Mutta aivan erityisesti on Uotilan myöhempiin kuuluvista töistä mainittava johtaja Lammetmaalle rakennettu 2-kerroksinen pikkupalatsi Pantsarlahden tontin 30 puolikkaalla (1921). Sen julkisivu oli punaisista tiilistä, ja sen sävy melkein italialainen yläkerran loggioineen kadun puolella. Rakennus todisti hyvää arkkitehtonista sommittelua.

Papulan osaan tuli jugend-kaudella 4–5-kerroksisia asuintaloja. Keskikaupungilta sinne mennessä oli ensimmäinen kortteli länsikulmaa lukuunottamatta Uotilan käsialaa, ensimmäisenä Papulan Osuustalo (1906) pohjoisessa

ja siitä vastapäivään kiertäen seuraavat tontit vuosina 1907–08 (Osuuskunta Sampo) ja 1911. Tähän kaupunginosaan hän rakensi myös 3-kerroksisen kansakoulun (tontti 43, 1914) sekä komeahkon 4-kerroksisen makasiinin Vuorikadulle (1913).

Viipurin ulkopuolelle muualle Suomeen Uotila rakensi mm. säästöpankin Urjalaan ja useitakin huviloita eri tahoille, esim. tuomari Mäkelälle Forssaan. Vielä vanhoilla päivilläänkin hän jatkoi rakennusten suunnittelua jossakin määrin. Valitettavasti hänen Viipurin ulkopuolelle tekemistään suunnitelmista ei ole käytettävissä luetteloa.

Arkkit. Uotila kuului heti alkuvosistaan jäsenenä Arkitektklubbeniin ja sitten Vapaussodan jälkeen v. 1920 perustettuun Suomen Arkkitehtiliittoon sekä Viipurin Arkkitehteihin.

Maanviljelykseen perinteellisesti kiintyneenä Uotila hankki jo Viipurin aikanaan maatiloja ja omisti sellaisen 1925–30 sekä Ojajärvellä että Kavantsaarella. Vetäydyttyään sitten arkkitehdin virasta hän ryhtyi viljelemään hankkimaansa Kankaanpään tilaa synnyinpitäjässään Urjalassa. Sinne hän rakensi itselleen 2-kerroksisen kivilinnan luonnonkivisine julkisivuineen, mutta sen suuren "tupahuoneen" hän kuitenkin verhosi sisäpuolelta oikealla hirsiseinällä lämpimämmän vaikutuksen takia ja säilyttääkseen vanhan talonpoikaishengen kodissaan. Sukuperintö ilmeni siinä kahdella tavalla, kyntömiehen ja taiteilijan näkemyksenä. Olihan samasta suvusta lähtenyt paitsi maanviljelijöitä myös taidehistoriassamme mainittuja taiteilijoita. Uotilassa oli vakaata, luotettavaa hämäläisyyttä ja jonkin verran itseensä sulkeutuneisuutta, hän pysytteli yksityiselämässään ja harvemmin hänet nähtiin arkkitehtitoverien piirissä. Rakennusten suunnitteluun hänellä oli hyviä lahjoja ja hän oli etevä akvarellimaalari. Alkuvuosina Viipurissa hän kirjoitteli sanomalehtiin taidearvosteluja. Lopuksi hän halusi palata vanhaan peruselinkeinoomme.

Vapaussodassa Uotila palveli jääkäritykistössä, mistä hänellä oli muistomitali.

Viipurin Maistraatin piirustusarkistossa on n. 40 Uotilan työtä talletettuna. – Hauta on Urjalassa.

Kaupunginsairaala Hirviaukion varrella, vasemmalla hallintorakennus, oikealla taloussiipi, v. 1926. (132)

Rak.mest. Massisen kerrostalo, Repola 63, Kullervonk. 22, v. 1910. (102)

Liikemies Konkosen kerrostalo, Repola 15, Torkkelink. 16. (84)

Asunto Oy. Sampo, Papula 14, Papulank. 2, korttelin kulmatalo, v. 1908. (63)

Fasadidetalji edellisestä.

Kauppias Moskvinin kerrostalo, Repola 44 Vaasank. 25, kuvassa oikeanpuolinen rakennus v. 1907. (vasempi Oy Otso, arkk. A. Schulman) (109)

Kerrostalo, Pantsarlahti 7, Kullervonk. 10, v. 1908. (114)

Joht. N. Lammetmaan (sittemmin konsuli M. Wilskan) rakennus, Pantsarlahti 30, Kullervonk. 4, 1921 (148).

Oy Viljelyksen asuin- ja liiketalo, Repola 28, Pohjolank. 8, v. 1928. (78)

F. Sergejeff ja Pojat, asuin- ja liiketalo, Repola 114, Revonk. 4, v. 1906. (65)

Kaupungin lastenkoti, Talikkala, Tiiliuunink. 2, v. 1927, (134)

Väinö Olof Keinänen

Arkkitehti Paavo Uotilan erottua kaupunginarkkitehdin virasta valittiin hänen seuraajakseen Väinö Keinänen, joka toimi tässä virassa 15. 10. 1928–1. 7. 1932.

Arkkitehti **Väinö Olof Keinänen** oli syntynyt Helsingissä 4.7.1879 ja kuoli siellä 13.7.1948. Hänen vanhempansa olivat taiteilija Sigfrid August Keinänen (1841–1914) ja Charlotta Wilhelmina Salenius (1857–1935). V. 1918 hän solmi avioliiton opettajatar Hilja Matilda Katarina Vikstedin (1894–1955) kanssa. Puolison vanhemmat olivat vaivaistalon johtaja Nikolai Frans Oskar Vikstedt (1861–1896) ja Matilda Charlotta Lindberg (1862–1921). Avioliitto oli lapseton.

Käytyään Helsingin Suomalaisen realilyseon Keinänen tuli ylioppilaaksi 1889 ja siirtyi opiskekelemaan Suomen Polyteknilliseen opistoon vuosiksi 1899–1903 valmistuen sieltä arkkitehdiksi viimeksi mainittuna vuonna. Opintoaikanaan hän samalla opiskeli piirustusta ja taidehistoriaa yliopistossa. Valmistuttuaan hän toimi 11 kuukauden ajan työnjohtajana rakennustyömailla. Piirtäjänä hän työskenteli yhteensä kolme vuotta Gustaf Nyströmin sekä Usko Nyströmin, Lars Sonckin ja Armas Lindgrenin toimistoissa. Talvella 1905–06 hän teki puolen vuoden opintomatkan Saksaan, Itävaltaan, Italiaan ja Tanskaan. Hän toimi kolme kuukautta prof. Joseph Hoffmanin piirtäjänä Wiener Werkstädtessä sekä myös J. M. Olbrichin toimistossa. 1902–11 hän opetti käsivarais- ja viivotinpiirustusta Helsingissä Taideteollisuusyhdistyksen keskuskoulussa ja oli 1908–11 Viipurissa Matti Pietisen puusepäntehtaassa teknillisenä ja taiteellisena johtajana. Sen jälkeen hän toimi Viipurissa

yksityisenä arkkitehtina ja oli sen ohella 1914–17 Viipurin Käsityökoulun johtajana sekä 1921–28 Suomen Sahateollisuuskoulun rakennusopin opettajana, kunnes hänet viimeksi mainittuna vuonna nimitettiin Viipurin kaupunginarkkitehdiksi. Siitä virasta hänet irtisanottiin 1932. Tämän jälkeen hän jatkoi toimintaansa yksityisarkkitehtina Viipurin tuhoon saakka.

Keinäsen irtisanominen kaupunginarkkitehdin virasta merkitsi räikeätä vääryyttä. Hänen syykseen pantiin Tuberkuloosisairaalarakennuksen kustannusten huomattava ylitys, mikä kuitenkin aiheutui siitä, että asianomainen lautakunta vaati suuria lisäyksiä ja korotusta arkkitehti Uotilan alkuaan suunnittelemaan ja jo alulle pantuun rakennukseen. Valituksesta maaherra totesi, ettei syytöksillä ollut perustetta, mutta kun kaupungilla sopimuspalkkaisessa virassa oli irtisanomisoikeus, erottaminen jäi kaupungin päätöksen varaan. Tapaus herätti suurta paheksumista arkkitehtikunnassa.

Nuoruusvuosinaan Keinänen arkkitehtina ja taideteollisuusmiehenä osallistui ahkerasti kilpailuihin saavuttaen runsaasti menestystä. V. 1904 hän sai IV palkinnon Viipurin rautatieasemakilpailussa, 1907 rautatieasemien julkisivukilpailun ensimmäisessä ryhmässä ensimmäisen ja kolmannen ryhmässä toisen palkinnon, Helsingfors Elektriska Belysnings AB:n kattokruunukilpailussa saman vuonna I palkinnon, Maaseudun kansakoulutalon piirustuskilpailussa ryhmässä 2 samana vuonna II palkinnon sekä palkintotuomarien suosituksesta vielä tilauksen uudestakin ehdotuksesta, I palkinnon Kulosaaren huvilapiirustuskilpailussa sekä 1918 lunastuksen Sellgrenin liiketalokilpailussa Viipurissa yhteistyönä arkkitehtien T. Paatelan, V. Kolhon ja J. Vikstedtin kanssa.

Lyhyenä kaupunginarkkitehtiaikanaan Keinänen ehti virkatöinä suunnitella huomattavia kunnallisia rakennuksia. Niinpä hän suunnitteli 1930 Patterinmäelle uuden vesitornin ja edellä jo mainitun tuberkuloosisairaalan sekä Salakkalahden puiston koillispäähän Linja-autoaseman, 1931 Ammattikoulun suuren rakennuskompleksin ja Sorvalin kansakoulun ynnä lihantarkastamon teurastamon yhteyteen, 1932 Maaskolan kunnalliskodin toisen 2-kerroksisen asuntolan sekä Uuraan ja Monrepoon kansakoulut. Molemmat viimeksi mainitut jäivät puolivalmiina seuraavan viranhaltijan loppuunvietäviksi.

Yksityisarkkitehtina Keinänen suoritti monilukuisen, laadultaan sekä arkkitehtuuriltaan täyspainoisen ja kunnioitettavan uudisrakennusten suunnittelun. Tämä toiminta näyttää päässeen alkuun pääasiassa vasta sen jälkeen, kun hän oli jättänyt puusepäntehtaan ja käsityökoulun johtajan tehtävät. Ensimmäisiin, ja jo sitä ennen suunniteltuna, kuului hänen Repolan osan tontille 4 Karjalankadun varrelle tunnetulle liikkeenharjoittaja John Lindgrenille (Linnamolle) 1911 rakentama 2-kerroksinen liiketalo, mitä hän jo seuraavina vuosina 1912 ja 1916 joutui korottamaan lopuksi 5-kerroksiseksi. Tällöin oli jugend-aika jo taakse jätettyä elämää, mikä vieläkin selvemmin näkyi Keinäsen 1913 suunnittelemassa jatkossa arkkit. Uotilan alkamaan Massisen taloon

Kannaksenkadun n:o 15:ssa. Tämän julkisivussa näkyy suunnittelijansa myöhemmissä töissä ilmenevä hienopiirteisyys ilman voimakkaasti korostettuja yksityiskohtia, mutta huoliteltua, sopusuhtaista tasapainoa kokonaissommittelussa. Seurasi sitten 1915 harvinaisempi tehtävä, puisen kreikkalaiskatolisen siunauskirkon rakentaminen Ristimäen hautausmaalle ja kahta vuotta myöhemmin J. Hallenbergin puisen toimitalon julkisivujen onnistunut uusiminen (Repolan tontti 80). Siitä alkaen nousi Viipuriin melkein vuosittain Keinäsen suunnittelemina monikerroksisia asuintaloja, lukuunottamatta niinä vuosina, jolloin kaupunginarkkitehdin virka vei hänen koko aikansa. Näitä olivat mm. 5-kerroksinen talo Maunun kadun 9:ssä (1919 tontti 20 Repola), saman korkuinen 1921 rakennettu, pariin kertaan (1928–39) uusittu rakennus kolmiomaisessa korttelissa Maunun- ja Repolankadun yhtymäkohdassa, 7-kerroksinen suuri asuintalo 1926 Pellervonkatu 10:ssä, missä kadun varrelle jätettiin muilta sivuiltaan ympärirakennettu piha, 6-kerroksinen talo Myllyaukion lounaissivulla 1927, (tontti 51 Repola), 5-kerroksinen talo Pellervonkadun 3:ssa, (tontti 42 Repola), mihin sisältyi Keinäsen sisustama elokuvateatteri Kinolinna 1927 ja 5-kerroksinen Suorakulma Pontuksenkatu 36:ssa 1928 (tontti 121 Pantsarlahti). Näitä 1920-luvun rakennuksia seurasi Keinäsen kaupunginarkkitehtikauden jälkeen 8-kerroksinen Brahenlinna rakennettuna Pantsarlahden- ja Brahenkadun kulmaan 1937 (tontti 34) sekä samana vuonna 7-kerroksinen Vaasanlinna Vaasan- ja Linnankadun kulmaan (tontti 25), lisäksi vielä 1938–7-kerroksinen talo Linnan- ja Kullervonkadun kulman tonttipuolikkaalle (tontti 30) ja 1939 5-kerroksinen talo Äyräpäänkatu 1:een (tontti 98), missä se sodan sytyttyä jäi alkuvaiheeseen.

Kaikkiaan on Viipurin Maistraatin arkistossa säilynyt Keinäsen suunnitelmia 23 tontille. Niiden joukossa on piirustuksia 2- ja 3-kerroksisia kivirakennuksia sekä lukuisia puurakennuksia varten, tehdas- ja varastorakennuksia, julkisivu- ym. muutospiirustuksia. Puurakennuksista mainittakoon Viipurin Voimailijain voimisteluhalli esipihaistutusten katulinjoista erottamana (1921) ja Pukukeskuksen 3-kerroksinen tehdasrakennus Kannaksen- ja Sotamiehenkadun kulmassa (tontti 24, 1935).

Viipurin ulkopuolelle Keinänen suunnitteli Käkisalmeen Osuuskaupan talon torin varrelle (1917) sekä rakennuksia mm. Lappeenrantaan, Joensuuhun, Hämeenlinnaan, Ouluun ja Kemiin sekä kirkon Vuoksenrantaan (1922).

Arkkit. Keinänen toimi virassaan rakennustarkastajana ja julkisivulautakunnan jäsenenä. Hän osallistui paljon yhdistystoimintaan, kuului perustamisesta lähtien Arkitektklubbeniin toimien sen sihteerinäkin 1905 sekä sanotun klubin jatkoksi perustettuun Suomen Arkkitehtiliittoon, Viipurin Teknilliseen klubiin, Viipurin Taiteenystäviin ja Arkkitehteihin sekä Suomen Taideteollisuusyhdistykseen. Hän oli jäsenenä Suomen Matkailuyhdistyksessä, Suomalaisuuden liitossa, Kalevalaseurassa ja Pamausseurassa ym.

Arkkitehti Keinänen kirjoitteli artikkeleita päivä- ja ammattilehtiin sekä

julkaisi 1925 kirjan Puumiehen rakennusoppi, 1930 Lyhyt rakennusopin tietokirja ja 1943 Rakennusopin tietokirja II.

Väinö Keinänen oli taiteellisista lahjoistaan tunnetun kulttuurikodin kasvatti, olihan hänen isänsä tunnustettu taidemaalari. Siten hänen harrastuksensa alusta pitäen suuntautuivat taidetta kohti. Nuoruusvuosinaan hän omistautui paljon taideteollisuudelle, etenkin huonekalusuunnitteluun, mutta siirtyi sitten kiinteästi huoneenrakennuksen työsaralle. Hänen opintoaikansa ja nuoruusvuosiensa työt kuvastavat silloista kansallisromanttista taidevirtausta, mutta voimakkaammin jätti "Die Wiener Moderne" jälkensä hänen suunnitteluunsa, mikä onkin havaittavissa hänen 1920-tyylisessä miehuusaikansa tuotannossa. Vaikka hän myöhemmin pyrkikin ymmärtämään funktionalismin tavoitteita, hän jäi kuitenkin sommittelussaan aikaisemmin omaksumalleen pohjalle heittäytymättä siitä jyrkästi poikkeaviin muotoseikkailuihin. Hänen työssään oli aina hienovaraisuuden piirrettä.

Viipurin menetyksen jälkeen Keinänen siirtyi Helsinkiin ,missä hän pitkän uutteran päivätyönsä tehneenä kuoli. Hänen tuhkansa on kätketty Hietaniemen kolumbarioon.

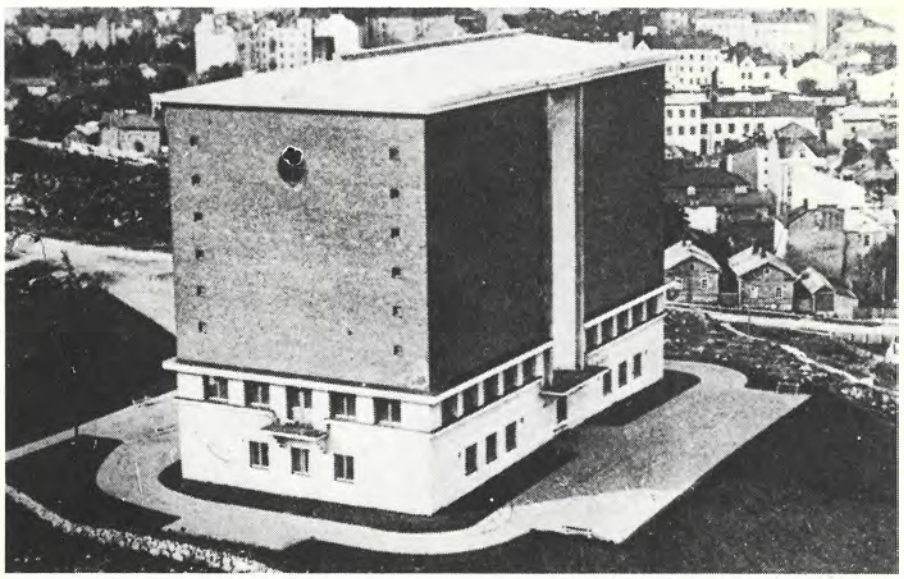

Kaupungin vesilinna Patterimäellä. v. 1930. (131)

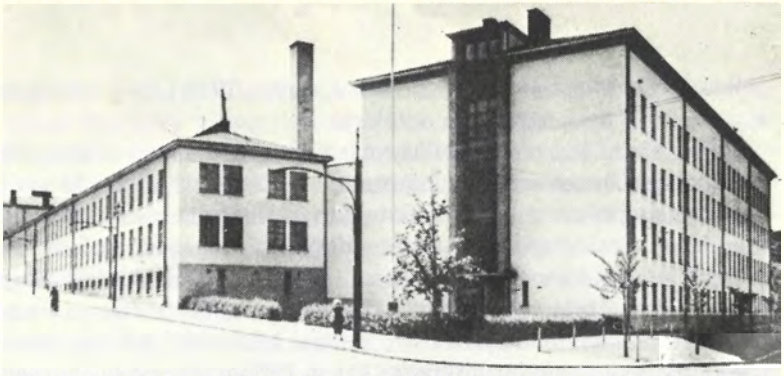

Ammattikoulu, Pantsarlahti 128, Koivistonk. 3, v. 1930. (118)

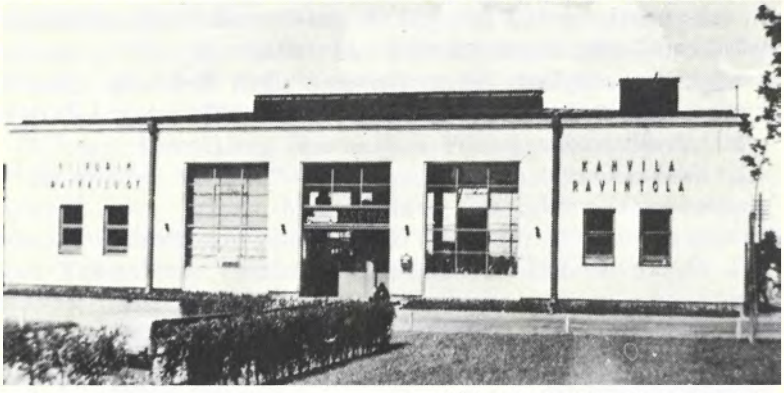

Linja-autoasema, Salakkalahden puisto, Karjalank., v. 1930. (66)

Tuberkuloosisairaala Patterimäen itäpään rinteellä. v. 1930. (133)

Asuin- ja liiketalo, Pantsarlahti 30, Linnank. 40, v. 1938. (116)

Rak.mest. K. Massisen kerrostalo, Repola 64, Pietarink. 13, v. 1913. (101)

As. Oy. Brahenlinna, Pantsarlahti 34, Pantsarlahdenk. 6, v. 1937. (119)

Arkk. Keinäsen ehdotus Viipurin rautatieaseman kilpailussa, v. 1907.

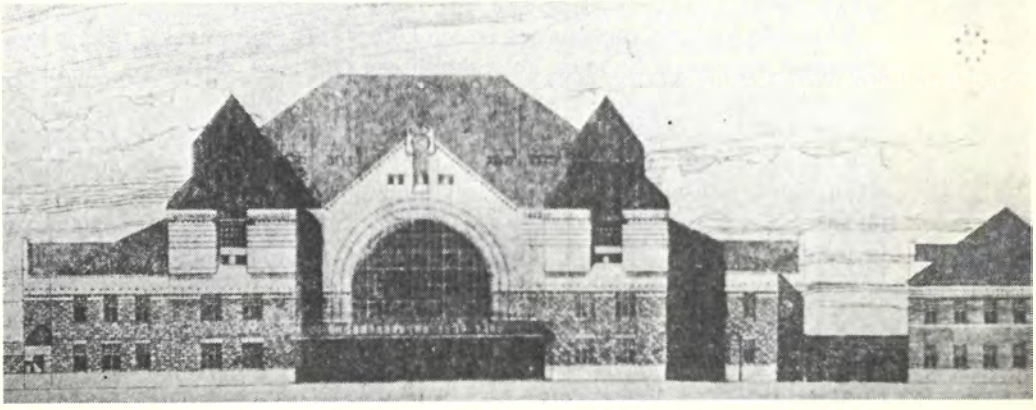

Uno Werner Ullberg

Arkkitehti Keinästä seurasi kaupunginarkkitehdin virassa 1.7.1932–1.6. 1936 arkkitehti Uno Ullberg.

Arkkitehti **Uno Werner Ullberg** syntyi Viipurissa 15.2.1879 ja kuoli Helsingissä 12.1.1944. Hänen vanhempansa olivat maalarimestari Carl Johan Ullberg (1842–1932) ja Hulda Augusta Gallen (1841–1906). V. 1909 hän solmi ensimmäisen avioliittonsa Viipurissa näyttelijätär Maria (Maiju) Rannan kanssa (1882–1917), jonka vanhemmat olivat vääpeli Kustaa Mikael Ranta (1859–1953) ja Ida Anttila (1855–1917). Toinen puoliso v. 1919 oli Johanna Elisabeth Clementson-Granström (1874–1957) tämän toisessa avioliitossa. Edellisestä avioliitosta syntyi kaksi tytärtä: Kirsi (1909–) ja Tuija-Kirkkala (1914–1944).

Käytyään Viipurin ruotsalaisen lyseon Ullberg tuli ylioppilaaksi 1898 ja kirjoittautui oppilaaksi Suomen Polyteknilliseen Opistoon, mistä hän 1903 valmistui arkkitehdiksi. V. 1901 hän Muinaismuistoyhdistyksen stipendiaattina osallistui yhdessä opintotoveriensa maist. J. Kekkosen ja yliopp. A. Tavastjernan kanssa tutkimusmatkaan Venäjän puoleiseen Karjalaan, mistä silloin haettiin juuria kansallisromanttiselle tyylisuunnallemme. Retken tuloksena ilmestyi J. Kekkosen kirjoittamana v. 1929 teos Kansanomaisia rakennustapoja ja koristemuotoja Karjalasta, missä lähes puolet kuvapiirroksista on Ullbergin käsialaa. V. 1903–06 Ullberg työskenteli piirtäjänä Usko Nyström, Petrelius & Penttilän ja prof. Gustaf Nyströmin toimistoissa. V. 1904 hän teki opintomatkan Englantiin, Skotlantiin ja Ranskaan sekä 1909–10 Sjöströmin stipendin turvin toisen Italiaan oleskellen myös Itävallassa, Saksassa, Tanskassa

ja Ruotsissa. V. 1913 hän kävi Leipzigin suuressa arkkitehtuurinäyttelyssä, ensimmäisen maailmansodan aikana Venäjällä ja 1927 Belgiassa, Pariisissa ja Espanjassa. Vielä myöhemmin 1937 hän lääkintöhallituksen lähettämänä osallistui Saksaan ja Italiaan suuntautuneeseen opintomatkaan tutustuakseen lastensairaaloiden suunnitteluun. Skandinavian maissa hän pistäytyi useinkin.

V. 1906 Ullberg perusti kotikaupunkiinsa Viipuriin arkkitehtitoimiston yhdessä opintotoverinsa C. A. Gyldénin kanssa. Se eli v. 1909 asti, minkä jälkeen hän piti yksityistoimistoa elämänsä loppuun. Sen ohessa hän v. 1906–13 toimi opettajana Viipurin Taiteenystävien piirustuskoulussa. Vasta vanhemmilla päivillään hän antautui virkamiehen sidotumpaan tehtävään Viipurin kaupunginarkkitehtina vuosina 1932–36 ja sitten Helsingissä Lääkintöhallituksen arkkitehtina 1936 kuolemaansa saakka.

Jo piirtäjänä arkkitehtitoimistossa U. Nyström, Petrelius & Penttilä osallistui Ullberg v. 1905 ensinmainitun ja toverinsa Gyldénin kanssa Helsingin kansakoulukilpailuun, missä saatiin III palkinto. Samana vuonna hän yksin sai lunastuksen hautamerkkikilpailussa ja seuraavana vuonna yhdessä Gyldénin kanssa I palkinnon Vaasan kansakoulukilpailussa. Myöhemmin hän sai lunastuksen 1923 Viipurin kaupungintalokilpailussa ja yhdessä apulaisensa arkkitehti Jalmari Lankisen kanssa I palkinnon Heinolan kylpylaitoskilpailussa.

Elämänpanoksensa rakennustaiteeseemme Ullberg antoi varsinaisesti yksityisarkkitehtina. Virkamiehenä Viipurissa hän joutui ensin lopettelemaan edeltäjänsä töitä, mm. kahta kansakoulua, mutta sitten laajentamaan Keinäsen rakentamaa Linja-autoasemaa, uudistamaan I poliisipiirin rakennukset Kauppatorin ja Karjaportinkadun kulmatontilla (1934), suunnittelemaan Koivistontien varrelle tehdyn keskusurheilukentän ja sen katsomorakennuksen, ulkoilmateatterin Havin valleille sekä Tervaniemen uimarannan rakennuksineen, kaikki samana vuonna. Samalle vuodelle on myös päivätty Kaupugintalon ja Seurahuoneen uusiminen, jolloin Ullberg korjasi tämän vanhan rakennusryhmän sekä käytännölliseksi virasto- ja ravintolayhdistelmäksi, että myös suureksi kasvaneen Viipurin juhlahuoneistoksi, jonka loisteliaaseen käyttöön hän oli aikaisemmin luonut edellytykset avatessaan yhteyden teatterista Seurahuoneeseen. Kaupungintalo sai tässä uudistuksessa erittäin jalopiirteisen julkisivun ja uuden pääsisäänkäytävän terasseineen alapäätyyn siten sovitettuna, että rakennusta olisi voinut myöhemmin laajentaa Paraatikentän sivulle uudeksi kaupungintaloksi. Ullbergin päätyöksi kaupunginarkkitehtina muodostui kuitenkin uusi Naistensairaala Patterinmäellä Hirvikadun ja Lippupatterintien kulmassa kaupungin sairaalatontin kaakkoisimmassa päässä. Tämä työ, jossa häntä auttoi arkkitehti Erkki Linnasalmi, valmistui kuitenkin vasta Ullbergin siirryttyä Helsinkiin.

Joskin Ullbergin panos kaupunginarkkitehtina Viipurin rakentamiseen oli jo sellaisenaan arvokas, jäi kuitenkin hänen yksityistoimistossaan suorittamansa työ painavimmaksi ja sellaiseksi, että hänet on tunnustettava Viipurin

huomattavimmaksi arkkitehdiksi. Jo nuoruutensa töillä hän tuli kuuluksi, ja monet hänen suunnittelemansa rakennukset muodostivat Viipurissa sille luonnetta antavia kohokohtia. Mainittakoon ensi sijassa Taidemuseon ja Taidekoulun rakennus (1930) merelle pylvästönsä lomitse avautuvine näköaloineen Pantsarlahden bastionin jykevällä perustalla sekä Maakunta-arkiston rakennus Tervaniemen laella (1931–33) puolivalmiista venäläisestä kirkkorakennelmasta valmiiksi kehitettynä. Mutta hänen yksityisille rakentamansa talot eivät jääneet näistä jälkeen. Ent. Linnoituksen osaan hän jo v. 1907–09 suunnitteli yhteistyössä kumppaninsa C. A. Gyldénin kanssa hienon granittisen asuin- ja toimistopalatsin vanhalle viipurilaiselle kauppahuoneelle Hackman & Co:lle, joka heti kiinnitti arkkitehtikunnan huomiota, ja samalle liikkeelle sokerivaraston Karjaportinkadun varrelle (1925). Vanhaan kaupunginosaan kohosi 1918 Fr. Richardtin ja 1921 W. Dippelin toimistotalot, oma Asunto-oy Pamppala Etelävallille (1924) ja Oy Varjon 4–5-kerroksinen asuintalo saman kadun varrelle (1927), kaikki sopusuhtaiseen renessanssihenkeen, mutta sinne sijoittui myös kaksi funktionalistista rakennusta: Viipurin Panttilaitoksen (1931) ja Saksalais-Ruotsalaisen seurakunnan talo (1932) Luotarinkadun varrelle. Myös Starckjohannin tavaratalo sai Ullbergin sitä uudistaessa (1915) Uudenportin- ja Linnankadun kulmassa uuden, paremminkin klassistisen fasadin. Tyylipoikkeamistaan huolimatta nämä kaikki sulautuivat Vanhaan Viipuriin sen sopusuhtaisia katunäkymiä täydentäen. Samaa on sanottava Ullbergin jugend-henkisestä Yhdyspankin omistamasta liiketalosta Linnan- ja Torikadun kulmassa v:ltä 1911. Sen sisäänkäyntiä korostavaan graniittipilariin veisti taiteilijatar Hilda Flodin-Rissanen köynnöstä kantavat pojat.

Ullberg loi Viipurille kasvonpiirteitä muihinkin kaupunginosiin. Torkkelin- ja Karjalankadun kulmaan hän rakensi Oy Karjalan punatiiliset liike- ja asuintalot 1911 ja 1914 sekä niiden väliin 1912 Kauppapankin harmaagraniittisen pääkonttorirakennuksen, jonka sisäänkäyntiä Felix Nylundin veistämät graniittiset naisolennot koristavat. Samaa graniittia on käytetty elähdyttämään mainittujen punatiilisten osien julkisivuja alakerroissa ja koristelussa. Lähelle Karjalankadun 19:ään nousi myöhemmin (1929) Karjalan Kirjapaino-oy:n 7-kerroksinen punatiilinen liike- ja hotellirakennus, jonka julkisivu sai tälle vuosikymmenelle olennaisen klassistisen ulkonäön. Pellervonkadun varrelle tuli 1922 yhdessä arkkitehti Uotilan kanssa suunniteltu Viipurin Puhelinyhtiön kerrostalo Ullbergin sommittelemin punatiilifasadein ja kauas Kannaksentien varrelle Pyöräsuon osaan rakennettiin puolikunnallinen asuintalo Suorakaide (1972). Tällaisten kerrostalojen lisäksi sisältyy Ullbergin tuotantoon lämminhenkisiä puutaloja, aikaisemmat jugend-kaudelta. Puusta rakennettiin Tennishalli (1911) Vaasan- ja Linnankadun kulmatontille (myöhemmin purettu), toht. Heikelin Sähköparantolalaitos (1920), myös 1-kerroksinen, Torkkelinkadulle Pantsarlahden osaan (tontti 5) sekä

Havi Oy:n omakotimaisia työväenasuntoja Vanhan Havin varrelle (1916?). Myös julkisluonteisia rakennuksia sisältyi Ullbergin yksityistoimiston suunnitteluihin. Sellaisiin kuului Viipurin teatteritalon uusiminen (1922), Diakonissalaitoksen suuren sairaalaryhmän rakentaminen Saunalahden osaan (1932) sekä tekijänsä nuoremmilta vuosilta puinen paviljonki Papulanpuiston mäelle (palanut) ja yhdessä arkkit. Gyldénin kanssa tehty hauska juged-työ, Kulmahalli, Torkkelin- ja Punaisenlähteenkadun kulmatontille (1908). Kalevan osaankin kohosi hänen suunnittelemiaan rakennuksia.

Erikseen ennen muita, ja ehkä Ullbergin päätyönä, on ehdottomasti mainittava PyöreänTornin historialliseksi kahvilaksi muodostaminen v. 1923. Siihen työhön hän sai upottaa kaiken rakkautensa historialliseen kotikaupunkiinsa ja syventyä pieniä yksityiskohtia myöten luomaan tunnetta täynnä olevia huonetiloja, missä ikäänkuin saattoi kuulla historian hengettären siipien suhinan. Hänen luomustaan täydensivät kuulut taiteilijamme Bruno Tuukkanen koristemaalauksillaan, Toivo Vikstedt humoristisilla historiapiirroksillaan, Rurik Lindqvist maalaustaiteellaan ja viipurilainen Lauri Välke tornin ulkosivulle rakennetun puisen kylkiäisen sisustan koristelulla. Myös seppämestaritaiteilija Paavo Tynell toi kortensa kekoon takomalla valaisimet, ovien kahvat, heloitukset ym. metallityöt. Näin PyöreäTorni kohosikin Viipurin Linnan veroiseksi nähtävyydeksi Karjalan vanhassa pääkaupungissa.

Historialliseen kotikaupunkiinsa sydänjuuriaan myöten kiinnikasvaneena Ullberg loi parhaat teoksensa sen vanhaan ydinosaan, Ent. Linnoitukseen. Sinne hän osasi taitavasti sovittaa uusia rakennuksia, jopa naapurin tyylistä poikkeaviakin, niin että, kuten Ruotsin kuuluisa arkkitehti, professori Ragnar Östberg Viipurissa käydessään sanoi, oli vaikea sanoa, mikä siellä oli vanhastaan ja mikä Ullbergin käsialaa. Aina säilyi yhtenäinen, kaupungin olemukseen sopeutuva kokonaisuus.

Ullbergin töihin kuului tietenkin vaatimattomampiakin rakennuksia, varastoja, tehtaita ym. Vesijohtoliike Huberille hän 1914 rakensi Repolan osaan (tontti 99) varasto- ja toimistorakennuksia, samoin 1942 sekä niinikään Viipurin Sähkö- ja kaasulaitokselle tehdas- ja varastorakennuksia. Linnoituksen osaan (tontti 134). Mutta hänen tuotantoonsa kuuluvina on myös mainittava lukuisia huviloita kaupunkialueelle, sen läheisyyteen ja muuallekin Suomeen. Aivan kaupungin näköpiiriin kuuluvana muistettakoon Vapaussodan historiasta kuuluksi tulleelle, kauppaneuvos E. W. Sellgrenin omistamalle Venäjänsaarelle 1913 rakennettu arkkitehtonisesti erittäin arvokas huvila ja sen puutarhaan tehty alttarin tapainen graniittinen muistomerkki Venäjänsaaren retken kunniaksi. Luoteeseen, Kivisillansalmen äärelle Vähään Herttulaan Ullberg v. 1928 rakensi yksityisasunnon insin. Leo Hackmanille, pikku palatsin, ja itselleen edellisenä vuonna puisen huvilan Johanneksen pitäjän Kukkolan Kiikkuniemeen.

Viipurin ulkopuolelle Ullberg joutui suunnittelemaan ja toteuttamaan lu-

kuisia rakennuksia, kaikki arkkitehtonisesti merkittäviä. Niinpä hän suunnitteli suuria tehdaslaitoksia ja niille virkailijoiden sekä työväen asuntoja, kerhoja koulutaloja ym, Simpeleelle lisäksi asemakaavan, Pitkärantaan selluloosatehtaan kaikkine rakennuksineen samalla uudistaen sen rukoushuoneen kirkoksi. Lisäksi lähti hänen toimistostaan suunnitelmia Outokumpuun, Pölläkkälään, Vuoksenniskaan, Myllykoskelle, Ensoon, minne myös kansakoulu, Rouhialaan, Värtsilään ja Waldhofille Käkisalmeen. Melkein Viipuriin kuuluvana on mainittava Hackman & Co:lle Johanneksen Kirkkoniemeen rakennettu sulfiittitehdas siihen liittyvine rakennuksineen. Pankkeja ja liiketaloja kohosi Sortavalaan (Suomen Pankki ja Yhdyspankki) Käkisalmeen ja Imatralle (Yhdyspankki), lisäksi parantoloita, kouluja, kartanoita ym. Kanneljärvelle hän rakensi kirkon. Helsingin kaudella hän joutui virkatöinään suunnittelemaan sairaaloita eri tahoille, Ouluun, Helsinkiin erityistä huomiota herättäneen yliopistollisen lastensairaalan ja Sairaanhoito-opiston. Yksityistyönä kohosi Helsinkiin Erottajalle Bensowin suuri liiketalo.

Ullberg osallistui sekä yksityiseen että kunnalliseen toimintaan Viipurissa ja ammattikunnan piirissä. Viipurissa hän oli vuosina 1914–29 kaupunginvaltuutettu, asemakaavatoimikunnan puheenjohtaja alusta alkaen, jäsen yleisten töiden lautakunnassa, julkisivu-, puutarha-, sosiaali- ja vaalilautakunnissa, eräissä puheenjohtajana, jäsen Viipurin Teollisuuskoulun johtokunnassa ja lukuisissa komiteoissa. Ammattiaan ja taidetta edustaviin järjestöihin hän kuului toimeliaana jäsenenä. Hän oli jäsen Tekniska föreningen i Finlandissa ja siten myös sen alaosastossa Arkitektklubbenissa sen perustamisesta lähtien, loppuvuosina sen puheenjohtajakin, jäsen Suomen Arkkitehtiliitossa alusta pitäen ja jäsen Viipurin Taiteenystävissä, Viipurin Teknillisessä Klubissa, Viipurin Arkkitehdeissa ym. Niin ikään hän osallistui vilkkaasti seuraelämään Viipurissa. Hän julkaisi myös artikkeleita ammattilehdissä sekä Viipuria sattuvasti luonnehtivan vihkosen Wiborg, ett tvärsnitt (1940). Wiipurin Teknillisessä Klubissa hän oli aiemmin pitänyt esitelmiä, jotka koskivat meillä silloin vielä harvemmin käsiteltyjä, mutta ajankohtaisiksi tulleita asuntokysymyksiä. V. 1906 hän kertoi englantilaisista työväenasunnoista, Munkkiniemi-Haagan projektista ja käsitteli myös kysymystä huvilaesikaupunkien tarpeellisuudesta Viipuriin. Puutarhakaupunkiaate ja asemakaavoitus olivat herättäneet hänen kiinnostustaan.

Uno Ullberg oli taiteellisesti lahjakas. Ulkomaanmatkoiltaan hän toi erinomaisia vesiväreillä tehtyjä matkaskissejä. Luonteeltaan hän oli hieno ja seurallinen, kulttuuripersoona. Kaikelle työlleen hän asetti korkeat vaatimukset kilpaillen niitä sommitellessaan itsensä kanssa. Hän syventyi innostuneesti jokaiseen työhönsä, kuunteli tilaajan toivomuksia johdatellen niitä parhaisiin tavoitteisiin antamatta kuitenkaan heidän toiveidensa johtaa tuloksen huononemiseen.

Arkkitehtikunnassa, niin omien kollegojen kuin ulkomaalaistenkin piirissä,

hänet arvostettiin korkealle. Suomi on kärsinyt suuren menetyksen, kun Ullbergin töiden enemmistö ja niistä parhaimmat ovat Karjalan menetyksen yhteydessä jääneet rajojemme ulkopuolelle.

Arkkitehti Uno Werner Ullberg kuoli Helsingissä 12.1.1944. Hänet on haudattu Lapinlahden hautausmaan uudemmalle osalle. Hautamerkin on suunnitellut akateemikko Alvar Aalto.

Uno Ullbergin piirustusjäämistö on suurimmaltą osaltaan talletettu Suomen Rakennustaiteen museoon Helsingissä. Sitä paitsi on osa siitä onnistuttu pelastamaan Viipurin Maistraatin arkiston mukana Mikkelin Maakunta-arkistoon, missä hänen viipurilaisia töitään on 23 tonnia varten.

Taidemuseo ja Taidekoulu, Linnoitus, Pantsarlahden bastionilla, v. 1930, nähtynä meren puolelta. (47)

Pyöreä Torni Kauppatorilla arkk. Ullbergin uusimana, 1923. (31)

Pyöreän Tornin liikekilpi.

Pyöreän tornin renessanssihuone.

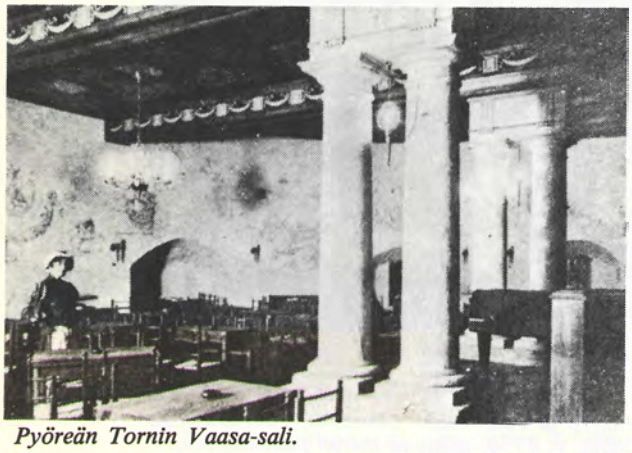

Pyöreän Tornin Vaasa-sali.

Taidemuseo ja Taidekoulu, Linnoitus, Pantsarlahden bastionilla, v. 1930, nähtynä Hovioikeudenkadulta. (47)

Diakonissalaitoksen sairaala, Saunalahti, Haminanportink. 12, v. 1932.

Naistensairaala Patterinmäellä, arkk. Ullbergin suunnittelema ja alkama, v. 1936–37. (135)

Karjalan Kirjapaino Oy:n liiketalo, Repola 18, Karjalank. 19, v. 1929. (82)

Suomen Yhdyspankin liiketalo, Linnoitus 39, Katariinank. 24. v. 1911. (36)

Toiminimi W. Dippellin toimi- ja asuintalo, Linnoitus 29, Harmaidenvelj. k. l, v. 1921. (35)

As. Oy Pamppalan kerrostalo, Linnoitus 97—100, Etelävalli 18—20, v. 1923. (24)

Kaupungintalo arkk. Ullbergin uusimana, v. 1934, kuvassa oikealla, (vasemmalla Seurahuone, alkuaan arkk. A. F. Granstedtin suunnittelema v. 1832). (41)

Maakunta-arkisto Tervaniemellä, v. 1933. (2)

Toiminimi Fr. Richardtin liiketalo, Linnoitus 27, Katariinank. 14, v. 1918. (19)

Oy Karjalan liike ja asuintalo Salakkalahti 18, Aleksanterink. 10, v. 1914. (59)

Kauppaneuvos E. Sellgrenin huvila Venäjänsaarella, v. 1913.

Papulan Paviljonki, Papulan mäellä, suunnittelu Gyldén & Ullberg, v. 1909, paloi 1918.

Ragnar Amandus Ypyä

Kaupunginarkkitehtiviran jäätyä avoimeksi arkkit. Ullbergin erottua valittiin virkaan arkkitehti Ragnar Amandus Ypyä, joka aloitti viranhoidon 15.6.1936.

Arkkitehti **Ragnar Amandus Ypyä** on syntynyt Helsingissä 20.5.1900. Hänen vanhempansa olivat kultaaja Amandus Andersson (1865–1899) ja Olga Juusonen (1872–1950). Hänen puolisonsa oli 1929–1934 Senja Viljola ja v:sta 1936 arkkitehti Martta Irene Martikainen (1904–), Kalle Martikaisen (1871–1928) ja Rosa Matilda Asikaisen (1876–1958) tytär. Tästä myöhemmästä avioliitosta syntyivät Marjatta – Silvennoinen (1937–), Juhani (1940–), Pentti (1941–) ja Helena (1946–).

Ragnar Ypyä tuli ylioppilaaksi Helsingin Suomalaisesta normaalilyseosta 1920 ja suoritti arkkitehtitutkinnon Suomen Teknillisessä korkeakoulussa 1928. Toimittuaan aluksi arkkit. Alvar Aallon toimistossa 1924–25 hän siirtyi arkkitehdiksi Puolustusministeriön rakennusoastolle, missä hän 1926–36 hoiti eri suunnittelutehtäviä ja niiden ohella opetti rakennusoppia 1930–32 Pioneerikoulussa. Kaupunginarkkitehdin virkaan valittuna hän siirtyi Viipuriin 1936 toimien siinä Talvisotaan asti ja määrättynä jatkamaan tointaan sodan aikana 23.2.1940 asti. Tällöin hänet komennettiin Kannaksen armeijan esikuntaan. Sodan päätyttyä hän toimi jonkin aikaa yksityisarkkitehtina Helsingissä, mutta määrättiin v. 1941 alusta ensin arkkitehdiksi Rakennushallitukseen ja saman vuoden helmikuussa Puolustusministeriön uudisrakennustoimiston yliarkkitehdiksi. Jatkososan aikana 1942–44 hän oli jälleen Viipurin kaupunginarkkitehtina ja siirtyi rauhan jälkeen Helsinkiin, missä toimi yksityisarkki-

tehtina ja hoiti 1949–51 Teknillisen korkeakoulun rakennusopin vt. professorin virkaa. Voitettuaan 1951 Kööpenhaminan Glostrupin keskussairaalan kansainvälisen arkkitehtikilpailun Ypyä omistautui kokonaan yksityisarkkitehdin työlle toimistossaan, jonka hän oli vaimonsa arkkitehti Martta Martikainen-Ypyän kanssa 1936 perustanut. Heillä oli 1944–60 myös toimisto Kööpenhaminassa.

Täydentääkseen opintojaan arkkitehti Ypyä on tehnyt useita ulkomaanmatkoja mm. Kordelinin rahaston ja valtion myöntämien stipendien turvin. Ne kohdistuivat Ruotsiin, Tanskaan, Saksaan, Ranskaan, Italiaan, Tšekkoslovakiaan, Itävaltaan ja Puolaan.

Professorin arvonimen Ragnar Ypyä sai 1971.

Jo opiskeluaikanaan Ypyä saavutti tunnustusta arkkitehtina voitettuaan 1925 yhdessä opiskelutoverinsa Antero Pernajan kanssa I palkinnon Liettuan oikeusministeriön talon kansainvälisessä kilpailussa Kaunaksessa. Tätä kilpailua seurasivat lunastukset Henkivakuutusyhtiö Suomen virastotalon- ja Stockmannin huonekalukilpailuissa, kumpikin 1928, III palkinto Varsinais-Suomen tuberkuloosiparantolan kilpailussa sekä lunastus Etelä-Karjalan vastaavan parantolan kilpailussa 1929. Lisäksi vuoden 1930 jälkeen kaksi kilpailua: Vierumäen Urheiluopiston suunnittelu ja Helsingin Stadionin sijoitus, edellisessä II ja jäliimäisessä III palkinto. Sitten seurasi I palkintoja Helsingin Messuhallin kilpailussa 1934 ja yhdessä arkkit. Martta Martikaisen kanssa Turun vesitornikilpailussa 1932 sekä lunastus Tampereen keskuksen asemakaavakilpailussa 1936. Mitään näistä kilpailuehdotuksista ei kuitenkaan toteutettu, ja näin Ragnar Ypyän tuon ajan tärkeimmiksi töiksi jäivät Puolustusministeriön palveluksessa suoritetut työt, joita hän myös joutui valvomaan. Ne koskivat lukuisia varuskunta-alueita kasarmeineen ja muine niihin liittyvine rakennuksineen, mm. Suur-Merijoelle Viipurin liepeelle.

Toimiessaan Viipurin kaupunginarkkitehtina ja huonerakennusoaston johtajana 1936–39 Ypyä ensin joutui viemään loppuun arkkit. Ullbergin pääpiirustusvaiheeseen saakka suunnittelemat Uuraan kansakoulun ja uuden naistensairaalan suunnittelut ja rakentamisen. Hänen päätöikseen tulivat Viipurin Kauppa- ja merenkulkuopisto, joka kallioperustallaan muodosti juhlavan päätteen Torkkelin puistosta Koulukenttien yli avautuvalle kaupunkinäköalalle, sekä entiselle linnoitusalueelle Kalevan osan kaakkoispuolelle Kannaksenkadun ja rautatien väliin rakennettu Siunauskappeli siihen kuuluvine ruumishuoneineen ja obduktio-osastoineen. Maavallien tapaisesti ympäristöstä kohoava kupolin kattama rakennus oli laadussaan harvinaista rauhan tunnelmaa luova merkkirakennus. Kolmanneksi mainittakoon Juteinin koulu Hirvikadulla 1000 oppilasta varten. Se ehdittiin saada rakenteille vesikattoon, mutta räjäytettiin Talvisodassa. Esikaupunkiasutuksen laidalla Patterinmäen korkeimmalla kohdalla sillä oli maisemallisesti varsin hallitseva paikka, joka näin jäi korostettaan vaille. Aivan alkamatta jäivät Keskusurheilukentän luoteis-

päähän tarkoitettu urheilupalatsi uimahalleineen sekä Koulukenttien yläpäähän Linnankadun varrelle tarkoitettu monumentaalinen konserttitalo. Molemmat olisivat suuresti kaunistaneet Viipurin kasvoja. Valmiiksi sen sijaan ehti tulla Harjulan vastaanottokoti Ronkaassa 1938.

Kaupunginarkkitehdin työpöydältä lähti suurten rakennussuunnitelmien välillä eräitä vähäisiä, mutta iloa tuottavia ja koristeellisia laitteita. Sellainen oli kahlauslammikko vettä purskuttavine ankkoineen Lastentalon tontilla Tiiliuuninkadun varrella sekä Espilän ravintolan viereiselle pikkulasten kentälle pystytetty juomakaivo sammakkoa jäljettelevine suulakkeineen. Ypyä näytti niissä taitonsa kauniiden deltajien sommittelijana.

Yksityistöinään Ypyä ehti puolisonsa kanssa suunnitella pari suurta asuinrakennusta Viipuriin. Toinen tuli Kullervonkadulle (tontti 61 Kalevan osan puolella), oli 6-kerroksinen ja valmistui 1939, toinen 7-kerroksinen Mallaskadulle (tontti 123 Pantsarlahdessa), jossa se jäi kuitenkin alkuvaiheeseen. Valmiiksi tuli erittäin mielenkiintoinen ravintola Munkki Mustainveljestenkadulle vanhaan 3-kerroksiseen taloon (tontti 35), minkä seiniin kätkeytyi muureja ehkäpä entisiltä luostariajoilta. Ypyöiden käsien sisustamana siitä tuli viehättävä, historiallista tuntua huokuva ateriointipaikka kaupunkilaisille, mutta se ehti vain parhaiksi näyttäytyä, se näet valmistui kesällä 1939. Samaksi kesäksi saatiin myös pystyyn Pappilanniemen Tanhuvaaraan opettajien hirsirakenteinen asuin- ja saunarakennus täydentämään siellä ollutta naisten voimistelu- ja urheilulaitosta. Sinne se tuli männikköön kauniisti sijoitettuna, yhden kesän iloksi. Viipurin lähistöön syntyi myös lentohalli Suur-Merijoelle.

Palattakoon uudelleen Ypyöiden yksityistöihin muualla kuin Viipurissa. Heidän panoksensa suomalaisina arkkitehteina on erittäin merkittävä. Edellä jo mainittujen lisäksi he saavuttivat runsaasti voittoja kilpailuissa. Voitto Helsingin suojeluskuntatalokilpailussa 1937 ja I palkinto Falunin kaupungintaloehdotuksesta 1959 sekä II palkintoja: Vakuutus Oy. Karjalan talo Viipuriin 1937, Härmälän kirkko Tampereelle 1939, Helsingin rautatietorin järjestely 1938, Munkkiniemen Sankarihauta 1945, Karlstadin koulutalo 1948, Helsingin Yliopiston Viikin laitokset 1951, Otaniemen kappeli 1954, Uumajan asuntoalue 1956, Oslon konserttitalo (I palkintoa ei jaettu) 1957, III palkinnot Viipurin Vanhan tuomiokirkon restauraatio 1939: ja Göteborgin kauppakorkeakoulu 1946. Näiden lisäksi vielä lunastus 8 kilpailussa. – Harvinainen sarja.

Ypyöiden yksityiseen toimintaan on kuulunut lukuisten eri asuin- ja liiketalojen, koulujen ja kirjastojen, teollisuuslaitosten ja varsinkin suurten sairaaloiden suunnittelu. Huomattavimpia ovat Viipurin aikana suunnitellut Pielishovi ja Savo-Karjalan liiketalo Joensuussa sekä Helsingistä lähteneet Helsingin Mylly Oy:n siilot, 1941 ja 1952, Säterin suuret tehtaat lukuisine erilaisine rakennuksineen sekä sairaala Valkeakoskella 1941–51, Rautatalo Oulussa 1946, Starckjohannin liiketalo Lahdessa 1950, Kirjasto ja keskuskansakoulu

Lauritsalassa 1951 ja 1956. Helsingin Kivelän sairaala-alueen uudelleenjärjestelykilpailussa Ypyät saivat voiton ja joutuivat sen perusteella suunnittelemaan alueen rakentamisen eri vaiheissa 1952–72. Suunnitelma toteutettiin tällöin uuden keskushermosairaalan ja henkilökunnan asuntotornien osalta. Glostrupin keskusairaalakilpailussa tuli myös voitto Martta ja Ragnar Ypyälle sekä Veikko Malmiolle 1951, ja niin sinne 1951–60 rakennettiin itse keskussairaala, hoitajatarkoulu ja asunnot sekä 1960–71 lastensairaala, ravintola ym. Näiden lisäksi Ypyät tekivät suuria asuntoalueiden suunnitteluja Ruotsiin, kilpailun perusteella Jönköpingiin 7000 asukkaalle sekä 1000 asukkaalle Wästeråsiin, Kumpaan, Wästetorpiin ja Arvikaan. Viimeiset suuret työt ovat PYP:n koulutuskeskus Vuosaaressa, Turun yliopistollinen keskussairaala talousrakennuksineen, henkilökunnan ravintoloineen, lämpökeskuksineen sekä pysäköimistaloineen 1955–75 voitetun kilpailun tuloksena. Mahtava määrä mitä arvokkaimpia töitä.

Arkkitehti Ragnar Ypyä on ollut toimeenpanijana ja palkintotuomarina lukuisissa eri arkkitehtikilpailuissa. Virkamiehenä hän joutui moniin komiteoihin ja lautakuntiin. Yhdistystoimintaan hän on osallistunut erityisesti Suomen Arkkitehtiliitossa, jossa hän kuului hallitukseen 1941–42 ja edusti liittoa palkintokilpailuissa. Kuvanveistäjäliiton asettamassa sankaripatsastoimikunnassa hän oli jäsenenä v:sta 1951 ja Asuntosäätiön valtuuskunnan jäsenenä v:sta 1951. Sotilasarvoltaan hän on insinöörikapteeni.

Vaikka Ypyän Viipurissa olo muodostaa vain lyhyen jakson hänen elämässään, hän ehti kiintyä Viipuriin lämpimin sitein. Sitä huokuu hänen 1941 Arkkitehti-lehteen kirjoittamansa artikkeli Viipuri, jossa silloisen hetken voimakas optimismi viitoittaa tietä raunioituneen kaupungin jälleenrakentamiseen niin, että "Viipuri säilyttäisi omalaatuisen sydämensä".

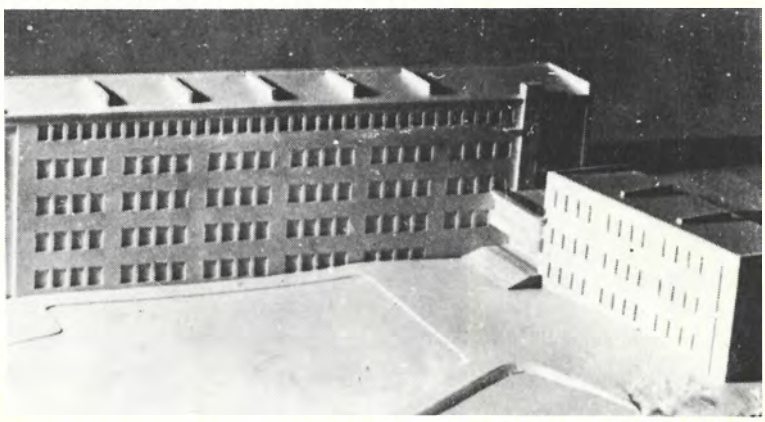

Jaakko Juteinin koulu, Kolikkoinmäki, ent. Patterialue, v. 1939, pienoismallikuva. (136)

Kauppaoppilaitos Koulukenttien lounaispäätteenä, v. 1938. (97)

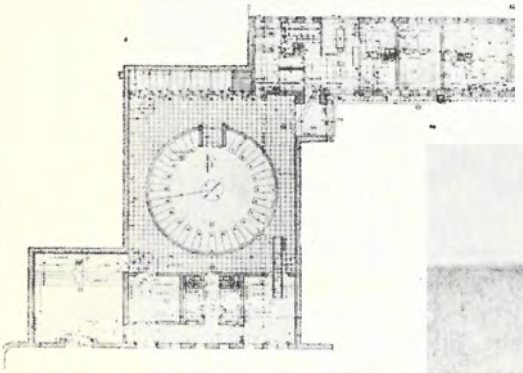

Siunauskappeli ja ruumishuone ent. patterialueella Kannaksentien koillispuolella, v. 1939. (130).

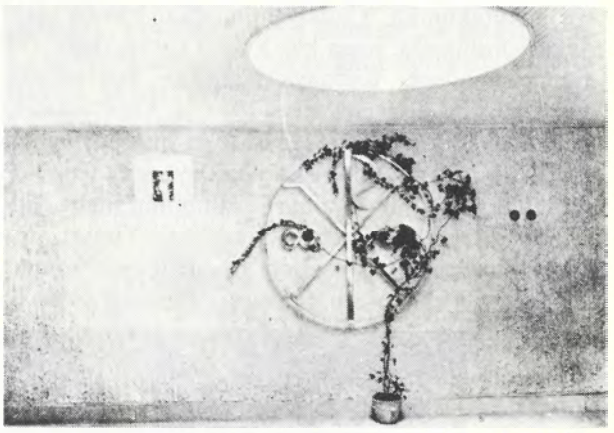

Sama rakennus, yksityiskohta siunaushuoneesta.

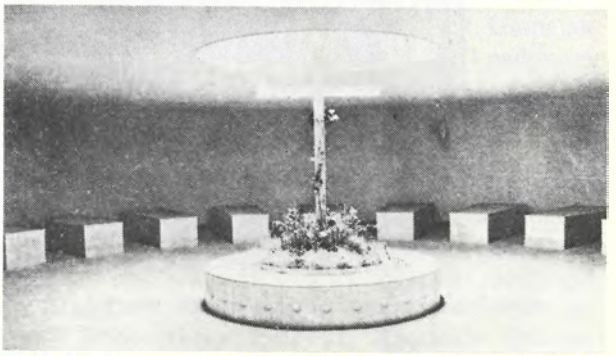

Sama rakennus siunaushuone.

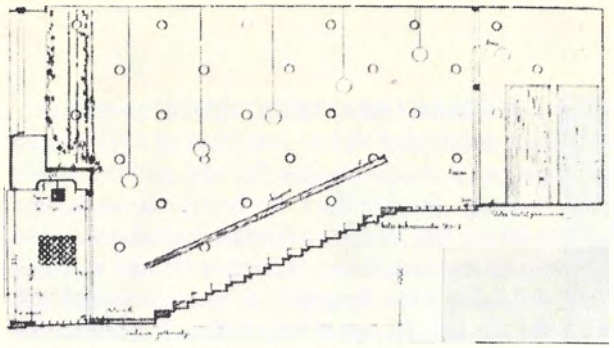

Ravintola Munkki, Linnoitus 35, Mustainvelj.k. 16, v. 1939, sisääntuloportaan seinä. (34)

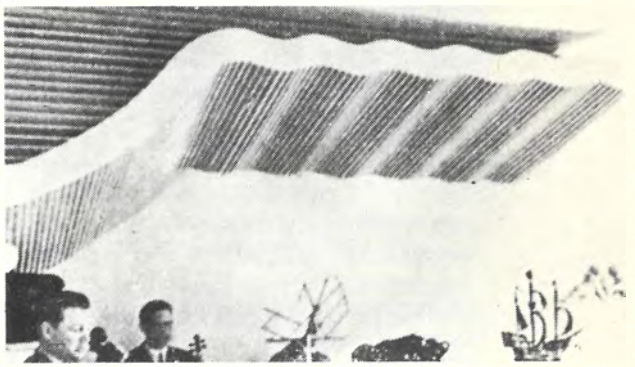

Ravintola Munkki, orkesterin katos.

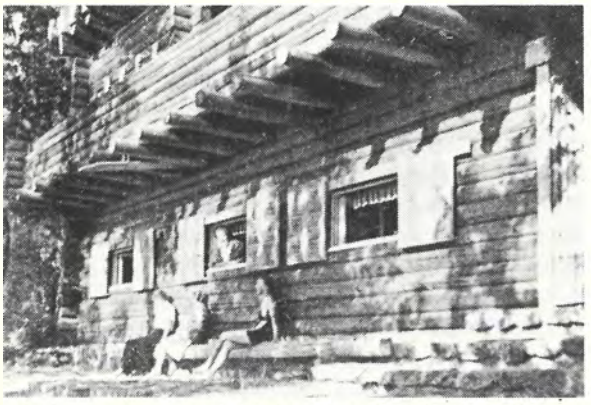

Tanhuvaaran voimistelulaitos, Pappilanniemi, opettajattarien asunto, v. 1939.

As. Oy. Kullervonk. 9, Pantsarlahti 61, Kullervonk. 9, v. 1939. (117)

Otto-Iivari Meurman

Kaupunginvaltuuston päätettyä keväällä 1918 asemakaava-arkkitehdin viran perustamisesta Viipuriin, ja viran oltua haettavana, nimitti valtuusto 29. 6. 1918 kahdesta hakijasta tähän virkaan arkkitehti Otto-Iivari Meurmanin.

Arkkitehti **Otto-Iivari Meurman** syntyi Ilmajoella 4. 6. 1890. Hänen vanhempansa olivat piirilääkäri Otto Meurman (1859–1929) ja Aina Ignatius (1864–1944). Hän solmi avioliiton 1920 sairaanhoitaja Toini Elisabeth Westerlingin (1892–1961), laamanni Oskar Alexander Westerlingin (1859–1921) ja Ellen Elisabeth Torckellin (1862–1936) tyttären, kanssa. Avioliitosta syntyivät lapset Kalle (1920–), Eva – Paatela (1922–) ja Elli – Toikka (1928–).

Otto-Iivari Meurman tuli 1908 ylioppilaaksi Helsingin Suomalaisesta normaalilyseosta. Hän opiskeli ensin Ateneumissa kuvanveistoa ja yliopistossa piirustusta, mutta aloitti 1909 arkkitehtiopintonsa Suomen Teknillisessä korkeakoulussa ja valmistui arkkitehdiksi 1914. Korkeakouluaikana hän osallistui opintomatkaan Tanskaan ja Saksaan. Kesäkuussa 1914 hänet otettiin apulaiseksi arkkit. Eliel Saarisen toimistoon Hvitträskiin erikoistehtävänään osallistuminen Munkkiniemi-Haagan asemakaavasuunnitteluun piirtäjänä ja tilastojen kerääjänä. Tässä toimistossa hän palveli yhteensä 17 kuukautta. V. 1916 hän toimi deskriptiivisen geometrian assistenttina Teknillisessä korkeakoulussa ja yksityisarkkitehtina sekä sitten arkkit. B. Brunilan toimistossa, kunnes perusti opintotoverinsa Carolus Lindbergin kanssa oman toimiston Helsinkiin. V. 1917 hän hakeutui Helsingin kaupungin apulais-asemakaava-arkkitehdiksi ja toimi samana syksynä näyttelyn komissaarina ensimmäisessä yleisessä suomalaisessa asuntokongressissa julkaisten sen näyttelyoppaan. Vapaussodan puhkeaminen keskeytti hänen toimintansa.

Meurman aloitti toimintansa asemakaava-arkkitehtina Viipurissa elokuussa 1918 ja hoiti tätä virkaa helmikuun loppuun 1937. – Asemakaavalain voimaantultua hän oli asiantuntijana kaupungin maistraatissa rakennus- ja asemakaavakysymyksiä käsiteltäessä, ja kun kaupunki perusti Viipuriin muinaismuistojen valvojan toimen, hän joutui sitä hoitamaan 1928–37. Viran puolesta hän oli asemakaavalautakunnan sihteeri, esittelijänä teknillisten töiden lautakunnassa ja jäsenenä sekä julkisivu- että puutarhalautakunnissa. Varsinaisen viranhoitajan loma-aikoina oli hänen toimittava kaupungin rakennustarkastajana ja ennen sellaisen viran perustamista myös esikaupunkien rakennustarkastajana. Yhdessä pormestari P. Zimmermannin kanssa hän laati 1926 ehdotuksen Viipurin uudeksi rakennusjärjestykseksi, mikä 1929 jokseenkin sellaisenaan vahvistettiin.

Ensimmäinen Meurmanin 1919 laatima asemakaava koski Kolikkoinmäen Vapaussodassa palanutta aluetta ja seuraava 1921 Kelkkalan omakotialuetta. Esikaupunkialueina ne saivat valtuuston hyväksymisen. Kun esikaupungit sitten kolmessa erässä 1924, 1928 ja 1933 liitettiin kaupunkiin, alkoi niiden pitkäaikainen suunnittelu, joka pohjautui Meurmanin laatimiin yleiskaavaehdotuksiin ja valmistui kaakkoisten esikaupunkien osalta 1926. Yleiskaavan ensimmäinen vaihe oli valmistunut jo 1923 ja asetettu näytteille kansainvälisessä asemakaavanäyttelyssä Göteborgissa samana syksynä taiteilija Lauri Välkkeen tekemän pienoismallin kera. Uudistettuna se oli näytteillä Helsingissä 1932 pohjoismaisilla rakennuspäivillä ja tuli tarkistettuna valmiiksi 1937. Välillä oli Uuraan radan valmistuttua 1925, siellä sijainneen Viipurin ulkosataman kehittämisen takia, käynyt välttämättömäksi laatia yleiskaava Uuraan saariston maankäytölle ja asutukselle ohjeeksi jo ennenkuin se 1932 liitettiin kaupunkiin. Tämän perustaksi otettiin asemakaavatoimistossa 1929 valmistunut suunnitelma ja Meurmanin 1930 laatima Viipurin satamaa ja talousaluetta koskeva painosta nelikielisenä julkaistu tutkimus. Tämäkin yleiskaava sai täydennyksekseen taiteilija Välkkeen laatiman pienoismallin. Kaava ja malli lähetettiin 1929 Barcelonan neljännen kansainvälisen kaupunkikongressin yhteydessä pidettyyn näyttelyyn, missä niille myönnettiin kultainen mitali, ja mistä ne vielä siirrettiin Antverpenin näyttelyyn ennen Viipuriin palaamistaan. Uraan saarten asemakaavat saivat vasta vuosina 1933–36 vahvistuksensa, kun Uraan saaret 1932 oli liitetty Viipurin kaupunkiin.

V. 1933 alusta liitettiin kaupunkiin luoteiset esikaupungit ja laajoja alueita luoteesta koilliseen Ronkaan-Tienhaaran-Laiharannan-Jytilän-Kärstilän suunnilta. Tästä seurasi, että näille uusille alueille oli laadittava lukuisia asemakaavoja jo syntyneille esikaupunkialueille, mutta myös rakentamattomallekin maalle ehkäisemään säännöttömän astutuksen muodostumista. Ellei näet asemakaavaa laadittu, pääsi maanomistaja vapaasti palstoittamaan maataan. Mutta kun vahvistettu asemakaava velvoitti tontinomistajan osallistumaan katumaan luovuttamiseen ja kadun rakennuskustannuksiin, pysähtyi

rakentaminen tällaisella alueella, koska vähävarainen väestönosa, joka oli esikaupungeista tonttia hakenut, ei enää halunnutkaan ryhtyä rakentamaan yksityiselle maalle, vaan mielummin haki itselleen vuokratontin kaupungin maalta kaavoitetulta alueelta, minne kaupunki rakensi kadut ja viemärit. Puutteellinen lainsäädäntö johti siten kaavoitukseen paperilla. Näin laadittiin lukuisia asemakaavoja Viipurin ulkolaidoille uusia rakentamattomaksi jääviä "kaupunginosia" varten. Mutta rakentamista säännösteleviä kaavoja tarvittiin ja vahvistettiin aikaisemmin syntyneille, tiiviisti rakennetuille esikaupungeille Hiekassa, Pikiruukissa, Saunalahdessa, Likolammilla ja Sorvalissa. Niille laadittiin asemakaavat 1936. Vuotta ennen oli valmistunut asemakaava Tammisuolle ja Linnansaarelle Kivisillansalmen äärelle, Imatranosaa varten jo 1929. Tienhaaran kaavoitus jäi keskeneräiseksi.

Kaupungin keskeisillä alueilla oli pulmia, jotka kaipasivat uusia ratkaisuja. Erityisesti oli Viipuriin pyrittävä luomaan pääliikennekatujen järjestelmä, joka pystyisi hoitamaan odotettavissa olleen suuresti kasvavan liikenteen. Siinä mielessä Meurman suunnitteli uuden kaakkois-luoteisen pääväylän Viipuriin. Tämän pääkatujakson kaakkoinen alkukohta Karjalan Kannakselle johtavalla tiellä oli Koiviston radan yli rakennettava katusilta, mistä katu kulkisi ensin 20 m ja sitten 40 m levyisenä Kalevankadulle sekä Myllymäen aukion kautta Punaisenlähteentorille, mistä edelleen Pohjolankatua pitkin Kauppatorille. Kauppatorilta lähtisi uusi väylä kiinteätä siltaa pitkin P. Annan Kruunun puolelle sekä rautatien vierustaa seuraten Monrepoon ylikäytävälle. Siitä alkaen Länsi-Suomeen menevä liikenne siirtyisi rautatien alueelle kulkien Saunalahden ja Linkolammin esikaupunkien välissä niiden luoteispäähän ja sitten pohjoissuuntaan lähes 30 m korkealle vuorelle Kivisillansalmen äärelle. Salmi ylitettäisiin n. 27 m korkeuteen rakennettua siltaa pitkin Herttualan puolelle liikenteen sieltä suuntautuessa Tienhaaraa kohti haarautuakseen toisaalta Lappeenrantaan, toisaalta Haminaan.

Tämä suunnitelma edellytti jo v. 1923 yleiskaavassa esitettyä Helsinginradan siirtoa Hiekasta alkaen rakentamatonta aluetta pitkin samaan kohtaan Kivisillansalmen äärellä, mihin pääkatuväyläkin suunniteltiin ja uutta siltaa rautatiellekin salmen yli sekä uutta linjaa Tienhaaraan. Toisena pääperusteluna rautatien siirrolle oli laivaväylän muuttaminen linnan viereiseltä salmelta Kivisillansalmeen. Suunnitelma olisi tehnyt mahdolliseksi rakentaa tähänastinen Linnansilta kiinteäksi ja siten tuntuvasti helpottaa sekä katu- että raitiotieliikennettä keskikaupungin ja luoteisten esikaupunkien välillä.

Nämä suunnitelmat saivatkin sekä kaupungin että valtion hyväksymisen ja aiheuttivat uuden rautatielinjan rakentamisen alkamisen Hiekasta Kivisillansalmelle. Työt jäivät sodan takia puolivalmiiksi.

Tässä selostettuun pääliikenneväyläsuunnitelmaan kuului osana uuden katu-uoman avaaminen Asema-aukiolta henkilöratapihan alitse sekä täytettävää vesialuetta ja uutta siltaa pitkin Suomenveden koillisrannalle Imatran

osaan, missä se haarautuisi Tammisuon kautta Heinjoelle ja vanhaa maantietä seuraten Imatralle meneviksi valtateiksi. Tämä suunnitelma jäi vielä paperille. Sensijaan kaakkoisten kaupunginosien pääkatuverkko saatiin toteutettua siinä määrin, että voitiin rakentaa raitiotie Koivistonkadulta Suur- ja Valtakatuja pitkin Kelkkalaan ja sieltä Ristimäen-Pyöräsuon kautta Kannaksenkadulle ja keskikaupungille.

Esikaupunkien asutuksen mukauttamiseksi uusiin asemakaavasuunnitelmiin Meurman laati alustavat ehdotukset sittemmin hyväksyttyyn siirtokorvausmenetelmään, minkä mukaisesti häviävien esikaupunkitonttien vuokraajille maksettaisiin korvausta purettavasta tai toisaalle siirrettävästä rakennuksesta.

Meurman laati myös asemakaavoja Eteläsataman kehittämiseksi. Puolivalmiiksi jäi perusteellisesti tutkittu suunnitelma umpikorttelijärjestelmän soveltamiseksi Repolan osassa ja liiallisen rakennustiheyden välttämiseksi keskikaupungilla. Jatkosodan aikana Viipurin Sotilashallinnon alaiseksi komennettuna hän talvikautena 1941–42 laati tukholmalaisen arkkit. Göran Sidenbladhin avustamana yleiskaavatutkimuksen Viipurin jälleenrakentamisen ja tulevan kehityksen ohjeeksi.

V. 1937 Meurman erosi kaupungin arkkitehtivirasta ja siirtyi Helsinkiin aluksi Rakennushallitukseen hoitaakseen siellä asemakaavoitusta ja rakennusjärjestyksiä koskevat asiat, mutta nimitettiin sitten v. 1940 alusta Teknilliseen korkeakouluun sinne perustettuun asemakaavaopin professorin virkaan. Korkeakoulussa hän joutui 1949–59 toimimaan arkkitehtiosaston johtajana. Eläkkeelle hän siirtyi 1960, mutta hoiti vielä asemakaavaopin opetusta alkavassa Oulun yliopistossa, jonka väliaikaiseen konsistoriin hän kuului kolmena vuonna 1960–62.

Meurman teki useita opinto- ja kongressimatkoja Euroopan eri maihin V. 1919 hän oli Viipurin kaupungin lähettämänä Ruotsissa nimenomaan tutustumassa satamasuunnitteluun, ja viimeksi hänelle tarjoutui mahdollisuus osallistua Englantiin ja Skotlantiin tehtyyn yleis- ja asemakaavoitusta koskevaan matkaan 1951.

Meuramanilla oli jo Viipuriin asettumisestaan alkaen ollut yksityinen toimisto v. 1968 saakka. Siellä hän laati kaavoituksia lukuisia taajamia, kauppaloita ja kaupunkeja varten. Niistä mainittakoon 1921 valmistunut Riihimäen yleiskaava taiteilija Välkkeen tekemine pienoismalleineen sekä painosta julkaistut Kajaanin, Joensuun, Kouvolan, Karhulan sekä Iisalmen yleiskaavat, joiden laadinnassa häntä avustivat arkkitehdit Kivinen, Siltavuori ja Vitikainen. Lisäksi valmistui yhteistyössä arkkitehti Aarne Ervin kanssa Oulun yleiskaava 1952. Aikaisempina vuosinaan Meurman suunnitteli myös rakennuksia. Viipuriin hän rakensi muutamia puisia asuin- ja huvilarakennuksia, Shell-yhtiölle huoltoaseman Asema-aukiolle 1928 sekä 3-kerroksisen Talikkalan yhteiskoulun Hirvikadun varrelle samana vuonna. Hän suunnitteli myös Lyytikkälän siirtolapuutarhan.

Helsingin Etu-Töölön asemakaavakilpailussa Meurman 1925 saavutti IV. palkinnon. Hän oli puolestaan palkintotuomarina useissa arkkitehtikilpailuissa. Hän on julkaissut lukuisia kirjoituksia aikakaus- ja sanomalehdissä, kirjoittanut alaansa koskevia lukuja teoksiin sekä Viipurin, Helsingin, Oulun ja Sortavalan asemakaavahistoriikit. V. 1947 ilmestyi hänen laatimansa oppikirja Asemakaavaoppi.

Meurman on kuulunut kaupunkien ja valtion komiteoihin ja toimikuntiin. Hän kuului aikanaan Arkitektklubbeniin, sitten Viipurin Taiteenystäviin, Viipurin Teknilliseen klubiin ja Viipurin Arkkitehdit ry:hyn, on perustamisesta alkaen jäsen Suomen Arkkitehtiliitossa, siellä puheenjohtajana 1941–42, jäsen Suomen Teknillisessä seurassa ja Suomen Kunnallisteknillisessä yhdistyksessä, Suomen Rakennustaiteen seurassa sekä perustamassaan Torkkelin Killassa, kunniajäsen viidessä viimemainitussa ja perustajajäsen Teknillisten tieteiden akatemiassa. Lisätyn muinaistieteellisen toimikunnan jäsen hän oli 1937–66.

Meurman sai 1963 Suomen Kulturirahaston kunniapalkinnon ja tekniikan kunniatohtorin arvon Otaniemessä 1966 sekä Oulussa 1972. Sotilasarvoltaan hän on insin. kapteeni.

Arkkit. Meurmanin kaupungin muinaismuistovalvojana uusima valliportti Etelävallissa. (138)

Viipurin yleiskaava, v. 1932.

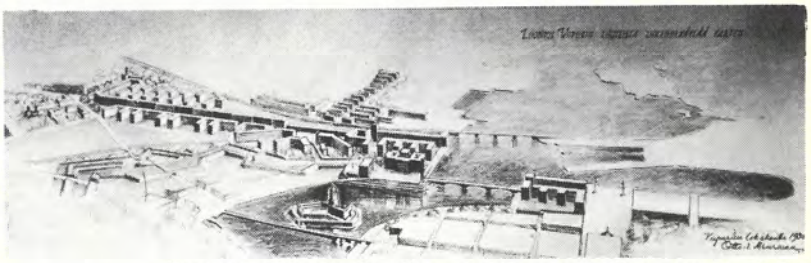

Luonnos Viipurin luoteista pääliikenneväylää varten, v. 1930.

Kaakkoisten kaupunginosien asemakaava, v. 1926.

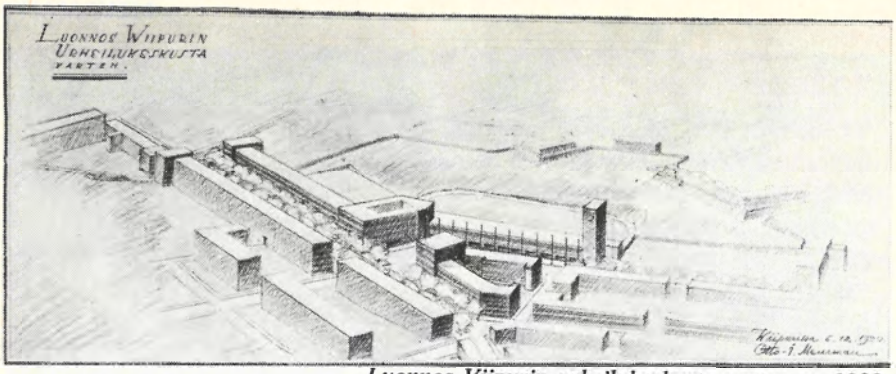

Luonnos Viipurin urheilukeskusta varten, v. 1930.

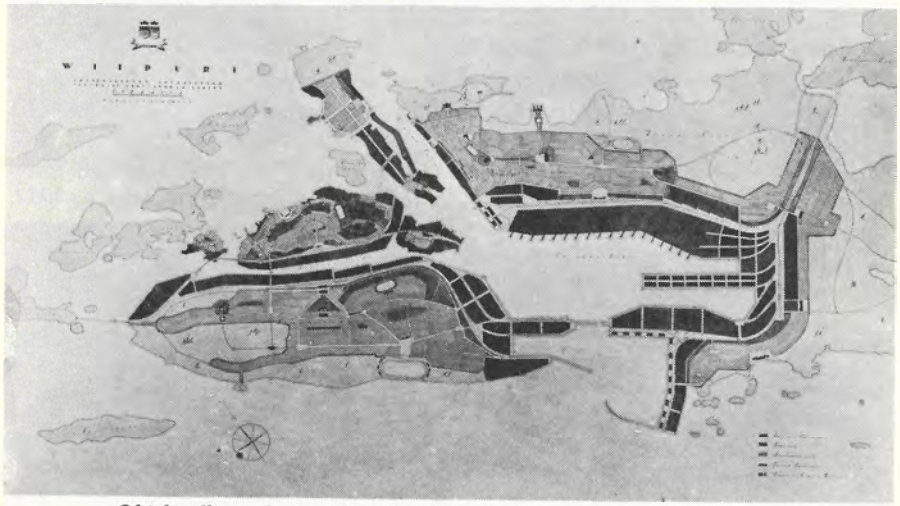

Ohjelmallinen kaava Uuraan ulkosatamaa varten, yhdessä kaup.insin. B. J. Stenbergin kanssa.

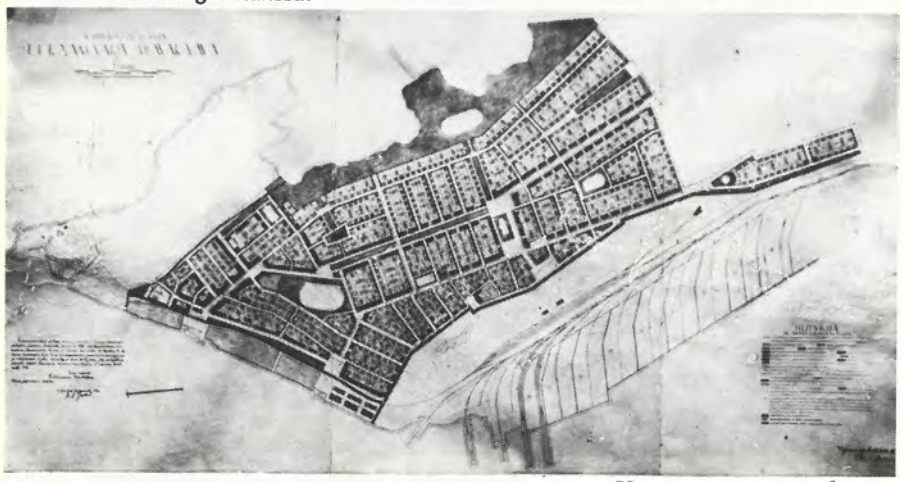

Uuraansaaren asemakaava.

Olavi Laisaari

Arkkitehti **Olavi Laisaari** valittiin Viipurin kaupungin asemakaava-arkkitehdiksi Meurmanin jälkeen ja astui virkaan 1.3.1937. Hän jatkoi sen hoitamista Viipurin lopulliseen menettämiseen saakka.

Olavi Laisaari syntyi Tammelassa 28.5.1907. Hänen vanhempansa olivat metsänhoitaja Walter Gustaf Lindholm (1882–1934) ja Selma Elisabet Lindfors (1889–). Hän solmi avioliiton 1) 1934 arkkitehti Elsi Tuulikki Thesleffin (1909–) kanssa ja erottuaan 2) 1946 Maila Inkeri Nykäsen (1915–) sekä 3) 1956 Aili Kaissalon (1932–) kanssa. 1) avioliitosta syntyivät tyttäret Tarina – Lounasmaa (1936–) ja Inari – Heinonen (1941–), 2) avioliitosta Matti Olavi (1948–) sekä 3) aviosta Sippo Olavi (1957–) ja Aili Katariina (1961–).

Käytyään Helsingin Uuden yhteiskoulun Olavi Laisaari tuli ylioppilaaksi 1928 ja valmistui Suomen Teknillisestä korkeakoulusta arkkitehdiksi 1934. Myöhemmin hän jatkoi opintojaan ja tuli tekniikan lisensiaatiksi 1964 sekä tekniikan tohtoriksi 1969 samassa korkeakoulussa.

Arkkitehdiksi valmistuttuaan Laisaari tuli Maatalousministeriön asuntoosaston rakennustoimiston apulaisjohtajaksi vuosiksi 1935–37, mistä hän siirtyi Viipurin kaupungin asemakaava-arkkitehdiksi. Viran hoito keskeytyi Talvisodan puhjettua 1940, mutta hän saattoi palata siihen Jatkosodan aikana vuosiksi 1942–44, jona aikana hän toimi myös kaupungin vt. rakennustarkastajana. Viipurin toisen menetyksen jälkeen hän oli kaupungin asemakaava-arkkitehtina Lahdessa 1945–48 ja sitten vastaavassa virassa Turussa 1948–60. Viipurissa hän oli Maistraatin jäsenenä rakennus- ja asemakaavakysymyksiä käsiteltäessä, samoin Lahdessa ja Turussa asemakaava-arkkitehtivuosinaan.

Turussa hän mm virkansa ohella hoiti myös Lounais-Suomen seutukaavan toiminnanjohtajan tehtäviä vuoteen 1957 asti ja laati yhdessä arkkit. Olli Kestilän kanssa alueen runkosuunnitelman I. Oma arkkitehtitoimisto hänellä oli Helsingissä 1935–37 ja 1940–42 sekä Viipurissa ja Lahdessa siellä virkamiehenä ollessaan, samoin Turussa 1960–65. Myöhemmin hän oli vuodesta 1965 Lahden asemakaavapäällikkönä, mistä virasta siirtyi eläkkeelle ja tutkimustyön pariin 1970.

Opintomatkoja arkkit. Laisaari on tehnyt Ruotsiin 1938, Englantiin 1948 ja USA:han 1955.

Viipurissa arkkit. Laisaari laati asemakaavoja ja niiden muutoksia vanhalle ja uusille kaupunkialueille sekä oman toisintonsa prof. Meurmanin ja arkkit. Göran Sidenbladhin 1942 laatimaan Viipurin jälleenrakentamisen ohjeeksi tarkoitettuun yleiskaavatutkimukseen (1942). Lahdessa hän niin ikään laati ja 1947 julkaisi tutkimuksen Lahden kaupungin yleiskaava ja kaupungin kehittämisohjelma. Turkuun siirryttyään hän 1951 julkaisi Turulle ja 1953 Hyvinkäälle samanlaisen tutkimuksen yhtäläisin otsikoin kaupungin yleiskaavasta ja kehittämisohjelmasta. Hänen tutkimustoimintansa jatkui, ja 1962 hän julkaisi teoksen Tehokas kaupunki sekä lisensiaattitutkintoa varten tutkielman Rakennuslain ja asetuksen asemakaavasuunnittelua ohjaavia ja sen vapautta rajoittavia kohtia. Hänen 1969 esittämänsä väitöskirjan aiheena oli Liikekeskusten tukkeutumisesta ja kaupunkiyksikköjen jakautumisen tarpeesta.

Paitsi mainittuja julkaisuja on tekn.tri. Laisaari kirjoittanut lukuisia artikkeleita aikakaus- ja sanomalehtiin.

Yksityisessä arkkitehtitoimistossaan on Laisaari suunnitellut asemakaavoituksia useita paikkakuntia varten sekä laatinut monien rakennusten piirustukset. Yleiskaavoja hän on suunnitellut mm. Lohjaa, Poria, Raumaa, Seinäjokea ja Heinolaa varten sekä I yleiskaavan Salolle. Lahdelle hän on laatinut II yleiskaavan runkosuunnitelman. Niin ikään hän on tehnyt asemakaavoja näihin kaupunkeihin sekä eräisiin kauppaloihin. Hänen huoneenrakennussuunnitelmistaan on vain yksi Viipuriin ja siellä toteutunut. Hän näet laati piirustukset keväällä 1939 7-kerroksista tornitaloa varten Pantsarlahden tontille 119 Mallas- ja Brahenkadun kulmaan. Asuintaloja hän on suunnitellut monia, pääasiallisesti Turkuun.

T:ri. Laisaari on kuulunut arkkitehtien ammattiyhdistyksiin jäsenenä Suomen Arkkitehtiliitossa, Suomen Teknillisessä seurassa, Suomen Kunnallisteknillisessä yhdistyksessä ja Turun Arkkitehdeissä, mm. viimemainitun puheenjohtajana.

Ahkerana uurastajana t:ri. Laisaari on rikastuttanut niukkaa asemakaavoitustamme koskevaa tieteellistä tutkimusta, ja hänen kynänsä jälkiä on pysyvästi jäänyt lukuisiin kaupunkeihin, kauppaloihin ja taajamiin.

Kerrostalo, Pantsarlahti 119, Mallask. 9, v. 1939, yhdessä arkkit. Elsa Laisaaren kanssa. (122)

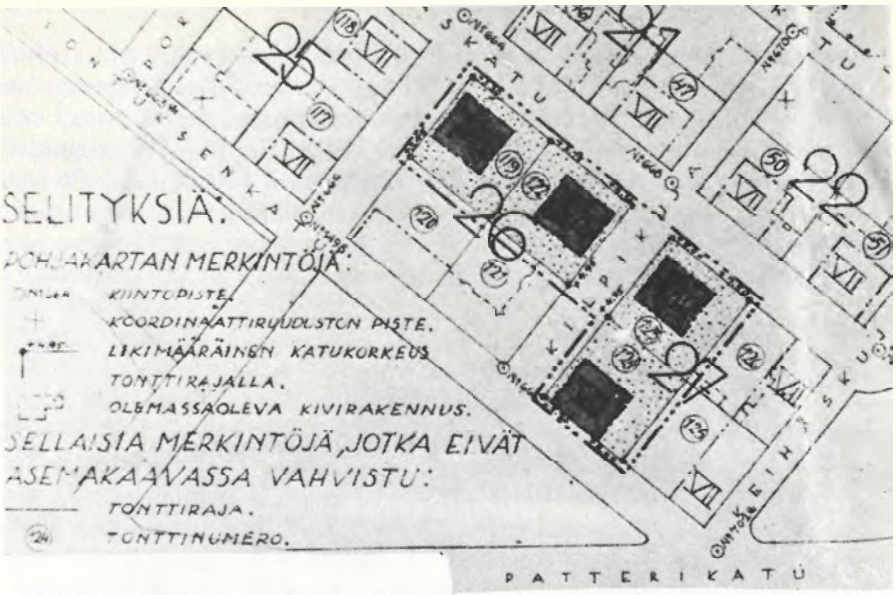

Asemakaava tornitaloja varten Pantsarlahden osan eteläkulman kortteleita varten sekä perspektiivikuva, 1938. (141)

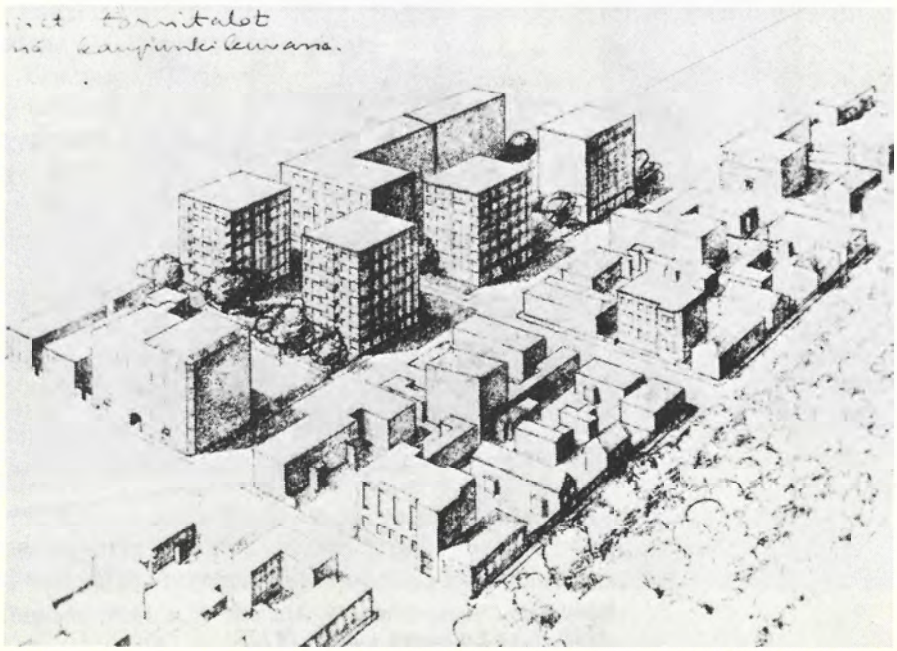

RAKENNUSTARKASTAJA

Karl Sigurd Schultz

Kaupunginvaltuuston päätettyä vapauttaa kaupunginarkkitehti rakennustarkastajan tehtävistä ja muodostaa niitä varten erityinen rakennustarkastajan virka, nimitettiin tähän tehtävään arkkitehti Karl Sigurd Schultz.

Arkkitehti **Karl Sigurd Schultz** syntyi Alavudella 15.12.1889 ja kuoli Helsingissä 15.3.1944. Hänen vanhempansa olivat ratainsinööri Karl Axel Schultz (1849–1916) ja Emerentia Johanna Virzenius (1851–1938). Hän meni 1920 naimisiin Elisabeth Martinsonin (1883–?) kanssa, mutta avioliitto purkautui 1926, minkä jälkeen hän 1932 avioitui Mary Viola Relanderin (1910–), apteekkari Karl Wener Relanderin (1861–1936) ja Edith Maria Relanderin (1872–1950) tyttären, myöhemmin Frigren, kanssa. Heille syntyi 1936 tytär Mary Gunilla–Knuuttila.

Sigurd Schultz kävi Tampereella ruotsalaisen yhteiskoulun ja tuli ylioppilaaksi 1908. Hän kirjoittautui Teknilliseen Korkeakouluun oppilaaksi ja valmistui arkkitehdiksi 1915. Arkkitehtitutkinnon suoritettuaan hän joutui Rautatiehallituksen arkkitehtitoimistoon ja lähetettiin Vapaussotaa edeltäneinä levottomina aikoina arkkitehtitöihin Hiitolan-Raasulin rautatierakennukselle. V. 1919 hän luopui rautateiden palveluksesta ja työskenteli enimmäkseen apulaisarkkitehtina eräissä yksityisissä arkkitehtitoimistoissa v. 1925 asti, minkä jälkeen hän perusti yhteisen toimiston arkkit. O. Cronstedtin ja sisustusarkkit. H. Röneholmin kanssa. Tämä toimisto suunnitteli ja rakensi muutamia kerrostaloja Helsinkiin (mm. Ison Robertinkadun ja Fredrikinkadun risteyksen itäkulmaan) sekä useita rakennuksia maaseudulle. Pulakausi keskeytti kuitenkin toimiston työn, ja Schultz joutui hakeutumaan Viipuriin 1929, missä hän kaupunginarkkitehdin apulaisena joutui huolehtimaan raken-

nustarkastuksesta. Kun erityinen rakennustarkastajan virka 1931 perustettiin, tuli hänestä ensin viran ylimääräinen ja 1939 vakinainen haltija. Uuden viran alkajana hän joutui järjestämään koko rakennustarkastuksen ajan mukaiselle kannalle, virkaahan oli sitä ennen hoidettu sivutoimena. Hän käsitti puolestaan rakennustarkastajan kauaskantoisen tehtävän teknillis-sosiaalisen merkityksen etenkin Viipurissa, missä asunto- ja rakennusolot olivat kaupunkiin äskettäin liitetyissä esikaupungeissa erittäin alkeellisia. Päätehtävä ei ollut toimia rakennuspoliisina, vaan enimmäkseen kokemattomien rakennuttajien kärsivällisyyttä, kysyneenä opastajana ja neuvojana. Olihan vain osa Viipuriin silloin rakennetuista taloista arkkitehtien suunnittelemia ja pätevien insinöörien tai rakennusmestarien toteuttamia. Hän onnistuikin kymmenvuotisessa uurastuksessaan kohottamaan esikaupunkien rakennussuunnittelua ja asuntojen tasoa.

Aikaisemmin Helsingissä ja sitten myös Viipurissa Schultz toimi myös eräiden pankkien ja vakuutuslaitosten kiinteistöasiain asiantuntijana.

Talvisota keskeytti arkkit. Schultzin toiminnan Viipurissa, ja hän asettui Helsinkiin syventyen pienien puutalojen probleemaan ja osallistui lyhyehkön ajan rakennusten sotavahinkojen arvioimistyöhön piiri- ja rakennustarkastajana Hangossa.

Viipurissa Schultz oli viran puolesta julkisivulautakunnan sihteeri. Hän kirjoitti Viipurin rakennustoiminnasta pari artikkelia aikakauslehti Arkkitehtiin ja aikaisemmin 1923 kiintoisan kirjoituksen rakennus- ja sisustustaiteesta Raippaluodossa.

Cronstedt-Schultz-Röneholm -toimiston töistä mainittakoon 1926 laadittu monumentaalinen ehdotus Helsingin Stadionia varten sekä saavutettu II. palkinto Atlaspankin arkkitehtikilpailussa.

Virkaan kiinteästi sidottuna Schultz ei joutunut, eikä rakennustarkastajana saanutkaan suunnitella mitään rakennusta Viipurin kaupunkialueelle. Kuitenkin sai hän suunnitella Revonhäntään kivestä 1929 rakennetun bensiiniaseman, joka jäi hänen sommitelutaitonsa ainoaksi näytteeksi Viipurissa.

Sigurd Schultz oli hilpeäluonteinen, opintoaikanaan toveripiiriään ilahduttava mies. Huumorintaju oli hänelle ominaista, ja hän säilytti sen koko elämänsä ajan. Työnsä hän suoritti itseään mainostamatta. Hänellä oli kauneutta vaistoava silmä, ja sormistaan näppäränä hän iltapuhteilla harrasti koristeellisten pikkuesineitten tekoa. Hänen erikoinen lempiharrastuksensa oli valokuvaus ja hän saikin parhaita palkintoja valokuvanäyttelyissä. Viipurin Kameraseurassa hän oli monivuotinen puheenjohtaja. Hän oli jäsenenä mm. Tekniska föreningen i Finlandissa, Arkitektklubbenissa, Suomen Arkkitehtiliitossa ja Viipurin Arkkitehdit ry:ssä. Evakkoaikanakin hän säilytti kosketuksen ammattipiireihinsä.

Arkkitehti Schultz jätti jälkeensä muiston hyväsydämisestä ihmisestä. Hän lepää viimeistä untaan Helsingissä.

MUUT ARKKITEHDIT

Carl Eduard Dippell

Arkkitehti **Carl Eduard Dippell** syntyi Viipurissa 10.10.1855 ja kuoli Nizzassa 30.12. 1912. Hänen vanhempansa olivat konsuli Henrik Wilhelm Julius Dippell (1816–1868) ja Maria Alftan (1826–1878). Hän avioitui 1889 Dagmar Maria von Alfthanin (1865–1952), kenraalimajuri Georg von Alfthanin (1828–1896) ja Ebba Matilda Geschwendin (1832-1893) tyttären, kanssa. Avioliitosta syntyivät lapset Harry (1890- † pienenä) ja Harriet Maria – Thesleff – Schmakoff (1891-1965).

Eduard Dippell tuli ylioppilaaksi Saksassa ja siellä hän nähtävästi jatkoi opintojaan valmistuen arkkitehdiksi, kuten jokunen muukin Viipurin arkkitehdeista. Hän oli nähtävästi ensimmäinen arkkitehti Viipurissa, joka ei ollut virkamies, vaan piti yksityistä arkkitehtitoimistoa. Sen jäljiltä on Mikkelin Maakunta-arkistossa säilytettävässä Viipurin Maistraatin piirustuskokoelmassa tallella toistakymmentä hänen laatimaansa suunnitelmaa eri tonteille. Itse hän omisti useampia tontteja kaupungissa *). Aleksanterinkadun varrella olevalle tontilleen hän 1884 pystytti kaksi puurakennusta ja teki muutoksia sekä lisäyksiä tonteilleen Salakkalahden- ja Torkkelinkadulla arkkit. Odenwallin niille suunnittelemiin puurakennuksiin. Pantsarlahden osaan Robertinkadulle tontille 49 hän piirsi puisen asuinrakennuksen 1887. Samana vuonna hän rakensi Papulan puistoon 5,5 m korkuisen "näkötornin" eli huvihuoneen, josta avautui ihana näköala etelään. Sen piirustukset tuskin ovat tallella. Säilyneet piirustukset kertovat hänen 1901 suunnitelleen kaksikin puutaloa Pantsarlahden osan tontille 9 ja 1897 puisia asuinrakennuksia korkean ristiholvikellareita käsittävän alakerroksen päälle tontille 23,

nekin Pantsarlahdessa. Tämä suunnitelma oli myös sikäli harvinainen, että rakennukset sulkivat sisäänsä neliömäisen umpipihan. Dippellin arvokkaimmista rakennuksista nousi eräs Linnoituksen osan tontille 2 Pohjoisvallin puolelle 2-3 kerroksisen asuintalon siiveksi 1897, ja samana vuonna kiilamaiselle tontille 89 3-kerroksinen rakennus Keisarinkadun alkupäähän. Nämä, samoin kuin Aleksanterinkatu 7:ään kreikkalaiskatoliselle seurakunnalle rakennettu 4-kerroksinen talo, ovat hansakaupunkien goottilaistyyliseen henkeen sommiteltuja, tyyli, jota Dippell yleensä näyttää suosineen.

Huipun arkkit. Dippellin viipurilaisessa toiminnassa muodostaa kuitenkin suomalaiselle seurakunnalle 1893 rakennettu mahtava punatiilistä tehty kirkko, hyvää gotiikkaa, jonka sisätila oli juhlavien ristiholvien kattama. Tämä, sittemmin Viipurin uusi Tuomiokirkko, sai Talvisodassa pommin kuoriinsa, mikä sorti holvit ja tornin. Venäläiset repivät sen lopuksi maan tasalle. Torkkelin esplanaadiin liittyvällä tontilla Katariinankadun varrella se muodostui yhdeksi merkittävimmistä monumentaalirakennuksista Viipurissa. Sen sisustaa oli prof. Armas Lindgren 1928 uusinut. Kirkon rakentamisen Dippell sai tehtäväkseen voitettuaan sitä varten julistetun arkkitehtikilpailun.

Arkkitehti Dippell rakensi Viipuriin myös tehdas- ja varastorakennuksia, gotiikkaa nekin (Papula, tontit 22, 24, 27), ja Hackman & Co:lle Eteläsatamaan varaston. Hänen suunnittelutyönsä ulottui Viipurin ulkopuolellekin. Niinpä hän rakensi useita tehdas-, varasto-, konttori- ja asuinrakennuksia, melkeinpä pienen yhdyskunnan, Valkealan ja Jaalan pitäjien rajalle Verlan puuhiomo- ja pahvitehtaalle. Monet näistä rakennuksista ovat punatiilistä muurattuja, goottilaista romantiikkaa. Koristemuuraus on runsasta ja rautaiset huiput elähdyttävät kattoja. Jokainen yksityiskohta on viimeistelty ja kokonaisuutta täydentävä. Kaikki todistaa tekijänsä sommittelutaitoa. Nuijamaalle Dippell rakensi samantyylisen puukirkon. Tässä mainitut eivät varmaankaan olleet hänen ainoita rakennuksiaan, mutta nekin osoittavat, että hänellä oli hyvä suhdesilmä ja kouliintunut maku.

Arkkit. Dippell osallistui myös teollisen toiminnan kehittämiseen. Hän omisti vuoden 1889 jälkeen kaakelitehtaan Rakkolanjoella ja samana vuonna joutui Hovimaan puuhiomo hänen ja hänen viljensä, konsuli W. Dippellin haltuun. Veljen kuoltua hän tuli myös Verlan puuhiomon omistajaksi. Yhdessä veljensä kanssa hän 1901 lahjoitti 30.000 mk yhdistykselle De gamlas hem i Viborg. Siinä mielessä hän oli myynyt jonkin omistamansa tontin.

Arkkit. Dippell oli hyvin arvossa pidetty henkilö Viipurissa, missä hän myös tehokkaasti osallistui yhdistys- ja seuraelämään. Hän oli perustamassa Viipurin Taiteenystäviä 1891 ja Viipurin Teknillistä klubia Tekniska föreningen i Finlandin alaosastoksi ja toimi sen varapuheenjohtajana 1895 sekä puheenjohtajana 1896-1903. Hän piti siellä esitelmiä, joista 1895 julkaistiin arvokkaita asiatietoja sisältävä Viborg i tekniskt och industriellt hänseende un-

der senare hälften af innevarande århundrade. Hän osallistui myös moniin komiteatöihin kuuluen mm. kaupungin vesijohto- ja Uuran väylän ruoppausvaliokuntiin (1890,1887).

Myöhempinä vuosinaan arkkit. Dippell asui enimmäkseen etelässä, Nizzassa. Häntä vaivasi keuhko- ja sokeritauti, ja hän kuolikin siellä 57-vuotiaana. Hän ehti kuitenkin osallistua merkittävällä tavalla Viipurin rakentamiseen ja jättää sinne kauniita muistomerkkejä kättensä töistä.

*) Ruuthin Viipurin historian mukaan Dippell omisti Linnoituksen osan tontit 52 (Karjaportinkatu 2:ssa) ja 19 Katariinan- ja Vesiportinkadun kulmassa yhdessä rouva Berdäjeffin kanssa, tontin 15 Salakkalahden osassa (Salakkalahdenkadun varrella), Repolan osan tontit 5 (Aleksanterinkadulla) ja 15 (Torkkelinkadulla) yhdessä kapteeni Lucanderin kanssa. Hänellä oli huvila Käremäellä, ja kerrotaan hänen tulleen sieltä aamuisin kahden harmaapilkkuisen hevosen vetämässä landoossa sylinteripäisenä, kuten hienoon livreaan puettu kuskikin, kaupunkiin toimiaan hoitamaan.

Uusi Tuomiokirkko, Linnoitus 165–166, 179–180, Katariinank. 30–32 v. 1893. (88)

Kreikkalaiskatolisen seurakunnan talo, Linnoitus 153, Aleksanterink. 7. (94)

Uusi Tuomiokirkko, Linnoitus 165–166, 179–180, Katariinank. 30–32. v. 1893. (88)

Ent. Weckroothien talo, Linnoitus 2, Vanha Raatihuoneentori, arkk. Dippellin uusimana v. 1897. (4)

Sama kirkko sisältä prof. Armas Lindgrenin uudelleen sisustamana v. 1928.

Bernhard Olof Georg Fraser

Arkkitehti **Georg Fraser** syntyi Tuusulassa 3.6.1882 ja kuoli Helsingissä 12.12.1952. Hänen vanhempansa olivat eversti Georg Fredrik Fraser (1849–1937) ja Johanna Wilhelmina Åström (1855–1938). Hän avioitui Viipurissa 1906 Leila Wittingin (1885–1969) kanssa, joka oli oppikoulunkollega Rudolf Martialis Wittingin (1854–1925) ja Berta Georgina Eugenie Sundmanin (1859–1942) tytär. Avioliitosta syntyivät lapset Marie Berit – Hinnerichsen-Svensson (1907–) ja Georg Ole (1913–)

Käytyään Viipurin ruotsalaisen lyseon Fraser tuli ylioppilaaksi 1901 ja siirtyi opiskelemaan Polyteknilliseen opistoon Helsingissä, mistä valmistui arkkitehdiksi 1905. Opintoaikanaan 1902–04 hän kesäisin työskenteli piirtäjänä eri arkkitehtitoimistoissa ja edelleen kesään 1908 saakka. Mutta jo 1906 hänet otettiin ylimääräiseksi arkkitehdiksi Yleisten rakennusten Ylihallitukseen ja määrättiin toukokuussa 1907 apulaisarkkitehdiksi Viipurin läänin lääninrakennuskonttoriin, mitä virkaa hän hoiti v. 1921 asti. Siitä alkaen hän myös piti omaa yksityistä arkkitehtitoimistoa. Tammikuun lopussa 1919 hän tuli lehtoriksi Viipurin Teollisuuskoulun huoneenrakennusosastolle ja myöhemmin tämän koulun rehtoriksi. Viipurin menetyksen jälkeen hänet nimitettiin huoneenrakennusopin lehtoriksi Helsingin Teknilliseen oppilaitokseen 1941.

Viipurissa arkkitehti Fraser osallistui tehokkaasti kunnalliseen elämään. Hän oli rahatoimikamarin jäsenenä sekä alusta pitäen jäsen asemakaavatoimikunnassa, jäsenenä myös liikenne- ja teknillisten töiden lautakunnissa, viimeksi mainitussa sihteerinä. Näin veivät virkatehtävät häneltä suurimman osan ajasta, joten hänen toimintansa yksityisarkkitehtina jäi vähäiseksi ja tuskin jatkui 1920-luvun puolivälin jälkeen.

Arkkitehti Fraser suunnitteli v. 1909 puisen elokuvateatterin rakennettavaksi Viipuriin Pantsarlahden osan tontille 5. V. 1910 hän muutti vanhemman rakennuksen Repolan osan tontilla 5 samaan tarkoitukseen käytettäväksi ja uusi 1916 kokonaan Repolan osan tontilla 33 sijainneen elokuvateatterin. Vielä neljäskin elokuvateatteri syntyi hänen suunnittelemanaan 1917 kivirakenteisena ja I-kerroksisena Repolan osan tontille 40. Paitsi näitä elokuvarakennuksia Fraser laati piirustuksia paljon suuremmillekin rakennuksille. Sellaisia olivat mm. suuri 4-kerroksinen As. Oy Kipinän kivitalo Papulan tontilla 35, missä se käsittää tontin koko Kirkkosaarenkadun puolisen katusivun, sekä 1924 suunniteltu 3-kerroksinen asuinrakennus (Kalevan osan tontti 167) As. Oy Arinalle Kannaksen- ja Helminkadun kulmaan. Huomattava ja kaupungin näkymissä selvästi havaittava oli suuri kivinen makasiinirakennus Revonhännässä, piirustukset vuodelta 1914. Nähtävästi tätä varten hän saamansa stipendin turvin teki opintomatkan mainittuna vuonna Baltian maiden kautta Hampuriin. Siitä tuli arkkitehtonisessa mielessä erittäin tasapainoinen ja onnistunut rakennus. Se aiheutti myös sen, että hän piti Viipurin Teknillisessä Klubissa esitelmän makasiinirakennuksista, joihin hän oli hyvin perehtynyt. Vielä mainittakoon pari pienempää tehtävää, joita varten hän laati piirustukset. Ne tarkoittivat vaatimattomia rakennuksia tonttien takaosiin.

Edellä mainitut merkitykselliset työt seuraavat hillittyä, rationaalista myöhäisjugendin suoraviivaista suunnittelua ja todistavat, että arkkit. Fraserilla oli kykyä hyvän arkkitehtuurin luomiseen, vahinko vain, ettei hän virkoihinsa kiinnitettynä joutunut pystyttämään useampia rakennuksia syntymäkaupunkiinsa. Viipurin ulkopuolelle hän on samoin suorittanut joitakin pienehköjä rakennussuunnitteluja, mm. huvilan viipurilaiselle apteekkarille Tammisaareen.

Arkkitehti Fraser oli ystävällinen, iloinen ja seurallinen henkilö. Hän osallistui myös yhdistyselämään ja oli toivottu vieras ammattitoveriensa piirissä. Hän oli jäsen Tekniska Föreningen i Finlandin Arkitektklubbenissa ja sen jatkossa Suomen Arkkitehtiliitossa. Viipurin Teknillisessä Klubissa ja Viipurin Arkkitehdit ry:ssä hän oli ahkera kävijä, edellisessä johtokunnan jäsen 1911–18 ja sitten sihteeri. Samoin hän aktiivisesti osallistui Viipurin Taiteenystävien toimintaan. Hän oli lapsuudesta asti viipurilaisena mukana ottamassa kantaa kaikkeen, mikä koski kaupungin rakentamista. Niinpä hän oli yhtenä aloitteentekijänä siihen, että Viipuriin perustettiin erityinen muinaismuistojen valvojan toimi. Pitkäaikaisesta palvelusta valtion rakennushallinnossa hänelle oli myönnetty SL 1.

Pakollinen lähtö sodan karkoittamana Viipurista oli arkkit. Fraserille raskas isku. Hän siirtyi Helsinkiin, ja Hietaniemen kolumbaarioon hänen tuhkansakin jouduttiin kätkemään.

Satamamakasiini Revonhännässä, v. 1914. (67)

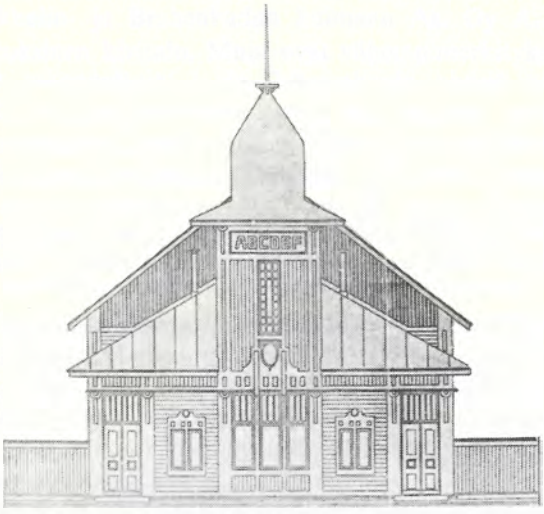

Elokuvateatteri Pantsarlahti 5. 1909, siirretty kokonaisena naapuritontille 6 v. 1919 (139)

Oy. Viipurin Kipinän talo, Papula 35, Kirkkosaarenk. 6, v. 1912. (62)

Emil Gustafsson

Arkkitehti **Emil Gustafsson** syntyi Viipurissa 10.5.1869 ja kuoli siellä 6.11.1903. Vanhemmat olivat merimies Anders Johan Gustafsson ja Maria Charlotta Kaarlentytär.

Läpikäytyään Viipurin 4-luokkaisen realikoulun Gustafsson kirjoittautui 1885 vakinaiseksi oppilaaksi Suomen Polyteknilliseen opistoon Helsingissä ja valmistui sieltä diplomin saaneena arkkitehdiksi toukokuussa 1890. Opintoaikana hän kesäisin aluksi harjoitteli konepajassa ja muurarina, mutta piankin arkkitehtitoimistoissa, arkkit. Gustaf Nyströmillä, Brynolf Blomkvistilla ja Waldemar Aspelinilla. V. 1889 hän teki opintomatkan Saksaan ja valmistuttuaan oli kesän 1890 työnjohtajana Viipurissa lääninrakennuskonttorin työmaalla. Seuraavan talvikauden hän työskenteli Helsingissä arkkit. Gustaf Nyströmin ja arkkit. Rupert Rosenbergin toimistoissa sekä suoritti yliopistossa tutkinnon saaden pätevyyden piirustuksenopettajan toimiin valtion kouluissa.

30.10.1891 Gustafsson otettiin ylimääräiseksi arkkitehdiksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen, mutta oli jo sitä ennen saanut määräyksen toimia vt. II arkkitehtina ja pari viikkoa vt. lääninarkkitehtinakin Kuopiossa sekä jatkaa siellä apulaisarkkitehtina johtamassa töitä kuuromykkäin koululla sekä muita korjaus- ja laajennustöitä. Sitten hänet lähetettiin huolehtimaan rakennustöistä Fagernäsin mielenvikaislaitoksen työmaalle ja seuraavana keväänä takaisin Kuopioon Niuvanniemen mielisairaalan rakennuksille. Sieltä hän vapautui vasta 1894, mutta oli lukuvuoden 1893–94 Dresdenin polyteknikumissa jatkamassa opintojaan. Kotimaahan palattuaan hän jatkoi toimintaansa

Yleisten rakennusten ylihallituksen palveluksessa ja oli 1894–96 johtamassa töitä Joensuun sairaalarakennuksella. 1897–99 hän urakoi uuden pakkahuoneen rakentamisen Viipurissa, ja silloin hän lokakuussa 1898 pyysi ja sai eron ylihallituksen arkkitehdin virasta.

Gustafsson siirtyi nyt yksityisarkkitehdiksi Viipuriin ja ryhtyi yhteistyöhön arkkit. Allan Schulmanin kanssa. *) Kuitenkin hän lokakuussa 1903 palasi jälleen ylihallituksen virkaan, mutta ehti siinä olla vain 17 päivää, sillä kuolema kohtasi hänet jo marraskuussa.

Viipurin Maistraatin arkistossa on säilynyt Gustafssonin ja Schulmanin yhteisinä töinä piirustuksia 7 tontille. Vanhimmat vuodelta 1898 koskevat Repolan osan tontille 107 rakennettua suurta 4-kerroksista asuinrakennusta Rautatienkadun varrella. Toinen suuri rakennusyritys oli vuonna 1900 Torkkelin- ja Brahenkadun kulmaan As. Oy Arinalle tehty, myöskin 4-kerroksinen kivitalo. Muut ovat vähempimerkityksellisiä, tonttien pihapuolelle rakennettuja 2- ja 3-kerroksisia kivisiä asuintaloja (Aninan osan tontti 90, Pantsarlahden tontti 46, Repolan tontit 14 ja 104) sekä pari puurakennusta ynnä Viipurin Kaasu- ja sähkölaitokselle rakennettu kaasukello ja tehdasrakennus (Linnoitus 134). Nämä yhteistyönä tehdyt rakennukset eivät valitettavasti anna riittävää kuvaa Gustafssonista suunnittelijana. Varmaan hän kuitenkin oli tunnollinen ja pätevä arkkitehti.

*) Katso myös tietoja edellä arkkit. Schulmannin kohdalla.

As. Oy Arina, Pantsarlahti 4, Torkkelink. 7, v. 1900, arkkitehtitoimisto Gustafsson & Schulman.

Clas Axel Gyldén

Arkkitehti **Clas Axel Gyldén** syntyi Viipurissa 15.12. 1879 ja kuoli Helsingissä 7.10. 1916. Vanhemmat olivat lääninagronomi Axel Clas Gyldén (1838–1915) ja toinen puoliso Antonia (Tony) Sofia Hausen (1859–1922). Hän avioitui 1909 Hulda Gunnel Grotenfeldtin (1886–1954) kanssa, joka oli kartanonomistaja Georg Reinhold Grotenfeldtin (1841–1910) ja Hulda Charlotta Heleniuksen (1862–1947) tytär. Avioliitosta syntyi kaksi lasta, Tony Brita-Antin (1910–) ja Per-Olof (1921–).

Axel Gyldén kävi Viipurissa ruotsalaisen lyseon ja tuli ylioppilaaksi 1899 sekä aloitti heti syksyllä opintonsa Suomen Polyteknillisessä opistossa, josta hän valmistui arkkitehdiksi 1903.

Opintoaikanaan Gyldén oli harjoittelijana ja valmistuttuaan muutaman vuoden apulaisena Gesellius, Lindgren & Saarisen toimistossa Hvitträskissä ja sitten Usko Nyström, Petrelius & Penttilän toimistossa. V. 1906 hän muutti kotikaupunkiinsa Viipuriin ja perusti siellä yhdessä opintotoverinsa arkkit. Uno Ullbergin kanssa yhteisen arkkitehtitoimiston. Toimisto hajosi 1909, minkä jälkeen Gyldén piti omaa yksityistoimistoa Viipurissa kuolemaansa saakka. Useana vuotena hän toimi opettajana Viipurin Taiteenystävien piirustuskoulussa opetusaineina tyylioppi ja sommittelu.

Gyldén saavutti jo v. 1903 ensimmäisen kilpailuvoittonsa osallistuessaan Arkitekten-lehden vignettisommitteluun. Ullbergin kanssa alkoi yhteistyö myös kilpailemalla, kun he yhdessä arkkitehti Usko Nyströmin kanssa lähettivät ehdotuksensa Helsingin kaupungin kansakoulukilpailuun. Tuloksena oli III palkinto 1905. Toimiston perustettuaan he aluksi samoin kilpailivat ja saivat 1906 I. palkinnon Vaasan kansakoulukilpailussa, mikä sitten johtikin koulun rakentamiseen. He olivat myös ottaneet osaa Helsingin rautatieaseman kilpailuun 1904 ehdotuksella, joka silloin vallinneesta kansallisromanttisesta

suunnittelusta pyrki tarkoituksenmukaisuuteen ja harmonisiin muotoihin poiketen selvästi muista ehdotuksista.

Opintomatkoja Gyldén teki Englantiin, Ranskaan, Saksaan sekä Italiaan ja sai nähtävästi silloin vaikutteita varhaisrenessanssin luomuksiin sisältyvästä arvokkaasta massiivisuudesta, jota hänen omissa töissäänkin voi havaita.

Toimiston alkuajan huomattaviin töihin kuului suunnitella liikemies Viktor Hovingille Kulmahalli elokuvateattereineen 1908 Torkkelin- ja Punaisenlähteenkadun kulmatontille. Siitä tuli selvä jugend-tyylinen, mielenkiintoinen luomus, joka 1930-luvun lopulla joutui väistymään Yhdyspankin uuden monikerroksisen talon tieltä. Seuraavana tehtävänä, vähäistä julkisivunmuutosta lukuunottamatta, oli toimistolla 1907–09 rakentaa Hackman & Co:lle toimi- ja asuinrakennus Pohjoisvallin ja Piispankadun kulmaan (tontti 5). Siitä tulikin toimiston merkittäviin sekä arkkitehtipiireissä että kaupunkilaisissa erittäin suurta huomiota herättänyt rakennus, joka graniittifasadeineen linnaa vastapäätä sijaitsevana korosti kaupunkinäkymää. Hillitty, jugend-tyyliin suunniteltu kansallishenkinen julkisivu kätki sisäpuolelleen juhlavan huonesarjan, jossa seinien alaosien marmoriset tai jalopuiset verhoukset liittyivät yläosien vaaleisiin holveiksi kaartuviin laipioihin portaikoissa sekä halli- ja toimistotiloissa. Kaikki huonesisustukset oli hienostuneesti varman tyylitajun ohjaamana sommiteltu. Joustavat korikaaret olivat alapinnoissaan laakeareliefisten ornamenttinauhojen koristamat ja tukeutuivat pylväiden tai pilastereiden jykeviin kapiteeleihin. Valaisimet, ovien heloitukset ym. yksityiskohdat olivat huolella tutkitut. Tässä työssään molemmat toimistokumppanit toivat nähtäväksi erittäin suuren taiteellisen lahjakkuutensa. Gyldénillä se nähtävästi oli sukuperintöä, sillä hänen isänsä oli ammattinsa ulkopuolella taidetta harrastava, oli kuvanveistäjä ja kaiversi caméoita, joiden mestariksi hänen tyttärensä tuli.

Jo yhteistyön alussa kumppanukset olivat Usko Nyström, Petrelius & Penttilän keralla olleet suunnittelemassa makasiinia Viipuriin Brahenkadun varrelle (Pantsarlahden tontti 3). Toimisto sai nyt tehtäväkseen rakentaa Pellervon ja Brahenkadun kulmatontille 47 tehtaan, konttorin ja makasiinin, 1-2-kerroksisia rakennuksia, jotka vaatimattomat rakennukset suunniteltiin arkkitehtonisella huolella. Pantsarlahteen (tontti 1) rakennettiin 1908 1-kerroksinen kivinen kauppahalli. Mutta erikoisen kiinnostava oli varmaan upean huvilan rakentaminen ruhtinas Obolenskille Vuoksenniskalle.

Toimiston hajottua Gyldén rakensi 1909 valtioneuvos Thesleffille tämän omistamalle tontille Pohjoisvallilla (tontti 45) 4-kerroksisen asuinrakennuksen, jonka julkisivu tehtiin vuolukivestä, ainoa sellainen Viipurissa. Samana vuonna hän rakensi 1-kerroksisen kivisen liiketalon Katariinankadun varrelle tontille 26. Suuret näyteikkunat hallitsivat sen julkisivua tuoden uusia piirteitä Viipurin historialliseen liikekeskukseen. Seuraavana vuonna kohosi Koulukenttien äärelle Pantsarlahteen (tontti 111) 4-kerroksinen asuinra-

kennus hienopiirteisine julkisivuineen, hyvää jugendia, mutta aivan erityisesti on muistettava 1912 rakennettu asuin- ja liiketalo Oy. Edenille Vaasan ja Katariinankadun kulmaan (tontti 24, Pantsarlahti).

Tätä 5-kerroksista rakennusta voi hyvällä syyllä pitää loistavana saavutuksena. Siinä kohoaa graniittisen pohjakerroksen yläpuolelle punatiilinen julkisivu, joka renessanssipalatsin tavoin päättyy vaikuttavaan, voimakkaaseen vaakasuoraan räytäslistaan. Ikkunat ovat saaneet omat kehyksensä 3- ja 4-kerroksessa yhteenvedettyinä ja ylimmässä kerroksessa voimakkain sivuharkoituksin ja barokkimaisin yläkehyksin painotettuina. Rakennuksen jykevä kuutiomaisuus antaa sille arvokkaan vakavuuden leiman. – Vähän ennen kuolemaansa Gyldén oli laatinut luonnoksen toista Edenin veroista rakennusta varten.

Viipurin kaupungin silloisten rajojen ulkopuolelle, kauniille paikalle Kärstilän järven pohjoisrannalle, Gyldén rakensi vähän ennen ensimmäistä maailmansotaa juhlavan, maalauksellisen Konkkalan sanatorion 5-kerroksisena, rapattuna taitteisine punatiilikattoineen ja barokkilinnan tapaisine torneineen. Siellä se tuli hienon puiston ympäröimäksi. Sanatorio oli ensiksi rakennettu puusta, mutta sen tuhouduttua tulipalossa se kohosi sinne aikaisempaa arvokkaampana. Se oli etupäässä tarkoitettu houkuttelemaan pietarilaista ylimystöä Suomen puolelle lepäilemään. Koko sisustus oli sen mukaisesti ensiluokkaista ja aistikkaasti sommiteltua. Maailmansota katkaisi hyvin alkaneen yrityksen, odotetut vieraat jäivät sodan aikana vähäisiksi, ja maamme itsenäistyttyä niitä ei enää tullut. Upea Konkkala jäi tyhjänä seisomaan saamatta koko itsenäisyytemme aikana mitään käyttöä. Toinen maailmansota vei sen meiltä kokonaan. – Gyldéniltä jäi kesken toisen suuren sanatorion suunnittelu Terijoelle, samoin selluloosatehtaan alkaminen Diesen Wood Co:lle Pitkärantaan.

Axel Gyldén oli paljon lukenut ja monipuolisesti lahjakas. Taideteollisuus häntä kiinnosti. Hän suunnitteli mm. kaakeliuuneja Åbo Kakelfabrikille. Hän oli hyvä akvarellisti ja "sormenpäihin saakka musikaalinen", hyvä laulaja. Sanotaan hänen kyenneen soittamaan monenlaisia instrumentteja. Toveri- ja tuttavapiirissä hän lauluillaan ja soitollaan ihastutti läsnäolijoita. Hän kuului Viborgs Sångarbrödereihin ja vähän ennen hänen kuolemaansa Viipurissa perustettuun sekakuoroon. Helsingissä hän oli ollut jäsen Akademiska Sångföreningenissä ja MM:ssä. Hän oli iloinen ja hienotunteinen, rakastettava kulttuurihenkilö, joka levitti hauskuutta ympärilleen. Niinpä hänen varhainen poismenonsa aiheuttikin suurta surua Viipurissa. Hän oli siellä osallistunut myös yhdistyselämään, kuului Tekniska föreningen i Finlandiin, oli juuri valittu puheenjohtajaksi Viipurin Teknilliseen klubiin, missä hän mm. piti esitelmän Suur-Berlinin suunnittelusta, oli jäsen Arkitektklubbenissa, Viipurin Taiteenystävissä ym. Rakennustaiteellemme hänen kuolemansa merkitsi suurta tappiota. Pahanlaatuinen kasvi, jota leikkaus ei voinut auttaa, vei hänet vajaa 37-vuotiaana parhaissa luomisvoimissaan manan majoille.

Hackman & C:o, toimisto- ja asuintalo, Linnoitus 5, Pohjoisvallikatu 7, v. 1909, arkkit.toimisto Gyldén & Ullbergin suunnittelema, sisäänkäyntiporras.

Kulmahalli, Repola 31, Torkkelin- ja Punaiselnlähteenk. kulmassa, v. 1908, arkkit.toimisto Gyldén & Ullbergin suunnittelema. (85)

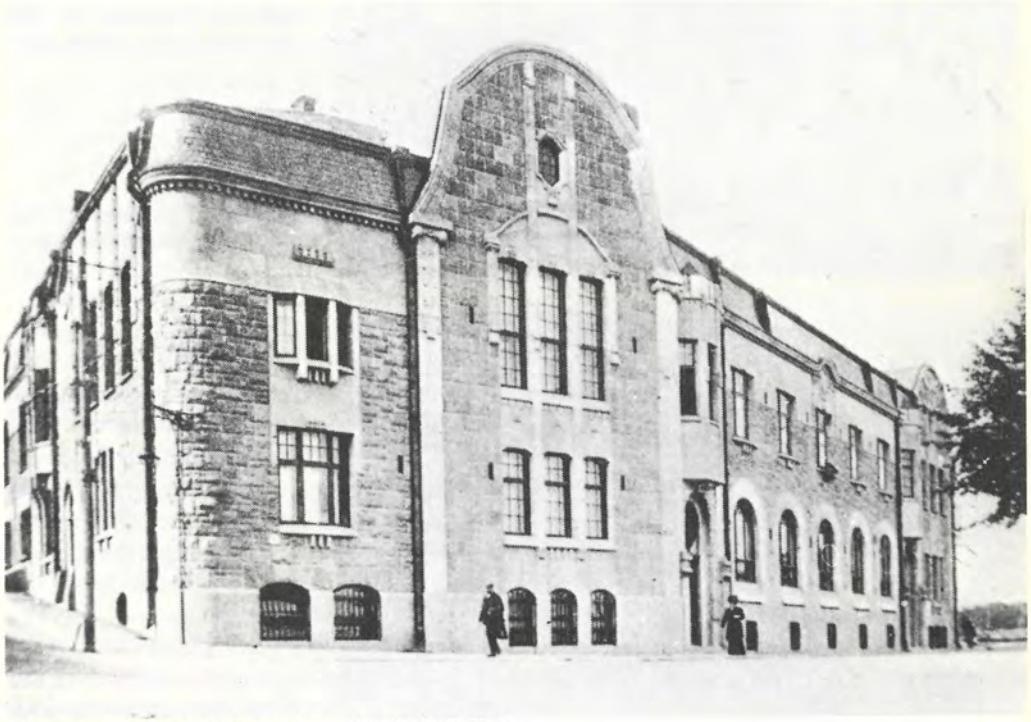

Hackman & Co toimisto- ja asuinrakennus. (3)

Eden, Pantsarlahti 32, Vaasank. 13, v. 1912. (115)

Thesleffin talo, vuolukivinen julkisivu, Linnoitus 45, Pohjoisvallik. 19, v. 1910. (27)

Konkkalan parantola Kärstilän järven rannalla, ennen paloa.

Konkkalan parantola uudelleen rakennettuna.

Karl Adam Nils Gabriel Hård af Segerstad

Arkkitehti **Karl Adam Nils Gabriel Hård af Segerstad** syntyi Helsingissä 28.1.1873 ja kuoli siellä 22.10. 1931. Hänen vanhempansa olivat ruukinpatruuna Adam Fredrik Robert Hård af Segerstad (1822–1897) ja Ottilia Anna Eleanora Gyllenberg (1846–1939). Hän solmi avioliiton 1898 Maria Landtmanin (1879–1970) kanssa, jonka vanhemmat olivat ylikasööri Ivar Alfred Landtman (1838–1922) ja Maria Ulrica Eleonora Stenius (1842–1905). Heille syntyivät lapset Inger Johanna – Runeberg (1901–), Jan Adam (1903–) ja Elli-Lita Margareta Maria–Lillsunde (1913–).

Karl Hård af Segerstad kävi koulunsa Helsingissä Nya svenska läroverketissä ja siirtyi viimeiseltä luokalta opiskelemaan Polyteknilliseen opistoon 1891 valmistuen diplomin saaneena arkkitehdiksi 1895. Päämääränään arkkitehdin ammatti hän jo ennen opistoon menoaan harjoitteli Kiseleff & Heikelin arkkitehtitoimistossa ja opintoaikanaan Grahn, Hedman & Wasastjernan toimistossa sekä jatkoi valmistuttuaan työtään samassa toimistossa apulaisena. Oman toimiston hän perusti Helsinkiin 1896, mutta siirtyi sitten apulaisarkkitehdiksi Viipurin lääninrakennuskonttoriin vuosiksi 1901–07. Sieltä hän palasi Helsinkiin, sinne vasta 1907 perustettuun kaupunginarkkitehdin virkaan, mitä hän hoiti vuoteen 1921 asti. Helsingin rahatoimikamarin sihteerinä hän oli 1919–31, kuolemaansa saakka. Suomen kansalaiseksi hän hakeutui 1896.

Opintojensa täydennykseksi hän teki useita ulkomaanmatkoja Pohjoismaihin ja Euroopan mantereelle, mm. stipendiaattina Alankomaihin, Ranskaan, Italiaan, Itävaltaan sekä Saksaan ja siellä erityisesti Müncheniin sekä Nürnbergiin, joihin jugend-tyyli silloin oli kasvattanut kukkasiaan. Nähtävästi

skandinaavinen ja saksalainen arkkitehtuuri tekivät häneen pysyvimmän vaikutuksen. Suomalaiselle laivalle palkkautuneena rasvaajana hän jo opintoaikanaan oli saanut luonnoskirja kourassaan tutustua pikaisesti Itämeren kaupunkien vanhaan rakennustaiteeseen.

Poikkeuksellisen vaiheen Hårdin elämässä muodosti Vapaussodan aika. Punaisten virastoon tekemän aseellisen hyökkäyksen jälkeen hänen oli paettava Ruotsiin, missä hän osallistui työhön Suomen avustamiseksi. Sieltä palattuaan hän purjehtijana joutui vähäksi aikaa avustamaan luotsitehtävissä.

Kuutena Viipurin vuotena veivät virkatyöt suurimman osan hänen työtarmostaan. Siten hänelle ei jäänyt paljon aikaa yksityiseen toimintaan, mutta hän ehti kuitenkin pystyttää Viipuriin muutamia arvokkaita rakennuksia todistukseksi taiteellisesta lahjakkuudestaan ja tyylillisistä näkemyksistään. Niistä on mainittava kaupunkikuvassa näkyvimpänä kauppahalli torneineen Torkkelinkadun pitkän perspektiivin luoteisena päätteenä, kulkijaa opastavana merkkinä kaupungissa. Onnistuneena ja sopusuhtaista jugendia edustavana rakennuksena sillä oli pysyväinen arvonsa. Toisena kapean Katriinankadun varrella, sivukulkijain vähemmän huomaamana kohosi tontille 64 5-kerroksinen hieno jugend-talo Domus, jonka alakerran kirjakauppa sai silloin vielä harvinaisen isot näyteikkunat, ja jonka sisäänkäynti oli taitteisesti katulinjasta sisäänvedetyn julkisivun keskikohdalla. Kerrottakoon, että tämän suurena pidetyn rakennusyrityksen suunnittelun Hård sai ehdolla, että hän muuttaisi Viipuriin, mihin hän suostuikin saatuaan myös viran lääninrakennuskonttorissa. Rakennus valmistui 1904.

Paitsi näitä rakensi Hård Viipuriin Vahtitornin kadun varrelle tontille 69a kerrostalon, jonka ensi ehdotus tarkoitti 2–3-kerroksista kivitaloa jyrkässä maastossaan terasseineen ja jugend-tornipipoineen (1903), mutta joka muuttui jo kuukautta myöhemmin 5-kerroksiseksi ja pysyi sellaisena saadessaan lopullisen muotonsa 1906. Rikas, sirotekoinen julkisivusuunnittelu on kiinnostuksen arvoinen. V. 1903 syntyi kaksi muutakin suunnitelmaa, jotka koskivat 4-kerroksisten rakennusten rakentamista, toinen Uudenportinkadulle (tontti 63) ja toinen Harmaidenveljestenkadulle (tontti 38), kumpikin tontilla olleen talon jatkeeksi. V. 1905 oli vuorossa 1-kerroksisen talon korottaminen 3-kerrokseksi Mustainveljesten- ja Vahtitorninkadun kulmassa (tontti 114). Pienempiä rakennushankkeita Hård suunnitteli Repolan osan tontille 31 julkisivumuutoksineen ja Papulan osan tontille 23. Varsin mielenkiintoinen oli hänen ehdotuksensa palatsimaiseksi rakennukseksi Papulaan konsuli Wolffin laajalle tonttialueelle 1907. Siinä oli tarkoitus rakentamalla väliin uusi kivinen rakennusosa yhdistää kaksi puutaloa kansallisromanttiseksi suurasunnoksi, minkä keskustaa torniaihe olisi korostanut. Tämä mielenkiintoinen ehdotus jäi paperille.

Arkkit. Hård af Segerstadin toiminta Viipurissa ei muodostunut pitkäaikaiseksi, eivätkä sen jäljet Viipurin kaupungissa kauppahallia lukuunottamatta näkyneet suurehkoina. Lähimaille Viipurin lääniin kohosi hänen suunnittele-

manaan suuri rakennusryhmä, Joutseno-Pulp Oy:n selluloosatehdas. Sen piirustukset hän teki tultuaan 34-vuotiaana 1907 Helsingin kaupunginarkkitehdiksi. Sinne siirryttyään hän sekä kaupunginarkkitehtina että yksityisenä arkkitehtina ehti suunnitella lukuisia merkittäviä rakennuksia työntäyteisestä viranhoidostaan huolimatta. Niitä kohosi Helsinkiin ja muuallekin maahamme. Niistä muistettakoon mm. Uusmaalaisen osakunnan lajissaan kiinnostava, täyspainoinen talo Kasarminkadun varrella (1899), Hakaniemen kauppahalli, Kallion kirjastotalo sekä eräitä kansakouluja, kuten esim. Ratakadun koulu Helsingissä. Inkoossa on hänen työtään Westankvarnin kansanopisto. Lisäksi sisältyy hänen tuotantoonsa eräitä kerrostaloja ja kymmenittäin huviloita sekä puisia pientaloja. Aikaisin alkanut sairaus rajoitti hänen arkkitehtonista luomistyötään, mutta sitkeänä ja tunnollisena virkamiehenä hän suoritti epäitsekkäänä työnsä loppuun saakka.

Hårdin arkkitehtuuri kuvasti hyvää makua ja pätevää, huolellista suunnittelua. Julkisivut olivat rikasaiheisia.

Hårdia pidettiin velvollisuudentunnossaan esikuvallisena miehenä. Yksityishenkilönä hänet tunnettiin luotettavaksi, ystävilleen aina uskolliseksi. Hän saattoi tosin joskus kiivastua, mutta leppyi pian. Nuoruudessaan ja vapaa-aikoinaan hän oli innokas purjehtija. Verkkopallo ja puusepäntyö kuuluivat myös hänen harrastuksiinsa. Kesälomiaan hän useana vuonna vietti Tammisaaren saaristossa pitäen tukikohtanaan Danskogin kartanoa, kunnes muutamia vuosia ennen kuolemaansa osti huvilan Lill Mars saarella. Siellä hän raivasi maata ja kiskoi juurakoita, mutta kesäpaikallaankin hän laati rakennuspiirustuksia. Vanhempana hän erikoisesti kiinnostui kirjallisuuteen.

Arkkitehti Hårdista jäi jälkipolvelle kaunis muisto. Hän ja puolisonsa lepäävät viimeistä untaan Tammisaaren uudella hautausmaalla.

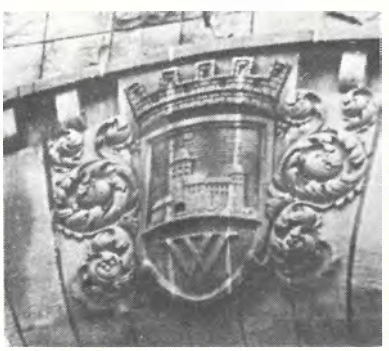

Yksityiskohta Kauppahallin pääsisäänkäynnin kaaren lakikivessä. (25)

Kauppahalli Kauppatorilla, v. 1904. (25)

Oy. Domus, Linnoitus 64-65, Katariinank. 11-13, v. 1904. (20)

Linnoitus 69a, Vahtitornink. 14, v. 1906. (22)

Oy. Domus, kirjakaupan sisäänkäynti.

Karl Leander Ikonen

Arkkitehti **Karl Leander Ikonen** syntyi Joroisissa 14.10.1860 ja kuoli Viipurissa 27.4.1918. Vanhemmat olivat postinkuljettaja Olof Fredrik Ikonen (1828–1906) ja Anna Elisabeth Willenius (1835–1875). V. 1887 hän meni naimisiin Jenny Matilda Wiklundin (1870–1947) kanssa, joka oli rakennusmestari Anders Wiklundin (1840–1901) ja Emma Bagarnäsin (1847–1912) tytär. Heille syntyivät lapset Lauri Ilmari (1888–1966), Hertta Maria – Weissman (1891–1969), Esko Arvi (1892–1892), Reino Johannes (1893–1925) ja Elli Inkeri – Sihvo (1897–1946).

Kuopion realikoulun käytään Leander Ikonen kirjoittautui 1897 vakinaiseksi oppilaaksi Suomen Polyteknilliseen opistoon Helsingissä ja valmistui sieltä arkkitehdiksi 1883. Opintoaikanaan hän ensiksi oli muurariharjoittelijana Kuopiossa kesällä 1881 ja seuraavana kesänä arkkitehdin apulaisena seminaarirakennuksilla Sortavalassa. Polyteknillisen opiston stipendiaattina hän samana kesänä kävi Moskovan näyttelyssä.

Valmistuttuaan Ikonen otettiin ylimääräiseksi arkkitehdiksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen, missä hän palveli vuosina 1883–86. Sinä aikana hän valvoi erilaisia töitä mm. leirirakennuksen rakentamista Lappeenrannassa 1884–85. V. 1883 hän oli toiminut matematiikan ja deskriptiivisen geometrian opettajana Helsingin rakennusmestarikoulussa. Opintojaan täydentääkseen hän teki 1885–86 opintomatkan Itävaltaan, Italiaan ja Saksaan opiskellen lyhyemmän aikaa Stuttgartin Polyteknillisessä opistossa. V. 1886 hän sai Teollisuushallitukselta stipendin valmistuakseen opettajaksi teollisuuskouluihin, ja niin hän samana vuonna tuli lehtoriksi Kuopion Teollisuuskouluun ope-

tusalanaan rakennusosastolle kuuluvat aineet. Keväällä 1895 hänet määrättiin tarkastamaan käsityökouluja kaupungeissa ja maan itäisissä osissa. Kuopiossa hän myös osallistui aktiivisesti yhteiskunnalliseen elämään kaupungin valtuutettuna, vaivaishoitohallituksen puheenjohtajana ja muullakin tavoin. Niinpä hän oli mm. Kuopion työväenyhdistyksen johtajana 1892–98, ja sinne hän tämän yhdistyksen puitteissa perusti 1891 "työtoimiston" työnvälitystä varten. Sitä hän palkattomasti hoiti, ja sen välityksellä rakennettiin mm. Puutarhayhdistykselle talo Harjulaan ja Härköniemen paviljonki Väinölänniemelle Matkailijayhdistyksen laskuun. Kaikki tämän toimiston tulot lankesivat työmiehille, mutta niiden tekemistä virheistä Ikonen vedettiin vastuuseen.

V. 1898 Ikonen siirtyi Kuopiosta Viipuriin lehtoriksi ja rehtoriksi Viipurin Teollisuuskouluun opetusalanaan rakennusosastolle kuuluvat oppiaineet. Tätä virkaa hän hoiti väkivaltaiseen kuolemaansa saakka.

Arkkitehti Ikonen joutui rakentamaan Viipuriin monia huomattavia rakennuksia. Jo ennen sinne muuttoaan hän oli 1889 rakentanut Linnoituksen osaan tontille 178 pihan puolelle 2-kerroksisen kivitalon, ja neljä vuotta myöhemmin hän rakensi tälle tontille Katariinankadun ja Agricolankadun kulmaan kaupunkimaisemiin näkyvästi vaikuttavan "Wiklundin talon" nimisenä hyvin tunnetun 4-kerroksisen suuren asuinrakennuksen uusrenessanssityyliin. Toinen merkittävä rakennus hänen kynänsä hahmottelemana on 1901 rakennettu Viipurin suomalaisen yhteiskoulun punatiilirakennus Agricolan- ja Keisarinkadun kulmaan 2-kerroksisena hieman romaaniseen tyyliin vivahtavana. Lisäksi tuli Aleksanterinkadun 4:ään (tontti 144) 2–3-kerroksinen lennätinkonttorin talo jugend-tyylin tyypillisenä tuotteena sekä 1904 Torkkelin- ja Maunukadun kulmatontin kummankin naapurin rajaan 4-kerroksiset samantyyliset asuinrakennukset. Ne ovat myöhemmin joutuneet vain osiksi Oy. Kimmon suurta asuin- ja liiketaloa (rakennusmest. H. Kaartisen käsialaa). Paitsi näitä oli Ikonen jo ennen Viipuriin tuloaan 1890 rakentanut puisen asuintalon Pantsarlahteen (tontti 39), 3-kerroksisen kivisen asuinrakennuksen 1891 Kasarminkadulle (tontti 127), 2-kerroksisen asuintalon 1895 Aleksanterinkadulle (tontille 17 tontin 16 rajaan), 1896 1-kerroksisen puisen kokoustalon Viipurin maalaiskunnalle Punaisenlähteen- ja Pohjolankadun kulmaan, mitä hän 1906 jatkoi 2-kerroksisella vähäisellä myymäläosalla naapuritontin 26 rajaan, sekä 1899 puisen liiketalon Aleksanterinkadulle (Repolan tontti 7). Ilmeisesti ei hänen arkkitehtitoimintansa supistunut näin vähiin Viipurissa eikä varmaan Kuopiossakaan. Hänen sinne rakentamistaan rakennuksista voidaan mainita Länsi-Vuorikadun varrelle tontilla 121 B sijaitseva 1898 valmistunut 1-kerroksinen puutalo, joka tyyliltään seuraa 1800-luvun loppukymmenten puutalomuotia tasapainoisena ja suhteiltaan onnistuneena.

Kansalaisvastuuta tuntevana miehenä Ikonen joutui Viipurissakin monenlaiseen tehokkaaseen kansalliseen ja kunnalliseen toimintaan. Heti 1899

hänestä tuli sanomalehti Viipurin päätoimittaja, mutta hänen oli jo 1900 pakko siitä erota sensuuriviranomaisten toimenpiteiden johdosta. Hän oli kahdessa otteessa kaupunginvaltuuston aloiterikas jäsen, ensin 1910–15 ja sitten 1917–18. Hän oli jäsen lukuisissa toimi- ja johtokunnissa sekä moninaisissa valiokunnissa ja joissakin puheenjohtaja. Hänet valittiin myös valtiopäivämieheksi 1916–17. Lisäksi hän oli Karjalan kansalaisliiton perustaja ja puheenjohtaja, samoin perustajajäsen Suomalaisten Teknikkojen seurassa, kuului Tekniska föreningen i Finlandiin ja Arkitektklubbeniin ja oli tietenkin mukana monissa muissakin yhdistyksissä. Hän osallistui myös talouselämään ollen mm. Oy. Wiklundin toimitusjohtaja. Hän ei vain piirtänyt, vaan myös kirjoitti. Painosta hän julkaisi Ruotsalais-suomalais-saksalais-englantilaisen rakennusalan sanaluettelon 1889, Kunnallisia numeroita 1893 (tutkimus Kuopion kaupungin kunnallisista laskuista 1882–91), kirjoituksen Schulze–Delitzin kansanpankeista ja ehdotuksen Kuopion Luottoyhdistyksen säännöiksi sekä muitakin kirjoituksia. Viipurin Teknillisessä klubissa hän 1917 piti esitelmän Uusia asutusalueita ja kulkuväyliä Viipurissa.

Arkkitehti Ikosen, tämän aatteiltaan vahvasti isänmaallisen ja kansansa, myös sen työväestön parasta voimakkaasti ajaneen, rehdin ja toimeliaan miehen kohtaloksi tuli, että punakaartilaiset vangitsivat hänet Vapaussodan aikana ja murhasivat hänet Viipurin vapautuksen kynnyksellä 27.4.1918 yhdessä muiden vangitsemiensa kanssa käsikranaateilla Viipurin lääninvankilassa. Arkkitehti Ikosen muisto elää kunnioitettuna. Arkkitehti-lehdessä 1918 on julkaistuna hänen ammattitoverinsa Uno Ullbergin laatima lämmin muistokirjoitus.

Isänmaan asialle uhrautuneelle kansalaiselle osoitettuna tunnustuksena Ikoselle annettiin Vapaussodan muistomitali ja VR 2, kunniaa kuolemankin jälkeen.

Suomalainen Yhteiskoulu, Linnoitus 175, Keisarin- ja Agricolank. kulmassa, v. 1901. (95)

Rak.mest. Wiklundin talo, Linnoitus 178, Agricolank. 16. v. 1893. (92)

Asuintalo, Linnoitus 127, Kasarmink. 6, v. 1891, jatko Vahtitorninpuoleiseen rakennusosaan. (43)

Henno Orvo Pellervo Kamppuri

Arkkitehti **Henno Orvo Pellervo Kamppuri** syntyi Lappeenrannassa 28. 6. 1909. Hänen vanhempansa olivat taidekauppias Artturi Kamppuri (1884–1937) ja Evi Hämäläinen (1887–1963). Hän solmi 1943 avioliiton Aini Kaarina Tapanisen (s. 1917–), vahtimestari Vilho Johannes Tapanisen (1887–1962) ja opettaja Aino Lyydia Räsäsen (1886–1962) tyttären kanssa. Heille syntyivät lapset Kari Juhani (1944–), Riitta Marjatta–Vattulainen (1945–) ja Hannu Tapani (1947–).

Henno Kamppuri tuli ylioppilaaksi Viipurin Suomalaisesta lyseosta 1929. Sitä ennen hän myös opiskeli viulunsoittoa 1921-26 Viipurin Musiikkiopistossa. Ylioppilaana hän hakeutui Suomen Teknilliseen korkeakouluun ja valmistui sieltä arkkitehdiksi 1935. Opintojaan hän täydensi ulkomaanmatkoilla ennen sotia Pohjoismaihin ja sittemmin 1953 Italiaan, 1964 Itävaltaan ja Saksaan, 1967 Egyptiin, 1970 USA:han sekä 1972 Kreikkaan.

Arkkitehtina hän ensin toimi arkkit. Jalmari Lankisen apulaisena Viipurissa tämän toimistossa 1936-39, mutta perusti jo 1937 oman toimiston sinne. 1940-41 hän oli Askon Tehtaat Oy:n arkkitehtina ja Jatkosodan aikana 1941-44 mm. AK:n linnoitusosaston suunnittelutoimiston päällikkönä. Sotien jälkeen hän oli 1944-46 A. Ahlström Oy:n Varkauden tehtaitten puuteollisuuden arkkitehtiosaston päällikkö. Helsingissä hän avasi oman toimiston 1946, mitä hän siitä pitäen edelleenkin hoitaa. Päätyönä hänellä oli 1947-55 Ylä-Kokemäenjoen Seutukaavoitusliiton arkkitehdin toimi ja 1957-74 hän oli Oikeusministeriön arkkitehtina.

Arkkitehti Kamppuri on menestyksellisesti ottanut osaa eräisiin arkkitehtikilpailuihin. Ensimmäisenä oli Teknillisen korkeakoulun ylioppilayhdistyksen talon "Polin" korjauskilpailu 1943, missa hän sai lunastuksen. Sitten hän sai III palkinnot 1937 Sortavalan Seurahuoneen ja 1943 Kouvolan sankarihautakilpailuissa sekä 1949 lunastuksen maaseudun kansakolutyyppikilpailussa. I. palkinnon hän sai 1953 Keikyän Pehulan kansakouluehdotuksesta sekä samoin I. palkinnon 1956 Mynämäen kansakoulusta.

Viipuriin arkkitehti Kamppuri ehti laatia piirustukset kymmeniselle rakennukselle. Linnoituksen osan tontille 114 Mustainveljesten- ja Vahtitorninkadun kulmaan (omist. K. Lundin perikunta) hän 1937 laati lisä- ja muutosrakennussuunnitelmat, samoin 1937 tontille 23 korttelissa 30 Talikkalan osassa (omist. K.P. Pesonen), esisuunnitelman 1938 Repolan tontille 108 Repolankadun kulmaan sekä yhdessä arkkit. Erkko Berlinin kanssa 5-kerroksisen talon piirustukset Kalevan osan tontille 55 Vilken- ja Ainonkadun kulmaan 1938. Muutos- ja lisärakennussuunnitelmia hän teki Repolan-, Maunun- ja Tonttikadun väliselle kolmiotontille 1939 (tontti 22) ja samana vuonna muutospiirustuksia Salakkalahden tontille 6 (omist. Porthan Oy) sekä 6-kerroksisen rakennuksen suunnitelmat Lallukankatu 2:een (tontti 92 omist. Tapiola Oy). Ne kaikki jäivät sodan puhjetessa paperille, samoin luonnokset. Kannaksen- ja Susikadun kulmatontille (Kaleva 21). Jatkosodan ajalla 1942 hän laati muutospiirustukset Repolanosan tontille 82 tehdasrakennusta varten (Kiinteistö Oy Suonionkatu 10) ja 1943 muuttosuunnitelmat Papulan tontille 14.

Luovutetun alueen ulkopuolelle tehdyistä Kamppurin töistä mainittakoon Lauttakylän kansakoulu (1947), Tyrvään B-mielisairaala (1954), liike- ja asuinrakennus Yrittäjäkulma Mynämäelle (1961) sekä Hämeenlinnan Keskusvankila (1972). Erityisesti on syytä kertoa, että viimeksi mainittu sekä Keravan nuorisovankilan poikaosaston rakennus on valittu edustamaan Suomea United nations defence research institutin toimesta ilmestyvään Prison Architecture-julkaisuun.

Tässä sanottujen lisäksi arkkit. Kamppuri on suunnitellut useita kansa- ja oppikouluja, sairaanhoitolaitoksia, asuin- ja tehdasrakennuksia, pientaloja ym. sekä järjestänyt useita sankarihauta-alueita.

Arkkitehti Kamppurin harrastuksista on jo mainittu musiikki. Hän toimi Viipurin Suojeluskunnan soittokunnassa, oli Polyteknikkojen Orkesterin konserttimestari, ensiviulunsoittaja Lahden Orkesterissa sekä Varkauden Musiikkiystävien orkesterissa. Hän kuuluu Suomen Arkkitehtiliittoon, oli jäsenenä Viipurin Teknillisessä Klubissa, Viipurin Arkkitehdit r.y:ssä ym. yhdistyksissä. Sotilasarvoltaan hän on kapteeni.

Arkkitehti Kamppurin elämänjuoksu antaa hyvän todistuksen ahkerasta ja taitavasta suunnittelijasta huonerakennuksen sekä seutukaavoituksen alalla. Hänen tuotteliaisuutensa jatkuu.

Kerrostalo, Kaleva 55, Wilkenk. 6. arkkit. Erkko Berlin ja Henno Kamppuri, v. 1938. (129)

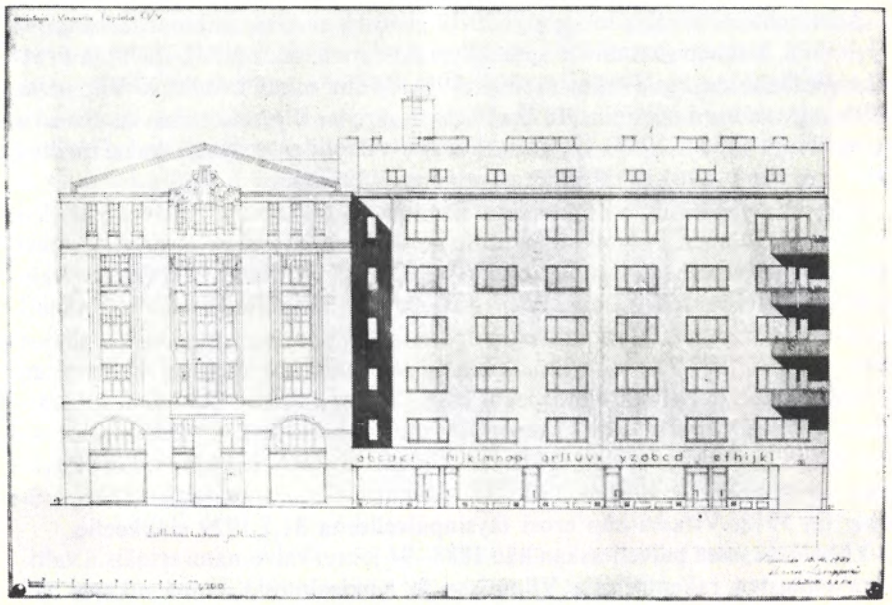

Kerrostalo Repola 92, Lallukank. 2 ei ehditty toteuttaa sodan takia. (142)

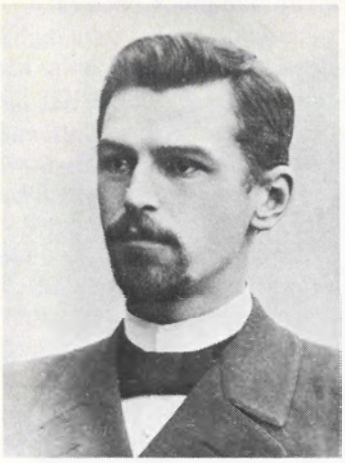

Ernst Albin Kranck

Arkkitehti **Ernst Albin Kranck** oli vain lyhytaikaisesti Viipurin kaupungin palveluksessa tilapäisesti kaupunginarkkitehti Bomkvistin virkavapauden aikana hänen ollessaan ulkomaanmatkalla 1890–91.

Arkkitehti Albin Kranck syntyi 20.10.1846 Heinolassa ja kuoli Helsingissä 21.1.1936. Vanhemmat olivat apteekkari Anders Kranck (1832–1879) ja Fredrika Wilhelmina Hoffström (1830–1891). Hän solmi avioliiton Viipurissa 1895 Alexandra Lisitzinin (1873–1943), kauppias Ilja Lisitzinin ja Rosalie Hämäläisen (1850–1903) tyttären, kanssa. Avioliitosta syntyi kaksi poikaa Olof Torsten (1896–1973) ja Ernst Håkan (1898 –).

Käytyään realikoulun Heinolassa Kranck kirjoittautui 1882 vakinaiseksi oppilaaksi Suomen Polyteknilliseen opistoon ja valmistui sieltä arkkitehdiksi 1887. Opintoaikanaan hän harjoitteli kesällä 1884 arkkitehti B. Granholmin ja 1886–87 lyhyempiä aikoja arkkit. K.G. Nyströmin toimistossa. Valmistuttuaan hän oli arkkit. B. Blomkvistin apulaisena Viipurissa syksystä kevääseen 1889–90. V. 1887 hän tuli ylimääräiseksi arkkitehdiksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen ja palkkasääntöiseksi 1895. Helmikuussa 1889 hänet määrättiin 6 viikoksi Viipurin läänin rakennuskonttorin esimieheksi. Ylihallituksessa hän tuli sairaalarakennusten apulaisarkkitehdiksi 1899–1914 ja vt. I arkkitehdiksi eri määräyksin vuosina 1902–18. Vakinaiseksi I arkkitehdiksi hänet nimitettiin 1918. Virasta hän erosi täysinpalvelleena 31.7.1929 eläkkeelle.

Ylihallituksessa palvellessaan hän 1888–94 joutui valvomaan erinäisiä valtionrakennusten rakentamisia Viipurissa ja Käkisalmessa, minä aikana hän 1. 9. 1890–15. 9. 1891 hoiti vt:nä Viipurin kaupunginarkkitehdin virkaa. Vi

ran puolesta hän mm. osallistui Tammisaaren, Oulun ja Nikkilän mielisairaaloiden suunnitteluun ja valvoi Viipurissakin mielisairaiden vastaanottolaitoksen muutostöitä 1908 ja 1910. V. 1896–99 hän johti Pitkäniemen mielisairaalan rakentamista Nokialla. Hän oli jäsenenä useissa lautakunnissa ja valtion komiteoissa.

V. 1894 Kranck teki valtion myöntämän apurahan turvin opintomatkan Italiaan, Sveitsiin, Saksaan, Tanskaan ja Ruotsiin tutkimaan sairaalarakennuksia sekä uudelleen samoin valtiolta saamiensa stipendien turvin 1899–1900 (apuraha 2000:– mk) ja 1903 (apuraha 500:– mk).

Viipurin kaupungintalokilpailussa 1899 Kranck sai III palkinnon.

Viipurissa ollessaan Kranck laati piirustuksia eräille tonteille valvoen samalla niiden toteuttamista. Kaupungille hän suunnitteli 1-kerroksisen puisen kuumetautisten paviljongin v. 1891 kunnallissairaalan tontille Aninaan Kasakkakadun varrelle. Yksityishenkilöille suunnitelluista rakennuksista mainittakoon kivitalot konsuli E. Wolffille sekä kauppaneuvoksille Schataloff ja Jakowleff. Viimemainitun omistamille tonteille 87-89 ja 102-104 Pantsarlahden osassa Kranck suunnitteli Viipurin Maistraatinarkistossa säilyneiden piirustusten mukaan muitakin rakennuksia, mm. puisen asuintalon ja 2-kerroksisen kivisen tehdasrakennuksen. Lisäksi hän laati piirustukset ensimmäisiä rakennuksia varten saman kaupunginosan tonteille 96 ja 130.

Edellä sanottujen lisäksi mainittakoon tässä vielä Kranckin Tampereelle suunnittelema Yhteiskoulun talo sekä hänen itselleen Helsinkiin Engelaukio 5:een rakentamansa kolmenperheen kivitalo, jugend-kauden mielenkiintoista sommitelmaa. Kaikki viittaa siihen, että hän oli aikanaan taitava ammattimies ja arkkitehti. Hänen huolellista ja hyvää viranhoitoaan todistaa sekin, että hän ei vain saanut Suuriruhtinaskunnan aikana virkamiehille tavanmukaisesti annetun Stanislain, vaan myös Annan ritarikunnan III lk. kunniamerkin sekä lisäksi kaksikin keisarillista muistomitalia.

Kranck oli Tekniska Föreningen i Finlandin ja Arkkitektklubbenin jäsen.

Kranckin jugend-tyylinen harmaagraniittinen hautakivi on Helsingin ns. Vanhalla hautausmaalla Lapinlahdella.

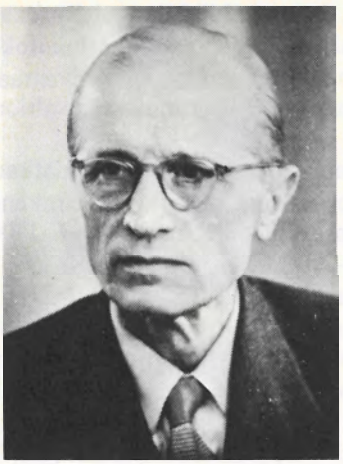

Jalmari Arvi Lankinen

Arkkitehti **Jalmari Arvi Lankinen** syntyi Antreassa 1.2.1894 ja kuoli Lahdessa 18.5. 1970. Hänen vanhempansa olivat muurari Matti Lankinen († 1924) ja Sohvi Tilli († 1957). V. 1923 hän meni naimisiin opettaja Elina Partion (1896–1930) kanssa, jonka vanhemmat olivat insinööri Kaarlo Eetu Partio (ent. Bergqvist, 1877–1934) ja Alma Lehtovirta, sekä tämän kuoltua uudelleen 1933 Siiri Jäppisen (1900– kanssa, joka oli Kosti Jäppisen († 1933) ja Anna Furtin († 1942) tytär. Heille syntyi poika Juha Jaakko Jalmari (1937–).

Käytyään Viipurin Suomalaisen realilyseon Lankinen tuli ylioppilaaksi 1916 ja alkoi opiskelun Suomen Teknillisessä korkeakoulussa, josta valmistui arkkitehdiksi 1921. Kouluaikana hän oli opikskellut Viipurin Taiteenystävien piirustuskoulussa. Valmistuttuaan arkkitehdiksi hän toimi 1921–25 arkkit. U. Ullbergin ja 1925–27 Viipurin kaupungin rakennustoimistossa. Saatuaan Sohlbergin säätiön matka-apurahan hän teki opintomatkan Ruotsiin, Tanskaan, Saksaan, Ranskaan ja Italiaan sekä Kordelinin säätiön stipendillä 1927 uudelleen Ruotsiin ja Tanskaan sekä myöhemmin 1930 matkat Alankomaihin, Ranskaan ja 1951 Englantiin. Viipurin Teollisuuskoulun opettajana hän toimi 1926–28 ja opetti myös Viipurin Taiteenystävien piirustuskoulussa. Sen jälkeen hänellä oli oma toimisto v. 1927 lähtien, ensin Viipurissa, ja sen menetyksen jälkeen Lahdessa.

Lankinen on ollut hyvin tuottelias arkkitehti. Hänen suunnitteleminaan jäi Viipuriin lukuisa määrä rakennuksia. Viipurin Maistraatin arkistossa, nykyisin Mikkelin Maakunta-arkistossa, on hänen piirustuksiaan n. 30 tontille.

Hänen ensimmäisiin itsenäisiin töihinsä kuuluu Sorvalin esikaupunkiin rakennettu puinen 2-kerroksinen Länsi-Toukolan settlementtirakennus sekä pari yksikerroksista puista asuinrakennusta Pantsarlahden osassa (1924). Samana vuonna hänen oli selviydyttävä suuremmastakin suunnitelmasta, oli rakennettava 6-kerroksinen asuinrakennus. "Pantsar" saman kaupunginosan eteläisimmälle laidalle Pontukenkadulle (tontti 116). Tasasuhteisin julkisivuin se onnistuneesti seurasi 1920-luvun tyylivirtauksia. Sitten seurasi suurehko määrä tällaisia monikerroksisia asuintaloja, jotka kaikki kuvastavat Lankisen melua itsestään pitämätöntä hyvää ja rauhallista tämänluontoisille rakennuksille kuuluvaa sommittelua. Kalevan osaan nousi kahdelle naapuritontille Kullervonkadulla (tontit 133 ja 134) 1926 6-kerroksiset rakennukset ja 1928 Repolanosaan neljä 5–6-kerroksista, joista kaksi erittäin huomattavaa yleisluonteista rakennusta. Toinen oli Seurakuntatalo suurine kokoussaleineen Maununkadulla (tontti 18) ja toinen Viipurin Suomalaisen säästöpankin talo Erkonkadun kulmassa Kolmikulman puiston kohdalla (tontti 103). Siinä se tuli katunäkymän korostajaksi rautateitse Viipuriin saavuttaessa. Muut kaksi saman vuoden satoa reunistivat 6– ja 5-kerroksisina Suonionkadun kaakkoissivua Eliaankadun kulmissa (tontit 72 ja 74). Samana vuonna Viipurin Margariinitehdas sai 2-kerroksisen tehdasrakennuksen Pantsarlahden osan kaakkoislaidalle (tontti 85). Seuraava työ oli Viipurin Maalaiskunnan 7-kerroksinen toimitalo Punaisenlähteentorin pohjoiskulmassa Pohjolankadun varrella v. 1932 (tontti 27), missä se erittäin hyvin yhteensopeutui arkkit. Uotilan vastapäiselle tontille rakentamaan Viljelyksen taloon ja aikaansai arvokkaan, rauhallisen kehyksen torin nurkkaan. Siinä olivat maalaiskunnan toimistot ja valtuustosalit sekä ylimmissä kerroksissa lääkärien yksityissairaala. Onnistuneesti Lankinen osasi myös sovittaa Viipurin Satamatyömieskunnan 2-kerroksisen talon Luostarinkadun historialliseen ympäristöön (tontti 81) säilyttäen uuden rakennussiiven vierellä keskiajalta polveutuvan pienen luonnonkivisen asuinrakennuksen (1930, 1938). Pantsarlahteen tuli pari matalaa kivirakennusta ja sataman varastotontille Havinkadun merenpuoleiselle sivulle 1939 (Pantsarlahti 151–153) Starckjohann Oy:n pitkä 3-kerroksinen varastorakennus korkeampine toimisto-osineen. Siinä ilmenee funktionalsmin vaikutusta. Muutamia vähemmän merkitseviä laajennus- ym. töitä sisältyy myös Lankisen vanhoihin kaupunginosiin kohdistuneisiin suunnitelmiin.

Esikaupunkialueille Lankinen joutui v. 1937 rakentamaan Kangasrantaan Rajakadun korkeimmalle kohdalle Itä-Toukolan 3-kerroksisen settlementtitalon ja Tammiston hautausmaalle Tammisuolla rauhaa huokuvan siunauskappelin. Hiekkaan ja Talikkalaan tuli kumpaankin 2-kerroksinen kivinen yleinen sauna (1938 ja 1933). Vielä mainittakoon, että Lankinen suunnitteli ja valvoi Koiviston vanhan hirsisen ristikirkon siirtämisen ja kunnostamisen Talikkalan kirkoksi Valtakadun varrelle.

Maaseudulle Lankinen rakensi monia laitoksia ja yksityisiä rakennuksia.

Niihin kuuluivat mm. Rauhan ja Pälksaaren mielisairaalan laajennukset, mielisairaalat Paiholassa ja Karhulan Nikelissä, Tiuruniemen keuhkotautiparantola sekä sairaaloita Ruokolahdelle, Leppävirroille, Käkisalmeen ja Lahteen. Jaakkimaan tuli kansanopisto ja maamieskoulu, jälkimmäisiä myös Lappeelle ja eri pitäjiin, pääasiassa eteläiseen Karjalaan. Lisäksi tuli puolisentoistakymmentä kansakoulua, kunnantaloja, säästöpankkeja, Pajulahden kansanopisto, liiketaloja Kouvolaan ja Käkisalmeen sekä kirkko Turtolaan, kaikki näytteitä hänen runsaasta tuotannostaan.

Arkkit. Lankinen osallistui Viipurissa ahkerasti yhteiskunnalliseen elämään. Hän oli jäsen Viipurin Näyttämön, Kaupunginteatterin, Kotiteollisuuskoulun ja Ammattikoulun johtokunnissa, viimeksi mainitussa puheenjohtajana. Lisäksi hän kuului Viipurin Suomalaisen säästöpankin hallitukseen, Suomen Arkkitehtiliittoon, Viipurin Arkkitehdit ry:hyn, Viipurin Teknilliseen klubiin, Suomalaisten Teknikkojen seuraan, Viipurin Ampumaseuraan ja Karjalan Kameraseuraan. Hänen harrastuksensa kohdistuivat kuorolauluun, valokuvaukseen ja kalastukseen.

Lankinen oli tasainen, ahkera ja tunnollinen arkkitehti, joka ansiokkaasti täytti tehtävänsä eräänä Viipurin enimmin rakentaneena arkkitehtina. Hän jätti ammattitovereihinsa ja kaupunkilaisiin miellyttävän muiston. – Arkkitehti Lankisen viimeinen lepopaikka on Lahdessa.

Viipurin Maalaiskunnan talo, Repola 27, Pohjolank. 10, 1932. (79)

Kerrostalo, Repola 74, Suonionk. 7, v. 1928. (75)

Viipurin Suomalaisen säästöpankin talo, Repola 103, Repolank. 13, v. 1928. (69)

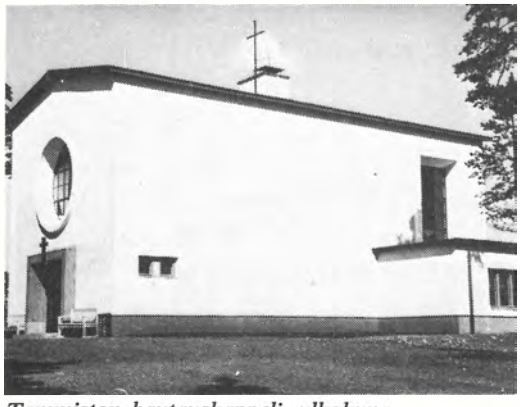

Tammiston hautauskappeli, ulkokuva.

As.Oy. Pantsar, Pantsarlahti 116, Pontuksenk. 30, v. 1924. (123)

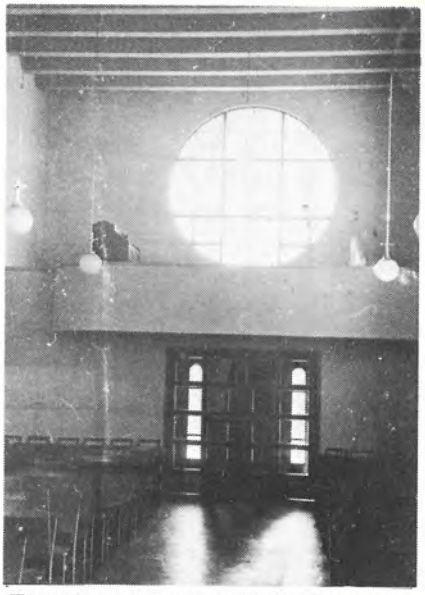

Tammiston Hautauskappeli, Tammisuo, sisäkuva, v. 1937.

Itä-Toukola, Kangasranta, Raja- ja Kangasrannank. kulma, v. 1937.

Starckjohann & C:o varasto- ja toimistotalo, Havinkatu, v. 1939. (100)

Sorvalissa oleva Länsi-Toukolan settlementtirakennus, v. 1924.

Tuomiokirkkoseurakunnan talo, Repola 18, Maunink. 5, v. 1928. (81)

Hiekan Sauna, Hiekka, v. 1938.

Erkki Ilmari Linnasalmi

Arkkitehti **Erkki Ilmari Linnasalmi** syntyi Helsingissä 27.4.1908. Hänen vanhempansa olivat lehtori Frans Oskari Linnasalmi (1870–1932) ja Toini Augusta Bonsdorff (1872–1944). V. 1936 hän meni naimisiin arkkitehti Aura Inkeri Veijolan (1912–) kanssa, jonka isä oli rehtori Kyösti Veijola (1853–1940) ja äiti Ines Heikel (1870–1956). Heille syntyivät lapset Ilkka Antero (1939–), Merja-Inkeri – Uitto (1941–), Markku Juhani (1944– ja Petri-Ilmari (1948–).

Käytyään Hämeenlinnan Lyseon Erkki Linnasalmi tuli ylioppilaaksi 1927 ja alkoi opiskelunsa SuomenTeknillisessä Korkeakoulussa, josta valmistui arkkitehdiksi 1935. Opiskeluaikanaan hän toimi jonkin aikaa piirtäjänä yleisten rakennusten ylihallituksessa.

Valmistuttuaan Linnasalmi ensin avusti opintotovereitaan Riihimäkeä, Kokkoa ja Revelliä Helsingin Lasipalatsin suunnittelussa, mutta siirtyi sitten Viipurin kaupungin rakennustoimistoon huoneenrakennusosastolle jatkamaan arkkit. U. Ullbergin alkaman uuden Naistensairaalan suunnittelua ja sen loppuun saattamista. Siellä hän toimi 1936–38, jonka jälkeen hän teki opintomatkan Ruotsiin, missä hän puolisen vuotta toimi prof. Hakon Ahlbergin arkkitehtitoimistossa. Ruotsista palattuaan hän asettui Helsinkiin, missä tuli toimistoarkkitehdiksi Lääkintöhallitukseen vuosiksi 1939–41. Viimeksi mainittuna vuonna hänestä tuli Helsingin Yleisen sairaalan rakennustoimiston johtaja 1942–47. Oman toimiston hän perusti puolisonsa kanssa 1945 ja toimii Lääkintöhallituksen jätettyään yksityisarkkitehtina Helsingissä yhä edelleen.

Arkkitehti Linnasalmi on kuulunut jäsenenä Suomen Teknilliseen seuraan ja Suomen Arkkitehtiliittoon.

Arkkitehti Linnasalmen toiminta Viipurissa keskittyi kaupungin rakennusyritysten suunnitteluun. Kuitenkin hän puolisonsa avustamana ehti jättää Viipuriin omana työnään yhden mitä parhaimman kerrostalon, joka vaikuttavasti osallistui Kannaksenkadun maiseman täydennykseen. Se kohosi 6-kerroksisena Repolan tontille 65 Suomalaisen Tyttökoulun alapuolelle, missä se sai kadun vastakkaiselle puolelle naapurikseen arkkit. Olli Pöyryn suunnitteleman 10-kerroksisen tornitalon. Yhdessä ne toivat katukuvaan uutta nykyajan henkeä, mikä kuitenkin hyvin sopeutui katunäkymiin. Syntyi uusi kiinnostava painopiste Kannaksenkadun ja Myllyaukion nivelkohtaan.

Arkkit. Linnasalmen muualle Suomeen suunnittelemista rakennuksista mainittakoon hänen yhdessä arkkit. U. Ullbergin kanssa rakentama Helsingin Lastenklinikka, sekä hänen omina töinää Kellokosken keskusmielisairaalan hallintorakennus, Hattelmalan, Oulun ja Vaasan keskussairaalat, Allergiasairaala Helsingissä sekä tavaratalo Nova Lahdessa. Lisäksi asuin- ja yksityistaloja.

Sotilasarvoltaan Linnasalmi on insin.luutnantti.

Asuin- ja liiketalo Repola 65, Kannaksenk. 9, v. 1939. (103)

Toivo Eljas Löyskä

Arkkitehti **Toivo Eljas Löyskä** syntyi Viipurissa 9.8. 1903 ja kuoli Helsingissä 14.8.1975. Hänen vanhempansa olivat rakennusmestari Eljas Löyskä (1866–1932) ja Xenia Matilda Westerinen (1878–1929). Hän avioitui 1931 käsityönopettaja Helvi Helena Riihijärven (1908–), tehtailija Alexis Ali Waldemar Riihijärven (1879–1917) ja Elsa Maria Monthanin (1884–1964) tyttären, kanssa. Heille syntyivät lapset Marja (1933–) ja Risto Eljas (1935–).

Toivo Löyskä kävi Viipurin suomalaisen lyseon ja tuli ylioppilaaksi 1922, minkä jälkeen hän lähti opiskelemaan Helsinkiin Suomen Teknilliseen korkeakouluun, josta valmistui arkkitehdiksi 1931. Opintoja täydentääkseen hän teki laajoja opintomatkoja Ruotsiin, Tanskaan, Saksaan, Ranskaan, Italiaan ja Hollantiin. Niitä varten hän sai apurahoja 1936 Kordelinin säätiöltä sekä 1936, 1938 valtiolta. Jo opintoaikanaan hän työskenteli useissa arkkitehtitoimistoissa, mm. arkkit. U. Ullbergin ja arkkit. J. Peltosen sekä arkkit. Toivo Paatelan toimistoissa. Valmistuttuaan hän sai paikan Lääkintöhallituksen rakennustoimistossa, missä hän toimi 1931-38. Sen jälkeen hän siirtyi Kulutusosuuskuntien liiton rakennusosaston toimistopäälliköksi vuosiksi 1938-48. Oma toimisto hänellä oli vuodesta 1948 elämänsä loppuun asti Helsingissä. Päätoimensa ohella hän oli rakennustaiteellisen suunnittelun assistenttina Helsingin Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosastolla ja osaston notaarina 1931-37. Karjalan menetyksen jälkeen hän oli Viipurin kaupungin sotakorvauksia varten asetetun arviointilautakunnan puheenjohtaja. Hän oli jäsen Suomalaisten Teknikkojen seurassa (1930-), Suomen Arkkitehtiliitossa (1931-), Suomen Rakennusmestarien liitossa ym. yhdistyksissä.

Viipurissa Toivo Löyskä toimi yhdessä arkkit. Väinö Löyskän kanssa. Yhteistyön tuloksena syntyi muutamia suuria kerrostaloja. Niinpä veljekset suunnittelivat As. oy. Kalevanrinteelle Kalevan osaan (tontti 137) 6-kerroksisen liike- ja asuintalon sopusuhtaisine punatiilifasadeineen Kullervonkadulle 1927; Viipurin Tupakka Oy:lle niin ikään Kalevan osaan (tontti 22) 4-kerroksisen konttori- ja tehdasrakennuksen 1927; As.oy. Kalliolle Papulaan Majurinkadun varrelle (tontti 17,32) yhdessä arkkit. E.A. Nordströmin kanssa 4-5 kerroksisen asuintalon 1928 ja Ketonen Oy:lle Repolaan Pellervon- ja Kullervonkadun kulmaan (tontti 38) 5-7-kerroksisen liike- ja asuintalon. Aikaisemmin 1928 olivat nämä kolme kumppanusta suunnitelleet Kalevanlinna-nimisen suuren kerrostalon Kalevan, Vilken- ja Ainonkadun kulmaan, mutta yritys jäi paperille. 1928 oli Toivo Löyskä voittanut kutsukilpailun, minkä perusteella hän toteutti uuden ravintolapaviljongin Papulan mäelle Suomen Matkailijayhdistykselle aikaisemman tulipalossa tuhoutuneen tilalle. Siitä tuli erittäin onnistunut, mäntyjä kasvavaan ympäristöön luontevasti kuuluva rakennus, jonka avoin yläkerran parveke laajoine näköaloineen muodostui varsinkin kesäaikana suosituksi. Viipuri sai miellyttävän retkeilykohteen.*)

Helsinkiin siirryttyään Toivo Löyskä joutui toimipaikoissaan suunnittelemaan suuret määrät mitä arvokkaimpia rakennuksia. Hän on suunnitellut lukuisia koulu- ja opistorakennuksia, kunnan- ja paikallissairaaloita, kunnantaloja ja muita kunnallisia rakennuksia eri puolille maata. Mainittakoon erityisesti Malmin (1958) ja Karkkilan (1962) sairaalat, Munkkiniemen (1951–57) ja Karjalan (1955–61) yhteiskoulut Helsingissä sekä Halikon ja Nummin kunnantalot, kaikki toimeliaan ja lahjakkaan arkkitehdin hyvän työn tuloksia.

Arkkitehti Löyskä osallistui sekä Talvi- että Jatkosotaan, olikuulunut suojeluskuntaan ja oli sotilasarvoltaan kapteeni.

Toivo Löyskä oli pätevä, lahjakas arkkitehti, vakaa toveri ja ihminen.

*Arkkit. Toivo Löyskän suunnittelemien rakennusten kuvia on sivulla 133.

Väinö Johannes Löyskä

Arkkitehti **Väinö Johannes Löyskä** syntyi Viipurissa 23.5.1898. Hänen vanhempansa olivat rakennusmestari Eljas Löyskä (1866–1932) ja Xenia Matilda Westerinen (1878–1929). Hän solmi avioliiton arkkitehti Tuulikki Suonivaaran (1903–), insinööri Kaarlo Wilhelm Suonivaaran (1874–1937) ja Hanna Johanssonin (1876–1942) tyttären, kanssa. Avioliitto jäi lapsettomaksi.

Väinö Löyskä tuli ylioppilaaksi 1919 Viipurin suomalaisesta lyseosta ja opiskeli Suomen Teknillisessä korkeakoulussa arkkitehtiosastolla 1921–25. Hän oli sitten piirtäjänä eri arkkitehtitoimistoissa, mm. Palmqvist & Sjöströmillä Helsingissä ja Helsingin kaupungin asemakaavaosastolla arkkit. Aminoffin ja Kaalamon alaisena sekä Viipurissa arkkit. U. Ullbergin toimistossa 1925–29. Lisäksi hän oli toimistoarkkitehtina Viipurin kaupungin rakennuskonttorissa 1930–37. Hän on tehnyt lukuisia ulkomaanmatkoja ennen sotia Viroon, Ruotsiin ja 1936 yhdessä vaimonsa kanssa Keski-Eurooppaan (Ruotsi, Norja, Tanska, Saksa, Itävalta, Unkari, Tšekkoslovakia, Puola), 1953 Ruotsiin, 1969 Luxemburgiin, Hollantiin, Belgiaan, Ranskaan, 1970 Sveitsiin, Italiaan, Ranskaan ja 1971 Espanjaan.

Väinö Löyskä oli rakennusopin tuntiopettajana Viipurin Sahateollisuuskoulussa ja Viipurin Teollisuuskoulussa 1925–28 sekä Lappeenrannan Teknillisessä Oppilaitoksessa 1945–65. Oulun Teknillisessä oppilaitoksessa hän oli 2 kk. aikana opettajana 1944. Viipurin Taiteenystävien piirustuskoulussa hän opetti 1929–37. Jatkosodan aikana 1942–44 hän oli jäsenenä Kannaksen rakennusten sotakorvausten arvioimislautakunnassa (muina jäseninä arkkit. Salervo ja dipl.ins. Routio).

Väinö Löyskän yhteistyössä veljensä arkkit. Toivo Löyskän kanssa suorittamat työt Viipurissa on mainittu jälkimmäisen yhteydessä (Repolan tontti 38 Ketonen Oy., Viipurin Tupakka Oy Kalevan osan tontti 22, As. Oy. Kalevanrinne Kalevan osan tontti 137, As. Oy. Kallio Papulan osan tontti 17, missä osallisena oli myös arkkit. E. A. Nordström). Omassa toimistossa Tuulikki Löyskän kanssa hän suunnitteli korotus- ja muutostyöt Linnankatu 3:een (tontti 58) sekä 1935 Viipurin Kivi- ja Kirjapaino Oy:n ostamalle tontille (66) Linnan- ja Mustainveljestenkadun kulmassa. Viipuriin oli myös suunnitteilla 1937 Työväenyhdistyksen toimi- ja teatteritalo, samoin Hotelli Andrean rakennuksen korotus (Linnoituksen tontti 53) sekä Viipurin bensiinin ja Nobel Standardin huoltoasemat.

Muualle Suomeen toimisto suunnitteli Savo-Karjalan Tukkuliikkeelle muutostyöt 3-kerroksiseen taloon Savonlinnaan sekä liike- ja asuintaloja Pitkärantaan, Muurameen, Imatralle, Ensoon ja Vuoksenniskalle, Koivistolle linja-autoaseman sekä yhteiskoulun, jonka rakentamisen sota katkaisi. Heinolaan kohosi 4-kerroksinen kivitalo, Valkjärvelle mielisairaala, Jaakkimaan kunnantalo sekä 1945 jälkeen Lappeenrantaan mm. Chymos Oy:lle tehdasrakennuksen lisäsiipi sekä kymmenkunta kerrostaloa. Lappeenrannan seurakunnalle suunniteltiin kaksi asuintaloa (2–3-kerr.) ynnä Lappeelle Pelkolan kunnalliskoti sairaalaosastoineen. Taipalsaarelle rakennettiin terveystalo ja useita kivi- tai puurakenteisia omakotitaloja, lisäksi pienempiä arkkitehtitehtäviä.

Eläkkeelle siirtymisen jälkeen tämä tuottelias arkkitehtitoimisto suljettiin v. 1968. Aviopuolisot Löyskä ovat suorittaneet pitkän antoisan päivätyön.

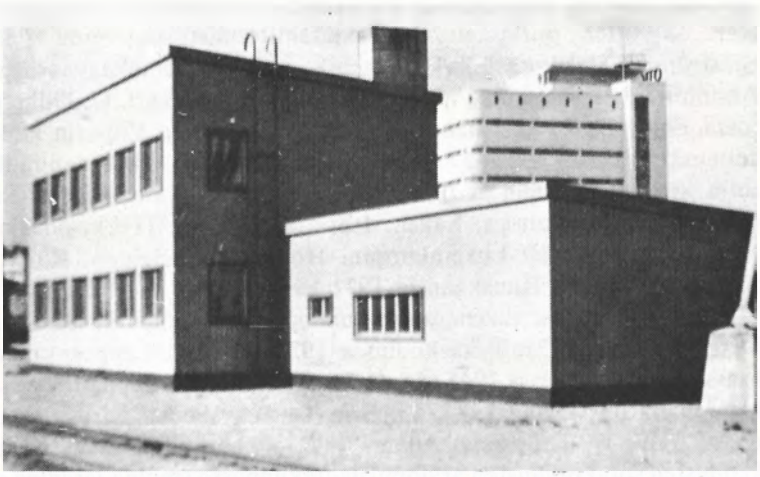

Eteläsataman päivystystalo, Karjalank. alkupäässä, arkk. V. Löyskä, v. 1936. (48)

Kerrostalo, Repola 38, Pellervonk. 11, arkk. T. & V. Löyskä ja E. Nordström. (111)

Papulan Paviljonki, Papulan vuorella, arkk. T. Löyskä, v. 1928.

Oy Kalevanrinne, Kaleva 137, Kalevank. 4, arkk. T. & V. Löyskä, v. 1927. (127)

Viipurin Tupakka Oy:n tehdas, Kaleva 22, Juteinink. 12, arkk. T. & V. Löyskä, v. 1927. (124)

Martta Irene Martikainen-Ypyä

Arkkitehti **Martta Irene Martikainen-Ypyä** syntyi Iisalmessa 19.9.1904. Hänen vanhempansa olivat vaununtarkastaja Kalle Martikainen (1871–1928) ja Rosa Matilda Asikainen (1876–1958). Naimisiin hän meni 1936 arkkitehti Ragnar Amandus Ypyän (1900–) kanssa, jonka vanhemmat olivat kultaaja Amandus Andersson (1865–1899) ja Olga Juusonen (1872–1950). Heille syntyi 4 lasta, Marjatta – Silvennoinen (1937–), Juhani (1940–), Pentti (1941–) ja Helena (1946–).

Martta Martikainen tuli ylioppilaaksi Kuopion Suomalaisesta yhteiskoulusta 1923 ja alettuaan opiskelunsa 1925 Suomen Teknillisessä korkeakoulussa valmistui siellä arkkitehdiksi 1932. Hän teki opintomatkoja useihin Euroopan maihin ja sai 1939 Kordelinin stipendin. Opintoaikanaan hän jonkin aikaa toimi piirtäjänä arkkit. Kaarlo Borgin toimistossa Helsigissä 1928, jonka jälkeen hän siirtyi arkkitehdiksi Puolustusministeriön rakennustoimistoon, missä hän toimi vuoteen 1936 saakka. Hänen siellä suunnittelemistaan töistä on huomattavimpana mainittava nykyisin Kaartinpataljoonan kasarmina käytetty ent. autopataljoonan kasarmi Helsingin Taivallahdessa v:ltä 1935. Seuraavasta vuodesta alkaen hänellä on ollut ja edelleen on oma toimisto yhdessä miehensä kanssa, ensin Viipurissa ja sitten Helsingissä. Viipurin menetyksen jälkeen asui perhe Tukholmassa 1944–50. Sinä aikana hän toimi suuren ruotsalaisen asuntotuotantofirma HSB:n suunnittelijana ja myöhemmin erään osaston johtajana.

Kun arkkitehti Martikainen-Ypyä on omassa toimistossaan kaiken aikaa toiminut yhteistyössä puolisonsa kanssa, on hänen saavuttamansa kilpailutu-

lokset ja suunnittelutyöt mainittu edellä arkkit. Ragnar Ypyän toiminnan yhteydessä.*)

Arkkitehti Martikainen-Ypyä on aktiivisesti osallistunut arkkitehtipiirien toimintaan jäsenenä Suomen Arkkitehtiliitossa ja Architectassa.

Martta Martikainen-Ypyä kiinnostui jo varhaisessa lapsuudessa maalaamiseen. Kouluaikana hän teki kuvitettuja ohjelmia koulun juhliin ja toimi viikkolehti Neliapilan kuvittajana. Yläluokilla hän alkoi harrastaa vesivärimaalausta ja opiskella sen tekniikkaa. Siihen perehdyttyään on hänen siveltimestään jatkuvasti lähtenyt taitavasti tehtyjä akvarelleja, joita on suurin määrin syntynyt lomamatkoilla ja kesänviettopaikoilla. Neljäkymmenluvulla hän alkoi kokeilla öljyväreillä ja ote voimistui, palettiveitsikin tuli työvälineeksi. Vihdoin 1975 hän asetti taidettaan näytteille Suomi 75 näyttelyyn, joka oli hänen sekä ensi- että retrospektiivinen näyttelynsä. Hänen uransa taiteilijana on vakiintunut ja hän on saavuttanut runsasta menestystä.

Arkkitehti Martta Martikainen-Ypyän tehokas toiminta jatkuu herpaantumattomana. Hänen yhteistoimistossa suunnittelemiensa rakennusten kuvia sisältyy edellä Ragnar Ypyän kohdalla esitettyyn kuvasivuun 101.

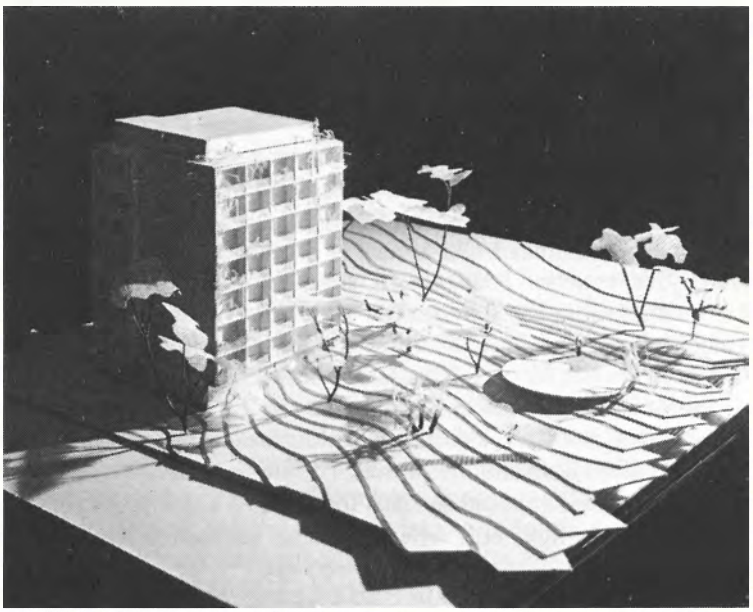

Tornitalo, Pantsarlahti 123, Mallaskadun ja Kilpikujan kulma, arkk. R. Ypyä ja M. Martikainen-Ypyä, jäi rakentamatta Talvisodan alkamisen vuoksi. (144)

*) Sivuilla 97–99.

Edoard Julius Mielck

Arkkitehti **Edoard Julius Mielck** syntyi Viipurissa 29.8.1879 ja kuoli siellä 16.2.1925. Hänen vanhempansa olivat Saksan konsuli Theodor Wilhelm Mielck (1854–1914) ja Irene Angelica Fabritius (1857–1925). Hän solmi 1911 avioliiton Elin Charlotta Åkerhielmin (1886–1973), vapaaherra Axel Åkerhielmin (1853–1927) ja Aurora Charlotta Wilhelmina (Minna) Tisellin (1857–1924) tyttären, kanssa. Avioliitosta syntyivät lapset Christer Ernst Gösta (1912–), Edda Carin Marita – Aro (1914–) ja Elin Gunvor Birgitta – Klingberg 1920–).

Edoard Mielck alkoi opiskelunsa Viipurin ruotsalaisessa lyseossa, josta hän 1897 tuli ylioppilaaksi. Sen jälkeen hän lähti Müncheniin opiskelemaan rakennustaidetta ja valmistui nähtävästi sikäläisessä korkeakoulussa arkkitehdiksi. Kotimaahan palattuaan hän kuitenkin antautui liikealalle ja perusti Mylly Oy. Elon, jolle rakensi Tienhaaraan suurehkon betonirunkoisen rakennuksen, jonka ohuet tiiliseinät vahvistettiin saumoihin sijoitetuin rautalangoin. Myllyn työnjohtajia ja työväestöä varten hän rakensi sinne 2-kerroksiset puutalot. Toiminta arkkitehtina jäi häneltä sivuun, eikä Maistraatin piirustusarkistossa ole muita hänen tekemiään suunnitelmia kuin piirustukset kivisen makasiinin korottamiseksi 4-kerroksiseksi ja jatkamiseksi 3-kerroksisena hänen isänsä Papulan osassa omistamalla tontilla 41 Saimaankadun varrella sekä julkisivun muutospiirustus Linnoituksenosan tontille 119 Katariinankadun varrella. Jälkimmäinen osoittaa, että Mielck seurasi suunnittelussaan silloin muodissa ollutta kansalaisromanttista jugend-tyyliä.

Arkkitehti Edoard Milckin elämä katkesi kesken. Hänet muistetaan erityisesti etevänä amatöörisellistinä, vähän näyttelijänäkin, sekä tasaisena, vähän sulkeutuneena miehenä. Hän kuului jäsenenä Viipurin Musiikinystäviin ja oli perustamassa Viipurin Musiikkiopistoa kuuluen sen ensimmäiseen johtokuntaan.

Emil Bertel Mauritz Mohell

Arkkitehti **Emil Bertel Mauritz Mohell** syntyi Hankoniemessä 20.5.1875 ja kuoli Viipurissa 5.9.1922. Hänen vanhempansa olivat esikuntakapteeni Hangon postimestari Emil Constantin Mohell (1834–1883) ja Edith Bergman (1851–1920). Bertel Mohell solmi avioliiton 1902. Hänen puolisonsa oli Laura Helle (vuoteen 1889 Johansson, 1875–1934), rautatieläinen Johan Gustaf Johanssonin (1851–1887) ja Hedvig Maria Beckmanin (1854–1889) tytär. Avioliitosta syntyi kolme tytärtä, Irma (1903–) sekä kaksoset Karin – Nordberg (1904–) ja Sylvi – Müller (1904–) ynnä poika Birger (1909–1919).

Käytyään Turun ruotsalaisen realilyseon keskikoulun luokat suoritti Bertel Mohell siellä teollisuuskoulun kurssin 1899 ja matkusti sitten Ruotsiin, missä hän ylimääräisenä oppilaana harjoitti opintoja Tukholman Teknillisessä korkeakoulussa arkkitehtiosastolla prof. I. C. Clasonin johdolla. Palattuaan Suomeen hän toimi piirtäjänä muutamissa maamme etevimmissä arkkitehtitoimistoissa, Lars Sonckin, Gustaf Nyströmin ja Grahn, Hedman & Wasastjernan toimistoissa Helsingissä. Sieltä hän 1901 muutti Viipuriin, missä hän Vapaussodan jälkeen osti talon Hiekasta Antinkatu 7:ssä ja toimi aluksi 7–8 vuoden ajan apulaisena arkkit. Schulmanin toimistossa ja kaupungin rakennuskonttorissa arkkitehti Blomkvistin alaisena. Sen ohella hän suunnitteli omia rakennustöitä. Kesällä 1918 ja 1919 hän Hiitolan-Raasulin rataa rakennettaessa asui Raudussa ja rakensi siellä Raudun rautatieaseman sekä 1925–26 Raudun jykevätornisen kirkon, jonka julkisivuaineena käytettiin tiiltä. Äyräpäähän hän suunnitteli valtioneuvos Radloffille suuren huvilarakennuksen 1918 ja Imatralle turistihotellin, hänen arvokkaimpia töitään. – Myöhemmin

1921 hän työskenteli jonkin aikaa Oulun kaupungin rakennuskonttorissa.

Pääasiallisen elämäntyönsä Bertel Mohell suoritti Viipurissa, enimmäkseen ahertaen muiden arkkitehtien töissä heidän avustajanaan. Samaan aikaan hän suunnitteli ja toteutti Viipuriin yksityistöinään muutamia rakennuksia. Ensimmäisinä syntyi 1903–04 muutamia vähäisiä rakennuksia Pantsarlahteen (tonteille 64, 16, 48), mutta viimeksi mainittuna vuonna hän sai tehtäväkseen suuren 5-kerroksisen liike- ja asuintalon rakentamisen Kannaksenkadun varrelle tukkukauppias P. J. Pesoselle (tontti 66). Silloin vallitsevan tyylivirtauksen mukaan se sommiteltiin jugend-julkisivuiseksi, sopusuhtaiseksi lankeamatta mihinkään liioitteluun. 5-kerroksinen oli myös talonomistaja Heleniukselle 1912 suunniteltu suurehko asuinrakennus Karjalankadulle Salakkalahden osan tontille 17 naapuritontin rajaan. Erkonkadulle nousi 1922 Mohellin nähtävästi viimeisenä työnä alakerrastaan kivinen, yläosastaan puinen ja naapurinrajan puolella kokonaan kivinen 2-kerroksinen talo, jonka kiviosa 7 vuotta myöhemmin jäi osaksi tontille rakennettua monikerroksista asuin- ja liiketaloa. Viipurin ympäristöön Mohell myös suunnitteli useita rakennuksia, pääasiassa huviloita.

Arkkitehti Mohellin omien töiden luettelo on suppea. Muiden arkkitehtien nimien taakse kätkeytyy suuri osa hänen suunnitteluistaan heidän apulaisenaan. Hän oli henkilö, joka ei osannut eikä halunnut pitää itseään esillä, oli vaatimaton ja toimi hiljaisuudessa. Työssään hän oli tunnollinen, hoiti tehtävänsä parhaan kykynsä mukaan. Hän oli oikeamielinen, toveripiirissä suosittu ystävä. Hänen suuri harrastuksensa oli musiikki, josta hän sai tyydytyksen. Hän oli hyvä viulunsoittaja, esiintyi sellaisena tuttavien keskuudessa. Hänen poismenonsa tunnettiin menetyksenä ei vain kollegojen ja ystävien, vaan myös hänen rakennustöissään olleiden työläisten keskuudessa.

Hauta jäi Viipuriin.

Kerrostalo, Salakkalahti 17, Aleksanterinkatu 12, tontin pihalla, v. 1912. (58)

Kauppias P. J. Pesosen asuin- ja liiketalo, Repola 66, Pietarink. 10, v. 1904. (76)

Sigismund von Nandelstadh

Arkkitehti **Sigismund von Nandelstadh** syntyi Kuopiossa 16.12. 1861 ja kuoli Helsingin Kulosaaressa 13.7.1957. Hänen vanhempansa olivat kruununvoiti Sigismund von Nandelstadh (1827-1857) ja Hilda Sofia Sahlstein (1834-1921). V. 1892 hän solmi avioliiton Aina Helena Paulina von Nandelstadhin (1860-1934), kapteeni Ferdinand von Nandelstadhin (1834-1913) ja Adele Dammertin (1838-1869) tyttären, kanssa sekä tämän kuoltua 1935 Aina Josefina Ekholmin (1880-1974), liikemies Karl Johan Ekholmin ja Josefina Bärlundin tyttären, kanssa. Avioliitot olivat lapsettomia mutta arkkitehti von Nandelstadhilla oli ottotytär Anna Viktoria (Nanny) (1900–).

Sigismund von Nandelstadh sai kouluopetuksensa Böökin ruotsalaisessa lyseossa ja siirtyi sitten opiskelemaan Suomen Polyteknilliseen opistoon, josta hän valmistui arkkitehdiksi keväällä 1887, minkä jälkeen hän teki opintomatkan ulkomaille. Saman vuoden lokakuussa hänet otettiin ylimääräiseksi arkkitehdiksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen piirtäjäksi, jossa työssä hän toimi seuraavan kevään loppuun. Sitten hänet määrättiin apulaisarkkitehdiksi Uudenmaan Lääninrakennuskonttoriin kesäajaksi ja jälleen piirtäjäksi Ylihallitukseen 8 kuukauden ajaksi. Tämän jälkeen hänelle annettiin määräyksiä toimia töiden valvojana eri rakennustyömailla, ensiksi Stor-Jussarön majakalla toukokuusta 1889 elokuun loppuun 1890, sitten Rovaniemellä yleisen sairaalan rakennuksella syyskuun puolivälistä 1891 marraskuun puoliväliin 1894 sekä tammikuusta elokuun loppuun vuonna 1895 Imatralla ja Viipurissa. Seurasi sitten tokokuulla 1896 määräys puoleksi vuodeksi apulaisarkkitehdiksi Viipurin Lääninrakennuskonttoriin. Tätä määräystä jatkettiin

pienin väliajoin lokakuun loppuun 1901, mutta hänet lähetettiin sinä aikana lähes 6 kuukaudeksi 1897 Sortavalaan johtamaan Yleisen sairaalan lisärakennustöitä ja takaisin Viipuriin hoitamaan joulukuusta 1898 lokakuun loppuun 1900 Lääninhallituksen talon uudisrakennustöitä.

V. 1900 von Nandelstadh sai valtion stipendin matkustaakseen Pariisin maailmannäyttelyyn.

Marraskuun alusta 1901 annettiin von Nandelstadhille määräys lähteä vt. esimieheksi Mikkelin Lääninrakennuskonttoriin, missä hän toimi joulukuun puoliväliin 1902 ja sen jälkeen samanlaiseen toimeen Oulussa puoleksi vuodeksi.

5.5. 1904 von Nandelstadh nimitettiin II. arkkitehdiksi Ylihallitukseen ja samassa kuussa Kuopion Lääninrakennuskonttorin esimieheksi, missä virassa hän palveli lokakuun 15 p. asti v. 1925, jolloin hän täysin palvelleena siirtyi eläkkeelle. V. 1924 hänet oli asetettu ehdolle I. arkkitehdin virkaan Ylihallituksessa.

Edellä kerrotusta selviää, että arkkit. von Nandelstadh toimi arkkitehdin virassa Viipurissa lähes 5 $^{1}/_{2}$ vuotta. Ei ole tietoa siitä, mitä rakennuksia hän sinä aikana olisi suunnitellut Viipuriin tai sen lähistölle. Viipurin Maistraatin säilyneessä piirustuskokoelmassa ei ole hänen laatimiaan piirustuksia. Sen sijaan hänen ansioluottelossa on merkittynä, että hän toimi piirustuksen opettajana Viipurin Taideyhdistyksen piirustuskoulussa 1898-1900 ja vt. piirustuksen opettajana yhden kuukauden ajan Viipurin Suomalaisessa realilyseossa. Varmaan hän on muullakin lailla osallistunut Viipurin elämään tuona aikana. Olihan hän. mm. sellistinä orkesterissa Kuopiossa, kenties jo mukana musiikkielämässä Viipurissakin. Hänen toimistaan Kuopiossa virkansa ulkopuolella tiedetään, että hän oli kaupungin rakennuskatsastusmiehenä vuodesta 1904 alkaen ja toimi Kuopion museon ja kansantalon rakennuslautakunnan jäsenenä 1905-06, jäsenenä Kuopion kaupungin asunto-olojen tutkintolautakunnassa sekä kaupungin uutta rakennussääntöä valmistelleessa lautakunnassa. Kuopion kaupungin Teollisuuskoulun johtokunnssa hän oli v. 1912 alkaen.

von Nandelstadhin Kuopioon suunnittelemista rakennuksista ansaitsevat huomion Elokuvateatteri Scala Minna Canthinkadun varrella (1914), apteekkari E. Malmbergin talo Puijonkatu 22:ssa (1914) ja Lyseon voimistelusalia varten tehty rakennuksen laajennus (1915).

Ernst Adolf Nordström

Arkkitehti **Ernst Adolf Nordström** syntyi Viipurissa 31,5, 1893 ja kuoli Ruotsissa Västervikissä 24.5. 1972. Hänen vanhempansao olivat maalarimestari Ernst Edvard Nordström (1866-1939) ja Sofia Gustava Wallgren (1870-1926). Hän meni 1940 naimisiin Arla Linnea Saxellin, o.s. Mattsonin (1903-) kanssa, jonka vanhemmat olivat merikapteeni Mathias Emil Mattsson (1863–1927) ja Anna Alexandra Lindqvist (1876–1916). Heille syntyi tytär Lillemor Astrid (1914–)

Ernst Norström kävi Viipurin ruotsalaisen lyseon ja tuli ylioppilaaksi 1914. Opiskelu Suomen Teknillisessä korkeakoulussa venyi moneksi vuodeksi ensimmäisen maailmansodan ja Vapaussotamme epäsäännöllisissä oloissa, joten hän valmistui arkkitehdiksi vasta 1923. Opintoaikana hän oli 1916 toiminut piirtäjänä arkkit. Ullbergin toimistossa, missä hän myöhemminkin, 1920, oli toimessa. Asevelvollisuusvuodet Suomenlinnassa 1918-19 jättivät muistoksi kymmenittäin hänen tekemiään akvarelleja, harrastus, jota hän pitkin elämäänsä ja erityisesti ulkomaanmatkoillaan ahkerasti viljeli. Tällaisia opintomatkoja hän teki useita. Ensin 1924 Ruotsiin ja Tanskaan, samoin 1926 ja samana vuonna Saksaan, Italiaan, Kreikkaan, Tunisiaan ja Ranskaan. Vuosina 1927–29 hän suunnistautui Ruotsiin, Ranskaan, Espanjaan ja vielä 1950-luvun lopulta aina vuoteen 1971 asti hän matkusteli mm. Egyptissä, Turkissa ja Jugoslaviassa, aina luonnoskirja mukanaan.

Heti valmistuttuaan arkkitehdiksi Nordström tuli apulaiseksi Viipurin asemakaavakonttoriin ja oli siinä toimessa v. 1925 asti, minkä jälkeen hän siirtyi Helsinkiin arkkit. Oiva Kallion yksityistoimistoon apulaiseksi vuosiksi 1925-

27. Sitten hän perusti oman toimiston Viipuriin 1927 ja toimi ohella tuntiopettajana Viipurin Taideteollisuuskoulussa eri aikoina 1923-29, viimeksi mainittuna vuonna myös Sahateollisuuskoulussa. Syyskuussa 1930 hänet otettiin ylimääräiseksi arkkitehdiksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen ja määrättiin jo kaksi kuukautta aikaisemmin toimimaan ylimääräisenä apulaisarkkitehtina Viipurin lääninrakennuskonttorissa sekä v. 1931 alusta hoitamaan konttorin esimiehen virkaa tämän ollessa estettynä. Sellaista toistui muutamia kertoja jonkin viikon tai kuukausien aikana senkin jälkeen, kun lääninarkkitehtikonttorit Rakennushallituksen tultua perustetuksi 1936 muutettiin piirikonttoreiksi. Silloin viratkin vastaavasti muuttuivat piirin apulais- ja piiriarkkitehdeiksi. Elokuussa 1937 hänet kutsuttiin Helsinkiin Rakennushallitukseen ja nimitettiin syyskuussa sinne apulaisarkkitehdin virkaan. Tällöin hän joutui 1939 johtamaan korjaustöitä Kuopiossa ja asematalon väestönsuojien ym. rakentamista Turussa sekä väliaikaisesti hoitamaan 1940 Tampereen piirikonttoriin esimiehen virkaa. Jatkosodan aikana 1942 hänet määrättiin Rakennushallituksen väliaikaiseksi asiamieheksi Viipuriin ja helmikuussa samana vuonna sikäläiseksi vt. piiriarkkitehdiksi. Karjalan menetyksen jälkeen hänet siirrettiin vastaavaan virkaan uudelleen järjestetyn piirijaon mukaan IV. piiriin hallintopaikkana Kotka. Virka muuttui sitten Kymen läänin lääninarkkitehdinviraksi 1954. Siitä hän erosi täysin palvelleena marraskuun lopussa samana vuonna eläkkeelle ja muutti Marianhaminaan. Sieltä hän kuitenkin vielä 1966 asettui Helsinkiin asumaan ja työskenteli joitakin aikoja prof. Ekelundin arkkitehtitoimistossa, mutta oleskeli myös pitempiä aikoja veljensä luona Tukholmassa ja tämän tilalla Smålannissa, missä hän kuolikin.

Viipuriin Nordström suunnitteli muutaman suuren asuintalon yhteistoiminnassa Löyskän veljesten kanssa. Heillä oli jonkin aikaa yhteinen toimisto. Siellä piirrettiin Kalevankadun varrelle 8-kerroksinen toteutumatta jäänyt Kalevanlinna (tontit 35, 47 ja 48) sekä 4-kerroksinen As. oy. Kallio Papulaan (tontit 17, 32) Majurinkadun varrelle (1928). Eräs suurehko sisustustyö jäi Nordströmin yksin suoritettavaksi. Se kohdistui Rohdoskauppa Oy:n päämyymälään Torkkelinkadun varrella. Virkatyöt veivät kuitenkin hänen enimmän aikansa. – Muualle Suomeen hän 1955 rakensi Heinolaan kreikkalaiskatolisen kirkon ja Ahvenanmaan saaristoon Norrskatalle kappelin. Tiedot hänen viran ulkopuolella suorittamistaan töistä ovat vähäiset.

Mainittiin jo, että Nordström oli ahkera akvarellisti. Erityisesti eläkkeelle jouduttuaan hän jatkoi vesivärimaalausta, mutta käytti taitavasti myös mustaa- ja väriliitua. Jo koulupoikana hän oli tehnyt linoleumi- ja väripainoksia, ja hänen piirrostöitään karttui runsaasti vanhuusvuosina Paraisilta ja Ahvenanmaalta. Etelän matkoiltaan, aina Egyptistä saakka hän oli tuonut suuret määrät matkaskissejä. Erityistä huomiota ansaitsevat Suomenlinnan ja 1920-luvulla Viipurin kuvat. Hän valmisteli uutta näyttelyä viimeisinä vuosinaan, mutta kuolema tuli väliin.

Arkkitehti Nordström oli vakaa, tunnontarkka ja ystävällisluontoinen mies, joka ei pitänyt melua itsestään, mutta oli toimipaikoissaan miellyttävä työkumppani. Hän oli jäsen Tekniska föreningen i Findlandissa ja Arkkitektklubbensissa, Viipurin arkkitehdeissä ja Teknillisessä klubissa sekä Suomen Arkkitehtiliitossa.

As. Oy Kallio, Papula 17, 32, Majurink. 1–3, v. 1928, arkkit. E. Nordsträm, T. ja V. Löyskä. (61)

Anders Sandell

Arkkitehti **Anders Sandell** syntyi v. 1820 ja kuoli 1880.

Anders Sandellin elämänvaiheista saadut tiedot ovat niukkoja. Teknillisen koulutuksensa hän sai oppilaana koskenperkauslaitoksessa 1893*) ja toimimalla kesästä 1845 alkaen rakennusmestarina Saimaan kanavalla sillanrakennustöissä. Kanavan hallinto lähetti hänet Tukholmaan perehtymään erityisesti sulku- ja ruoppaustöihin. Toukokuussa 1853 Viipurin läänin kuvernööri nimitti hänet konduktööriksi ja johtamaan eräitä suuria sillan rakennuksìa ja seuraavana vuonna hänet määrättiin vt. lääninkonduktööriksi Viipurin Lääninrakennuskonttoriin, vakinaiseksi 28.11. 1855. Joulukuussa 1865 hänet otettiin ylimääräiseksi arkkitehdiksi Yleistenrakennusten ylihallitukseen. – Virkavirheen takia Sandell pidätettiin virantoimituksesta tammikuussa 1871, mutta otettiin Viipurin hovioikeuden vapauttamana takaisin virkaan seuraavan vuoden kesäkuussa, joten todettu laiminlyönti, mistä tuli sakkoa 38 mk 40 p., ei liene ollut kovin raskauttava. Virastaan Sandell pyysi eron 1875 marraskuussa.

Sandellin Viipurin suunnittelemia töitä tiedetään kymmenkunta. Lisäksi hänen ansioluottelossaan mainitaan suunnitelmia kirkkoja varten Viipurin lääniin kertomatta kuitenkaan mihin pitäjiin. Hänen nimellään niitä ei ole löydettävissä. Mahdollisesti piirustuksissa on vain Ylihallituksen allekirjoitus. Sen sijaan mainitaan hänen olleen johtamassa Muolaan kirkon rakennustöitä.

Sandellin Viipurin töistä mainittakoon 2-kerroksinen kivirakennus Linnoituksen osan tontille 126 Teatterikadun varrella 1874 ja puinen kuumetautiosaston rakennus kaupunginsairaalaan Aninan osassa. Muut ovat puusta rakennettuja asuinrakennuksia Salakkalahden, Repolan ja yksi Pantsarlahden kaupunginosassa. Muutamaan piirustukseen hän on merkinnyt valmistaneensa ne vt. kaupunginarkkitehtina (1872). V. 1858-60 hän johti sataman laitureiden rakentamista Viipurissa.

*) Koskenperkauslaitoksen yhteydessä toimi v. 1821 alkaen eräänlainen teknillinen koulutus.

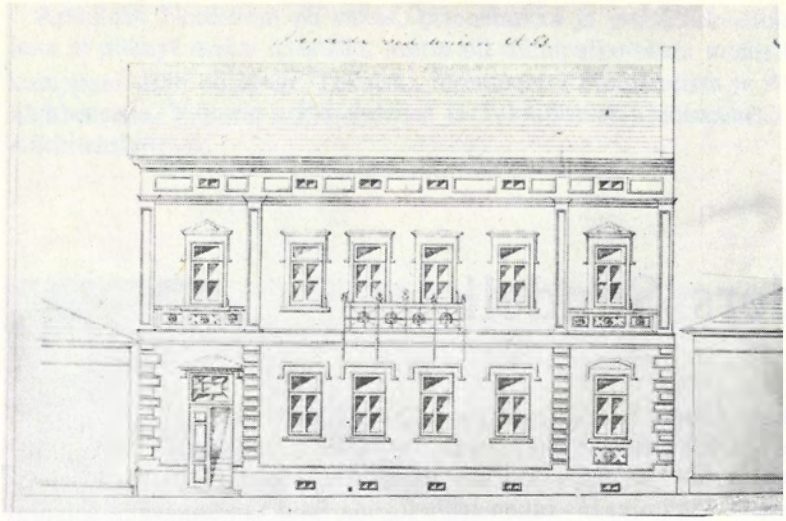

Hovioik.neuvoksetar Löfgrenin talo Linnoitus 126, Teatterik. 3, v. 1874. (Mikkelin Maakunta-arkisto) (42)

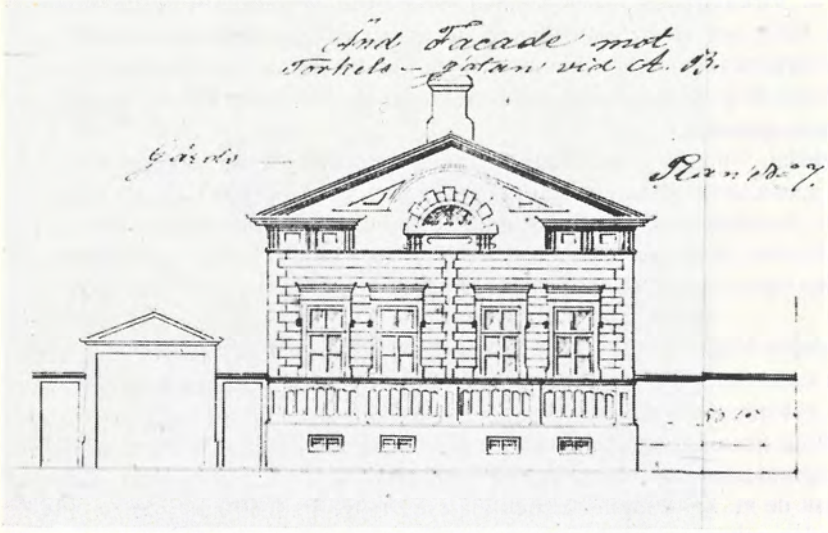

Kauppias J. F. Albrechtin puinen talo, Salakkalahti 7, Torkkelink. 6, v. 1865. (Mikkelin Maakunta-arkisto) (53)

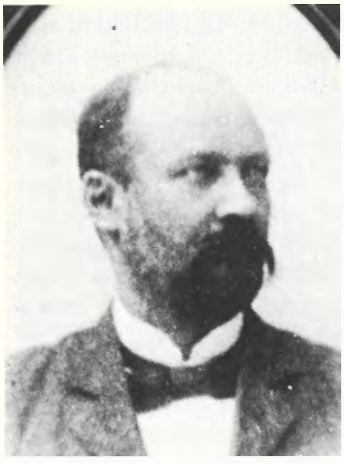

Bruno Gerhard Sohlberg

Arkkitehti **Bruno Gerhard Sohlberg** oli syntynyt Pohjan pitäjässä 24. 9.1862 ja kuoli Paraguayssa 19..? Hänen vanhempansa olivat kontrahtirovasti Herman Fredrik Sohlberg (1813–1881) ja Maria Rosina Richter (1822–1911). Sohlberg meni 1895 Tukholmassa siviiliavioliittoon, mutta vihittiin samana vuonna myös kirkollisesti Asuncionissa Paraguayssa Rachel Kuschakin (s. Haminassa 1865, † nähtävästi Paraguayssa), kauppias H. S. Kuschakin ja Anna Maria Warzabun tyttären kanssa. Heille syntyivät lapset Reha Mercedes (1896–?), Ruth Isolde (1900–1901) ja Tristan Ramon (1901– ?).

Gerhard Sohlberg kävi Tammisaaressa realikoulua ja sitten Turussa teknillistä realikoulua, minkä jälkeen hän toimi yksityisarkkitehtina Viipurissa. Missä hän oli saanut arkkitehtikoulutusta, ei näy olevan selvitettävissä. Vuosina 1895–1902 hän oli arkkitehtina Asuncionissa ja 1902–14 jälleen Viipurissa. V. 1914 alkaen hän toimi kaupunginarkkitehtina Villa Ricassa Paraguayssa.

Viipurin Maistraatin piirustusarkistossa säilyneet piirustukset todistavat, että Sohlberg oli eräinä vuosina ahkerasti toiminut Viipurissa arkkitehtina. Varhaisin hänen laatimansa piirustus on vuodelta 1894 ja koski yksi kerroksista puusta rakennettavaaa asuintaloa Repolanosan tontille 69 Eliaankadun varrelle. Seuraava piirustus ilmaantui 1895 ja tarkoitti kivisten uudisrakennusten rakentamista hänen veljensä Seth Sohlbergin omistamalle tontille 66 Linnoituksen osassa sekä Freesen- että Mustainveljestenkadun puolisille sivuille.

Etelä-Amerikasta palattuaan teki Sohlberg vuosien 1903–07 välillä useita rakennussuunnitelmia, mm. edellä mainitulle Repolan osan tontille 69, jolle

1903 oli tarkoitus rakentaa 3-kerroksinen kivitalo. Se muuttui kuitenkin seuraavana vuonna 4-kerroksiseksi, jollaisena se ilmeisesti heti toteutettiinkin hieman balttilaiseen renesanssityyliin vivahtavana. 1905 valmistui kaksi toteutumattomaksi jäänyttä sommitelmaa, kirkkosaliehdotus omana rakennusosanaan Linnoituksen osan tontille 65 ja kivinen synagoga Aninan-osan tontille 35, välitontti Kullervonkadun eteläsivulla. Seuraavana vuonna hän suunnitteli Ab. Pelikanin suuren 4-kerroksisen asuintalon Aleksanterin- ja Keisarin kadun kulmaan tontille 143. Sen julkisivut ovat hienostunutta hieman jugendin tuntuista uusrenesanssia. Edelleen kohosi 1907 Katariinan- sekä Piispankadun kulmaan Ab. Örnenin 4-kerroksinen kivitalo, edellisiä enemmänkin jugendiin vivahtava rakennus. Vielä on piirustukset 1-kerroksista kivistä elokuvateatteria varten Rautatienkadulle Repolan tontille 108 (1907).

Sohlbergin perhe viipyi vielä tämän jälkeen 7 vuotta Viipurissa. Mitä perhen pää, arkkitehti, sinä aikana teki, on tuntematonta. Aikaisemmin hän osallistui Viipurin Teknillisen klubin toimintaan, pitäen 1903 siellä esitelmän rakennustavoista Etelä-Amerikassa ja 1905 korkkilevyjen käytöstä välipohjissa. Tiedot loppuvat tähän.

Ab. Pelikan, asuintalo, Linnoitus 143, Keisarink. 36, v. 1906.

Ab. Akilles, asuintalo, Repola 69, Pietarink. 16, v. 1904, kulman tornilla alkuaan kupolipääte. (74)

Ab. Örnen, asuin- ja liiketalo, Linnoitus 10, Katariinank. 4, v. 1907. (10)

Seth Sohlbergin varastorakennus, Linnoitus 66, Mustainvelj. k. 10, v. 1895.(Mikkelin Maakunta-arkisto) (140)

Ab. Örnen, julkisivun yksityiskohta.

Aune Tuulikki Suonivaara–Löyskä

Arkkitehti **Tuulikki Suonivaara–Löyskä** syntyi Tampereella 5.6.1903. Hänen vanhempansa olivat dipl. insinööri Kaarlo Wilhelm Suonivaara (1874–1937) ja Hanna Johansson (1876–1942). Hän avioitui 1930 arkkitehti Väinö Johannes Löyskän (1898-) kanssa, jonka vanhemmat olivat rakennusmestari Eljas Löyskä (1866–1932) ja Xenia Matilda Vesterinen (1878–1929). Avioliitto on lapseton.

Tuulikki Suonivaara-Löyskä tuli ylioppilaaksi Viipurin suomalaisesta yhteiskoulusta 1921 ja valmistui arkkitehdiksi Suomen Teknillisestä korkeakoulusta 1927. Opintojaan täydentääkseen hän teki ulkomaanmatkan 1926–27 Viroon, Saksaan, Ruotsiin ja Tanskaan sekä erikseen Latviaan, Liettuaan, Puolaan, Tšekkoslovakiaan, Unkariin ja Itävaltaan. Ollessaan Viipurin sosialilautakunnan jäsenenä hän joutui sen myöntämän apurahan turvin tekemään matkan 1939 Tukholmaan ja Göteborgiin tutkiakseen siellä perheasuntojen ratkaisutapoja kerrostaloissa. Sota keskeytti tutkimuksen.

Valmistuttuaan arkkitehdiksi Suonivaara–Löyskä oli ensin piirtäjänä arkkit. Toivo Paatelan toimistossa Helsingissä ja sitten arkkit. Jalmari Lankisella Viipurissa, mutta v. 1930 alkaen hänellä oli vuoteen 1968 asti oma arkkitehtitoimisto yhdessä miehensä kanssa. Yksityisen arkkitehtitoimintansa ohella hän oli 1928–39 Viipurin Teollisuuskoulun huoneenrakennusosastolla tuntiopettajana ja Jatkosodan aikana 1943–44 toimistoarkkitehtina Viipurin kaupungin kiinteistöosaston asemakaavaosastolla. Karjalan menetyksen jälkeen hänestä tuli 1945 Oulun Teknillisen koulun huoneenrakennusopin tilapäinen lehtori, mutta siirtyi jo seuraavana vuonna vastaavaan virkaan Lap-

peenrannan Teknilliseen kouluun. Siellä hänet nimitettiin vakinaiseksi lehtoriksi 1957, mistä virasta hän siirtyi eläkkeelle 1970. Välillä 1949–54 hän virkansa ohella toimi Kymen läänin maaseudun rakennustarkastajana.

Tuulikki Suonivaara–Löyskän ja hänen miehensä yhteistyön tuloksina jäi Viipuriin joukko pienempiä rakennuksia ja rakennusten korotuksia, mm. Linnoituksen osan tontille 66 sekä suuri 7-kerroksinen asuinrakennus Repolan tontille 38. Muille paikkakunnille toimisto on rakentanut sitäkin enemmän suurehkoja taloja. Sellaisia ovat mm. Savo-Karjalan Tukkuliike Oy:lle Sortavalaan, Käkisalmeen ja Savonlinnaan tehdyt rakennukset. Tuulikki Suonivaara–Löyskän varsinainen arkkitehtityö on kuitenkin pääosaltaan kohdistunut rakennusteknikkokuntamme kasvattamiseen vuosi toisensa jälkeen. Hän on myös osallistunut kunnalliseen- ja yhdistystoimintaan asuinpaikkakunnillaan. Viipurissa hän oli sosiaalilautakunnan ja Lappeenrannassa julkisivulautakunnan jäsen. Hän kuuluu Suomen Arkkitehtiliittoon ja sen naisjäsenten yhdistykseen Architectaan sekä Lappeenrannan teknilliseen seuraan. Ansiomerkkinä kasvatustyöstään teknillisissä oppilaitoksissa hän on saanut SL 1.*)

*) Arkkitehti Tuulikki Suonivaara-Löyskän suunnittelutyöstä on lisäksi edellä kerrottu hänen puolisoaan Väinö Löyskää koskevan tekstin yhteydessä.

Fredrik Thesleff

Arkkitehti **Fredrik Thesleff** syntyi Viipurissa 17.9.1859 ja kuoli Helsingissä 12.12.1913. Hänen vanhempansa olivat valtioneuvos Fredrik Wilhelm Thesleff (1824–1893) ja Olga Maria Thesleff (1830–1893). Fredrik Thesleff oli naimaton.

Fredrik Thesleff tuli ylioppilaaksi Helsingin ruotsalaisesta realilyseosta 1879 ja valmistui arkkitehdiksi 1884 Suomen Polyteknillisestä opistosta. Opintoaikanaan hän harjoitteli Helsingissä ja Viipurissa piirtäjänä ja muurarina. Arkkitehtitutkinnon suoritettuaan hän työskenteli eri arkkitehtitoimistoissa, mutta lähti samana vuonna opintomatkalle Euroopan maihin. Matka ulottui Saksaan, Ranskaan, Italiaan ja Itävaltaan sekä Venäjälle. Siinä yhteydessä hän jatkoi opintojaan Pariisissa Ecole des beaux artsissa ja Pascalin atelierissä. Kotimaahan palattuaan 1885 hän toimi lukuvuoden 1885–86 rakennuskonstruktion ja piirustuksen opettajana Taideteollisuusyhdistyksen masinistien, työnjohtajien ja rakennusmestarien koulussa. Hänet oli sitä ennen 1884 otettu ylimääräiseksi arkkitehdiksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen. Siellä palvellessaan hänet 1886 määrättiin johtamaan laajennus- ja korjaustöitä Haminan kadettikoulun sekä seuraavana vuonna ensin Kuopion ja sitten Vaasan lääninvankilan rakennuksilla. V. 1887 hänet otettiin aluksi kahdeksi koevuodeksi lehtoriksi Vaasan teollisuuskoulun huoneenrakennusosastolle ja nimitettiin sitten 1889 vakinaiseksi tähän virkaan. Siinä hän toimi, kunnes 1908 siirtyi eläkkeelle. Tunnustukseksi virkansa tunnollisesta hoidosta hänelle myönnettiin briljanttisormus. Välillä 1897–98 hän joutui hoitamaan Vaasan lääninrakennuskonttorin esimiehen virkaa, ja eläkkeelle siirtyessään hänet

1907 valittiin Suomen Teollisuudenharjoittajien, palovakuutusyhtiön teknilliseksi tarkastajaksi.

Arkkit. Thesleff on virassaan ja sen ulkopuolella suunnitellut ja toteuttanut lukuisia rakennuksia sekä puusta että kivestä Helsinkiin, Viipuriin ja Vaasaan. Niihin kuuluu tehtaita, sairaaloita, kouluja, huviloita, suuria yksityisten rakennuttamia kivitaloja ja myös Vaasan maanviljelysnäyttelyn rakennukset. Hänen Viipuriin rakentamistaan rakennuksista tunnetaan uusrenessanssipiirteiset 3–4-kerroksiset talot Linnoituksen osan naapuritonteilla 53 ja 57 (1886). toinen ent. Ruuthin keskiajalta polveutuvan rakennuksen alustalle Vanhan Raatihuoneentorin kulmassa ja toinen Kirkkokadulla vanhan Tuomiokirkon vastapäätä. Samaan tyyliin oli sommiteltu seuraavana vuonna rakennettu 3-kerroksinen kaunis apteekkitalo Punaisenlähteentorin kulmassa (tontti 32 Repolassa), samoin v:lta 1892 peräisin oleva 3-kerroksinen asuintalo Mustainveljestenkadulla (tontti 42) sekä 1897 4-kerroksinen kivitalo Pohjois-Vallikadun kulmassa (tontti 51). Samaan Pohjoismaiseen uusrenessanssiin kuuluva 3-kerroksinen asuintalo rakennettiin 1909 Pohjois-Vallikadun ja Harmaidenveljestenkadun kulmaan (tontti 46). Siinä Thesleff toimi yhteistyössä arkkit. Valter Thomén kanssa. Muita hänen Viipuriin mahdollisesti rakentamiaan taloja ei ole todettavissa. Muualle Suomeen suunnitelluista on erikseen mainittava Vaasan Osakepankin päärakennus (1905).

Arkkit. Thesleff oli saanut aikansa parhaan koulutuksen ja täytti puolestaan hyvin tehtävänsä. Hänen viipurilaiset, joskin harvalukuiset työnsä ovat siitä hyvänä esimerkkinä. Hän osallistui myös arkkitehtikunnan pyrkimyksiin jäsenenä Tekniska föreningen i Finlandissa, jonka alaosastoksi Arkitektklubben perustettiin. Asuinpaikallaan hän oli huomattava henkilö.

Punaisenlähteentorin apteekkitalo, Repola 32, Vaasank. 21, 1887. (112)

Konsuli E. Wolffin talo, Linnoitus 53, Katariinank. 1, v. 1886. (6)

Kerrostalo, Linnoitus 51, Pohjoisvallikatu 11, v. 1897. (7)

Thesleffien talo, Linnoitus 46, Pohjoisvallik. 19, 1909, arkkit. Fr. Thesleff ja V. Thomé, vasemmanpuolinen rakennus arkk. Gyldén. (26)

Thom William Thesleff

Arkkitehti **Thom William Thesleff** syntyi Viipurissa 9.10.1895 ja kuoli 27.12.1961 Vaasassa. Hänen vanhempansa olivat Viipurin kaupunginlääkäri Teodor Thesleff (1854–1899) ja Alice Helena Emilia Hackman (1871–1951). Thom Thesleff meni 1929 naimisiin Kjerstin Sofia Frigrenin (1903–), rehtori Alexander Frigrenin (1862–1934) ja Nanny Gahmbergin (1873–1929) tyttären kanssa. Avioliitto oli lapseton.

Thom Thesleff kävi koulunsa Viipurin ruotsalaisen lyseon realilinjalla ja tuli ylioppilaaksi 1914, ryhtyi opiskelemaan Suomen Teknillisessä korkeakoulussa ja valmistui arkkitehdiksi 1921. Maailmansodan ja Vapausotamme epäsäännölliset ajat pitkittivät opintoja. Hän osallistui Vapaussotaamme.

Valmistuttuaan arkkitehdiksi Thesleff työskenteli aluksi Viipurissa apulaisarkkitehtina kaupungin rakennuskonttorissa huoneenrakennusosastolla 1922–23 sekä arkkit. O–I. Meurmanin toimistossa. Sitten hän siirtyi Helsinkiin arkkit. Oiva Kallion toimistoon aluksi 1924–25 ja myöhemmin 1928, yhteensä lähes vuoden ajaksi, sekä $^1/_2$ vuodeksi arkkit. R. Finnilän apulaiseksi. Välillä hänet kuitenkin oli otettu ylimääräiseksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen maaliskuun alusta 1925 sekä lähetetty $3^1/_2$ kuukaudeksi Oulun Lääninrakennuskonttoriin apulaisarkkitehdiksi ja esimiehen sijaiseksi. Ylihallituksesta tulikin hänelle usean vuoden työpaikka, mutta tämä ensimmäinen aika päättyi jo helmikuussa 1928. Seurasi sitten toiminta Rautatiehallituksen huoneenrakennusosastolla 1928–30 ja paluu Yleisten rakennusten ylihallitukseen huhtikuussa 1931 jälleen ylimääräiseksi, mutta 1935 vakinaiseksi ja 1936 III-luokan arkkitehdiksi. Palvelua Ylihallituksessa ja sen seuraajassa Raken-

nushallituksessa jatkui syyskuun loppuun 1938. Näinä vuosina hänet lähetettiin väliaikaisesti lyhyemmäksi tai pitemmäksi ajaksi eri lääninrakennuskonttoreihin apulaiseksi velvollisena hoitamaan myös niiden esimiehen toimia vakinaisen poissa ollessa. Pisimmän ajan hän oli Oulussa, lyhyet ajat vuosina 1933 ja 1938, mutta jokseenkin yhtäjatkoisesti elokuusta 1933 lokakuuhun 1935. Mikkelissä ja Hämeenlinnassa vastaava tehtävä oli vain lyhytaikainen, mutta Vaasassa lähes vuoden 1935 –36 kestävä. Kevätlukukaudella 1937 hän virkansa ohella oli Ateneumissa Helsingissä opettamassa rakennuspiirustusta. Lopuksi hän asettui vakinaisesti asumaan Vaasaan Teollisuuskoulun huoneenrakennusopin lehtoriksi, missä virassa hän toimi eläkkeelle siirtymiseensä 1953 saakka.

Nuoruusvuosinaan arkkit. Thesleff teki useita opintomatkoja. Hän osallistui 1923 pohjoismaisten arkkitehtien kokoukseen Göteborgissa ja kävi Tanskassa, 1926 hän oli Ruotsissa, mm. Gotlannissa, ja 1929 hän teki laajan matkan Italiaan ja Ranskaan. Ruotsissa hän kävi myös 1936. Karjalassa hän tutki vanhoja herraskartanoita.

Arkkit. Thesleffillä oli omaa yksityistoimintaa Viipurissa sangen vähän. Kuitenkin on mainittava arvokas Hackman-suvun hautakappeli Sorvalin saksalais-ruotsalaisella hautausmaalla (1927). Sen täydentämiseen puuveistoksin osallistui taiteilija Lauri Välke. Lisäksi Thesleff suunnitteli esikaupunkeihin muutamia työväenasuntoja ja etäämmälle Tyrisevän parantolaan lepohallin sekä pari huvilaa. Virkatöinä hän joutui suunnittelemaan rakennuksia eri tahoille Suomeen.

Arkkit. Thesleff kuului useihin yhdistyksiin, mm. Suomen Arkkitehtiliittoon, Tekniska föreningen i Finlandiin, Vaasan Teknilliseen klubiin, Viipurin Arkkitehdit r.y:hyn ja aikanaan suojeluskuntaan. Hän osallistui Vapaussotaan ja Talvisotaan.

Arkkitehti Thom Thesleffin olemukseen kuului ystävällisyys ja siihen liittyi harrastus taiteeseen, musiikkiin ja luonnontieteisiin. Hänet nähtiin mielellään kollegojen ja tuttavien piirissä. - Hänen viimeinen leposijansa on Helsingissä.

Hackman-suvun hautakappeli Sorvalin saksal-ruotsal. hautausmaalla, v. 1927.

Sama kappeli.

Sama kappeli.

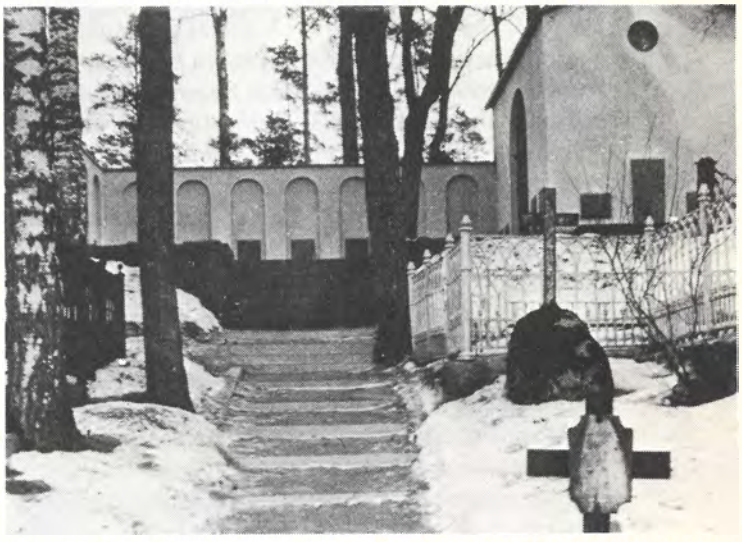

Otto Väinö Vartiovaara

Arkkitehti **Otto Väinö Vartiovaara** (ent. Weckman 1906 saakka) syntyi Jäppilässä 18.11.1878 ja kuoli Helsingissä 8.11.1959. Hänen vanhempansa olivat lääninrovasti William Weckman (1849–1924) ja Mirjam Salome Colliander (1853–1936). Avioliiton hän solmi 1910 Aino Sofia Kamppurin (1887–1959), vääpeli Paavo Kamppurin (1862–1925) ja Sofia Suokkaan (1864–1903) tyttären kanssa. Heille syntyivät lapset Aila – Miettinen (1910–), Meri – Sailo (1911–), Otto William (1913–1933) ja Kauko Kalevi (1919–1943).

Otto Vartiovaara joutui käymään koulunsa Joensuun lyseossa ja tuli ylioppilaaksi 1899 sekä kirjoittautui Suomen Polyteknilliseen opistoon, mistä valmistui arkkitehdiksi 1903. Valmistuttuaan hän työskenteli aluksi nähtävästi Viipurissa arkkit. Schulmanin toimistossa, koska hänen tiedetään osallistuneen Lallukan talon piirustusten laadintaan. Tiedetään myös hänen olleen Rauhan parantolan piirustuksia laatimassa ja suunnitelleen kansakouluja, erään säästöpankin talon, tehdasrakennuksia, yksityistaloja sekä huviloita eri puolille Suomea. Hänen työnantajinaan Viipurissa mainitaan kymmenkunta tunnettua tontinomistajaa *), mutta kun kaikki asiakirjat ja piirustukset ovat jääneet Viipuriin, ei pelkästään heidän nimiensä nojalla saa selvää hänen suunnitelmistaan. Ainoat saatavissa olevat tiedot löytyvät Viipurin Maistraatin piirustuskokoelmasta (Mikkelin Maakunta-arkistossa). Siellä säilytettyjen rakennuspiirustusten perusteella tunnetaan seuraavat arkkit. Vartiovaaran Viipuriin laatimat suunnitelmat:

1908 suunnitelma 2-kerroksista asuinrakennusta varten, yläkerta puusta Brahenkadulle (tontti 117, Pantsarlahti);

1909 4-kerr. jugend-tyylinen asuinrakennus Kalevan osan kulmatontille 18. Suunnitelmasta toteutettiin kuitenkin vain Vilkenkadun puolinen osa;

1922 vähäinen kiviosa kahden puutalon väliin tontille 69 Pantsarlahteen;

1924 kolmas kerros Repolan osan tontille 103 Erkonkadulla tontin 104 rajaan rakennettuun taloon;

1925 2-kerr. kivinen varastorakennus tontille 100 Pantsarlahteen sekä 2-kerr. puinen asuinrakennus Siikaniemen tontille 80 Elisabetinkadun varrelle.

1926 2-kerr. kivinen asuinrakennus Kalevan osan tontin 78 peräkulmaan;

1928 2-kerr. pieni kivirakennus Vahtitorninkadulle tontille 126, missä sille 1937 rakennettiin kolmaskin kerros ja

1929 vähäisiä rakennuslisiä Papulan tontille 37.

Näiden lisäksi hän laati monia piirustuksia esikaupunkitonteille.

Paitsi arkkitehtina Vartiovaara toimi aikanaan myös piirustuksen opettajana Viipurin Taiteenystävien piirustuskoulussa.

Arkkitehti Vartiovaara lienee ollut ihanteiden ihminen, vähän vieras käytännön kovassa maailmassa, missä hän joutui kamppailemaan vaikeissa taloudellisissa oloissa. Hän oli ystävällinen ja auttavainen ihminen, hieman itseironiaan taipuva. Hän oli hyvä laulaja kuuluen aikanaan YL:ään ja sittemmin Viipurin Lauluveikkoihin. Hänen mieliharrastuksiinsa kuului maalaus sekä vesi- että öljyvärein, kirjoittaminen ja kesäkuukausina puutarhanhoito. Arkkitehtityönsä ohella hän harrasti huonekalusommitelmia. Hän oli jäsenenä Viipurin Teknillisessä klubissa ja Viipurin Arkkitehdit r.y:ssä.

Kuten enimmät viipurilaiset joutui Vartiovaara vanhana menettämään kotinsa ja siirtymään kotikaupungistaan vieraaseen ympäristöön, mikä raskautti hänen elämänsä loppuvuosia. – Hänet on haudattu Helsinkiin.

*) Emil Tanninen, Enok Pusa, Toivo Tirkkonen, Mikael Jensen, Olof Alfthan, Arvo Puustinen, William Otsakorpi, Kaarlo Massinen, Emil Hämäläinen, E. Himanen ja V. A. Virkki.

F. Vanhasen kerrostalo Wilkenk. 17 v. 1909. (125)

Juhani Oskari Vihtori Viiste (ent. Vikstedt)

Arkkitehti **Juhani Oskari Vihtori Viiste** syntyi Käkisalmessa 20.4.1890 ja kuoli Helsingissä 29.12.1949. Hänen vanhempansa olivat vaivaistalon johtaja Nikolai Frans Oskar Wikstedt (1861–1896) ja Matilda Charlotta Lindberg (1862–1921). Hän avioitui 1926 Antonia (Nina) Belavinin (1905–1946), eversti Pjotr Belavinin ja Alida Krumpmanin tyttären kanssa sekä tämän kuoltua 1949 Anna Louise Strandbergin (1897–) kanssa. Edellisestä avioliitosta syntyivät tyttäret Aune Alida Matilda – Suomalainen (1927–), Riitta Ilona Elisabet – Nevala (1934–) ja Viena Marja Marianna (1942–47).

Juhani Vikstedt tuli ylioppilaaksi Viipurin suomalaisesta realilyseosta 1908 ja opiskeli Suomen Teknillisessä korkeakoulussa valmistuen arkkitehdiksi 1915. Opintojaan täydentääkseen hän teki ulkomaanmatkoja eri vuosina Tanskaan, Saksaan, Ruotsiin sekä Englantiin, Kanadaan, Meksikoon, Kuubaan, Espanjaan ja Viroon sekä Latviaan. Valmistuttuaan hän ryhtyi heti työskentelemään yksityisarkkitehtina Viipurissa ja toimi samalla piirustus- ja sommitteluopin opettajana Viipurin Taiteenystävien piirustuskoulussa (1916–22) sekä myös opettajana Viipurin Poikainammattikoulussa (1916–17) ja Ylemmässä käsityöläiskoulussa (1916–19). V. 1924 hän hakeutui apulaisarkkitehdiksi Viipurin Lääninrakennuskonttoriin, jossa toimi v. 1929 saakka. Tämän jälkeen hän edelleen piti omaa toimistoa ja ehti vielä 1944 olla Käkisalmen kaupunginarkkitehtina. Lopuksi hän oli ylimääräisenä arkkitehtina Rautatiehallituksessa v. 1947 alkaen kuolemaansa saakka.

Virkatoimistaan huolimatta arkkit. Viiste ehti suunnitella ja toteuttaa lukuisia rakennuksia. Ensimmäisiä olivat Liimatan ja Suvantolan kartanoiden

rakennusten uusiminen 1916 sekä Hansa Oy:n toimitalon ja Pamausseuran talon uusinta (tontit 98 Repola ja 5 Salakkalahti). Näistä varsinkin Hansa Oy:n 1-kerroksinen puutalo viistoasennossa Äyräpäänkadun varrella sai erittäin onnistuneen julkisivuratkaisun pilastereineen. Seurasi sitten konsuli K. Aapron huvila Horttanassa sekä ent. Komentajatalon uusiminen Vahtitorninkadulla n:o 112 tuomiokapitulin tyyssijaksi ja piispan asunnoksi (1925). Mutkikkaan talon uuteen tehtävään muuttamisen Viiste sai taitavasti ratkaistuksi ja historialliseen kaupunginosaan sopeutetuksi. Samoin hän tyylillisesti yhdisti Karjaportinkatu 10:ssä (tontti 47) klassistisen 2-kerroksisen asuintalon arkkit. Ullbergin naapuritontille rakentamaan maksiinirakennukseen (1928). Suljetun kilpailun nojalla Viiste sitten sai tehtäväkseen julkisivun laatimisen Savo-Karjalan Osakepankin uudisrakennukseen (Salakkalahti, tontti 16), johon arkkit. Uotila oli laatinut pohjapiirustukset. Arvokas solakoin pilasterein koristettu tiilikivijulkisivu teki rakennuksen edustavaksi ja olisi voinut tulevaisuudessa yhtenäistää katunäkymän, jos arkkit. Ullbergin Torkkelinkadun kulmatalon ja tämän väliin olisi rakennettu uusi tiilipintainen kerrostalo. Pankkitalo valmistui yhteistyönä 1929. Sen toimistosalia koristivat taiteilija Bruno Tuukkasen maalaukset. Vaatimattomampi, mutta suurempi työ oli Asunto-oy. Jyrkännousun rakennus (Kaleva 10, 1931). Barokkipäätyisenä se tuli hallitsevaksi jyrkällä paikallaan ja sai taitelija Lauri Välkkeen muovaamat medaljongit koristeekseen. Kauemmas kaakkoon kohosi Kannaksentien varrelle Asunto-oy. Pyöräsuon 2-kerroksinen 82 m pituinen kivitalo (1923), ja 1929 hän suunnitteli rakennukset Asunto-oy. Airalle ja Kodille. Erittäin vaativa työ oli Viipurin Historiallisen museon huonetilojen täydellinen uudelleen järjestely (1932) tarkoitustaan paremmin vastaaviksi arkkit. J. B. Blomkvistin suunnittelemien julkisivujen taakse (Linnoitus, tontti 1). Vielä sisältyi Viisteen Viipurille antamaan työpanokseen Kreikkalaiskatolisen seurakunnan talon julkisivun täydellinen uusiminen (1936) muun korjaustyön yhteydessä. Arkkit. E. Dipplellin punatiilinen, romanttinen renessanssijulkisivu muuttui rapatuksi 20-luvun betoniklassismia henkiväksi fasadiksi. Paitsi mainittuja Viiste joutui rakentamaan Viipuriin eräitä muitakin vähempimerkityksellisiä asuintaloja. Niitä olivat mm. Oy. Honkalan puutalot Havin metsikössä, 7 rakennusta (1921). Pantsarlahdenpuiston päätteenä olevilla tonteilla 57 ja 58 hän yhdisti kaksi vanhaa puutaloa sangen viehättävällä tavalla yhteiseksi kokonaisuudeksi.

Muualle Suomeen Viiste rakensi useita merkittäviä rakennuksia. Niistä on erityisesti mainittava kreikkalaiskatolisen kirkkokunnan hallintorakennus Sortavalassa, Haminan kauppahalli ja Joensuun siunauskappeli. Aivan kunnioitettava on Viisteen työ vanhojen kirkkojemme uusimisessa. Kaikkiaan hän restauroi 15 kirkkoa käyttäen useissa avustajanaan taiteilija Lauri Välkettä.

Viiste seurasi aikansa makusuuntia ns. funktionalismiin kuitenkaan kiintymättä. Ornamentiikka kuului hänen luonteeseensa. Siitä oli näytteitä hänen huonekalusuunnittelussaan (Viipurilaisen osakunnan ja Teknillisen korkea-

koulun ylioppilaskunnan huoneistoissa) sekä monissa julkisivuissa ja huonesisustuksissa. Hän suunnitteli myös hautapatsaita, lippuja, adresseja ym. Iloisuus ja vilkkaus olivat hänelle ominaisia, mutta eräät vastoinkäymiset tekivät hänet myös katkeraksi niiden otaksuttuja aikaansaajia kohtaan. Vanhoille tovereilleen hän sen sijaan oli uskollinen.

Viiste osallistui tehokkaasti yhteiskunnalliseen elämään. Hänet valittiin kahdesti Viipurin kaupunginvaltuustoon (1920–26 ja 1932–33), ja hän oli mm. tarmokkaasti ajamassa päätökseen asemakaava-arkkitehdin viran perustamista kaupunkiin. Viipurin Teknillisessä klubissa hän oli innokas jäsen, kuului sen johtokuntaan 1920–30 ja tuli sen kunniajäseneksi 1945. Hän kuului Suomen Arkkitehtiliiton perustaviin jäseniin, oli jäsen Suomalaisten Teknikkojen seurassa, aiemmin Tekniska Föreningen i Finlandissa, Viipurin Arkkitehdit ry:ssä, Viipurin Taiteenystävissä, Suomen Muinaismuistoyhdistyksessä, Viipurin Historiallisen museon ja Viipurin Kaupunginkirjaston johtokunnissa sekä ylioppilaana ahkerasti mukana Teknillisen korkeakoulun ylioppilasyhdistyksessä saaden siltä kultaisen ansiomerkin. Hän kuului aikanaan Viipurin suojeluskuntaan. Hän toimi myös Viipurin Raastuvanoikeuden edustajana useissa pakkolunastuslautakunnissa 1929–39.

Arkkit. Viisteen harrastuksiin kuului akvarellimaalaus, matkailu, valokuvaus ja vanhojen arkistojen tutkimus.

Arkkitehti Viiste oli ahkera kirjoittaja ja tutkija. Hän julkaisi sanoma- sekä aikakauslehdissä lukuisia kirjoituksia. Viipurin Teknillisen klubin 25-vuotisjuhlajulkaisuun hän kirjoitti ansiokkaan selostuksen viipurilaisesta rakennustaiteesta 1895–1920 sekä itä-suomalaisista herraskartanoista. Edellinen niistä sai jatkoa Arkkitehti-lehdessä vuosien 1918–28 osalta (1928) ja samassa lehdessä oli mm. artikkeli meksikolaisista muinaisjäännöksistä 1924) sekä Kaakkois-Suomen kaupungeista (1940 ja 1941). Hän osallistui C. L. Engelille omistetun muistojulkaisun kirjoittamiseen ja kirjoitti kaupunkeja koskevan osan teokseen Det Svenska Finland. Hänen julkaisutoimintansa arvokkaimmat tuotteet ovat kuitenkin hänen runsaan kuvamateriaalin sisältävät teoksensa Suomen kaupunkien vanhaa rakennustaidetta (1926) ja Viihtyisä vanha Viipuri (1943, 1945 ja 1848), jälkimmäinen aarreaitta Viipurin tutkijoille, hänen tutkijanharrastuksensa parhaita näytteitä. Niillä hän on pystyttänyt mitä arvokkaimman muistomerkin rakastamalleen kotikaupungille.

Arkkitehti Viiste oli sydänjuurillaan Viipuriin kiintynyt, mutta hautansa hän joutui saamaan Helsinkiin vihollisen vietyä Viipurin.

As. Oy. Jyrkännousu, Kaleva 10, Suonionk. 15, v. 1929–31. (73)

Savo-Karjalan Osakepankki, Salakkalahti 16, Karjalank. 14, v. 1929, pankkisali, arkk. J. Viiste ja P. Uotila.

Tuomiokapitulin talo, Linnoitus, Vahtitornink. 22, arkk. Viisteen uusima, v. 1925. (38)

Omaisten hautamerkki Ristimäen saksal-ruotsal. hautausmaalla, v. 1936.

Sama rakennus ulkoa. (57)

Oy. Hansan toimitalo, Repola 98, Äyräpäänk. 11, v. 1918, arkk. J. Viisteen ja V. Kolhon uusimana (71)

Asuinrakennus Liimatan kartanolla, n. v. 1918.

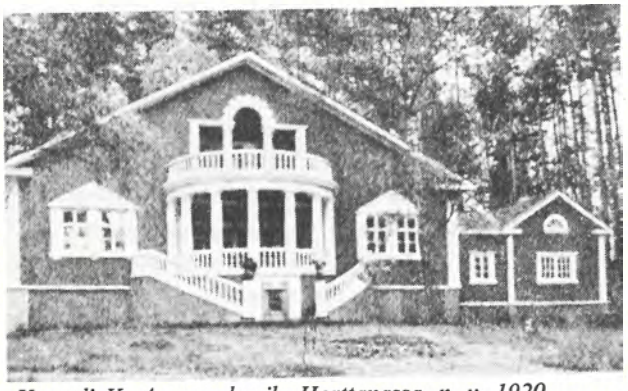

Konsuli K. Aapron huvila Horttanassa, n. v. 1920.

MUIDEN PAIKKAKUNTIEN ARKKITEHDIT

Viipurin arkkitehtien työ oli antanut kaupungille luonteenomaisia piirteitä, omaa viipurilaisuutta, mutta samalla on myönnettävä, että monet arkkitehdit, jotka eivät olleet paikkakuntalaisia, rakensivat sinne taloja, jotka saattoivat sangen merkittävästi vaikuttaa siihen mielikuvaan, minkä niin hyvin asukkaat kuin siellä kävijät kaupungista saivat. Lienee siten paikallaan sisällyttää tähän tutkimukseen lyhyt maininta eräistä sellaisista rakennuksista ja niiden suunnittelijoista, joiden työt vaikuttavasti näkyivät Viipurin kaupunkikuvassa.

Linnan suunnittelijoista ei tietoja ole jäänyt historian lehdille, yhtä vähän kuin keskiaikaisten kirkkojen ja luostareiden rakentajistakaan, mutta edellä on jo kerrottu ensimmäisistä tunnetuista, vanhan raatihuoneen ja Pyöreän Tornin suunnittelijoista sekä muutamasta tilapäisesti Viipurissa vierailleesta rakentajasta. Arkkitehtien nimet ilmaantuvat sitten 1700-luvun lopussa aikakirjoihin. Sen ajan huomattavista, tuntemattomien suunnittelijoiden töistä on mainittava Käskynhaltijan palatsi eli Hovioikeuden talo, joka muodosti kehystä Uudelle Raatihuoneentorille. Kehyksen täydennykseksi rakensi sitten yli-intendentti **E.B. Lohrman** Hovioikeuden presidentille virka-asunnon viereiselle tontille 131 v. 1845-47 ja sen taakse Ruotsalaisen lyseon talon ennen v. 1854.

Hovioikeuden presidentin palatsin ohella sulki Uuden Raatihuoneentorin ylänurkkaa Seurahuoneen jalopiirteinen klassistinen rakennus, jota valitettavasti ei enää Viipurissa ole. Se oli etevän arkkitehti **A.F. Granstedtin,** Engelin työkumppanin 1832 suunnittelema. Hän oli myös suunnitellut Viipurin teatteritalon, mutta hänen kynänsä jäljet hävisivät siitä myöhempien vuosikymmenien aikana tehtyjen lukuisten lisärakennus- ja uudistustöiden yhteydessä. **Engelin** kätten töitä jäi Viipuriin kolmeen paikkaan. Ensiksi hän joutui uudelleenrakentamaan vanhan Mustainveljesten kirkon palon jälkeen 1823 ja viisi vuotta myöhemmin rakentamaan kaupungille puisen paloasemarakennuksen Paraatikentän lounaissivulle, missä se tuhoutui sodan aikana palossa. Kolmantena oli Monrepoon kartanopuiston portti. Kyseisen kartanon päärakennus on italialaisen arkkitehti Martinellin käsialaa ennen v. 1820.

Uusi Raatihuoneentori sai kaakkoiskehyksensä vasta, kun sinne rakennettiin kaksi venäläistä koulua, jotka sitten joutuivat Suomalaisen realilyseon ja Maanviljelyslyseon käyttöön. Samaan kortteliin Aleksanterin- ja Katariinankadun kulmaan tuli venäläinen tyttökoulu.

Toinen aukio, jolle ulkopuoliset arkkitehdit ovat antaneet kasvot, on rautatieaseman aukio. Sitä hallitsi **Gesellius-Saarisen** suunnittelema monumentaalinen asemarakennus, jonka rakentamisen yhteistyön hajottua hoiti Gesellius. Se valmistui 1913. Sitä vastapäätä sijoittui arkkit. **Armas Lindgrenin** julkisivuiltaan sommittelema Oikos eli Pietisen talon nimellä paremminkin tunnettu mahtava asuin- ja liikerakennus korostamaan Aleksanterin kadun alkupäätä. Rakennuksen muu suunnittelu oli **B. Jungin** ja **O. Bomansonin** työtä.

Aukionsa ulkonäköön suuresti vaikuttava, vaikka ympäristöön huonosti soveltuava, oli arkkit. **W. Aspelinin** 1900 Kauppatorin varrelle rakentama Pohjoismaiden yhdyspankin komea päätoimistorakennus, ja hallitsevana kohosi Aleksanterin- ja Koulukadun kulmassa arkkit. **F.A. Sjöströmin** suuri, hienoa renessanssia edustava Keskuskansakoulu. Torkkelin puiston päinvastaisessa päässä pystytti prof. Gustaf Nyström Kauppatorin kulmaan 1910 pohjoismaista tiiliarkkitehtuuria edustavan Suomen Pankin toimitalon ja 1901 saman Torikadun varrelle Paraatikentän kohdalle Yhdyspankin hienoa renessanssia huokuvan kaksikerroksisen rakennuksen.

Torkkelinkadun varrelle rakensivat helsinkiläiset arkkitehdit kaksikin huomattavaa rakennusta. Aikaisempi oli Kansallis-Osake-Pankin toimitalo, jonka suunnittelivat arkkitehdit **Usko Nyström, Petrelius & Penttilä**. Se rakennettiin 1901 ja sai koristeellisen vuolukivifasadin. Toinen, Suomen Yhdyspankin uusi monikerroksinen asuin- ja liiketalo Punaisenlähteentorin kulmassa oli arkkitehti **Oiva Kallion** käsialaa ja tuli valmiiksi 1937, vain vähän ennen viime sotiamme.

Salakkalahden osaan rakensi Savo-Karjalan Tukkuliike samoin Viipurin viimeisinä vuosina suuren toimi- ja varastorakennuksen Kurjen- ja Salakkalahdenkadun kulmaan, suunnittelijana 1937 arkkitehti **Toivo Paatela.** Pantsarlahden osaan tuli niin ikään myöhäisvaiheessa arkkit. **Ole Gripenbergin** piirtämänä 7-kerroksinen asuintalo Vaasan- ja Linnankadun kulmaan, ja satamaan kohosivat Karjalankadun kahta puolta SOK:n ja OTK:n suuret myllyrakennukset, edellinen arkkit. **Erkki Huttusen** sekä jälkimmäinen arkkit. **Georg Jägerroosin** ja **Aarne Sarvelan** käsialaa.

Viimeisenä Viipurin keskeisiin kaupunginosiin nousseena huomattavana rakennuksena on mainittava arkkit. **Olli Pöyryn** suunnittelema todellinen tornirakennus, johon tuli peräti 10 kerrosta. Se kohosi Kannaksenkadun varteen kolmiomaiselle tontille 54, joka syntyi, kun Myllymäen aukiolta avattiin katu Kannaksenkadulle. Tähän alettiin 1939 rakentaa Vakuutusyhtiö Karjalan mahtavaa toimitaloa, mutta Talvisodan syttyminen ja Moskovan rauha keskeyttivät rakennustyön, joka oli ehtinyt vesikattoon. Jatkosodan aikana rakennus tehtiin valmiiksi jäädäkseen uudelleen venäläisten käsiin.

Erillään Viipurin keskeisistä osista sijaitsi Neitsytnimellä Sotilassairaala. Sille järjestyi asemakaavan muutoksella kyllin laaja yhtenäinen tontti Saunalahden rantatörmällä maisemaa hallitsevalle paikalle. Sinne Puolustus-

ministeriö rakensi 1932 uuden upean sairaalan, jonka julkisivua Suomen Leijonavaakunat hallitsivat. Sen suunnittelijoina mainitaan Puolustusministeriön rakennustoimiston päällikkö arkkit. **Torsten Elovaara** ja arkkitehdit **Elsi Borg** sekä **Olavi Sahlbom.**

Kaikkein huomattavin toispaikkakuntalaisten arkkitehtien töistä Viipurissa on kuitenkin akateemikko **Alvar Aallon** 1935 suunnittelema Kaupunginkirjasto Torkkelin puistossa. Yhtenä hänen kaikkein loistavimmista luomuksistaan se on tullut kuuluisaksi kaikkialla läntisen kulttuurin ja sen vaikutuksen piirissä ja koko maailman arkkitehtien keskuudessa. Viipurissa se oli mitä kiintoisin arvonsa säilyttävä rakennusmonumentti viehättävässä puistoympäristössään ja merkitsi kulttuuritahdon voimakasta ilmaisua yhteiskunnassa.

Näin osallistuivat toispaikkakuntaiset arkkitehditkin varsin huomattavasti Viipurin rakennustaiteellisen kokonaiskuvan luomiseen.

Kaupunginkirjasto, Torkkelin Puisto, arkk.prof. A. Aalto, v. 1935. (86)

Ns. Mendtin talo, P. Annan tori, Hiekanportink. 2, arkk. intendentti E. B. Lohrman. (1)

Monrepoon kartanopuiston portti, arkk. intendentti C. L. Engel.

Keskuskansakoulu, Linnoitus 164, Kouluk. 3, arkk. F. A. Sjöström, v. 1886. (99)

Pohjoismaiden Osakepankin päätoimiston talo, Kauppatori, Linnoitus 41, Torikatu 6, arkk. W. Aspelin, v. 1900. (33)

Ns. Rautatien apteekin talo, Repola 107, Rautatienk. 3, arkk. Grahn, Hedman & Wasastjerna avustajana arkk. G. Lindberg, v. 1901. (68)

Suomen Pankin toimitalo, Salakkalahti 1, Torkkelink. 2, arkk.prof. G. Nyström, v. 1910. (49)

Oy. Oikos, ns. Pietisen talo, Repola 8, Kolmikulma 1, arkk. B. Jung & O. Bomanson, julkisivut arkk. A. Lindgren, v. 1908. (70)

Viipurin Rautatieasema, arkk. H. Gesellius ja E. Saarinen, v. 1913. (64)

Kansallis-Osake-Pankin talo, Salakkalahti 12, Torkkelink. 8, arkk. U. Nyström, Petrelius & Penttilä, v. 1901. (54)

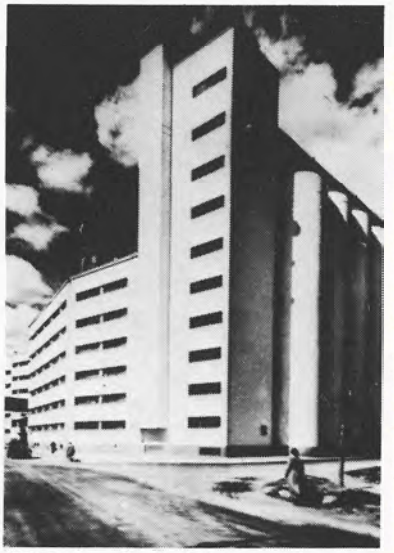

SOK:n mylly ja leipomo, Linnoitus 182, Pontuksenk. 3, arkk. E. Huttunen, v. 1932. (98)

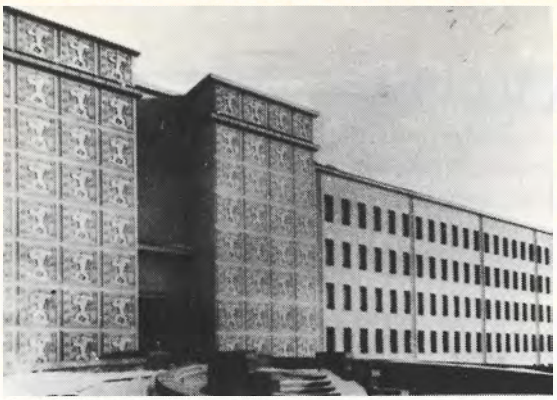

Sotilassairaala, Neitsytniemi, Palotori, arkk. Elsi Borg ja O. Sahlbom, yli-arkk. T. Elovaaran johdossa, v. 1932.

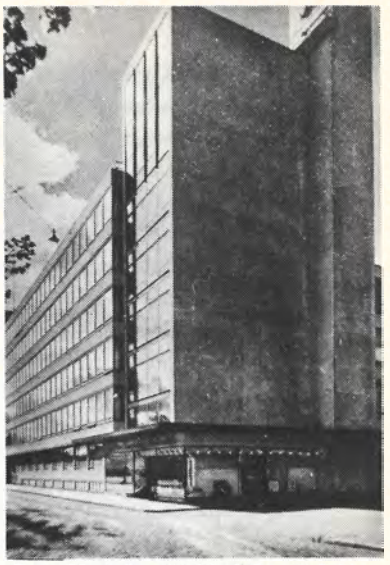

Savo-Karjalan Tukkuliike, Salakkalahti 9, Salakkalahdenk. 5, arkk. T. Paatela, v. 1937. (52)

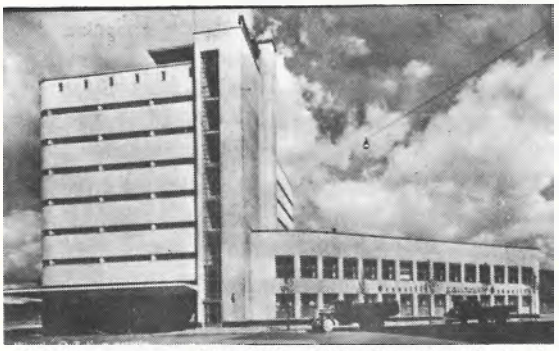

OTK:n varasto, Linnoitus 195, Pontuksenkatu 1, arkk. G. Jägerroos ja A. Sarvela, v. 1937. (145)

Vakuutusyhtiö Karjalan toimitalo, Repola 54, Kannaksenk. 7, arkk. O. Pöyry, v. 1939. (105)

Pohjoismaiden Yhdyspankin talo, Repola 31, Torkkelink. 20, arkk. O. Kallio, v. 1937. (85)

TYÖN SAAVUTUKSET

Viipurin arkkitehtien työpanosta on edellä tarkasteltu pääasiassa vain ulkonaiselta, lähinnä taiteelliselta kannalta ja rakennustehtävien lukumäärän mukaan. Esitetyistä henkilökuvauksista saattanee todeta, että Viipurin arkkitehtien työ kotikaupunkinsa kasvojen muotoutumiseen on ollut näkyvää ja arvokasta. He ovat kukin pyrkineet seuraamaan aikaansa ja työllään palvelemaan yhdyskuntaansa, sen asukkaita ja näiden toimintaa. Ilmeisesti heidän työnsä tulokset ovat myös saaneet kaupunkilaisten tunnustuksen.

Rakennus on kokonaisuus, ei vain julkisvu, vaan myös sen taakse kätkeytyvät tilat, joiden tulee täyttää käytännön vaatimukset, tarjota asukkaille viihtyisät kodit ja toiminnalle sopivat huonetilat, sellaiset, joiden koko, muoto ja ryhmittyminen luontevasti sopeutuvat rakennuksen sisällä elettävään elämään. Mutta hyvässä rakennustaiteessa kaiken tulee olla sopusuhtaista orgaanista ja kauneuden leimaamaa. Saman hengen tulee vallita sekä ulko- että sisäpuolella, ja sen pitäisi valautua rakennuksessa kävijäänkin. Lisäksi tulisi jokaisen rakennuksen sopeutua yhdyskunnan kokonaisuuteen, ympäristöönsä ja naapureihinsa aiheuttamatta riitasointuja kaupunkinäkymiin tai ympäröivään luontoon. Talo yhdyskunnassa on sen yksi rakennuskivi.

Voidaan todeta, että Viipurissa toimineiden, kuten muidenkin arkkitehtien halu palvella ja seurata aikaansa on johtanut varsin näkyvästi kulloistenkin tyylivirtausten omaksumiseen ja muodin seuraamiseen. Näissä puitteissa he ovat rakennuksen sommitteluun kuitenkin sovittaneet omia piirteitään, minkä välityksellä kaupunkinäkymiin ilmaantuu tervetullutta vaihtelua. Heidän työnsä tulos ei kuitenkaan ole vain heidän omista ajatuksistaan riippuvaa, sillä rakennus on hyödyke, jonka käyttö ja rakennuttajan asettamat ehdot vaikuttavat näkyvästi tulokseen. Taloudellisuuden vaatimukset, joita tietenkään ei sovi syrjäyttää, ovat voineet johtaa ratkaisuihin, jotka eivät ole parhaita. Arkkitehti ei ole pystynyt esittämään tilaajilleen vaihtoehtoa, joka olisi johtanut parempaan rakentamiseen, ehkei hän aina tullut sitä riittävästi yrittäneeksi. Tämä on erityisesti jättänyt joitakin haitallisia jälkiä Viipurin vanhaan historialliseen, ja sellaisena olemukseltaan arkaan kaupunginosaan.

Ent. Linnoituksen osa oli vielä 1880-luvulla sangen tasarakenteinen ja sopusuhtainen. Siinä oli vallitsevana jokseenkin täydellisesti samantyylinen kaksikeroksinen rakennustapa. Kun sinne sitten teollistumisen alkessa ja "suuren maailman" muotia seuraten alettiin rakentaa neli- ja viisikerroksisia raken-

nuksia uusrenessanssin henkeen, kuten Napeleon III:n Pariisissa ja meillä pääkaupungissa, särkyi kokonaisuus. Paikoin syntyi kuitenkin hyväksyttäviä ratkaisuja, kuten esim. Vahtitorninkadulla, jonka koillissivulle Mustainveljestenkadulta luoteeseen rakentui yhtäjaksoinen, melko samantyylinen ja tasakorkuinen rakennusrintama, eräänlainen valli, joka korosti kaupunkiniemen kallioharjannetta ja muodosti taustan merenpuolisille matalammille rakennuksille. Se tarjosi maisemalle vaikuttavan kaupunkisiluetin Viipuria katsottaessa mereltä käsin.

Linnankadun lounaissivulla tulos jäi rikkonaiseksi, ja valitettavaa on, että Pyöreä Torni sai taustakseen korkean, naapuruston tyylistä poikkevan rakennusmöhkäleen. Olipa sen suunnittelija, joka ei ollut viipurilainen eikä tajunnut kaupungin henkeä, päinvastoin esittänyt toivomuksensa Pyöreän Tornin hävittämisestä. Onneksi tällaista vahinkoa ei tehty. Sen sijaan tämän kolossin myöhempi jatko naapuritontilla pitkin Torikatua sopeutui eri tyylivirtauksistaan huolimatta hyvin maisemaan. Samoin Kauppatorin varrelle kohonneet kauppahalli ja Suomen Pankin talo olivat hyviä "viipurilaisia".

Uusissa kaupunginosissa Salakkalahdella, Repolassa ja Kalevassa monikerroksinen rakennustapa oli oikeutettua ja olisi johtanut erityylisyyksistään huolimatta varsin sopusuhtaisiin näkymiin, jos kaupunkimme olisi saanut jatkaa normaalia elämäänsä ja säästyä sodilta. Kadut olisivat matalien puurakennusten hävittyä vähitellen rakentuneet saman mittakaavan mukaisiksi. Tällaista toivottua yhtenäisyyttä emme saaneet nähdä näissä kaupunginosissa, sillä Viipurin rakentaminen sen keskeisissä osissa jäi vähäiseksi. Esikaupungit kasvoivat, mutta pientalojen merkeissä. Keskustaan sitä vastoin nousi vain kolmattakymmentä kerrostaloa 1930-luvun puoliväliin mennessä itsenäisyytemme aikana. Aivan viimeisinä vuosina alkoi rakennustoiminta kuitenkin vilkastua erityisesti Pantsarlahdessa, jonne valmistui jo useampia 6–7-kerroksisia "tornitalojakin", joskin muutamat kuitenkin juuri ja juuri saatiin valmiiksi.

Verrattuna siihen, mitä nyt kahtena viimeisenä vuosikymmenenä monessa muussa kaupungissamme on tapahtunut, säilyi Viipuri jokseenkin sopusuhtaisena. Rakentamista oli hidastanut toipuminen Vapaussodasta ja 1930-luvun alun lamakausi.

Viipuri saattoi olla onnellinen siitä, että siellä oli, tosin vähälukuisesti, mutta oloihimme nähden silloin riittävästi, arkkitehteja, kun vielä suuri määrä kaupunkejamme oli heitä kokonaan vailla. Erityisesti oli onnellista, että Viipurin arkkitehtien joukossa oli sellaisia, jotka koko sydämellään olivat kotikaupunkiinsa kiintyneitä ja sen historiallista perinnettä kunnioittavia. Kaupungissa aluksi ainoana toiminut kuvernementin arkkitehti oli saanut seuraajia, jotka tajusivat kulttuurin rakentuvan vain edellisten polvien ylöspäin pyrkineelle työlle ja tunsivat velvoituksen sen jatkamiseen.

Kunniaa heidän työlleen!

KÄYTETTYJÄ LÄHTEITÄ

Ruuth, J. W.: Wiipurin kaupungin historia, Viipuri 1908.
Ruuth, J. W. ja Kuujo, Erkki: Viipurin kaupungin historia III, Lappeenranta 1975.
Eimer, Gerhard: Die Stadtplanug im schwedischen Ostseereich 1600–1715, Lund 1961.
Gardberg, C.J.: Med murslev och timmerbila (särtryck ur "Med byggare i 800 år".), Helsingofors 1957.
Suomen Rakennushallinto, Helsinki 1967.
Ansioluetteloita Rakennushallituksen arkistosta.
Matrikkeli sisältävä elämäkerrallisia tietoja Teknillisen realikoulun, Helsingin Polyteknillisen koulun ja Suomen Polyteknillisen Opiston opettajista ja oppilaista 1849–1897, 1899, Kotka 1899, 1902.
Heiniö, Sulo: Polyteknillisen Opiston Nimikirja 1898–1908, Hämeenlinna 1918.
Suomalaisten Teknikkojen Seuran Nimikirja 1896–1936.
Suomen Insinöörejä ja arkkitehteja 1948, Vaasa 1948.
Diplomi-insinöörit ja arkkitehdit 1965, Helsinki 1965.
Carpelan, Tor: Ättartavlor, 1937, 1942.
Wilskman, Atle: Släktbok I–II, 1912, 1920.
Berholm, K. A.: Sukukirja, 1892, 1901.
Schulman-Nordenstreng: Finska Kadettkären 1812–1912, Helsingfors 1912.
Viipurin ja Vaasan oppikoulujen matrikkeieta ja historiikkeja.
Kuka kukin oli, Keuruu 1961.
Kuka kukin on 1964, 1974 Keuruu 1963, 1974.
Aikalaiskirja 1941, Helsinki 1941.
Vem och vad 1926, 1962, Helsingfors.
Tekniska Föreningens Förhandlingar 1880–1905, den 31 Mars 1905, Helsingfors 1905.
Tekniska Föreningens Förhandlingar 1897–99. Helsingfors 1897–99.
Aikakauslehti "Arkkitehti" vuosikerrat 1903–75. Helsinki.
Tietosanakirja, Viipuri, osa 10, 1919, Helsinki.
Suomen maa, Viipurin lääni, Helsinki 1923.
Viborgs Stad under 6 årtioden, Viborg 1915.
Viipurin Teknillisen Klubin 25-vuotisjuhlajulkaisu, Viipuri 1920.
Vikstedt, J. O. V.: Suomen kaupunkien vanhaa rakennustaidetta, Helsinki 1926.
Viiste, J. O. V.: Viihtyisä vanha Viipuri, Porvoo 1943.
Viipurin kaupungin Kunnalliskalenteri 1930, Viipuri 1930.
Dippell, E.: Viborg i tekniskt och industriellt häseende, 1895.
Koulu ja koulukaupunki, Helsinki 1974.
Valtionarkiston piirustuskokoelmat.
Viipurin Maistraatin piirustusarkisto Mikkelin Maakunta-arkistossa.
Arkkitehtien omaisten antamia tietoja.
Valokuvat rak.-arkkitehti Juha Lankisen kokoelmista.

Numerot liittyvät oheiseen karttaan

(luettelon laatinut Ola Hansson)

1	E.B. Lohrman	Ns. Mendtin talo P. Annan tori Hiekanportinkatu 2	
2	Uno Werner Ullberg	Maakunta-arkisto Tervaniemi	1933
3	Clas Axel Gyldén 1879—1916	Hackman & Co toimisto- ja asuinrakenn.	
4	Carl Eduard Dippell	Ent. Weckroothien talo/uusiminen Linnoitus 2 Vanha Raatihuoneentori	1897
5	Johan Brynolf Blomkvist 1855—1921	Viipurin vanha raatihuone museoksi muutettuna Linnoitus 1	1899
6	Fredrik Thesleff 1859—1913	Konsuli E. Wolffin talo Linnoitus 53 Katariinankatu 1	1886
7	Johan E. Johansson myöhemmin Fredrik Thesleff	Kaup.vouti T. Tulanderin talo Linnoitus 51 Pohjoisvallikatu 11 Kerrostalo	1862 1897
8	Fredrik August Odenwall 1843—1890	Asuintalo Linnoitus 52 Kirkkokatu 17	1877
9	N.N.	Ent. Kuvernementin arkisto Linnoitus 14 Karjaportinkatu 1	1790- luku
10	Bruno Gerhard Sohlberg 1862—19..	Ab Örnen asuin- ja liiketalo Linnoitus 10 Katariinankatu 4	1907
11	Johan E.Johansson	Rautaportti konsuli Wahlin tontilla Linnoitus 18 Katariinankatu 8	
12	Wilhelm von Karm 1820—1902	Lisärakennus konsuli Wahlille Linnoitus 17—18 Vesiportinkatu 2	1850
13	Johann Brockmann	Kauppias Jakob Lundhin talo Linnoitus 50 Karjaportinkatu 6	
14	Johan Brynolf Blomkvist	Liikemies Fr. Buttenhoffin kerrostalo Linnoitus 60 Uudenportinkatu 10	1898
15	Johann Brockmann	Kellotorni Vanhan Tuomiokirkon tontilla	1797

16	Carl Leszig (kaup.arkkit. 1834—51)	Tri Holstiuksen talo Linnoitus 75 Uudenportinkatu 6 tuhoutunut, nyk. venäl. uudisrakennus	1841
17	Uno Werner Ullberg	Viipurin Panttilainaamo Linnoitus 73 Luostarinkatu 2	1931
18	Johan Brynolf Blomkvist	Pakkahuone Eteläsatamassa	1898
19	Uno Werner Ullberg	Tmi Fr. Richardtin liiketalo Linnoitus 27 Katariinankatu 14	1918
20	Karl Adam Nils Gabriel Hård af Segerstad	Oy Domus Linnoitus 64—65 Katriinankatu 11—13	1904
21	Berndt Ivar Aminoff	Kerrostalo Linnoitus 70 Uudenportinkatu 7	1896
22	Karl Adam Nils Gabriel Hård af Segerstad	Linnoitus 69a Vahtitorninkatu 14	1906
23	Viktor Erik Amadeus Bosin	Kivitalo Linnoitus 84 Vahtitorninkatu 13	
24	Uno Werner Ullberg	As Oy Pamppalan kerrostalo Linnoitus 97—100 Etelävalli 18—20	1923
25	Karl Adam Nils Gabriel Hård af Segerstad 1873—1931	Kauppahalli Kauppatori	1904
26	Fredrik Thesleff ja V.Thomé	Thesleffien talo Linnoitus 46 Pohjoisvallikatu 19	1909
27	Clas Axel Gyldén	Thesleffin talo Linnoitus 45 Pohjoisvallikatu 19	1910
28	Johan E. Johansson	Thesleffin talo/julkisivun uusinta Linnoitus 45 Mustainveljestenkatu 22	
29	Carl Leszig —1827	Asuinrakennus/kenraaliluutnantti A.A. Thesleff Linnoitus 46 Karjaportinkatu 12 Kollegianeuvos	1838
30	Johan Henrik Stråhlman 1755—1927	Rechenbergin talo Linnoitus 44a Karjaportinkatu 14	
31	Uno Werner Ullberg	Pyöreä Torni Kauppatorilla arkk. Ullbergin uusima	1923

32	Johan Jacob Ahrenberg	Kauppatorin apteekkitalo Linnoitus 42 Karjaportinkatu 17	
33	W.Aspelin	Pohjoismaiden Osakepankin päätoimiston talo, Kauppatori, Linnoitus 41 Torkkelinkatu 6	1900
34	Ragnar Amandus Ypyä	Ravintola Munkki Linnoitus 35 Mustainvelj.katu 16	1939
35	Uno Werner Ullberg	Tmi W.Dippellin toimi- ja asuintalo Linnoitus 29 Harmaidenveljestenkatu 1	1921
36	"	Suomen Yhdyspankin liiketalo Linnoitus 39 Katariinankatu 24	1911
37	Bruno Gerhard Sohlberg Fredrik August Odenwall Tuulikki Löyskä	Pamppalankatu asuinrakennus Mustainvelj.katu " Linnankatu (Linnoitus 66) korotus, muutos	1875 1877- 1935
38	Juhani Oskari Vihtori Viiste(ent.Vikstedt) 1890—1949	Tuomiokapitulin talo/uusiminen Linnoitus Vahtitorninkatu 22	1925
39	Carl Leszig	Palokunnan hevostalli Linnoitus 117 Teatterikatu 5	
40			
41	Johan E. Johansson	Kaupungintalo Linnoitus 117	
	Uno Werner Ullberg	Kasarminkatu 10 uusiminen	1934
42	Anders Sandell	Hovioik.neuvoksetar Löfgrenin talo Linnoitus 126 Teatterikatu 3	1874
43	Karl Leander Ikonen 1860—1918	Asuintalo Linnoitus 127 Kasarminkatu 6	1891
44	Viktor Erik Amadeus Bosin 1805—1862	Arkkidiakoni Hougbergin kivitalo Linnoitus 137 Juusteninkatu 3	1856
45	Johann Brockmann	Kirkastuksen Tuomiokirkko	1797
46	Bruno Gerhard Sohlberg	Ab Pelikan, asuintalo Linnoitus 143 Karjalankatu 2 — Luostarinkatu 36	1906
47	Uno Werner Ullberg 1879—1944	Taidemuseo ja Taidekoulu Linnoitus Pantsarlahden bastionilla	1930
48	Väinö Johannes Löyskä 1898—	Eteläsataman päivystystalo Karjalankadun alkupäässä	1936

49	G. Nyström	Suomen Pankin toimitalo Salakkalahti 1 Torkkelinkatu 2	1910
50	Johan Jacob Ahrenberg	Konsuli E. Wolffin talo Salakkalahti 4 Salakkalahdenkatu 3	1884
51	Viktor Erik Amadeus Bosin	Asuinrakennus Salakkalahti 4 Salakkalahdenkatu 3	1861
52	T. Paatela	Savo-Karjalan Tukkuliike Salakkalahti 9 Salakkalahdenkatu 5	1937
53	Allan Carl Waldemar Schulman	Torkkelin Liike- ja asuintalo Salakkalahti 7 Torkkelinkatu 6	1903
54	U.Nyström, Petrelius & Penttilä	Kansallis-Osake-Pankin talo Salakkalahti 12 Torkkelinkatu 8	1901
55	Fredrik August Odenwall	Ins. E.F.Gallénin talo Salakkalahti 14 Fredrikinkatu	1874
56	"	Hotelli Belvedere Salakkalahti 16 Salakkalahdenkatu 11	1879
57	Juhani Oskari Vihtori Viiste(ent.Vikstedt) ja P. Uotila	Savo-Karjalan Osakepankki/pankkisali Salakkalahti 16 Karjalankatu 14	1929
58	Emil Bertel Mauritz Mohell 1875—1922	Kerrostalo Salakkalahti 17 Aleksanterinkatu 12	1912
59	Uno Werner Ullberg	Oy Karjalan liike- ja asuintalo Salakkalahti 18 Aleksanterinkatu 10	1914
60	Johan Brynolf Blomkvist	Espilän ravintola Torkkelin puistossa Espilän vanha soittolava	1890 1898
61	Ernst Adolf Nordström 1893—1972 & T. ja V. Löyskä	As Oy Kallio Papula 17,32 Majurinkatu 1—3	1928
62	Bernhard Olof Georg Fraser 1882—1952	Oy Viipurin Kipinän talo Papula 35 Kirkkosaarenkatu 6	1912
63	Paavo Uotila 1881—1964	Asunto Oy Sampo(kortt.kulmatalo) Papula 14 Papulankatu 2	1908
64	H.Gesellius ja E.Saarinen	Viipurin Rautatieasema	1913
65	Paavo Uotila	F. Sergejeff ja Pojat asuin- ja liiketalo Repola 114 Revonkatu 4	1906

66	Väinö Olof Keinänen 1879—1948	Linja-autoasema Salakkalahden puisto	1930
67	Bernhard Olof Georg Fraser	Satamamakasiini Revonhäntä	1914
68	Grahn, Hedman & Wasastjärna avust. G. Lindberg	Ns. rautatien apteekin talo Repola 107 Rautatienkatu 3	1901
69	Jalmari Arvi Lankinen 1894—1970	Viipurin Suomalaisen Säästöpankin talo Repola 103 Repolankatu 13	1928
70	A.Lindgren, julkisivut B. Jung & O. Bomansson	Oy Oikos ns Pietisen talo Repola 8 Kolmikulma 1	1908
71	Juhani Oskari Vihtori Viiste (ent.Vikstedt) ja V. Kolho	Oy Hansan toimitalo/uusiminen Repola 98 Äyräpäänkatu 11	1918
72	Allan Carl Waldemar Schulman 1863—1937	Häkli, Lallukka ja Kumpp.toimisto- ja asuintalo, Repola 91 Repolankatu 7	1905
73	Juhani Oskari Vihtori Viiste (ent.Vikstedt)	As Oy Jyrkännousu Kaleva 10 Suonionkatu 15	1929— 1931
74	Bruno Gerhard Sohlberg	Ab. Akilles, asuintalo Repola 69 Pietarink. 16	1904
75	Jalmari Arvi Lankinen	Kerrostalo Repola 74 Suonionkatu 7	1928
76	Emil Bertel Mauritz Mohell	Kauppias P.J.Pesosen asuin- ja liike- talo Repola 66 Pietarinkatu 10	1904
77	Berndt Ivar Aminoff 1843—1926	Puinen asuinrakennus Repola 11 Maununkatu 10	1895
78	Paavo Uotila	Oy Viljelyksen asuin- ja liiketalo Repola 28 Pohjolankatu 8	1928
79	Jalmari Arvi Lankinen	Viipurin Maalaiskunnan talo Repola 27 Pohjolankatu 10	1932
80	Johan Brynolf Blomkvist	Raittiusravintola myöhemmin kaupunginkirjasto ja työväenopisto, Repola 29 Punaisenlähteenkatu 6	1890
81	Jalmari Arvi Lankinen	Tuomiokirkkoseurakunnan talo Repola 18 Maununkatu 5	1928

82	Uno Werner Ullberg	Karjalan Kirjapaino Oy:n liiketalo Repola 18 Karjalankatu 19	1929
83	Fredrik August Odenwall	Kauppias F. Sergejeffin rococo-palatsi Repola 1 Torkkelinkatu 14	1882
84	Paavo Uotila	Liikemies Konskosen kerrostalo Repola 15 Torkkelinkatu 16	
85	Clas Axel Gyldén & Uno Werner Ullberg O. Kallio	Kulmahalli Repola 31 Torkkelin ja Punaisenlähteenk.kulma Pohjoismaiden Yhdyspankin talo	1908 1932
86	Alvar Aalto	Kaupunginkirjasto Torkkelin puisto	1935
87	Johan E. Johansson	Kansakoulu Linnoitus 149 Aleksanterinkatu 15	1868
88	Carl Eduard Dippell 1855—1912 Armas Lindgren	Uusi Tuomiokirkko Linnoitus 165—166, 179—180 Katariinankatu 30, 32 uud.sisustus	1893 1928
89	Johan Jacob Ahrenberg	Pääpostin rakennus Linnoitus 163 Possenkatu 14	1914
90	Johan Jacob Ahrenberg 1847—1914	Lääninhallitus Linnoitus 162 Possenkatu 12	
91	”	Maaherran palatsi Linnoitus 167 Katariinankatu 35	1891
92	Karl Leander Ikonen	Rkm Wiklundin talo Linnoitus 178 Agricolankatu 16	1893
93	Johan Jacob Ahrenberg	Suomalainen klassillinen lyseo Linnoitus 176—177 Agricolankatu 12—14	1890
94	Carl Eduard Dippell	Kreikkalaiskatolisen seurakunnan talo Linnoitus 153 Aleksanterinkatu 7	
95	Karl Leander Ikonen	Suomalainen yhteiskoulu Linnoitus 175 Keisarin- ja Agricolank. kulma	1901
96	Allan Carl Waldemar Schulman	Oy Agricola, asuintalo Linnoitus 173 Agricolankatu 6	1902
97	Ragnar Amandus Ypyä 1900—	Kauppaoppilaitos Koulukenttien lounaispäätteenä	1938

98	E. Huttunen	SOK:n mylly ja leipomo Linnoitus 182 Pontuksenkatu 3	1932
99	F.A. Sjöström	Keskuskansakoulu Linnoitus 164 Koulukatu 3	1886
100	Jalmari Arvi Lankinen	Starckjohann & Co varasto- ja tstotalo Havinkatu	1939
101	Väinö Olof Keinänen	Rak. mest. K. Massisen kerrostalo Repola 64 Pietarinkatu 13	1913
102	Paavo Uotila	Rkm Massisen kerrostalo Repola 63 Kullervonkatu 22	1910
103	Erkki Ilmari Linnasalmi	Asuin- ja liiketalo Repola 65 Kannaksenkatu 9	1939
104	Johan Brynolf Blomkvist	Repolan kansakoulu Repola 61—62 Myllymäen aukio	1901
105	Olli Pöyry	Vakuutusyhtiö Karjalan toimitalo Repola 54 Kannaksenkatu 7	1939
106	Johan Jacob Ahrenberg	Suomalainen Tyttökoulu Repola 60 Myllymäen aukio	1906
107	Allan Carl Waldemar Schulman yhteistyössä G. Frazer	Uusi Suomalainen Yhteiskoulu Repola 50 Myllymäen aukio 5	1911
108	Allan Carl Waldemar Schulman	Viipurin Osuusliikkeen toimi- ja asuintalo Oy Otso Repola 56	1903
109	Paavo Uotila	Pietarinkatu 1 Kauppias Moskvinin talo Repola 44 Vaasankatu 25	1907
110	Clas Axel Gyldén & Uno Werner Ullberg	Varasto- ja konttorirakennus K. Schalin Pellervonkatu 8	1908
111	Toivo ja Väinö Löyskä & Ernst Nordström	Kerrostalo Repola 38 Pellervonkatu 11	
112	Fredrik Thesleff	Punaisenlähteentorin apteekkitalo Repola 32 Vaasankatu 21	1887
113	Emil Gustafsson & Allan Schulman	As. Oy Arina Pantsarlahti 4 Torkkelinkatu 7	1900

114	Paavo Uotila	Kerrostalo Pantsarlahti 7 Kullervonkatu 10	1908
115	Clas Axel Gyldén	Eden, Asuin- ja liiketalo Pantsarlahti 32 Vaasankatu 13	1912
116	Väinö Olof Keinänen	Asuin- ja liiketalo Pantsarlahti 30 Linnankatu 40	1938
117	Ragnar Amandus Ypyä	As. Oy Kullervonkatu 9 Pantsarlahti 61 Kullervonkatu 9	1939
118	Väinö Olof Keinänen	Ammattikoulu Pantsarlahti 128 Koivistonkatu 3	1930
119	Väinö Olof Keinänen	As. Oy Brahenlinna Pantsarlahti 34 Pantsarlahdenkatu 6	1937
120	Heikki Lankinen	Mahkosen kerrostalo Pantsarlahti 45 Pantsarlahdenkatu 9	1939
121	Berndt Ivar Aminoff oikeanpuol. osa C.A. Gyldén	Sotakamreeri Lagercrantzin talo Pantsarlahti 111 Vaasankatu 3	1902
122	Olavi ja Elsa Laisaari	Kerrostalo Pantsarlahti 119 Mallaskatu 9	1939
123	Jalmari Arvi Lankinen	As. Oy Pantsar Pantsarlahti 116 Pontuksenkatu 30	1924
124	Väinö Johannes Löyskä & Toivo Eljas Löyskä	Viipurin Tupakka Oy:n tehdas Kaleva 22 Juteininkatu 12	1927
125	Otto Väinö Vartiovaara	F. Vanhasen kerrostalo Wilkenkatu 17	1909
126	Johan Brynolf Blomkvist	Pääpaloasema Anina 13 Kullervonkatu 47	1906
127	Toivo ja Väinö Löyskä	Oy. Kalevanrinne Kaleva 137 Kalevankatu 4	1927
128	Heikki Lankinen	Suomen Vapaakirkon rukoushuone Kaleva 45 Kalevankatu 11	1935
129	Henno Orvo Pellervo Kamppuri	Kerrostalo Kaleva 55 Wilkenkatu 6	1938

130	Ragnar Amandus Ypyä	Siunauskappeli ja ruumishuone Ent. patterialueella Kannaksentien koillispuolella	1939
131	Väinö Olof Keinänen	Kaupungin vesilinna Patterimäki	1930
132	Paavo Uotila	Kaupungin sairaala Hirviaukion varrella	1926
133	Väinö Olof Keinänen	Tuberkuloosisairaala Patterimäen itäpään rinteellä	1930
134	Paavo Uotila	Kaupungin lastenkoti Talikkala Tiiliuuninkatu 2	1927
135	Uno Werner Ullberg	Naistensairaala Patterinmäellä	1936— 1937
136	Ragnar Amandus Ypyä	Jaakko Juteinin koulu Kolikkoinmäki ent. patterialue	1939
137	Johan Jacob Ahrenberg	Soittolava Tervaniemella	
138	Otto-Iivari Meurman	Arkkit. Meurmanin kaupungin muinaismuistovalvojana uusima valliportti Etelävallissa	
139	Bernhard Olof Georg Fraser	Elokuvateatteri Pantsarlahti 5, siirretty kokonaisena naapuritontille numero 6 vuonna 1919	1909
140	Bruno Gerhard Sohlberg	Seth Sohlbergin varastorakennus Linnoitus 66 Mustainvelj. kuja 10	1895
141	Olavi Laisaari	Asemakaava tornitaloja varten Pantsarlahden osan eteläkulman kortteleita	1938
142	Paavo Uotila 1881—1965 Henno Orvo Pellervo Kamppuri	Kerrostalo Repolankatu 9 Kerrostalo Repola 92 projekti Lallukankatu 2	1913 1939
143	Allan Carl Waldemar Schulman	Oy Arinan talo Repola 26 Pohjolankatu 12	
144	Martta Irene Martikainen—Ypyä	Tornitalo Pantsarlahti 123	
145	Georg Jägerroos & Aarne Sarvela	Jäi rakentamatta sodan alkamisen vuoksi OTK:n varasto Linnoitus 195 Pontuksenkatu 1	1937
146	Johann Brockmann	Kauppahalli Linnoitus 116 Paraatikentän ja Uuden Raatihuoneentorin kulmassa, purettu vuonna 1913	1790- luku

147	Viktor Erik Amadeus Bosin	"Keittiö" Tervaniemenpuisto, purettu	
148	Paavo Uotila	Johtaja N. Lammetmaan rakennus Pantsarlahti 30 Kullervonkatu 4	1921

kaupunginosan raja

PAPULA

ASEMA

REPOLA

KALEVA

PYÖRÄSUO

TALIKKALA

SALAKKALAHTI

SIIKANIEMI

LINNA

TORKKELIN

PUISTO

LINNOITUS

PANTSARLAHTI

PANTSARLAHDENPUISTO

STADION

KOLIKKOINMÄKI

WIIPURI
KESKUSTA 1939

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 1/8000

PAPULA
HIEKKA
SALAKKALAHTI
REPOLA
KALEVA
SUOMIONKATU
KANNAKSENKATU
ALKUKANKATU
REPOLANKATU
POHJOLANKATU
PELLERVONKATU
PUNAISEN-LÄHTEENTORI
TORKKELINKATU
LINNOITUS
LINNANKATU
BRAHENKATU
KUVERNÖÖRINKATU
KENTTÄ
KOULU
KARJALANKATU
PONTUKSENKATU
PATTERIMÄKI
KOIVISTONKATU
TERVANIEMI
PANTSARLAHTI
ETELÄSATAMA
HAVI

JUHA LANKINEN 1976

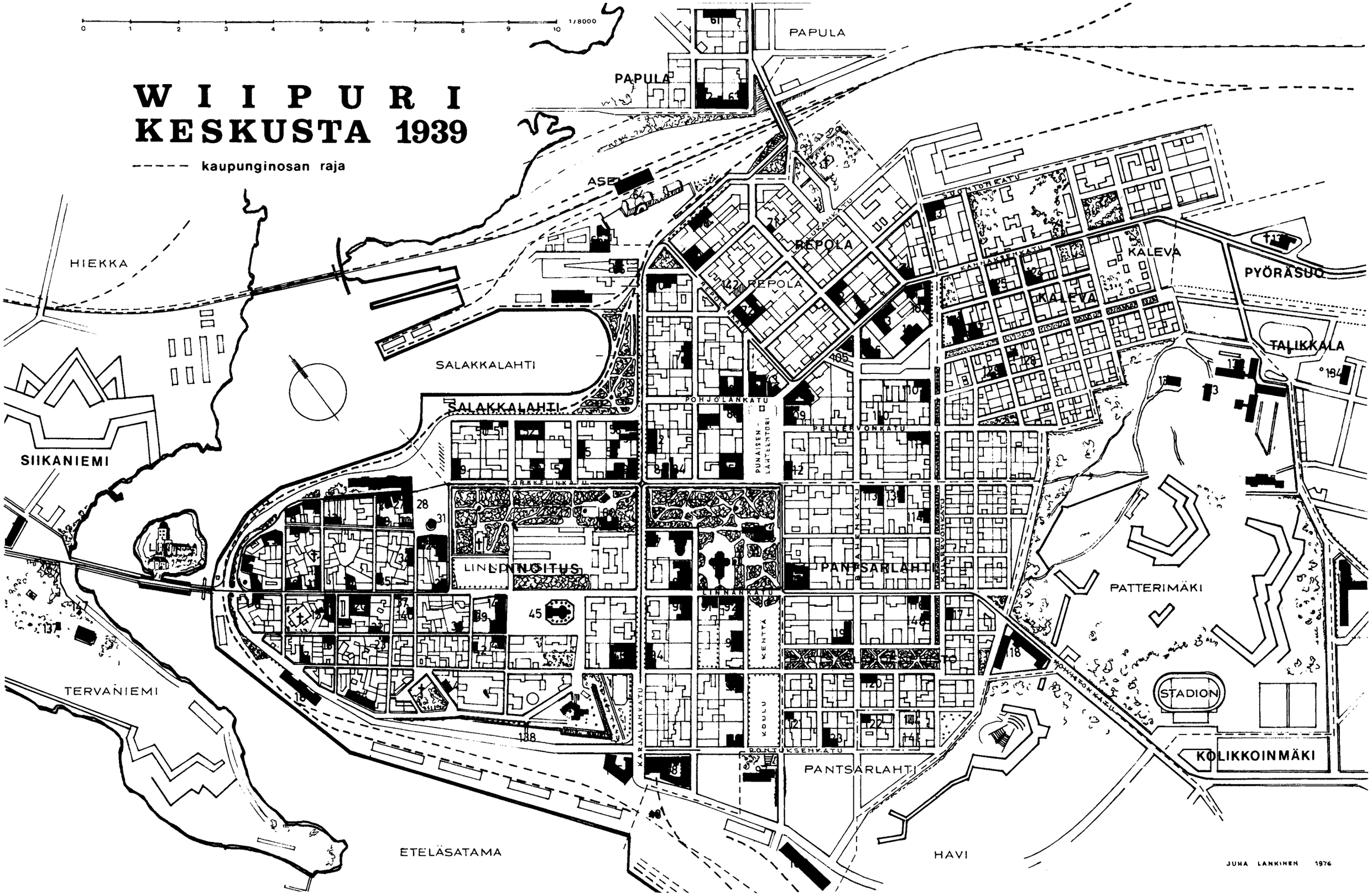

WIIPURI
KESKUSTA 1939
----- kaupunginosan raja
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
1/8000
PAPULA
PAPULA
HIEKKA
SALAKKALAHTI
SALAKKALAHTI
SIIKANIEMI
REPOLA
REPOLA
KALEVA
KALEVA
PYÖRÄSUO
TALIKKALA
POHJOLANKATU
PELLERVONKATU
PUNAISEN-LÄHTEENTORI
TORKKELINKATU
LINNOITUS
LINNANKATU
PANTSARLAHTI
PATTERIMÄKI
STADION
KOLIKKOINMÄKI
TERVANIEMI
KARJALANKATU
PONTUKSENKATU
PANTSARLAHTI
ETELÄSATAMA
HAVI
JUHA LANKINEN 1976